

NAURUN MONET KASVOT	3
ENSIMMÄINEN NAURU	3
HENKILÖKOHTAISTA JOHDANTOA	4
TIETEELLINEN TUTKIMUS	5
<i>Tutkimuksen vaikeudet</i>	5
<i>Naurun vaikutukset</i>	6
Hormonihoitoa?	6
Kunnon hohottaja	6
Solumyrkyä?	6
Terapiaa?	7
Varauksellista virnistelyä	7
<i>Naurun tarttuvuus</i>	8
Purkkinauru	8
Naruepidemia	9
ITKUN JA NAURUN SALASUHDE	9
KUTITUKSEN MYSTEERI	11
<i>Itekitituksen tylsyys</i>	11
<i>Turvallinen uhka</i>	11
<i>Sodan simuloiminen</i>	12
<i>Kutkuttava vaara</i>	12
KOMEDIAN JULMA PUOLI	13
<i>Pellet uhreina</i>	13
<i>Televisioviihde tanssii na(u)rulla</i>	15
<i>Miksi yksin nauraminen ei ole hauskaa?</i>	16
<i>"Joka viimeksi nauraa..."</i>	16
TRAAGINEN KOMEDIA	17
<i>Tragiikka ja komiikka vastaanotettuina</i>	18
<i>Autonomisen yksilöllisyytemme koomisuus</i>	18
NAURUN HISTORIA	21
HOMEROS	21
PLATON	21
ARISTOTELES	22
RETORIikka	22
ROOMAN AIKA	22
KIRKKOISÄT	23
KESKIAIKAINEN ANKEUS	24
KARNEVAALINAURUN ANTAMA HELPOTUS	25
USKONPUHDISTUSNAURU	26
<i>Armo ja nauru</i>	26
<i>Hymy hyytyy</i>	29
LUOKKATAISTELUNAURO	31
<i>Sanomalehdistö demokratisoi naurun</i>	32
<i>Puritaanit</i>	32
<i>Herätysliikkeet</i>	32
<i>Kyynelten romantisoiminen</i>	33
MODERNI AIKA	33
<i>Kuolemakarnevaali</i>	33
<i>Nietzsche</i>	33
<i>Bergson</i>	34
<i>Freud</i>	34
<i>Kapitalismi löysi naurusta sijoituskohteen</i>	35
POSTMODERNI NAURU	35
<i>Ironinen nauru kaikelle ja mille tahansa</i>	36
<i>Umberto Eco ja totuudelle nauraminen</i>	37
NAURUN VIATTOMAT KASVOT	38
SELVIÄMISNAURU (MUSTA HUUMORI)	39
KIELIPELI JA LEIKKI	41
YLLÄTTÄVILLE HOKSAAMISILLE	41
YLLÄTTÄVILLE NÄKÖKULMILLE	42
HERMOSTUNUT NAURU	43
SAARAN EPÄUSKOINEN NAURU	44
<i>Naurun mahdollisia syitä</i>	45

<i>Myös Abraham nauroi</i>	46
<i>Nauru nostetaan pöydälle</i>	47
<i>Abrahamin naurettava käytös</i>	47
<i>Lapsi nimeltä Nauru</i>	48
<i>Kukapa olisi uskonut?</i>	48
<i>Ankara sankaritar</i>	48
<i>Epätodennäköinen kiittolisuusnauru</i>	49
VALLATON NAURU	49
NAURUN LEMPEÄT KASVOT	50
SOVINNOLLINEN NAURU	50
SYLIIN SULKEVA NAURU	51
VAPAUTTAVA NAURU	52
PARANTAVA NAURU	53
LOHDUTTAVA NAURU	54
NAURU SAIRAUDEN JA KUOLEMAN EDESSÄ	55
ITSELLEEN NAURAMINEN	56
INTIIMI NAURU	57
NAURUN VAPAUTTAMINEN	59
VAIHDA NÄKÖKULMAA	59
NAURA NAURAVIEN KANSSA	60
JUHLI	61
NAURUN JULMAT KASVOT	62
MAAILMAN PARAS VITSI	63
PAKKO NAURATTA	64
PAKKO NAURAA	65
PAKKO OLLA NAURAMATTA	65
SISÄPIIRINAURU	67
YLEMYYYSNAURU	68
ÜLOSNAURAMINEN	70
<i>Median esimerkki</i>	70
<i>Arjen todellisuus</i>	71
<i>Kilpaa nauraminen</i>	72
VALTA JA NAURU	73
VÄKIVALTA JA NAURU	73
JUMALAN VÄKIVALTAINEN NAURU	76
NAUROIKO JEEBUS?	77
NAURUN HAASTAVAT KASVOT	81
TYHMYDELLE NAURAMINEN	82
TURHALLE NAURAMINEN	83
TEKOPYHÄLLE NAURAMINEN	84
VALLOITTAJILLE NAURAMINEN	86
VÄKIVALTAISILLE NAURAMINEN	88
TELEVISIOHUUMORI VALLAN PALVELJANA	89
HAASTAVA NAURU	89
PYHÄ NAURU?	90
MAAILMAN TOISEKSI PARAS VITSI:	91

Naurun monet kasvot

Daniel Nylund
Katso tuoreempia kirjoituksiani; Teoblogi

Ensimmäinen nauru

”Maapallon surullisin eläinlaji keksi naurun.” Friedrich Nietzsche.

Joskus 600 luvulla eKr. syntynyt profeetta **Zarathustra** oli legendan mukaan ainoa ihminen, joka on syntynyt maan päälle nauraan. Jos joku isä saisi videolleen nauravana syntyvän lapsen hekotuksen, se luultavasti näkyisi kaikilla maailman uutiskanavilla. Lapsella olisi muutama vuosi myöhemmin erinomaiset edellytykset perustaa uusi uskonlahko. Sille riittäisi tänään kysyntää.

Miksi lapset kuitenkin poikkeuksetta parkuvat eivätkä naura syntymänsä jälkeen? Viimeisten tutkimusten mukaan se johtuu siitä, että he alitajuisesti tietävät valtiovelman suuruuden ja heitä koskevan eläkekassan pienuuden. Järkytys on niin suuri, että vanhemmat joutuvat käyttämään 3-5 kuukautta houkutelukseen hänet ensimmäistä kertaa nauramaan.

Kun näitä naurattamisyrityksiä katsoo vauvan pään viereen istutetun videokameran kautta, täytyy ihmetellä, että hän ylipäänsä lakkaa itkemästä. Katseltuaan melkein puoli vuotta kauhistuttavan näköistä ilveilyä ja ääntelyä yllään ja keستettyään jokapäiväistä sormeilua kaulansa ympärillä, kainaloissaan ja vatsan seudulla, hän vihdoinkin keksii, mitä häneltä on koko ajan odotettu.

Tuo taianomainen pieni suupielienvenytyks ja ensimmäinen naurua muistuttava kikatus saa hänen vanhempansa suunnattoman onnellisiksi. Ikään kuin suuri hätä ja pelko olisivat pudonneet heidän sydämetään.

Niin varmaan onkin. Onhan se traagista, jos tuota toisilleen varauksettomasti hymyilemisen hetkeä ja yhdessä nauramisen onnea ei koskaan tule.

Navajo-intiaanit ottavat ensimmäisen naurun hyvin vakavasti. Lasta pidetään erillisessä kehossa hänen ensimmäiseen nauruunsa asti. Vasta sen jälkeen juhlitaan lapsen syntymistä yhteisön jäseneksi. Siitä alkaa lapsen kasvu nauravan yhteisön yhä monimuotoisemmaksi ja vaikeammaksi käyvään maailmaan. 5-vuotias lapsi nauraa noin 250 – 400 kertaa päivässä¹ (Siksikö Jeesus sanoi, että Jumalan valtakunta kuuluu heidän kaltaisilleen?) Hän osaa jo hallita ulostamistaan ja syömistään, mutta ei nauruaan. Se on kuin puro, joka solisee minne ja milloin haluaa – välillä jopa ylämäkeen. Siitä eteenpäin hänen naurunsa aiheet tulevat yhä monisäikeisemmiksi mutta samalla myös harvemmiksi. Monet aikuiset tarvitsevat monta kuukautta löytääkseen 250 naurun aiheita. Eivätkä ne enää muistuta lapsuuden viattomia naurun aiheita.

Tarkemmin ottaen lapsen nauruhistoria näyttää sunnilleen seuraavalta:

Jo viikon vanhana hän voi hymyillä unissaan tai kutitettuna. Ensimmäisen naurun jälkeen menee vielä 2-4 vuotta ennen kuin hän alkaa nauraa vääristyneille sanoille tai hassun näköisille esineille. Samassa vaiheessa hän alkaa nauraa myös poikkeuksellisen näköisille ihmisille ja heidän onnettomuuksilleen. 4-6 vuoden vanha osaa jo sosiaalisen hymyn ja nauraa yksinkertaisille vitseille. Niihin kuuluvat myös hauskat pilkkanimet ihmisistä, jotka ovat hänen kokemuksensa pohjalta outoja tai joista hän ei jostain muusta syystä pidä. 7-8 vuoden vanhana vitsit ovat lempiruokaa ja kepposten tuottama vahingonilo hauska välipala.

Viimeistään 9-12 vuoden ikäisenä lapsen pitäisi oppia sellaista myötäelämisen taitoa, joka hillitsee toiselle nauramista mistä tahansa syystä. Hän alkaa ymmärtää, että vitsi, nimittely tai kepponen voi oikeasti haavoittaa, koska hän on esimerkin kautta oppinut vaihtamaan roolia toisen kanssa, paneutumaan toisen nahkoihin. Tämän taidon myötä hän löytää myös uuden näkökulman itseensä ja hänen kykynsä nauraa itselleen kehittyi. Siitä eteenpäin hänellä on jo hyvät eväät miettiä, mille oikein nauraa ja miksi. Vanhuuden päivinä elämän satuttavimmat ja siunatuimmat muistot liittyvät usein nauruun. Naurun monet kasvot ovat käyneet tutuiksi. Jotkut niistä mieluiten unohtaisi. Toisista voi vapautua kertomalla niistä:

”En tiedä mitä siskoni kanssa olimme leikkineet, mutta isäni silmissä se näytti pökkimiseltä. Häntä se huvitti niin paljon, että kun suku tuli kylään, niin tämä ”hauska” tapaus piti näyttää myös heille. Siskoni oli minua 2,5 vuotta nuorempi ja häntä tapaus ei näyttänyt vaivaavan yhtään, kun isä pyysi näyttämään tilanteen suvulle. Minua taas hävetti ja yritin kieltäytyä siitä. Se ei auttanut. Kun isä käski, oli toteltava. Minä alistuin vastahakoisesti. Kaikki katsoivat kun ”pökimme” toisiamme, ja se oli muista niin hauskaa.

¹ ”Fakta, joka kerta toisensa jälkeen esiintyy naurua käsittelevissä artikkeleissa ilman ainuttakaan viittausta mihinkään tutkimukseen. Kuuden lapsen jälkeen pidän sitä kuitenkin aika kohtuullisena arviona.

Kun meille naurettiin, tunsin vajoavani johonkin mitättömyyteen. Sitä häpeän määrää ei voi mitata. Minut pakotettiin tekemään jotain ihan outoa, enkä silloin tietenkään tiennyt miksi se oli aikuisista niin hauskaa.

Muisto herätti minussa kiukun ja surun. Nyt itken. Kamala muisto naurusta. Tekipä kuitenkin hyvää kertoa tämä ja miltä se tuntui.” **Ystäväkirjeen lukija**

Häväistys- tai nolausnaurun taakkaa ei tarvitse kantaa lopun elämäänsä. Vanhetessaan niitä voi purkaa jakamalla, jotta jäisi vielä tilaa iloisemmalle naurulle.

Ei nauru välttämättä lakkaa vanhenemisen myötä, mutta vanheneminen alkaa viimeistään naurun lakkaamisen myötä. Jos ei vielä vanhuksena ole oppinut nauramaan myös vaikeuksilleen, suurin osa loppuajan naurun aiheista valuu ohi.

Henkilökohtaista johdantoa

Minun olisi pitänyt kirjoittaa tämä kirje kaksi vuotta sitten. Silloin innostuin aiheesta ja keskustelin siitä tuntitolkulla pienemmissä ja isoimmissa ryhmissä. Tein oivalluksia, joista ajattelin, etten ikinä voi niitä unohtaa. Muistiinpanojakin tein, mutten enää löydä niitä. Nyt on ollut sellainen olo, etten enää tavoita sitä ydinsyytä, jonka takia aihe tuntui silloin niin tärkeältä. Sama olo on joskus aamulla, kun yöllä olen unessa lukenut tekstejä, joissa paljastuu olemisen suuret salaisuudet. Aamulla niistä ei ole jäljellä kuin suuren oivalluksen herättämän tunteen harmillinen jälkikaiku.

Viime jouluksi yritin saada tätä valmiiksi, mutta luovuin. Menneen vuoden aikana naurun tematiikka on ollut esillä melkein kaikissa lehdissä. Harmittaa. Olisi paljon itselleni imartelevampaa käynnistää keskustelu kuin osallistua siihen jälkikommentaattorina. Tosin naurusta on keskusteltu ja kirjoitettu jo vuosituhansia, joten en ole jälkijunan ainoa matkustaja.

Tämän aiheen käsittelyprosessin aikana isäsi kuoli. Uskoin olevani valmis siihen, koska valmistautumisaikaa oli suotu niin paljon. Olin väärässä. Siitä olen kirjoittanut enemmän Ystäväkirjeen tilaajille lähettämässäni oheiskirjeessä. Suruprosessi on tuonut muutamia lisäpainotuksia aiheen käsittelyyn.

En halunnut jättää tätä teemaa kesken. Muuten olisi jäänyt tärkeän tuntuinen kutina raaputtamatta. Itse olen taipuvaisempi synkkyuteen ja tragediaan kuin vitsien ja ilonpidon maailmaan. Kouluaikoinakin minua kutsuttiin *mustaksi surmaksiksi*. Olen tosikko salahumoristi. Olen usein ylitietoinen siitä mille nauretaan ja vartioin nauruani aika tarkkaan. Aikanaan kauhistutti kuinka kammottavan kuuloinen nauruni tallentui joskus luentokaseteille, joita sitten myytiin kymmeniätuhansia kappaleita.

Nykyään minun on liiankin helppo maksimoida tosikkomaisuuttani. Pidän vaimoni Railia nauramisen luonnonlapsena. Sosiaalisissa tilanteissa annan usein hänen nauraa itsenikin puolesta. Parempikin työnjako olisi varmaan mahdollinen. Minun on vakavasti ja väkevästi ponnisteltava, etten olisi joka päivä niin väkevän vakava.

Pelkkä kuiskaava nauru, eli hymyileminenkin on minulle kankeaa ja valokuvassa näkyvä hymyni on tosi pirullisen näköinen. Kun aloin tutkia asiaa huomasin, että oikea suupieleni ei hymyillessä ollenkaan käänny ylös. Samalla näin ylähuultani halkaisevan arven ja muistin kuinka varhaismurkkuna törmäsin piikkilankaan. Se ilmeisesti katkaisi ylähuulen toisen hymylihaksen. Piikkilanka oli pimeän pellon keskellä, toisella puolella ojaa, jonka yli hyppäsin. Pelto taas oli minun ja etärakkauteni kotien välissä. En koskaan uskaltanut puhua maailman kauneimmalle tytölle mitään, vaikka joka päivä tapasimme bussipysäkillä. Siksi lähdin iltaisin vakoilemaan häntä.

Pari päivää sitten osallistuin Pohjan kirkonkylän (olen siis kirjaimellisesti pohjasta noussut) silloisille asukeille järjestettyyn kyläjuhlaan. Siellä tapasin tämän tytön. Sain vihdoin tunnustaa lapsuuteni rakkauden ja kertoa, kuinka lähtemättömän jäljen hän oli minuun jättänyt. Hän otti sen sydämellisesti vastaan. Se tuntui hyvältä, mutta ei silti parantanut hymylihastani. Olen edelleen hymyvammainen. Kaikkein onnellisin perusilmeenikin on sängen synkän näköinen. Edellisen kesän synttärjuhlien aikana muutamat läheiseni kommentoivat, miten stressaantuneen ja vihaisen näköinen olin tehdessäni terassilla iltapaellaa. Hämmästyin palautteesta ja intin hyvin muistavani, kuinka harvinaisen rennoksi ja onnelliseksi olin tuntenut itseni juuri silloin. Asia jäi vaivaamaan minua niin paljon, että menin yöllä peilin eteen. Panin silmät kiinni ja palautin mieleeni tuon rennon onnen hetken. Annoin sen tuntua myös kasvoillani ja avasin silmäni. Itsekin pelästyin, kuinka tympeän näköinen äijä tuijotti minua peilistä. Seuraavana päivänä kerroin yöllisestä empiirisestä tutkimuksestani ja sen lopputuloksesta. Sain heidät vakuuttuneeksi siitä, että olen Kruusilan apeimman näköinen onnellinen mies.

Lapset eivät anna minun unohtaa naurua. **Jemina** ja **Ananiia** tekevät sen omalla herttaisella tavallaan. Aikuiset lapseni ovat vähän brutaalimmalla tavalla huolehtineet siitä, etten ainakaan unohtaa nauraa itselleni.

Olen ehdottanut vanhemmille lapsilleni, että he aikanaan joko hautaavat minut ison pyöreän luonnonkiven alle tai sekoittavat tuhkani painomusteeseen, joka käytetään vitsikirjaan. Se voisi alkaa sanoilla: *"Olipa kerran, synkässä toimistossa, hyvin vakavamielinen mies. Hän teki työnsäkin vain yön pimeinä tunteina. Maailmasta ei löytynyt mitään niin hauskaa aihetta, ettei hänellä olisi ollut siitä jotain vakavaa sanottavaa, eikä mitään niin kevyttä asiaa ettei siitä jotain raskasmielistä olisi keksinyt..."* Vitsit jäisivät heidän keksittävikseen.

Onhan naurusta kirjoittamisessakin aika koomista, varsinkin kun ilmiötä yrittää edes jonkin verran analysoida, niin kuin aion tehdä. Lisääntykö vai väheneekö nauru maailmassa kirjoittamalla siitä vakavasti? Ehkä se vain tekee naurulle saman kuin viina seksille: kiihottavia mielikuvia kyllä syntyy, mutta itse kokemus latistuu.

Jos haluan, että kirjoitukseni otetaan vakavasti, se hydyttää naurun. Jos taas haluan, että tekstilleni nauretaan, sitä ei oteta vakavasti. Eikö olisi parempi vain nauraa, ajattelematta miksi nauraa? Saattaa olla, mutta tällaiselle kaappihumoristiselle piilofundamentalistille se ei sovi.

Jotkut käyttävät paljon sanoja pieniin ajatuksiin, toiset ilmaisevat suuria ajatuksia vähin sanoin. Kirjeeni pituus todistaa, etten kuulu jälkimmäisiin. Silti pyydän sinua olemaan tarkkana. Jotkut lauseet saattavat lyhykäisyydestään huolimatta pitää sisällään suuria totuuksia.

Tieteellinen tutkimus

Tietävästi vain ihmiset nauravat. Koirasi saattaa heiluttaa häntäänsä onnesta mutta ei hymyile, naura tai vitsaile. Eläimille nauramme silloin kun niiden käytös näyttää inhimilliseltä. Ihminen on myös ainoa eläin joka punastelee – koska hän on ainoa eläin jolla on siihen aihetta.

Tutkimuksen vaikeudet

Naurusta on väännetty lukuisia teorioita ja komiikkaa on yritetty vangita kattaviin määritelmiin. Naurua ovat **Platonista** ja **Aristoteleesta** asti pohtineet monet suuret miehet kuten **Kant**, **Schopenhauer**, **Darwin**, **Bergson**, **Freud jne.** Silti ymmärrämme naurusta hyvin vähän. Nauru on herättänyt viime vuosikymmeninä lisääntyvää kiinnostusta tiedeyhteisössä.²

Hymyn ja naurun tieteellinen tutkimus on hankalaa. Kummallakin on taipumus hyytyä, kun niitä yritetään tutkia laboratorio-olosuhteissa. Nauru on ennustamaton ja kuriton, eikä viihdy sitä tutkivien analyttikoiden seurassa. Enkelit ja örkit kummitelevat sen kauissa. Maailman kauneimmat ja kauhistuttavimmat asiat tehdään sen tahdissa. Naurulla on tuhannet kasvot. Aika harvat niistä suostuvat toistamaan itseään empiiristä tutkimusta varten.

Tavallisessa arjessakin naurun tieteellinen tutkiminen on vaikeaa. Kun nauravalta ihmiseltä kysytään naurun syytä, hän ei useinkaan osaa siihen vastata. Hän voi löytää kysymyksestä uuden syyn nauraa, mutta ei osaa sitäkään analysoida. Nauru on kuin ilkikurinen piru tai keiju, joka tekee mitä tekee, muttei paljasta sen syytä.

Sen verran toki tiedetään, että hohotukset tai hahatukset ovat keskimäärin 75 millisekunnin pituisia ja toistuvat 210 millisekunnin välein. Naisen nauru on keskimäärin 502 hertsin ja miehen nauru 276 hertsin taajuudella. So what?

Sekin tiedetään, että sosiaalisessa tilanteessa puhuva nauraa 46 prosenttia enemmän kuin heidän kuuntelijansa. Naispuhuja nauraa peräti 127 prosenttia enemmän kuin heidän mieskuuntelijansa. Vastakohtana miespuhuja nauraa 7 prosenttia vähemmän kuin heitä kuuntelevat naiset. Kumpikaan sukupuoli ei naura yhtä paljon naispuhujalle kuin miespuhujalle.

Kulttuurien väliset tutkimukset vahvistavat, että miehet ovat maailman vahvimpia naurun tuottajia ja naiset ahkerimpia naurajia.³ Useimmat koomikot ja komedioiden käsikirjoittajat ovat miehiä. Naisilla on sosiaalisesti suurempi tilaus nauraa niille kuin miehillä. Tämä roolijako alkaa varhain. Pieni poika todistaa huumorintajunsa panemalla sammakon tytön puseron sisälle. Jos tyttö haluaa todistaa huumorintajunsa, hänen on naurettava sille. Toisinpäin se ei onnistu.

² 500 akateemista ihmistä eri aloilta kuuluu järjestöön: *International Society for Humor Studies*, joka pitää vuosittaisia konferenssejaan eri puolilla maailmaa.

³ *American Scientist* January-february 1996

Mitä tästä voimme päätellä? Miehet ovat naurettavampia kuin naiset? Naiset ovat helpommin nauratettavia (ja narutettavia) kuin miehet? Sekä miehet että naiset osallistuvat naurettavaan peliin, jonka sääntöjä olisi aika alkaa tarkistella uudestaan?

Kysymys vie naurun salaperäiselle rajamaastolle. Miellämmekö naurun hylkääväksi vai hyväksyväksi, alistavaksi vai ylistäväksi, väkivaltaiseksi vai lempeäksi? Melkein huomaamaton hymykin voi hivellä sydäntä, murskata palasiksi tai saada aikaan melkein mitä vain.

Naurun vaikutukset

Perinteistä vappujuhlaamme ollaan vääntämässä kansainväliseksi naurun päiväksi. Naurusta ollaan tekemässä maailmanrauhan avainta. Intiassa kymmenet tuhannet ihmiset aloittavat työpäivänsä toreilla toteutettavissa nauruharjoituksissa. Länsimaissa pikakoulutetaan uusia nauruterapeutteja työpaikkojen hengen parantajiksi.

Naurua käsittelevistä artikkeleista ja kirjoista saa käsityksen, että ihmiset voisivat nauraa lääkärin työttömiksi. Kukaan ei enää naura itseään kipeäksi tai kuoliaaksi, mutta kuka tahansa voi halutessaan nauraa itsensä terveeksi.

Mikä naurussa on niin ihmeellistä?

Hormonihoitoa?

Maalaisjärkikin kertoo, että iloinen seura voi tehdä hyvää lievästi masentuneelle ja hyvä nauru lieventää stressin oireita. Naurun kerrotaan myös madaltavan tiettyjen stressihormonien määrää. Sen sanotaan jopa kohottavan kivun sietokynnystä. (Älä kokeile tämän väittämän pätevyyttä hammaslääkärillä.)

Endorfiini ja *norepifreniini* ovat osia sympaattisen hermosysteemimme pakene-tai-taistele-mekanismissa, samoin kuin mielihyvän tuottamismekanismissa. Näiden pitoisuuksien on todettu kohoavan sekä komediaa että sotaelokuvaa katsellessa.⁴ Ota siitä sitten selvää, kumpi on parantavampaa.

Naurun väitetään myös toimivan viattomana purkautumiskanavana kielteisille tunteille, kuten aggressiolle ja pelolle.⁵ Sitä ei ole kuitenkaan verrattu muihin energiaa purkaviin toimintoihin kuten huutamiseen, hurraamiseen tai kovaääniseen tappelun lietsomiseen.⁶

Kunnon hohottaja

Sata naurua kuulemma vastaa 10 minuuttia soutilaitteessa tai 15 minuuttia kuntopyörässä. Mitä kouristuksenomaisempi ja pidempi nauru on, sitä paremmasta jumpasta on kysymys. Kunnon hohottajasta tulee kunnon kohottaja. Tästä syystä nauru tietenkin myös laihduttaa. Saman tuloksen saa aikaan, kun aamusta iltaan hermostuneesti naputtaa sormiaan pöytään tai väpättämällä toista jalkaansa levottomasti pöydän alla. Se on minun hoikkana pysymiseni salaisuus.

Samanlaisia väitteitä näkee rakastelua ja orgasmia käsittelevissä artikkeleissa. Mitä pidempään se kestää ja mitä useamman orgasmin saamme sitä enemmän kaloreita palaa ja kunto kohoaa.

Miksemme siis naura ja nai kuntosalit konkurssiin? Johtuuko kaiken maailman kuntolaitosten taloudellinen menestys siitä, että kiireiltämme emme ehdi enää nauraa tai rakastella? Kiireisimmille voisi suositella kummankin tekemistä samanaikaisesti.

Huippu-urheilijan on kuitenkin syytä pysyä vakavana ennen vaativia suorituksia. Kova naurupuuska voi tuottaa samantapaisen toimintakyvyttömyyden ja lihasrefleksien halvaantumisen kuin pelästysreaktio saa aikaan. Voimme siis ”mennä ihan heikoksi” sekä naurusta että säikähdyksestä.⁷ Urheilu-uralla parhaiten nauraa siis se, joka viimeksi nauraa.

Solunmyrkyä?

Väitetään myös, että nauru aktivoi immuunijärjestelmämme sairauksia vastustavaan kuntoon.

Nauraminen kuulemma lisää niiden solujen määrää, jotka hyökkäävät kasvainten ja virusten kimppuun. Samoin naurun pitäisi lisätä *Gamma-interferonia* (sairauksia vastustava proteiini), T- ja B-soluja, jotka molemmat ovat olennaisia osia immuunisysteemiamme. Myös syljessä esiintyvä *immunoglobuliini*, joka taistelee tulehduksia vastaan hengitystiehyissämme, lisääntyy nauraessa.

⁴ **Provine.** *Laughter. A Scientific Investigation.* Penguin Books. New York. 2000. s. 194, 195

⁵ <http://www.howstuffworks.com/framed.htm?parent=laughter.htm&url=http://aath.org>

⁶ **Provine.** *Laughter. A Scientific Investigation.* s. 195

⁷ **Provine.** *Laughter. A Scientific Investigation.* s. 163

Nyt kun terveydenhoitojärjestelmämme on kriisissä, hallitus voisi jonojen lyhentämiseksi ja kansanterveyden kohottamiseksi säätää lain elinikäisestä nauruvelvollisuudesta. Televisiolupatarkastajat voitaisiin pestata tarkastamaan, kuuluuko postiluukun kautta tarpeeksi naurua. Jos kuuluu, television luvatta katsominen voitaisiin kansanterveydellisistä syistä antaa anteeksi.

Terapiaa?

Naurun terapeuttinen merkitys on aika ilmeinen. Silti minua ei naurata kun huumori- ja nauruterapiasta ollaan tekemässä uusia hoitomuotoja.

Robin Williams antoi elokuvassa *Patch Adams* erinomaisen esimerkin lääkäristä, jonka huumorintaju koetteli jäykkäniskaista ammattikuntaa samalla kun se teki hyvää potilaille. Mutta jonkun ihmisen erityisen karisman muuttaminen kopioitavaksi menetelmäksi tuottaa hoitotilanteisiin vain lisää keinotekoisuutta ja puujalkavitsejä. Ne eivät naurata ketään, mutta voivat haavoittaa monia.

Varauksellista virnistelyä

"Lääkärin tehtävä on huvittaa potilastaan sillä aikaa kun luonto parantaa hänen sairautensa." **Voltaire** Naurun vaikutuksista erilaisten hormonien määrään tai esimerkiksi endorfiinin määrän lisääntymiseen on hyvin vähän ja erittäin pienin otoksin tutkittuja tuloksia. Sama pätee naurun sairauksia parantavaan vaikutukseen. Tutkimukset ovat ristiriitaisia keskenään ja ovat metodologisesti vajaita. Syyt ja seuraukset menevät usein sekaisin. Terveet ihmiset nauravat enemmän, mutta se ei todista, että nauru on pitänyt heidät terveinä. Jotkut mielisairaavat nauravat koko ajan, eikä sekään todista, että nauraminen on tehnyt heidät sairiksi.

Naurun fysiologisten vaikutusten tuntemus on toistaiseksi hyvin pienten tutkimusten varassa. *"On aika onnitella pioneereja, oppia heidän vaivannäöstään ja aloittaa koko tutkimus uudestaan käyttäen parempia menetelmiä."*⁸

Nauru ei todellakaan paranna mitään sairauksia, vaikka se voi lievittää monia oireita. Monet tutkimukset antavat kyllä viitteellisiä tuloksia uskon, toivon, huumorintajun ja naurun positiivisesta myötävaikutuksesta parantumisprosessiin. Toisissa sellaista korrelaatiota ei näy ollenkaan. Niihin media ei halua tarttua. Kun toimittaja on saanut tehtäväkseen kirjoittaa jutun aiheesta *"Naura itsesi terveeksi"*, hän tarttuu vain siihen materiaaliin, joka sopii lehden positiiviseen imagoon.

Lakkaisimmeko nauramasta, vaikka jatkotutkimukset paljastaisivat sen terveysvaikutukset nollassi? Entä jos sanonta *"Nauroimme itsemme kipeiksi"* osoittautuisi lääketieteellisesti todeksi? Alkaisimmeko varoa nauramista? Entä miten kävisi, jos epäusko katkeruus ja kyynisyys paljastuisivat syöpäkasvainten tehokkaimmiksi tuhoajiksi? Panisimmeko toivomme toivottomuuteen? Lakkaisimmeko nauramasta, jos tutkimusten lopputulos päättyisi siihen, että nauraminen on terveydellemme vaarallista? Tuskin.

Nauru voi olla yhtä terveellistä kuin rakastelu, sauna tai avantouinti. Kaikki voivat myös aiheuttaa sydänkohtauksen tai aivoverenvuodon.

Itse tiedän kokemuksesta, kuinka epäterveellistä ja kivuliasta on tehdä katkenneesta kylkiluusta vitsiä. Myös vatsaleikkaukspotilaan luona vierailevien tulisi olla mahdollisimman hartaalla mielellä, etteivät leikkaushaavan tikit repeäisi.

Jos amerikkalaisuus tunkeutuu Suomeen niin kuin tähänkin asti, meillä tulee lähivuosina olemaan useita kirjoja, jotka mainostavat naurua traagisen ja stressaavan elämän voittajana, sairauksien parantajana, mielenterveyden eheyttäjänä ja maailmanrauhan rakentajana. Saanen ennalta esittää varaukseni.

On aika helppoa uskoa, että luottavainen asenne, kiitollinen mieli, huumorintaju ja kyky nauraa mitättömille asioille edistävät minkä tahansa hoidon tehokkuutta. Pelkään vain, että naurun ylimainostamisesta tulee sekularisoitu versio uskovaisten *kiitä-kiitä*-menetelmästä tai *usko-usko*-hokemasta, joka ei ota vakavasti elämän tummempien ulottuvuuksien kohtaamisen tarvetta. Sekularisoitu versio aurinkoon tuijottamisesta voi olla yhtä sokaisevaa ja todellista eheytymistä ehkäisevää kuin uskonnolliset oikotiet.

Itkeminen ja nauraminen ovat molemmat tärkeitä, oli niistä mitään mitattavaa lääketieteellistä hyötyä tai ei. Miksi lapset muuten oppisivat molemmat taidot, ennen kuin he oppivat kävelemään tai puhumaan? Nauraminen ja itkeminen yksinkertaisesti kuuluvat ihmisenä olemisen hankalasti perusteltaviin kykyihin.

⁸ **Provine.** *Laughter. A Scientific Investigation.* s. 195.

Muut nisäkkäät eivät osaa kumpaakaan. Ehkä ne eivät ole ihmisyytemme olennaisimpia ulottuvuuksia, mutta vaikea minun on kuvitella ihmisyyttä ilman kumpaakaan.

Naurun tarttuvuus

Naurua on vaikeampi hallita kuin puhetta. Se on paljon herkempi tottelemaan itsemme ulkopuolelta tulevia virikkeitä. Siksi naurua on turha tutkia vain intrapsyykkisestä näkökulmasta. Nauru on pääasiassa sosiaalisesti ohjautuva käytösmuoto.

On tunnettua, että vauvojen itku on tarttuvaa. Se tosin tarttuu vain samanikäisiin. Vähänkin vanhemmat ovat jo kehittäneet kohtuullisen immuniteetin tarttuvaa itkuja vastaan.⁹

Mielenkiintoista kyllä pienten lasten nauru ei ole niin tarttuvaa samanikäisillä. Lapset nauravat silloin kuin heitä jostain syystä naurattaa. Vasta myöhemmin, itsetietoisuuden kasvaessa vastustuskyky tarttuvaa naurua kohtaan laskee. On aika tavallista, että aikuinen ryhmä ihmisiä voi jostain pienestä triviaalista episodista taantua täysin kontrolloimattomaan kollektiiviseen nauruun, joka loppuu vasta sitten kun nauramisen vaatima fyysinen rasitus käy liian isoksi. Vielä viimeisillä voimillaankin he saattavat vääntelehtiä kouristuksenomaisissa nyhkytyksissä, joista sivullinen ei enää tiedä onko se itku vai naurua. Lapset eivät lipsu tällaiseen joukkohysteriaan.

Purkkinauru

Televisiokomedioiden käsikirjoittajat tajusivat tarttuvan naurun tärkeyden jo 50-luvun alussa. Silloin alettiin käyttää nauhoitettuja naurunremahduksia paikkaamaan yleisön puutetta. Radiokomiikan tuottajat keksivät saman tekniikan jo 30 vuotta aiemmin. Siitä lähtien purkitettu nauru on toimittanut esinaurajan tehtävää. Edellisen vuosisadan lopussa (toukok. 1999) *Time*-lehti sisällytti naurunauhut vuosisadan huonoimpien keksintöjen joukkoon.

Time lehti oli väärässä. Purkkinauru ei ole viime vuosisadan keksintö. Jo pari sataa vuotta ennen ajanlaskumme alkua parhaasta komediasta kilpailevat käsikirjoittajat olivat palkanneet Ateenan *Dionysiuksen* areenalle naurajia, joiden tehtävänä oli houkutella muutakin yleisöä nauramaan juuri heidän komedialleen. Myöhemmin Keisari **Nero** käski 5000 sotilastaan osoittamaan suosiota itselleen aina kun hän esiintyi kansalle.¹⁰ Purkkinauru keksittiin ennen kuin nauru keksittiin purkittaa.

Tuottajat ovat pirullisen oikeassa. Esinaurajia on todella vaikea vastustaa. Niiden seuraaminen ei vaadi mitään tietoista valintaa. Se tapahtuu refleksinomaisesti. Tottelemattomuus esinaurajia kohtaan sen sijaan vaatii tietoista valintaa ja vahvaa päättäväisyyttä.

Monet muusikotkin ovat kokeilleet esinaurattajan osaa lisätäkseen suosiotaan. **Louis Armstrong, Sidney Bechet, Jelly Roll Morton, Spike Jones, Dick Van Dyke, Elvis Presley** jne. ovat kaikki julkaisseet kappaleita, joissa nauretaan tai matkitaan soittimilla naurua.

Naurutyyny, jotka päästävät nauruäänien heti kun niiden päälle istutaan, palvelevat samaa asiaa kuin monet kiertävät sähköpostiviestit. Niitä avatessa kuuluu hervotonta naurua. Niidenkin tarkoitus on vain tartuttaa naurua muihin. Vaikka se toteutuu steriilien ja mekaanisten välittäjien kautta, se kuitenkin tarttuu. Niissä ei tarvita mitään sisäänrakennettua komiikkaa, hyvää vitsiä tai muuta naurun aihetta. Pelkkä naurun kuunteleminen naurattaa.

Siksi uskonnollisessa ”nauruherätyksen” kokouksissa ei ole mitään ihmeellistä. Niissä ihmiset vain madaltavat kynnystään ilmiölle, joka voi spontaanisti tapahtua missä vaan. Nauruherätys alkoi Amerikan karismaattisissa piireissä, joissa on muutenkin etsitty erilaisia kollektiivisen kokemuksen muotoja. Sieltä se on levinnyt vastaaviin piireihin ympäri maailmaa. Pitkälle harjaantuneet esinaurattajat¹¹ ovat löytäneet hengellistetyn metodin käyttää hyväkseen ihmisten matalaa vastustuskykyä kollektiiviselle naurulle. He kutsuvat sitä ”*pyhäksi nauruksi*”, joka todistaa että ihmiset ovat ”*juopuneet pyhästä Hengestä*.”¹²

⁹ Itkusta kinnostuneita kehoitan tutustumaan sitä käsittelevään erinomaiseen kirjaan: **Lutz, Tom.** *Crying. The Natural & Cultural History of Tears.* W.W. Norton. New York. 1999.

¹⁰ **Provine.** *Laughter. A Scientific Investigation.* s. 139

¹¹ **Rodney Howard-Brown,** Toronton herätyksestä, kutsuu itseään ”Pyhän Hengen baarimikoksi” joka tarjoaa asiakkailleen ”uutta viiniä”. Hän tekeekin sitä taidolla joka saa kenen tahansa stand-up-koomikon juopumaan kateudesta. Hän ei ole mikään hengen jättiläinen, mutta uskovaisten pierutyynynä hän saa aikaan kollektiivisia naurukohtauksia joista Joonas Hytönen ja kumppanit maksaisivat melkein mitä tahansa.

¹² En silti väitä etteikö näissä kokouksissa voisi tapahtua mitään olennaista hyvää, tai että niissä olisi mitään olennaista pahaa. Vaikka suhtaudun varauksella menetelmiin, joissa tietoisesti yritetään ohittaa yksilön itsemääräämisoikeus ja -kyky, voi joskus tehdä hyvää tulla yllätetyksi puolustusmekanismiensa takaa. Muistelen lämmöllä yhtä kurssilaista, joka oli tällaisessa

Useimmilla meistä on kokemuksia spontaaneista nauruherätyksistä, jotka ovat saattaneet levitä mistä tahansa triviaalista tapahtumasta. Parin ihmisen spontaani nauru imaisee joskus viattomat sivustakuulijat mukaansa irrationaaliseen nauruhysteriaan. Jälkeenpäin voi olla nolon hyvä olo, jota on vaikea selittää. Yliluonnollinen selitys on turha, koska kysymyksessä on hyvin inhimillinen ilmiö.

Naruepidemia

Joskus nauru voi saada epideemiset ulottuvuudet. *American Scientist*¹³-lehti kertoo kuinka silloisessa *Tanganyikassa* levisi v. 1962 kolmesta työstä alkanut naruepidemia. Kaikki alkoi lähetysjärjestön ylläpitämässä koulussa *Kashashan* kylässä. Lopulta 12–18 -vuotiaille tytöille tarkoitettussa koulussa noin sata sadastaviidestäkymmenestä työstä ei enää pystynyt hillitsemään hysteeristä nauruaan, joka välillä muistutti itkua. Pari viikkoa myöhemmin koulu päätettiin väliaikaisesti sulkea. Kotiin lähetetyt oppilaat levittivät naurutartuntaansa lähiyhteisöihin. Nauru jatkui päivästä ja viikosta toiseen niin hillittömänä, että useita kouluja jouduttiin sulkemaan määrääjäksi. Nauru laantui vasta kuuden kuukauden päästä. Toisten tietojen mukaan naruepidemia kesti kaksi ja puoli vuotta, jonka aikana 14 koulua sulki määrääjäksi ovensa ja lukuisat kylät pantiin väliaikaisesti karanteeniin.¹⁴

Kotiin lähetetyt tytöt tartuttivat naurunsa ensin sisaruksiin ja naispuolisiin aikuisiin. Isät, miespuoliset opettajat, poliisit, heimopäälliköt ja muita sivistyneemmät miehet ylipäänsä osoittautuivat hyvin immuuneiksi. Tartunta siirtyi herkimmin lähisuhteiden kautta ja naisilla niitä näytti olevan eniten. Lähteet eivät kerro mitään naurun aiheesta. Todennäköisesti sellaista ei ainakaan tietoisella tasolla ollut. Minua kiehtoisi oppia tuntemaan maan tilannetta siltä ajalta.¹⁵ Tarttuva nauru ei nimittäin tarvitse mitään erityistä aihetta. Se on kuin vastustamattomasti mukaansa tempaava joukkohysteria, josta ihmiset myöhemmin heräävät kyselemään:

"Mikä minuun oikein meni."

Opettajan tai minkä tahansa muun joukon johtajan on turha yrittää keinotekoisesti pysäyttää tällaista naurua. Se jatkuu kunnes se on saavuttanut luonnollisen loppunsa.

On vain yksi toinen joukkokäyttäytymisen ilmiö, joka on rajuudessaan ja spontaanisuudessaan yhtä vetovoimainen ja irrationaalinen. Se toteutuu lynkkausporukassa. Sekin voi levitä epideemisesti kuten *Ruandassa* 1994, jolloin *hutut* tappoivat muutaman kuukauden aikana 800 000 *tutsia* käsittämättömässä lynkkausorgiassa. Kun kollektiivisesti toteutettu väkivalta on tehty, moni herää siitä järkiinsä, kysellen mikä ihme heihin meni. Täysissä mielen voimissaan tai yksin he eivät ikinä olisi suostuneet sellaiseen väkivaltaan.

Sama hämmentävä kysymys yhdistää mitä viattominta naurua ja mitä julminta väkivaltaa.

Itkun ja naurun salasuhte

Tiedeyhteisössä koetaan kaikkia inhimillisiä tunteita koskevan tutkimuksen renessanssia. Silti itkemistä ja kyyneleitä on tutkittu paljon vähemmän kuin naurua. Jokaista itkua käsittelevää kirjaa kohtaan löytyy tusinan verran kirjoja naurusta. Jälkimmäinen aihe on tietenkin paljon hausempi ja siinä mielessä motivoivampi. Vaikka aiheet näyttävät kovin vastakkaisilta, niitä kannattaisi tutkia yhdessä. Itkun ja naurun sukulaisuus on paljon oletettua läheisempi.

Sananlaskujen kirja sanoo: *"Kaikella on määrähetkensä, aikansa joka asialla taivaan alla... aika itkeä ja aika nauraa."*¹⁶ Vaikka nämä tapahtuisivat eri aikaan, molemmat usein nousevat samasta lähteestä. Sama lähde, josta nauru nousee, oli aiemmin täynnä kyyneleitä. Joskus syvä itku poikii yhtä syvästä helpotuksesta nousevaa naurua. Toisinaan syvä nauru kytkee meidät kaivoon, jossa on itkemättömiä kyyneleitä.

Naurun kyyneleet voivat auttaa ottamaan etäisyyttä tapahtuneeseen. Surun kyyneleet vievät kasvokkain tapahtuneen kanssa. Nauru laajentaa perspektiiviä helpottavalla tavalla. Suru voi tarkentaa näkökykyä sellaisille asioille, joita ei nauraessa näe. Itku voi kaventaa näkökenttää vain omaan menetykseen, mutta se voi myös auttaa meitä huomaamaan sen, minkä olemme naurullamme saaneet aikaan.

---

kokouksessa alkanut itkeä hillittömästi. Hän tuli itsetuntemuskurssille saadakseen selville itkunsa sisällön. Löytö teki hänelle hyvää. Se auttoi häntä tietoisesti suremaan menetystä, jonka oli selviytymismenetelmiensä avulla kokonaan ohittanut.

¹³ *American Scientist January-february 1996*

¹⁴ **Provine.** *Laughter. A Scientific Investigation.* s. 130-132.

¹⁵ Olen turhaan yrittänyt etsiä tästä mielenkiintoisesta ilmiöstä tarkempia tietoja. Jos joku teistä tuntee jonkun vanhan lähetystyöntekijän, joka on ollut siihen aikaan maassa, olisi kiinnostunut tietämään tunteeko hän ilmiötä tarkemmin.

¹⁶ Saarn 3:1,4.

Kyvyttömyys katsoa asioita kyynelten läpi madaltaa kynnystä nauraan tuotetulle väkivallalle ja sokeuttaa näkemästä naurun keskelle piilotettua tragiikkaa.

Komedia ja tragedia ovat toistensa vastakohtia ja silti lähellä toisiaan. Myös niitä seuraavat reaktiot ovat vastakkaisia ja silti toisilleen läheiset. Komediaa katsellessamme nauramme ja tragediaa seurattessamme tulemme surullisiksi. Kun molemmat reaktiot yltävät ääripäähänsä, niitä yhdistää sama fyysinen reaktio, kyyneleet.

Kolmas mahdollinen syy samalle fyysiselle reaktiolle on silmään osunut roska, jonka kyyneleet yrittävät huuhtoa pois. Miksi tragedia ja komedia, suru ja ilo tuottavat saman reaktion kuin roska silmässä? Miksi itkeminen tai naurusta kyynelehtiminen muistuttavat fyysistä puhdistusoperaatiota?

Rene Girardin mukaan molemmat reaktiot ilmentävät **Aristoteleen** kuvaamaa *katarsista* uskonnollista, tunteenomaista tai lääketieteellistä puhdistautumista. Tragedian myötäelämisessä, henkilökohtaisessa surussa, komedialle nauramisessa tai onnesta itkemisessä, silmissä ei ole mitään puhdistettavaa. Silti kehomme reagoi kuin siitä pitäisi huuhtoa jotain pois. Aivan kuin psykofyysisessä olemuksessamme heräisi puhdistautumiskäskey, jota silmät yrittävät palvella, vaikka eivät siinä paljon auttaisikaan.¹⁷

Vapauttava nauru ei ole kontrolloitua eikä suunniteltua. Se ottaa meidät haltuunsa. Sellaisessa naurussa koko keho on hillittömässä ja suorastaan pakonomaisessa ketjureaktiossa, jonka lopputuote aina valuu silmistä. Aivan kuin koko keho osallistuisi huuhtomaan pois jotain ylimääräistä. Reagoimme kuin näkymätön kutittaja olisi päässyt hiipimään kehomme kaikkein suojatuimpiin osiin.

Itku liittyy vaikeuteen erota jostakin. Nauru muistuttaa fyysiseltä reaktioiltaan hillitöntä yritystä päästä nopeasti eroon jostakin. Kun molemmat saavuttavat kontrolloimattoman ääripisteensä ne muistuttavat ulkonaisesti toisiaan. Kumpaankin liittyy ulvomista, kouristuksenomaista yskimistä ja kontrolloimatonta nyhkimistä. Sekä itkijät että naurajat pyyhkivät tässä vaiheessa valtoimenaan tulvivia silmiään. Itku ja nauru muistuttavatkin intensiivisimmillään toisiaan niin paljon, että satunnainen sivustatarkkailijan voisi olla vaikea erottaa niitä toisistaan. Miksi itku ja nauru muistuttavat toisiaan niin paljon, vaikka ne ovat niin erilaisia? Miksi ne ovat samanaikaisesti niin lähellä ja kaukana toisistaan? Miksi ne tulkitaan ja koetaan *katartiksi* eli puhdistaviksi ja vapauttaviksi toiminnoiksi? Mistä ne puhdistavat ja mistä ne vapauttavat?

Uskonnollinen ja rituaalinen *katarsis* on vanhoissa kulttuureissa liittynyt uhraamiseen, pyhitettyyn lynkkaukseen, joka on vapauttanut yhteisön sisäisistä jännitteistä ja vapauttanut sen, tilapäisesti, kaikista yhteyttä uhkaavista vihollisuuksista. Uhrirituaali on ollut väkivallasta puhdistava ja vapauttava *katarsis*. Uhrattu on toiminut vapauttajana kantamalla koko yhteisön synnit kuolemaan.

Onko tämä liian kaukaa haettu yhteys *katartiseen* nauruun ja itkuun? **Girardin** mielestä ei ole.¹⁸ Tulen myöhemmin osoittamaan kuinka paljon yhteinen nauru muistuttaa kollektiivista lynkkausta, kaikkein varhaisinta uhraamisen muotoa. Olemme evankeliumien piilovaikutuksesta vähitellen kasvaneet tietoisiksi siitä. Siksi voimme ymmärtää myös miksi sellainen nauru, niin yhdistävää kuin se onkin, on samalla syvää sukua itkun kanssa. Jos todella ymmärtäisimme, mitä sellaisessa tilanteessa tapahtuu, itkisimme uhrin puolesta.

Sellaista itkemätöntä itkuja on paljon. Nuoretkin sen jollakin tasolla tietävät. Siksi *Titanicin* kaltainen elokuva on heille lahja. Sellaisten elokuvien avulla he voivat kerta toisensa jälkeen itkeä kaikkien maailman viattomien uhrien puolesta – pysyen samalla sokeina heidän oman asenteensa ja käytöksensä uhreille.

Kyyneleet siis yhdistävät kahta emotionaalista ääripäätä. Sen huomaa herkästi ryhmissä, joissa ihmiset ovat poikkeuksellisen avoimia. Normaaleissa sosiaalisissa kuvioissa sitä ei huomaa. Nauramme vain siksi että muutkin nauravat, vaikka itseä ei pohjimmiltaan naurattaisi yhtään. Sosiaaliseen nauramiseen on vaikea olla osallistumatta joutumatta kiusalliseen asemaan. Arki on täynnä näennäisaurua, joka ei tuota kyyneleitä, koska se on vain opeteltua kasvolihasvenyttelyä ja siihen liittyvää rytmikästä äänen tuottamista. On small-talk-naurua, kohteliasta naurua, suhdetoimintanaurua, hienostunutta naurua jne. Surua voi näytellä yhtä sujuvasti, mutta nauruun ja itkuun liittyvien kyynelten tuottaminen vaatii hyvältäkin teeskentelijältä paljon harjoittelua. Teeskenneltyjä kyyneleitä voi oppia tuottamaan vailla mitään aitoa surua tai iloa. Ne ovat vain *kyyn eleitä* – harvinaisen pitkälle vietyä tarkoitushakuista imitoimista.

¹⁷ Girard. *The double Business...* s. 122.

¹⁸ Girard. *The double Business...* s 123, 124

Näytelty nauru tai itku ei vapauta. Puhdistavan katarsiksen sijaan ne vain lisäävät sisäisiä ja keskinäisiä jännitteitä. Kaiken alla on salattuja pelejä, piilotettuja tarkoituseriä, tietoisia tavoitteita ja poliittisia agendoja. Joku haluaa vaikuttaa toiseen tai toisiin paljastamatta sitä kenellekään. Syvän naurun ja itkun tuottamat kyneleet kuitenkin vievät lähteille, jossa lapsellisin viattomuus ja kaikkein epäinhimillisin julmuus ovat hyvin lähellä toisiaan.

Kutituksen mysteeri

"Nauru on oleellinen edellytys sellaisen pelottomuuden luomisessa, jota ilman maailman realistinen ymmärtäminen olisi mahdotonta." **Mihail Bahtin**

Pääaiheeni on kuitenkin nauru. Lähestyn sitä seuraavaksi vähemmän vakavan ilmiön kautta. Mitä kutitus kertoo meille naurun olemuksesta?

Aristoteles ihmetteli kutituksen tuottamaa naurureaktiota. Eläimet eivät reagoi kutitukseen samalla tavalla. Se näytti olevan ihmisen erityispiirre. Aristoteles oletti sen johtuvan vain ihmisen karvattomasta ja erityisen ohuesta ihosta. Kutitus ja ihmisen reaktio siihen on askarruttanut tiedemiehiä myös viime aikoina.

Joidenkin naisten kokemus kutituksesta on hyvin kielteinen. Siihen liittyy epämiellyttävän tuntuista rajanylityksistä isän tai veljen puolelta.¹⁹ Kutitus mielen piristäjänä ei aina onnistu. Reaktiona saadut hymyt ja naurut eivät aina ole sitä miltä ne näyttävät.

Lapsuuden jälkeen kutitusleikit eivät suinkaan lopu. Aikuisetkin kutittavat toisiaan, mutta neljänkymppin jälkeen ne näyttävät loppuvan melkein kokonaan.²⁰ Reagoimmeko siihen helpotuksella vai haikeudella? Minä pitäisin tässä iässä kutitusta loukkaavana tunkeiluna hyvin varjeltuun omaan tilaani, joka on iän myötä käynyt yhä tärkeämmäksi. Silti minua kiinnostaa, miksi niin pieni kosketus voi tuottaa niin ison reaktion?

Itsekutituksen tylsyys

Miksi reaktio ei ole sama kun kutitan itseäni? *San Diegon* yliopistossa on rakennettu koje, jolla voi kutittaa itseään eri tavoin, jotta voitaisiin tutkia siitä mahdollisesti syntyviä reaktioita.²¹

Jos kutitusnauru olisi vain fyysinen refleksi tiettyjen hermopäiden ärsytyksestä, niin saman refleksin pitäisi voida tuottaa itekin. Mutta kun ei voi. Itsensä kutittaminen on yhtä tylsää tai nautinnollista kuin itsensä raapiminen silloin, kun jostain kohtaa kutiaa. Itsensä kutittaminen on paljon tylsempää kuin itsensä tyydyttäminen. Siitä ei jää nautinnon häivääkään. Se on kuin huono vitsi, jolle kukaan ei naura – ei ainakaan yksin.

Mikä kutituksessa sitten naurattaa? Kutitus on kahden välistä jännitettä ja ennustamatonta yllätyksellisyyttä. Sitä ei voi matkia kutittamalla itseään.²² Kutitus on olennaisesti kahden välinen juttu.

Turvallinen uhka

"Kuinka ilo ja pelko sopivat yhteen?" **Martin Luther**²³

Useimmat vanhemmat ovat nautiskelleet helposta tavasta saada lapsensa nauramaan. Vaikka oma tilannehuomori olisi miinuksella ja sisäinen pelle vankilassa, niin lapsen kutittaminen tuottaa melkein takuuarman naurun. On nautinnollista olla se, joka saa aikaan kyyneliin asti purkautuvan naurun lapsessa.

Näissäkin maisemissa itku ja nauru ovat yllättävän lähellä toisiaan. Kutitettavan nauru voi nopeasti muuttua raivonsekaiseksi itkukuksi. Miksi?

Kutituspelejä on leikkiä uhkaavan vaaran ja turvallisen suhteen rajamaastossa. Voin tuottaa vaaraa antamalla käteni liikkua lapsen yllä matkien kutitusliikkeitä. Hän voi reagoida hillittömällä naurulla käteni yllätyshyökkäykseen, vaikka en edes koskettaisi häntä. Valehyökkäys on osa kutitusleikin sanatonta lupausta: *"Aion hyökätä kimppuusi, mutta en aio satuttaa sinua."* Lapsi on samanaikaisesti sekä vaarassa että turvassa.

¹⁹ **Provine.** *Laughter. A Scientific Investigation.* s. 101, 102.

²⁰ **Provine.** *Laughter. A Scientific Investigation.* s. 114, 115.

²¹ www.howstuffworks.com/framed.htm?parent=laughter.htm&url=http://faculty.washington.edu/chudler/laugh.html

²² Shimpanssellakin on havaittu kutitusnaurua. Se on naurua muistuttava kiivas hengitys, ilman vokaaleja. Mitään sosiaalista nauramista muistuttavaa ilmiötä shimpansseilla ei ole havaittu.

²³ *Elämän taistelussa.* Koottu tohtori **Martti Lutherin** kirjoista. Suom. K. Aug. Hilden. 3. p. Helsinki 1946. SLEY. s. 188.

Kahdella kädellä kutittaminen on vielä vaarallisempaa. Lapsi ei pysty seuraamaan kahta hyvin lähellä liikkuvaa kättä samanaikaisesti. Siksi vaara voi aina iskeä sinne missä puolustus ei vielä ole paikallaan. Vain yhteen kutituskohteeseen hyökkääminen tekisi kutitusleikistä liian helpon ja ennustettavan. Jotta kutitus olisi todella kutittavaa, sen täytyy olla vaarallisen ennustamatonta ja vaikeasti hallittavaa.

Tällä rajalla tanssimisessa on ainutlaatuista kiihottavuutta. Sille löytyy aikuiselämässä omat vastineensa. Parisuhteen hienovireisemmät kutitusleikit liikkuvat samoilla rajoilla. Ulkopuolisten kanssa flirttaileminen voi uhata parisuhdetta. Mutta niin kauan kun turvallisuus on tarpeeksi vahva, flirtti voi olla yhtä kutkuttavaa kuin lapsuuden kutitusleikki. Sekä lapsen että parin suhteen pienikin väärä liike voi ylittää rajan, jonka jälkeen hauskuus muuttuu raivoiseksi itkuksi. Kutitus ei saa muuttua muuksi kuin mitä se on sanattoman sopimuksen kautta oletettu olevan. Se ei saa muuttua seksuaaliseksi lähentelyksi, eikä todelliseksi väkivallaksi. Mitättöminkin virheliike siihen suuntaan muuttaa kutitettavan reaktiot vastaavanlaisiksi puolustusreaktioiksi. Ne eivät enää ole hauskoja. Lapsi kuitenkin rakastaa tätä leikkiä. Vaikka raja olisi ylitetty, hän voi itkun jälkeen pyytää kutitusleikin jatkamista. Jos aikuinen ylittää rajan liian räikeästi ja liian usein, lapsi voi jatkossa kieltää kaiken kosketuksen. Kutitus ei ole enää hauskaa, kun vaara kasvaa turvallisuutta paljon isommaksi. Samat reaktiot näkyvät aikuisten välisissä leikeissä. Monet puoliset valittavat, että suhteen turvarajat ovat liian selvät. Jännite ja intohimo puuttuvat. Toiset taas valittavat että intohimoa ja vaaran tuntua on liikaa. Kunpa olisi edes vähän turvallisuutta. Jännitys näyttää löytyvän näiden kahden äärimmäisyyden ja toisensa näennäisesti poissulkevien elementtien välimaastosta. Pitäisi olla sekä turvallisuutta, että kutkuttavaa vaaran tuntua. Ikään kuin emme aikuisinakaan maltaisi pysyä poissa niistä maisemista, jossa itku ja nauru ovat vähintäänkin rajanaapureita. Lapsetkin antautuvat keskinäisiin kutituskilpailuihin, mutta vain niiden kanssa joihin luottavat ja joihin haluavat olla yhteydessä. Hekin tajuavat että näissä itkun ja naurun maisemissa temmelletään vain kaikkein läheisimpien kanssa. Vaikka kutituskilpailu joskus muuttuisi raivokkaaksi ja itkunsekaiseksi painiksi, siihen palataan kuitenkin takaisin – jos luottamusta riittää. Miksi?

Sodan simuloiminen

Todellisuudessa kutitusleikki muistuttaa mahdollisimman läheisesti aggressiivista ja jopa murhanhimoista hyökkäystä. Kutittajan käsi hyökkää ilman ennakkovaroitusta niihin kohtiin, jotka ovat vaatteiden tai muiden jäsentemme kautta kaikkein suojuetuimpia, kuten kainalot ja sivustat, kaula, vatsa, reisien sisäpinnat ja jalkapohjat.

Kutitusnauruun liittyy vimmattu yritys suojautua ja päästä irti kehoamme uhkaavista käsistä. Se on ystävällismielistä sodan simulointia. Hyökkäyksen kohde voi onnistua muuntumaan hyökkääjäksi, jota vastaan toisen täytyy suojautua. Leikkisotaa säestää kyyneliä kirvoittava nauru, johon koko ajan liittyy kaikkien ruumiinjäsenten yritys vapautua hyökkääjän kourusta. Jos se ei onnistu, nauru voi minä hetkenä tahansa muuttua armoa kerjääväksi naurunsekaiseksi nyhkytykseksi. Jos sekään ei auta vapautumistaistelu muuttuu raivokkaaksi väkivallaksi, jossa kyynelöt pyyhitään nyrkein.

Reaktiot ovat selkeästi nähtävissä lapsen käytöksessä ja vähän vaikeammin tunnistettavissa aikuisten välisissä parisuhdeleikeissä.

Naurusta on lyhempi matka väkivaltaan kuin itkusta. Kutitusnaurussa on selkeä yritys päästä eroon jostain. Jos siitä ei päästä nauramalla ja sätkimällä eroon, täytyy turvautua väkivaltaan. Se toteutetaan usein itkien. Itkuun liittyy kuitenkin vaikeus luopua jostain. Kutitusnaurun ääripisteen kyyneliin sisältyy nautintoa, raivoa ja surua.

Vanhat sanonnat kuten *"kutittaa kuoliaaksi"* tai *"aurattaa kuoliaaksi"*, ilmaisevat intuitiivista tajua siitä että kutituksessa leikitään äärimmäisellä vaaralla. Venäjän kansanperinteessä lapsia varoitetaan kummituksesta, joka voi kaapata ja kutittaa kuoliaaksi.

Naurulle antautuminen tai nauramiseen pakottaminen voi jostain merkillisestä syystä johtaa kuolemaan. Silti tämän vaaran kanssa leikkiminen on hauskaa.

Kutkuttava vaara

Aikuisten kanssa leikityt piiloleikit ovat lapsen kannalta turvallisen vaaran kanssa leikkimistä. Kun aikuinen tulee lähelle piilopaikkaa, vaara kutittaa niin paljon, että lapsi paljastaa piilonsa hihityksellään. Voi sitä hauskuutta kun jonkun kepposen jälkeen pääsee karkaamaan läheltä-piti-kiinnijäämisestä. Mitä vakavammat seuraukset kiinnijäämisestä olisi, sitä hermostuneemmaksi nauru käy. Se on hauskaa vain

niin kauan kun turvallisuus ja vaara ovat tasapainossa toistensa kanssa. Kehittynyt teknologia tarjoaa yhä mielikuvituksellisempia laitteita, joissa voi asettaa itsensä alttiiksi turvalliselle vaaralle ja kokea sen kautta elämänsä sydämellisimmät naurut. Mitä muuta huvipuistot ovat kuin antautumista turvallisen vaaran kutitettavaksi? Se on niin hauskaa, että suostumme maksamaan itsemme kipeiksi saadaksemme kokea mahdollisimman oikean tuntuisen vaaran simuloimain. Vaaran täytyy olla maksimaalisen oikean tuntuinen samalla kun se on sataprosenttisesti eliminoitu. Kontrollin menettämisen ja samanaikainen turvallisuuden kokemus on kutistusnauru salaisuus.

On kauhistuttavaa menettää kontrollinsa kokonaan. Silti on tylsää aina hallita itseään. Siksi on hauskaa hetkeksi luopua kontrollista, luottaen että se kuitenkin pysyy hallinnassani. Vielä hauskeempaa on nähdä toisen edes hetkeksi menettävän hallintansa. Siksi jotkut nauttivat läheistensä pelästyttämisestä niin paljon.

Älyllisempi ja sofistikoituneempi versio tästä on sotkea toisen konseptit älyllisellä nokkeluudella niin perusteellisesti, että hän menee sanomattomaksi. *”Lyödä joltain luu kurkkuun”* on hauskuus, jolle nauretaan vasta myöhemmin, mieluiten nurkan takana kavereiden kanssa. Sekin on vaaran kanssa leikkimistä. Koskaan ei voi olla varma, ettei sama luu takertuisi omaan kurkkuun.

Kaikkein primitiivisimpiä ja kaikkein kehittyneimpiä naurun aiheita näyttää yhdistävän kontrollin ja sen menettämisen välinen jännite. Molemmissa on väkivallan uhka läsnä ja kyynel lähellä.

Komedian julma puoli

”Elämä ei lakkaa olemasta hauskaa kun joku kuolee, eikä se lakkaa olemasta vakavaa kun joku nauraa.”

Bernhard Shaw

Komediat ovat omasta kehosta etäistettyjä kutitusleikkejä. Miksi komediat ovat niin suosittuja? Miksi piilokamerat tai kotivideot, jotka paljastavat tuntemattomien ihmisten typeryyksiä tai onnettomuuksia ovat niin haluttuja? Miksi toisen ihmisen typeryydelle tai kömpelyydelle on niin helppo nauraa? Miksi toiselle sattuneiden vahinkojen kuvaukset ovat niin kutkuttavia?

Ilmiö muistuttaa monessa suhteessa kutitusleikin salaisuutta. Niin kuin lapsi, joka pyytää, että heitä kutitettaisiin, me aikuisina maksamme rahaa, jotta joku komedian kautta kutittaisi näkymättömiä nauruhermojamme.

Mikä komediassa ja muille sattuneiden kömmähdysten katselemisessa sitten kutittaa? Sama mikä kutitti lapsuuden leikeissä. Näyttämöllä, valkokankaalla tai televisioruudussa esiintyy ihmisiä, jotka joutuvat vaaraan, menettävät tilapäisesti kontrollinsa, kadottavat normaalin elämän hallinnan, hukkaavat käsikirjoituksensa, jne. Heidän kauttaan meitä kutittaa ystävällismielinen ja turvallinen vaara. Kaikki tapahtuu vain muille. Nauravan katsojan illuusio omasta turvallisuudesta on kyllä uhattu. Sehän voisi teoriassa tapahtua myös minulle. Mutta uhka ei ole vakava, koska meitä erottaa turvallinen välimatka. Sehän tapahtuu vain tuntemattomille muille. Komedian katsoja on samanaikaisesti sekä uhattu että turvattu, niin kuin kutitettava lapsi.

Silti kaikki mille nauramme, voisi tapahtua myös meille. Muuten tuskin nauraisimme sille. Se on uhka, jonka yritämme nauraa pois. Niin teimme lapsenakin. Kutsuttuamme kutittajan paikalle yritimme kaikilla tavoilla nauraa suojautua häneltä ja työntää hänet luotamme.

Pellet uhreina

”Jos haluat kurkistaa ihmissielun sisään ja oppia tuntemaan hänet, älä vaivaudu analysoimaan hänen hiljaisuuttaan, puhettaan, itkuaan tai kuinka hän liikuttuu jaloista ajatuksista... Tarkastele miten ja mille hän nauraa. Se, jolla on hyvä nauru, on hyvä ihminen.” **Dostojevski**

Pellet, koomikot ja viihdealan tuottajat ovat mentaalisen kutitusleikin ammattilaisia. Heidän tehtävänsä on hienovaraisesti kutitellen uhata naurettavan ja naurajan välistä rajaa. Toisaalta heidän täytyy varoa ylittämästä sitä, jos haluavat säilyttää ammattinsa.

Kuvittele olevasi jäähallissa, jossa välivihteenä esiintyy pellejä. Ensimmäinen pelle liioittelee itsevarmuuttaan luistimilla ja joutuu sen tähden koomiseen valoon pudottuaan pyllylleen. Se on hauskaa. Juuri noinhan liian itsevarmoille käy. Naurat hänelle turvallisen välimatkan päästä. Sinähän et ole noin itsevarma. Seuraava pelle yhtyy nauruusi ja maksimoi sitä niin paljon, että menettää kontrollinsa ja kaatuu sen tähden rähmälleen. Se on vieläkin hauskeempaa. Juuri noin käy niille, jotka nauravat toisten vahingoille. Kolmas pelle voi toistaa samaa teemaa ja sekin voi vielä tuntua hauskalta. Jos neljäskin pelle kaatuu samasta syystä, yleisö lakkaa nauramasta, koska viesti on liian osoitteleva. Eihän se ole hauskaa, jos pellet joutuu tunnistamaan itsessään.

Joten siirrämme mielikuvitusleikin perspektiiviä kolmannen pellen jälkeen kotikatsomoon. Olet hukannut lippusi ja joudutkin katselemaan esitystä television kautta. Näet samanaikaisesti toisilleen nauravien pellejen kohellukset ja heille nauravan yleisön. Esitys on tähän saakka ollut huippuhyvä ja yleisön nauru tarttuu sinuun, vaikka olet yksin kotona. Yleisön naurun noustessa huippuunsa katsomon rakenteet alkavat pettää ja naurajien penkin alkavat sortua heidän altaan. Sehän vasta hauskaa onkin, kun saat turvalliselta sohvalta katsella koko nauravan yleisön joutuvan samaan kontrollikatoon kuin ne joille nauroivat.

Tässä vaiheessa nauru alkaa hyytyä. Naurettava onnettomuus on hiipinyt liian lähelle sinua. Jos et olisi sattumalta hukannut lippuasi, olisit nyt vaarassa loukkaantua pahasti.

Mielikuvitusleikin huipentuma olisi se, että nauraessasi hätääntyneen yleisön reaktioille oma televisiosi syttyisi tuleen. Komedialla muuttuisi hetkessä tragediaksi. Sinusta tehty piilokamerafilmi tulisi huippusuositukseksi. Miksi?

Se olisi yliverlainen esimerkki lähelle hiipivän vaaran huvittavuudesta. Katsojat saisivat kuitenkin mahdollisuuden edelleen ulkoistaa vaaran ja kuvitella, ettei se koske heitä.

Olin syksyllä lasten kanssa katsomassa paikkakunnalla vierailutta pientä sirkusta. Pelleparin viihdytysnumerot olivat klassisia kohelluksia, joissa lasten tajua vahingonilosta maksimoitiin. Toinen pelleistä kuitenkin ylitti naurettavien ja naurajien välisen turvarajan tavalla, jota en ollut aikaisemmin nähnyt. Hän pyysi yleisöstä vapaaehtoisen mukaan numeroonsa. Itse asiassa hän ei jäänyt odottamaan kenenkään ilmoittautumista, vaan nappasi yleisöstä jonkun niin nopeasti, että tämä ei ehtinyt kieltäytyä. Ehkä tämä ei kehdannut kieltäytyä, koska pelkäsi joutua *todella* naurunalaiseksi. Ehkä hän siksi otti riskin joutua ystävällismielisesti naurunalaiseksi.

Tällaisella liikkeellä pelle otti saman riskin kuin lasta kutittava vanhempi. Jos hän kutittaa niin lujasti, että lapsi menettää viimeisenkin hallinnan omasta kehostaan, hän saa osakseen itseään puolustavan eläimen raivon. Pelle uhkasi yleisön suvereniteettia. Yleisöön hiipi pelko siitä, että nauraja voikin minä hetkenä hyvänsä muuttua naurettavaksi. Jos pelle tekisi yleisöstä valitun liian naurunalaiseksi, muun yleisön nauru voisi käydä varovaisemmaksi. Jos hän ylittäisi nöyryyttävyden rajan, yleisön nauru loppuisi kokonaan ja hän voisi joutua kollektiivisen raivon kohteeksi.

Varsinkin kun yleisö oli pienen paikkakunnan toisilleen tuttuja ihmisiä, he voisivat hetkessä unohtaa keskinäiset jännitteensä ja lähteä yhtenä rintamana pelleä vastaan.

”Meidän kanssa ei pelleillä!!!”

Olenaisesti pellen rooli ei olisi muuttunut miksikään. Aluksi hän oli vapaaehtoisesti meitä yhdistävän naurumme uhri. Lopuksi hän joutuisi meitä yhdistävän raivon uhriksi.

Vanhat ammattipellet ovat ymmärtäneet, että *pohjimmiltaan pellen tehtävä on olla kollektiivisen ulossulkemisen uhri*. Pellen roolissa on viattomaan muotoon puettua tragiikkaa. Siinä on historiallisia kaikuja kaikkia kulttuureja yhdistävästä uhrikäytännöstä, jossa kansan yhtenäisyyttä rakennettiin sulkemalla uhri ulos yhteisöstä. Ulosnauraminen voi olla verisen uhrikulttuurin viattomimpia jäänteitä. Pelle antautuu siihen vapaaehtoisesti, jotta uhraaminen ei toteutuisi oikeassa elämässä. Hän on ritualisoinut sen säännöllisesti toistuvaksi ja kontrolloiduksi mahdollisuudeksi, jotta emme niin herkästi toteuttaisi sitä arjessa. Tekemällä uhrin roolista itselleen ammatin, hän on antautunut myös muiden, todellisempien uhrien sijaiseksi.

Tästä syystä jokaiseen klassiseen pellenamioon kuuluu toiselle poskelle piirretty ääneton kyynel. Se on huomaamaton muistutus siitä, että melkein kaikella kollektiivisella naurulla on olemassa julma kääntöpuolensa.²⁴

Jokainen kunnan pelle tietää uhraavansa itsensä yleisönsä turhamaisuuden alttarilla. Hän antaa ihmisten nauraa itselleen, toivoen että joku näkisi hänessä peilin, mutta tietäen että useimmat eivät sitä näe. Hän ei saa missään tapauksessa väkisin työntää peiliä yleisönsä eteen. Ihmisten täytyy saada rauhassa nauraa itselleen hänessä, huomaamatta mitä tekevät. Pelle tai koomikko voi myös antaa hienovaraisia vihjeitä, joiden seurauksena ihmiset nauravat osittain myös itselleen. Jos hän paljastaa liian räikeästi naurajien naurettavuuden, hän joutuu työttömäksi.

Pellen täytyy kantaa rooliinsa kuuluvan yksinäisyyden. Jos hän lähtisi yleisölleen selittämään, miksi hänen poskelleen on maalattu kyynel, hän olisi ilonpilaaja. Kollektiivinen nauru, joka tulee liian

²⁴ Tämä symbolinen kyynel on tosin käynyt yhä harvinaisemmaksi. Pellet ja koomikot ovat hurmautuneet niin saamastaan suosiosta, että ovat unohtaneet roolinsa syvimmän ulottuvuuden.

tietoiseksi uhristaan, hyytyy. Kollektiivinen nauru yltyy kyyneliin asti vain, jos se saa olla siunatun tietämätön uhrin kyyneleistä.

Tämä voi toteutua myös perheen mikrokosmoksessa:

”Jostain syystä minä olin vanhemmilleni kuin eläintarhan apina, huvittava otus, jota oli mukavaa tarkastella välimatkan päästä. Jouduin perheessä pellen rooliin ja omaksuinkin sen hyvin. Aloin toillailla tahallani. Väänsin ääneni hullunkuriseksi metsänpeikon kähinäksi. Matkin Aku Ankkaa. Törmäilin ja koheltelin kuin Charles Chaplin ja muut mykkäfilmien koomikot. Vaikka he nauroivat minulle, heitä huvitti vielä enemmän sisarusten minusta murjaisemat pilkalliset vitsikkyydet. Kun raivostuin näistä piikittelyistä, en silti saanut ilmaista raivoani aidosti ja peittelemättömästi, vaan raivokin piti naamioida pellemäiseksi sätkyttelyksi, sosiaalisesti harmittomaksi teatteriksi, joka ei vähääkään kyseenalaistanut piikittelijöitteni ylemmyyttä.

Näin minusta tuli klassinen klovni, joka ulospäin ilveili, mutta piilossa itki. Kyyneliä oli niin paljon, että niille piti illalla peiton alla rakentaa salainen fantasiavaltakunta. Siellä ne olivat oikeutettuja ja vastaanotettuja. Hyvä, että oli edes tämä varaventiili. Siunattu mielikuvitus. ” Ystäväkirjeen lukija

Televisioviihde tanssii na(u)rulla

Tämän päivän nauruja virittävä viihdeteollisuus ei enää maalaa edes vihjeellistä kyyneltä koomikon poskelle. Komedioiden käsikirjoittajien täytyy tarkkaan huolehtia siitä, että naurajilla ei tule edes alitajuista krapulaa toisille nauramisesta. Varsinkaan säännöllisesti esitetty komedia ei saa missään tapauksessa herättää mitään syvempää tietoisuutta.

Komedia ei myöskään saa kutittaa liian rajusti. Talk show -koomikko, joka kutittaa julkishaastateltavaansa nöyryyttävyyteen asti voi saada yleisön vihat niskoilleen. Miksi? Hän paljastaa sen, että kaikki muukin toiselle nauraminen on olennaisesti samaa ulosnauramista kuin julkinen nöyryyttäminen. Juuri siitä johtui iltalehtien lööppeihin noussut kohu *Idols* ohjelman tuomareiden rajan ylittäneestä kokeilaiden nöyryyttämisestä. Toiselle nauramisen viihteellisyyttä ei saa pilata paljastamalla sen todellista luonnetta. Kukaan ei saa paljastua ulosnauramisen uhriksi, vaikka olennaisesti olisikin sitä. Toiselle nauramisen julmuutta ei saa tehdä liian ilmeiseksi.

Jos ohjelman päähenkilö ei tarjoa mitään mahdollisuutta nauraa toiselle, hänen pitäisi siirtyä dokumenttiohjelmien osastoon. Jos hän tarjoaa sitä liikaa, hän paljastaa meistä kaikista liian paljon. Kaikennäköisten koomikkojen täytyy osata huumeen tarkka ja hyvin ennustettava annostus. Sitä on yhtä vaikea annostella kuin kutitusta. Uhan täytyy olla toisaalta maksimaalinen ollakseen nauruhermoja kutittava. Toisaalta sen täytyy olla minimaalinen uskaltaaksemme turvallisesti nauraa. Jos naurettavan kohtelu käy niin rajuksi, että yleisö alkaa oikeasti samaistua häneen ja puolustaa häntä kuin itseään, komediallinen aines on pilalla.²⁵ Ulosnauramisen todellinen luonne on tullut liian ilmeiseksi.

Taakkansa on myös talk show'n haastateltavalla. Hänen täytyy kestää naurettavana olemisen julma leikki. Jos hän antaa sen oikeasti sattua, hän heittäytyy uhriksi. Hän ei kestä ”leikkiä” johon on antautunut. Sekin voi raivostuttaa yleisön. Silloin hänet ihan oikeasti nauretaan ulos sietämättömänä luuserina. Yleisö ei pidä siitä, että heidän naurunsa kohde paljastuu todelliseksi uhriksi. Miksi? Silloin naurajat paljastuisivat todellisiksi uhraajiksi.

Kunnon gladiaattorin lailla hänen pitäisi vain paljastaa rintansa surmaniskulle, jotta yleisö voisi jäädä siihen harhaan, että ketään ei oikeasti uhrata. Hänen täytyy kyetä edes hetken verran olla koko kansan pelle, joka ei tee numeroa poskelle maalatusta kyyneleestä. Hän ei saa loukkaantumalla pilata yleisön iloa. Yleisön täytyy saada jäädä siihen harhaansa, että muille nauraminen ei oikeastaan satuta ketään. Niin kuin muinaisten ihmisuhrien, hänen pitää vaieten kohdata kohtalonsa tai mieluiten itse syöksyä siihen tuleen, johon hänet kohta kuitenkin työnnetään. **Girardin** mukaan kaikki uhrikulttuurit ovat olleet riippuvaisia siitä, että uhrin ääni ei saa kuulua.

Yleisön täytyy saada kokea ulosnauramisen vapauttava ja puhdistava *katarsis* huomaamatta, että mitään julmaa koskaan tapahtui. Komedian ja monen TV-kilpailun tehtävä on suorittaa uhraaminen tavalla, joka säilyttää näennäisen viattomuuden. Jos se ei uhraisi ketään ulosnaurettavaksi, se ei olisi komediaa tai viihdettä. Jos se paljastaisi jonkun oikeasti ulosnauretuksi ja kollektiiviseksi lynkatuksi, se muuttuisi tragediaksi.

²⁵ Girard. *The double Business...* s. 131.

Miksi yksin nauraminen ei ole hauskaa?

Moni meistä itkee yksin. Jotkut itkevät ainoastaan yksin. Toiset hymyilevät itsekseen ja jopa puhuvat itsekseen. Harvat nauravat ääneen itsekseen. Jotkut sitä kyllä tekevät, jopa muiden seurassa, mutta heidän käytöksestään tehdään herkästi huolestuttavia diagnooseja.

Sama komedia, joka seurassa naurattaa kyyneliin asti, saa yksin katsottuna aikaiseksi vain hymähdyksiä. Miksi? Voimme kuunnella hyvää musiikkia tai katsella traagista elokuvaa yksin, haluamatta kenenkään seuraa. Näyttelyn kiehtovaa tauluakin ihailemme mieluiten vasta sitten, kun muu yleisö on ohittanut sen. Ylimääräisten ihmisten ilmestyminen paikalle vain laimentaa antautumistamme suurille tunteille. Mutta hyvä vitsi herättää heti halun jakaa se muiden kanssa.

Nauru muistuttaa uskontoa. Jos uskonnolliset tarpeet tyydyttyisivät pelkästään yksityisen hartauden harjoittamisen kautta, kirkkoja, synagogia ja minareetteja ei tarvittaisi. Nauru vaatii vielä uskontoakin voimakkaammin yhteisöllisyyttä. Kaikkein hauskin juttu saavuttaa täyttymyksensä vasta sitten, kun se on jaettu muiden kanssa.

Nauru todellakin on vuorovaikutteinen ilmiö. Komedian yhteyteen ympätty purkinauru tai elävän studion nauru voi toki helpottaa yksin nauramista. Se luo illuusion siitä, että istuukin hyvässä seurassa parhaalla paikalla nauramassa muiden kanssa.

Hyvä seura on aina se seura, josta ei joudu ulosnauretuksi. Ulosnaurettu on yksinäinen. Naurajien rooli on kollektiivinen. Uhrin tehtävä on kaikissa kulttuureissa ollut yhdistää muita toisiinsa. Siksi toiselle tai toisille on helpompi nauraa, jos se samalla yhdistää naurajia toisiinsa.

Toisen hölmöyksille, sattumuksille ja onnettomuuksille nauraminen tuottaa paradoksaalisen ilmiön. Samalla kun se vahvistaa illuusiota omasta kontrollista ja elämän turvallisuudesta hallinnasta, se myös murentaa sitä. Mitä hillittömämmin nauran, sitä vähemmän pystyn kontrolloimaan itseäni. Nauru vie mennessään ja joudun lopulta sen kontrolloimaksi.

Jos toisen kontrollin menettämiselle nauraminen on oman harhaisen hallinnan vahvistamista, niin miksi samalla suostun luopumaan kontrollistani antautumalla naurun vietäväksi? Miksi en kuitenkaan tee sitä yksin?

Kollektiivisessä itsehillinnän menettämisessä on suunnatonta voiman tuntua. Se on väkevämpää kuin yksilöllisen hallinnan ylläpitämisen tuottama voiman tuntu. Silloin kun voi menettää kontrollinsa samansuuntaisesti ja samalla tavalla kuin muut, saan vahvan kokemuksen *meistä*, joka voi olla paljon jyrkempi kuin vahvinkaan kokemus *minusta*.

Yhdessä toiselle tai toisille hekottamisen lyhyinä hetkinä saamme kokea paradoksaalisen tyydytyksen, joka ei normaalissa elämässä ole mahdollista. Normaalielämässä joko nautimme hallinnasta ja sen mukanaan tuomasta vahvasta minuuden tunnosta, tai sitten joudumme kauhistuttaviin tilanteisiin, jossa konseptimme menevät sekaisin ja minuutemme savijalat rapisevat. Yhdessä muille nauraminen mahdollistaa sen, että konseptit sekä pysyvät koossa että menevät sekaisin samaan aikaan.

Tämän voimakkaan kokemuksen julma salaisuus on kuitenkin siinä, että se yleensä syntyy jonkun meidän ulkopuolella olevan kustannuksella. Ikään kuin se ei olisi edes mahdollista, jos emme saa yhdessä nauraa jollekin tai joillekin toisille.²⁶

”Joka viimeksi nauraa...”

”Kun minä saan haavan sormeeni, se on tragedia. Kun sinä kompastut jätekaivoon ja hukut, se on komedia.” **Mel Brooks.**

Mikä tahansa on hauskaa, kunhan se tapahtuu toiselle.

EU-komissaari **Erkki Liikasen** mukaan vahingonilo on erityisesti pohjoiseurooppalaisten kulttuurien ilmiö. Italian, Ranskan ja Espanjankielisissä ei edes tunneta koko käsitettä.²⁷

Tätä on vaikea uskoa. Ranskan **Lascauxin** luolista löytyneissä 30 000 vuotta vanhoissa kalliomaalauksissa on yksi vahingoniloon liittyvä kuva, jossa mieshahmo näytetään pyllistelemässä häntä kohtaan ravaavan pitkäsarvisen härän edessä. Vaikka tämän päivän pohjoinen kulttuuri ehkä onkin

²⁶ Kyllä minä uskon että sama yhdistävä nauru on mahdollista ilman minkäänlaista poissulkevuuden henkeä. Uskon myös, että kyyneliin asti vapautuva kollektiivinen nauru on mahdollista tavalla, joka samanaikaisesti vahvistaa minuutta, että meitä, ilman että se tarvitsee mitään vertailukohteita. Uskon että minulla on sellaisia kokemuksia ollutkin. Ne ovat kuitenkin hyvin harvinaisia ja ehkä juuri siksi vaikeasti kuvattavia.

²⁷ Helsingin Sanomat. 22.01.2003.

vahingoniloisempi ja siksi yksityisyrityläisyyttä lamaanuttavampi kuin etelässä, niin tuskin kyseenalainen kunnia vahingonilon keksimisestä kuuluu meille. Kyllä se on yhtä vanha kuin ihmiskunta. Lähiuhteissa vahingoniloinen nauru on sekä herkullisempaa että vaarallisempaa. Se on herkullisempaa, koska vaara jonka kanssa leikimme, on tullut meitä lähemmäksi. Se on vaarallisempaa, koska lähimmäinen, jonka vahingolle nauramme, voi ottaa sen henkilökohtaisena loukkauksena. Sitä riskiä emme ota kun nauramme koomikolle.

Useimmissa perheissä on ollut tilanteita, joissa hervoton nauru on muuttunut noloksi anteeksipyyntöksi tai kiihkeäksi toisen raivon tyynnyttelyksi. Toisen huumorintajun kokeileminen erilaisilla kepposilla, voi päättyä vakavaan riitaan. Joka viimeksi nauraa, voi myös saada turpiinsa.

Niin kävi pojalle, joka tuli sisälle äitinsä luo itkien. Äiti kysyi: ”Miksi sinä itket?” Poika vastasi: ”Kun isä löi äsken ulkona vasaralla sormeensa.” Äiti tokaisi: ”Mitä nyt tuollaisesta itket. Olisit nauranut vaan.” Poika sanoi: ”Niin minä teinkin!”.

”Joka viimeksi nauraa, se parhaiten nauraa.” Voi olla totta, mutta mitä väliä sillä on elämässä, joka omalla tavallaan tasoittaa kaikki vahingoniloiset naurut. Olennaisella tasolla kaikki se vahinko, jolle nauramme, tulee kohtaamaan myös meitä. Onnen lahjat eivät käy tasan, mutta jotkut lahjat jaetaan aika tasaisesti. Vanheneminen ja kuolema pitävät huolen siitä. Olennaisella tasolla vahingot jakautuvat loppujen lopuksi aika tasan. Viimeinen vahingoniloinen nauraja on samalla se, joka viimeisenä herää huomaamaan kaikkien ihmisten kohtalonyhteyden. Hänellä ei ehkä enää jää aikaa löytää sydämellisempiä ja yhdistävämpiä syitä nauraa.

Joka viimeksi nauraa, ei välttämättä naura parhaiten – ei ainakaan sydämellisimmin.

Traaginen komedia

”Pidä minut kaukana viisaudesta, joka ei itke, filosofiasta joka ei naura, ja suuruudesta, joka ei kumarra lapsen edessä.” **Kahil Gibran.**

Mikä on se uhka, jonka sekä tragedia että komedia yrittävät torjua? Mitä sen herättämät kyöneleet yrittävät huuhdella pois?

Kirjallisuustutkijana **Rene Girard** vastaa kysymykseen analysoimalla useita kreikkalaisia ja klassisia näytelmiä, kuten *Oidipus Rex* ym.²⁸

Jos olen oikein ymmärtänyt häntä, nauramme ja itkemme siinä salaisessa toiveessa, että se mille nauramme tai se mitä itkemme, ei oikeasti koskisi meitä. Nauramalla muille nauramme heidät ulos. Samalla yritämme nauraa ulos sitä vaaran tuntua, joka heidän kautta on hiipinyt lähellemme kuin kutittava käsi.

Tällainen nauru vahvistaa poissulkevuuden varaan rakennettua minuutta. Se vahvistaa ennakkoluulojamme ja harhaista uskoamme siihen, että naurumme kohde edustaa jotain täysin toista kuin itse. Näin rakennettu identiteetti on riippuvainen siitä, että aina löytyy naurun kohteita, jotka kielteisellä tavalla edustavat toiseutta. Tämän varaan rakennettu itsetunto tarvitsee aina naurettavia yksilöitä tai yhteisöjä oman erinomaisuutensa tueksi.

Nauramalla jollekin olemme jo päästäneet toisen kutitusetäisyydelle itsestämme. Niin lähelle päästämällä on riskinsä. Toiselle nauraminen on kuin katonharjalla nauramista. Voimme horjahtaa naurun kohteesta pois päin, kunnes hän häipyy kokonaan näkyvistämme. Voimme myös horjahtaa toiseen suuntaan, jolloin hervoton naurumme voi pudottaa meidät suoraan hänen syliinsä. Niin läheltä tarkasteltuna voimme havaita naurumme kohteessa jotain tuttua.

Tragediaa seurattaessa niin käy vielä herkemmin. Itse sana juontaa juurensa kreikan sanasta, joka alun perin tarkoitti pukin laulua. *Satyyrit*, eräänlaiset paheelliset haltijattaret, pukeutuivat Kreikan teattereissa pukin nahkaan ja -sorkkiin. Mytologiassa heidän hahmonsä olivat jumalolentoja, joiden muoto oli puoliksi ihmisen ja puoliksi eläimen.

Satyyri on ehkä ainoa Kreikan mytologian hahmo, joka on tuttu myös Raamatusta. Satyyrit olivat traagisia syntipukkeja, uhreja joihin tragedian katsoja oli jo ehtinyt samaistua heidän hyvien ja jalojen ominaisuuksiensa kautta, ennen kuin he päinvastaisten ominaisuuksiensa takia joutuivat kärsimään traagisen kohtalon. Heidän kohtalonsa jättivät katsojan sydämeen piikin.

Sen jäljet näkyvät tänä päivänä satiirisessa huumorissa. Satiirisen huumorin kärki pyrkii paljastamaan, että kaikki ei ole sitä miltä se näyttää. Syntipukiksi joutunut traaginen hahmo voikin oikeasti olla

²⁸ Girard. *The double Business...* s 121-135

syyllinen. Miksi siis itket? Syntipukiksi joutunut hahmo, jonka kohtaloa itket, ehkä onkin sinun itsesi uhraama. Miksi siis tunnet sääliä eikä katumusta? Traagisen kohtalon uhri voi panna samanlaisen peilin eteesi kuin klovni: Sinä olet ulosnauraja, toisen traagisen kohtalon tuottaja.

Tragiikka ja komiikka vastaanotettuina

”Kaikki kruunut menettävät loistonsa ja vain orjantappurakruunu on aito ja todellinen. Virkapuvut, tuomarinkaavut, papinviitat eivät enää merkitse paljoo, sillä naurun viitta on Jeesuksen viitta. Tämän jälkeen ei enää komea, mahtava, loistava ole viittaamassa Jumalaan ja Jeesukseen, vaan alennettu hylätty, pilkattu.” **Juhani Rekola.**

Nauru ja itku tai kummankin rajamaille eksyminen voi myös herättää tietoisuuden samanlaisuudesta. Komedian ja tragedian päähenkilöt alkavat koskettaa meitä. Joskus naurun tai itkun kirvoittamat kyyneleet huuhtelevat minun ja heidän välisen rajan kokonaan pois. Hän ei enää vain kosketa minua – hän on minä. Tunnistan itseni hänessä.

”Tuon olen kokenut. Sen näkeminen itseni ulkopuolella helpottaa minua vihdoinkin itkemään omaa kokemustani.”

”Juuri noin hölmö minä olen. Sen näkeminen äärimmilleen liioiteltuna saa minut vihdoinkin tunnistamaan itseni tuossa auringonlaskua kohti ratsastavassa yksinäisessä hölmössä, joka luulee olevansa sankari vain siksi että kieltäytyy odottamasta auringonnousua ihmisten kanssa, jotka häntä rakastavat.”

Sama tunnistus voi joskus tapahtua kollektiivisestikin. Tunnistamme naurumme kohteissa jotain olennaisen tuttua.

Kun naurettavan ja naurajan välinen välimatka kuroutuu umpeen, komiikka on murtautunut ikivanhan uhriutta vaativan taipumuksemme. Meidän ei enää tarvitse nauraa muille ylläpitääksemme illuusiota omasta paremmuudestamme. Kun tunnistamme itsemme naurun kohteessa, vapaudumme nauramaan itsellemme. Silloin nauru ei enää ole kyyneliin asti johtavaa hekotusta. Kyyneleet voivat kyllä olla lähellä, mutta ne ovat pehmeämpiä, myötätuntoisempia ja sovinnollisempia. Ne ovat nauruun sekoittuneita liikituksen ja ehkä katumuksenkin kyneleitä.

Autonomisen yksilöllisyytemme koomisuus

Jos nauruni onnistuu horjauttamaan minut pois katonharjalle rakennetusta yksilöllisyyteni harhasta, putoan suoraan ihmiskunnan syliin. Siellä en enää löydä mitään naurettavaa, johon en itse olisi osallinen. Ainoa asia, joka paljastuu todella naurettavassa valossa, on katon harjalla omaksumani harha omasta riippumattomuudestani ja erinomaisesta erilaisuudestani.

Maan tasalle pudottuani voin vain yhtyä muiden kanssa nauramaan itselleni. Siellä tunnistan jokaisessa naurettavassa ihmisessä jotain itsestäni. Siellä kaikki pellet ja koomikot, jotka houkuttelevat minua nauramaan itselleen, paljastuvat samalla itsetuntemukseni palvelijoiksi. Maan tasolla en löydä ainuttakaan typerää koheltajaa, josta en tunnista mitään tuttua. Kaikki naurettavat tyypit muuttuvat peileiksi, joita en enää voi nauraa ulos kääntämättä samalla selkää itselleni.

Mitä vahvempi on uskomme ihmisen mahdollisuuksiin hallita elämäänsä ja kontrolloida kohtaloaan, sitä komediallisempia ovat tilanteet, joissa kontrolli hetkeksi herpaantuu. Mitä lujempi on yksilön usko omaan autonomisuuteensa ja riippumattomuuteensa, sitä haus Kempaa on nähdä hänet tilanteessa, jossa muiden yksinkertaiset jekut vaikuttavat hänen reaktioihinsa. Juuri siksi piilokamerajekut ovat niin hauskoja. Mitä itsevarmemmin käyttäytyviä ihmisiä niihin saadaan houkuteltua, sitä haus Kempia ne ovat. Siinä mielessä komedia on vallankumouksellinen menetelmä. Se vetää maton henkilön alta, joka uskoo seisovansa pettä mättömällä egopohjalla.

Miksi alakoulun oppilaat joskus nauravat aivan hervottomasti opettajalleen, kun hän erehtyy pieneenkin lipsahdukseen roolistaan? Miksi lapset nauravat vanhemmilleen, kun he eksyvät asemastaan? Entä jos he alitajuisesti mutta hyväntahtoisesti pilkkaavat meidän ylikontrolloitua elämäämme ja olemistamme? Ehkä heillä on vielä joku esitajuinen viisaus, jonka valossa aikuisten harhainen usko omaan elämänhallintaan ja toisista riippumattomaan yksilöllisyyteen näyttäytyy tosi koomisessa valossa. Vielä koomisemmaksi aikuisen kontrollivimma käy, jos hän yrittää sammuttaa siihen kohdistunutta naurua.

” Mukaviin muistoihin isästä kuuluu se, kun hän kieltäessään meitä ratkesikin kesken kaiken nauramaan. Ensin hän yritti olla erittäin ankara ja vakuuttava vanhempi. Sitten hän menetti tilanteen hallinnan ja repesi nauruun. Jotenkin se kuitenkin lisäsi kunnioitusta häntä kohtaan.

Remmillä uhkailusta minulle on jäänyt vain surkuhupaisa muisto. Kun isäni sanoi, että ”kohta remmi laulaa, jos ette ole kunnolla”, niin aloimme siskoni kanssa heti miettiä - miten remmi voi laulaa. Sitä sitten naurettiin mahat kippurassa. Siihen se iskäkin sitten heltyi eikä remmi laulanut.” **Ystäväkirjeen lukija**

Kaikille tuttu sananlasku ” *Mies se tulee räkänokastakin, mutta ei tyhjännaurajasta*”, on aikuisen kannalta hätävarjelun liioittelua. Lasten nauru aikuisille on usein oikeasti *tyhjälle* nauramista. He vaistoavat keinotekoisesti rakentamamme yksilöllisyyden ontouden, eivätkä vielä ymmärrä olla nauramatta sille. Lapsen nauru raapii paperinohutta sivistyksen vaatetta päältämmme. Revenneistä kohdista hän näkee eläimen, joka tulee koko ajan vain kömpelömmäksi, kun hän yrittää unohtaa olevansa myös eläin.

Lapsethan mielellään leikkivät eläintä. He rakastavat niiden äänten matkimista ja pitävät ruumiinsa notkeana jäljittelemällä niiden liikkeitä. Kun he näkevät aikuisen, joka on kokonaan luomansa imagon vanki, he epäilevät sisältöä tyhjäksi ja löytävät spontaanisti keinoja tutkia, mitä elegantin konekuoren alta löytyy. Siksi he rakastavat jekuttaa meitä.

Jekuttamisen idea on saada toinen hetkeksi menettämään kontrollinsa. *Jekuttamalla meitä lapsi voi saada kauttamme hetkellisen yhteyden lapseen meissä.*

Kun aikuinen jekuttaa toista aikuista, juoni näyttää vähän toisenlaiselta. Jekuttajalla voi olla tiedostamaton salapyrkimys: Toisen kontrollin menettämisen katsominen houkuttaa niin hervottomat naurut, että jekuttaja itsekin menettää nauramisen kautta kontrollinsa, eli saavuttaa hetkeksi lapsenomaisen tilan, jossa ei tarvitse pysyä koossa eikä hallita itseään. Kun jekutettava hetken aikaa toimii kuin ”hullu”, jekuttaja saa nauraa hullun lailla. Tämä toiselle nauramisen kautta saavutettu hulluuden tila antaa hetken vapautuksen siitä velvollisuuksien, kaavojen ja roolien maailmasta, jonka taakan alla salaa näännymme.

Lapset nauravat sekä aikuisen kontrollin menettämiselle, että aikuisen äärimmäiselle kontrollille. Kun he näkevät, että aikuinen alkaa muistuttaa ennakoitavaa konetta, heitä naurattaa. Saadessaan aikuisen toimimaan hyvin ennakoitavalla tavalla he nauravat.

Samaa me aikuisetkin teemme toisillemme. Nauramme, kun puheen pitäjän maneerit alkavat ennustettavalla tavalla toistaa itseään. Nauramme, kun saamme toisen provosoitua hyvin ennustettavaan käytökseen. Se on peilikuvalla nauramista. Sama typerä robottimaisuus ja älyvapaa kopiokone löytyy meistä kaikista. Se on vain helpompi nähdä toisessa ja sille on helpompi nauraa, kun sen näkee toisessa. Lapsen nauru on tarkkanäköisempi ja samalla viattomampi. Siihen mukaan meneminen voi edes hetkeksi vapauttaa minut korostuneesta itsetietoisuudestani. Mitä minä sillä häviän? Kadotanko jotain olennaista itsestäni? Karkaako todellinen minäni taivaan tuuliin, jos en koko ajan tietoisuudellani vartioi sitä? Ei tietenkään. Lasten nauruun eksyneenä löydän sen olennaisen osan itsestäni, jonka unohdin lähtiessäni brändäämään itseäni maailman markkinoilla.

Pienten lasten nauru aikuisille on hyväntahtoista ja luokseen kutsuvaa. Se kutsuu edes pikavierailulle paratiisiin, jossa kaikki eleet eivät olleet tarkoin harkittuja tai liikkeitä hyvin suunniteltuja. Lapsen nauru lähtee spontaanisuuden ja vapauden puutarhasta. Aikuinen, joka edes silloin tällöin suostuu lapsen naurun viेतeltäväksi, karsii samalla lapsen perusteltua pelkoa tulla aikuiseksi.

Lapsethan rakastavat pyörittämisleikkejä, jotka sekoittavat tasapainoaistin niin perusteellisesti, että kävely taantuu yksivuotiaan tasolle. Kuinka ihanaa on turvallisessa seurassa palata edes hetkeksi täydellisen hallitsemattomuuden siunattuun tilaan.

Murrosiässä lasten nauru aikuisuuden hallintavimmalle käy julmemmaksi. Kun he näkevät aikuisen, jolla on näennäisesti homma hanskassa, he tekevät kaikkensa saadakseen hänen päänsä pyörälle, jotta hän edes hetkeksi kompastuisi pois normaalikaavastaan.

Muistan kuinka kouluaikana itse keräsin kunnia pisteitä saattamalla erään roolissaan tiukasti pysyvän opettajan niin naurunalaiseksi, että hän sortui itkemään. Nyt jälkepäin tunnen siitä häpeää. Tarkemmin ajatellen hän olisi voittanut julman pelin ottamalla haasteen vastaan ja suostumalla edes hymyilemään omalle epätoivoiselle yritykselleen hallita koko tilannetta.

Hänessä yritin murtaa mallia, jota itse lähdin myöhemmin seuraamaan.²⁹

G. K. Chesterton sanoi jossakin kirjassaan että *“Nauru on nöyryyden merkki, koska se on spontaani ja tapahtuu vain silloin kun ihminen hetkeksi löysää itsetietoisuudestaan.”* Samaa viisautta on anonyymien Benediktiläisen johtajanunnan kysymyksissä, tarkastaessaan nunnakokelaiden sopivuutta kutsumukseensa: *”Syökö hän? Nukkuuko hän? Nauraako hän?”* Jos mikä tahansa näistä puuttuu, sopivuus nunnaksi on kyseenalainen.

---

²⁹ Erään julkisen luentoni jälkeen samainen opettaja tuli esittäytymään minulle. Olin kiitollinen siitä, että sain mahdollisuuden pyytää häneltä anteeksi.

Naurun historia

Epäilen että moni mielellään hyppää tämän otsikon yli. Historiaa pidetään koulussakin kaikkein tylsimpänä aiheena. Itselleni tämä on ollut aiheen kannalta mielenkiintoisin alue. Kaikkia ilmiöitä pitäisi tarkastella myös niiden historiallisen kehityksen näkökulmasta. Ihmiskunnan historia on yhtä tärkeä kuin yksilön historia. Kumminkin auttavat ymmärtämään miksi olemme mitä olemme. Naurumme historia ei ehkä ole hauska, mutta voi auttaa meitä sekä arvostamaan, että kyseenalaistamaan sitä mille tänään nauramme.

Muinaishaudat eivät säilö nauruja, joten naurun historiasta tiedämme vasta siltä ajalta kun ihminen on alkanut tallentaa kokemuksiaan kirjallisesti.³⁰

Alusta asti naurun historia on ollut sangen vakava – ainakin hallitsijoiden kannalta. Edes seksuaalisuutta ei ole yritetty hallita yhtä tarkasti kuin naurua. Toki seksiä ei yleensä ole harjoitettu kaduilla ja toreilla, vaarallista naurua sen sijaan on. Naurua ihmiset eivät ole halunneet säästää neljän seinän sisälle. Ei kodin naurussa ole ollutkaan mitään kovin vaarallista, mutta julkisessa naurussa on aina vaistottu jotain huolestuttavaa ja liian villisti kipinöivää. Se saattaa milloin tahansa sytyttää yhteiskuntarauhan tuleen. Siksi kaikkea julkista nauramista on kaikissa kulttuureissa yritetty tarkoin säädellä.

Egyptiläisissä hieroglyfeissä nauru esiintyy harvoin. Erään egyptiläisen luomismyytin mukaan luominen toki tapahtui Jumalan seitsemän naurun kautta. Muut asiayhteydet viittaavat lähinnä ylemmyyttä ilmaisevaan pilkkanauruun ja ivaan. Egyptiläinen papisto ei nauranut.³¹

Siitä lähtien kun antiikin Kreikassa alettiin tutkia naurua, sille alettiin myös antaa suitset. Heti kun kreikkalaiset olivat kehittäneet ensimmäiset aakkoset, he alkoivat tallentaa papyrukselle sangen vakavia miitteitä naurusta. Viimeisille vuosisadoille asti naurua on eri syistä yritetty hillitä tai pitää tarkoin määritellyissä rajoissa. Nauru ei ole koskaan aiemmin ollut niin vapaa rajoitteista kuin nyt.

Homeros

Kreikkalaisen kirjallisuuden vanhimmassa tuotoksessa, **Homeroksen Iliadissa** (koottu verbaalisessa muodossa noin 750 eKr.) löydämme maailmankirjallisuuden ensimmäiset vahingoniloiset naurut. Siellä Jumalat nauravat sekä ihmisten heikkouksille että jumalperheen muitten jäsenten vammoille tai epäonnistumisille.

Noin 50 vuotta myöhemmin kootuissa *Odyssuksen seikkailuissa* Olympos vuoren Jumalperheen jäsenet nauravat vielä raikuvammin ja pahansuovemmin. Kummassakin teoksessa Jumalien nauru sekä toisilleen että ihmisille on armotonta, pilkallista ja uhria häpäisevää.

Ei ihme että kreikkalaiset filosofit alkoivat myöhemmin pitää näin irrationaalisesti ja moraalittomasti käyttäytyviä Jumalia hieman kyseenalaisina hahmoina. Eurooppalaisen sivistyksen juurilla alettiin hyvin aikaisessa vaiheessa hillitä ihmisen vapautta nauraa mille tahansa.³²

Platon

"Ei pidä nauraa liiallisesti, sillä sellaisesta naurusta seuraa suuria muutoksia." **Platon**

Platon (427–348 eKr.) Homeroksen jumaltarinat eivät naurattaneet ollenkaan. Hän alkoi hahmottaa naurun etiikkaa, jonka mukaan alempiarvoisillekaan ei saanut nauraa. Oma arvokkuus tuli säilyttää vähäarvoisemman edessä. Samaa hän vaati myös kirjallisuudessa esiintyviltä jumalahmoilta. Siksi hän halusi sensuroida uskonnolliset runot nauravista Jumalista.

Platon oli ennen kaikkea huolestunut naurun vaarallisesta vaikutuksesta unelmoimansa ihannevaltion sisäiseen järjestykseen. Naurava yksilö menettää rationaalisen itsehillintänsä ja taantuu siksi vähemmän ihmiseksi³³. Naurava ihmisjoukko saattoi toimia spontaanina kenttäuomioistuimena, joka jakaa sokeaa oikeuttaan milloin kenellekin mielivaltaisista syistä. Näin villisti käyttäytyvä nauru nakertaisi valtiollisen tuomioistuimen valtaa. Vain valtiolla ja filosofiilla pitäisi olla valta määrittellä, mikä ja kuka on naurettava.³⁴ Villinä laukkaava nauru merkitsi Platonille yhteiskunnallista painajaista. Jokaisen piti oppia

³⁰ Jos haluat paneutua perusteellisemmin naurun historiaan suosittelen: **S. Jäkel & A. Timonen**. *Laughter down the Centuries*. vol. I-III. Annales Universitatis Turkuensis, Ser. B. Humaniora 208, Turku 1994.

³¹ **Ingvild Saehlid Gilhus**. *Laughing Gods, Weeping Virgins. Laughter in the history of religion*. Routledge. 1977. s.18

³² **Kuschel, Karl-Josef**. *Laughter. A Theological Essay*. Continuum. New York. 1994. s. 2-11.

³³ **Morreall, John**. *Taking Laughter Seriously*. State University of New York Press. 1983. s. 4.

³⁴ **Sanders Barry**. *Sudden Glory. Laughter as Subvertive history*. Beakon Press. Boston. 1995. s. 89.

hillitsemään oma naurunsa jo hyvissä ajoin ennen kuin se tuottaisi häiriöitä maailman ensimmäisessä yrityksessä rakentaa jonkinlainen demokratia.

Tänä päivänä yksikään puolue ei ottaisi Platonia vaalilistoilleen. Ei politiikka varmaan kovin hauskaa ole, mutta jos joku haluaisi viedä meiltä oikeuden nauraa muille, hänet naurettaisiin yksimielisesti ulos politiikasta.

Aristoteles

Paljon luonnontieteellisemmin orientoitunut **Aristoteles** (384–322) piti naurua olennaisimpana ihmistä ja eläintä erottavana toimintaa. Ihminen on ainoa eläin joka nauraa ja itkee, koska ainoastaan ihminen näkee eron sen välillä, mikä on ja mikä voisi olla. Silti hän ei mitenkään glorifioinut naurua, vaan luokitteli naurun rumuuden kivuttomaksi alalajiksi.³⁵ Aristoteles ei ollut yhtä puritaaninen naurun suhteen kuin Platon, mutta varoitti kuitenkin harjoittamasta sitä liikaa. Varsinkin aristokraattien tuli nauraa hyvin hillitysti ja harkiten. Muidenkin pitäisi säästää nauramisen tarpeensa teatteriin, jossa oli luvallisempia ja vähemmän vahingollisia syitä nauraa.

Aristoteles oli huolissaan siitä, että liian vitsaileva ja naurava mielenlaatu alkaa vähitellen suuntautua myös vakaviin asioihin ja naurajan eettisen tietoisuuden tila laskee. Hyveellisen ihmisen omni oli hetkellistä naurua ja hilpeyttä paljon tärkeämpi ja isompi asia. Hyveellinen suuri sielu käyttäytyy ennen kaikkea arvokkaasti ja hillitysti. Ylenpalttinen nauru ja vitsailu kuuluvat pienille ja vähemmän arvokkaille sieluille.³⁶

Nämä eurooppalaisen kulttuurin suuret esi-isät vaikuttivat myöhemmin myös kristittyjen teologien varsin pidettyväiseen asenteeseen naurun suhteen.

Retoriikka

Aristoteleen esimerkkiä seuraten kreikkalaiset alkoivat kehittää *retoriikkaa*, tarkoin säännöin ohjattua puhetaitoa. Yksi tärkeä retorinen taitolaji oli oppia hillityllä ja harkitulla tavalla ohjaamaan kuulijan naurua palvelemaan puhujan ajamaa asiaa. Naurua ja sen manipuloimista alettiin takoa aseeksi vallan käyttöön.

Aseen hallinta vaati suurta taitoa. Vain kaikkein harjaantuneimmat retoriikan käyttäjät pystyivät käyttämään sitä oikealla tavalla. Tarkoitushakuinen mutta ei liian ilmeinen naurun tuottaminen, vaati verbaalista nokkeluutta, täydellistä tilannetajua ja äärimmäistä varovaisuutta. Naurua ja naurattamista piti annostella tarkasti, ettei se koituisi naurun käyttäjän omaksi tuhoksi. Nauru oli kuin myöhemmin keksitty ruuti: Jos sitä annosteli liikaa panoksen taakse, ase laukesi omille silmille. Oikein annosteltuna se antoi puheelle Zeuksen voimat.

Kaikilla Kreikan vapailla miehillä oli lupa kantaa tätä asetta. Nokkela kieli ja kyky mahdollisimman peitellysti eli sivistyneesti pilkata, oli yksinkertaisin tapa saada poliittista valtaa, vaikka ei olisikaan ylhäistä sukua. Sarkastinen huumori, hillitty vihjaileva nauru ja kyky saada joku näyttäytymään naurettavassa valossa kehittyivät Kreikan valtakauden aikana tärkeäksi yhteiskunnallisen vaikuttamisen välineeksi.

Hyvä retoriikan käyttäjä osaa hitaasti kuljettaa kuulijaansa kohti viimeisen lauseen tarkoin punnittua iskevyyttä. Taitavimmat retorikot osasivat kuljettaa pahaa aavistamattoman uhrinsa alttarille. Liian myöhään hän huomaa olevansa taitavasti ohjatun naurukuoron teuraana.

Näissä maisemissa syntyivät modernin vitsiniekkan esikuvat. Tosin heistä on karsiutunut suuri osa esikuvien sivistyneen hillitystä charmista ja taidokkaasta kielen käytöstä..

Rooman aika

Roomalaiset omaksuivat naurun hallitsemisen ja ohjaamisen taidon kreikkalaisilta. **Marcus Tullius Cicero** (106–43) välitti kreikkalaista sivistystä roomalaisille ja pääsi korkeaan hallintovirkaan ensisijaisesti terävän kielensä avulla.³⁷ Cicero itse oli nerokas naurattaja ja viihdyttäjä, joka salli älykkäiden vitsiensä naurattaa muissakin kuin vain taistelutilanteissa. Vaikka hän oli myös syvälinen elämän pohdiskelija ja kuuluisien aforismien kirjoittaja, monet pitivät häntä nykyisten vitsinikkareiden varsinaisena esi-isänä. Suvereenina oraattorina hän muistutti välillä modernia stand up koomikkoa. Cicero

³⁵ **Provine, Robert. R.** *Laughter. A Scientific investigation.* Penguin Books 2000. s.13.

³⁶ **Buckley, F.H.** *The Morality of Laughter.* The University of Michigan Press. Ann Arbor. 2003. s. 68, 76, 77.

³⁷ **Pirkko Haapanen.** Cicero puhetaidosta. Finn Lectura 1990.

ei jättänyt naurattamisessa mitään sattuman varaan. Hän kehitti retorisen pilanteon ja vitsikkyyden ympärille niin hienostuneet säännöt, että tavallisen kansan spontaani nauraminen ja yksinkertaisten asioiden kanssa hassuttelu näytti siihen verrattuna vastenmielisen sivistymättömältä ja brutaalilta.³⁸

Caesarin murhan jälkeen **Antonius** oli saanut tarpeekseen Ciceron terävästä kielestä. Päästyään keisariksi hän ensi töikseen murhautti miehen, joka oli jatkuvasti puolta vaihtaan saattanut naurunalaiseksi liian monta vihollista. Hänen irtileikattu päänsä ja kätensä pantiin koko kansan naurettavaksi Foorumin puhujankorokkeelle. Legendan mukaan joku erityisen kaunainen kansalainen lävisti hänen kielensä paksulla naulalla.

Tavalliselle rahvaalle tarjottiin paljon yksinkertaisempia naurun aiheita. Rooman **Colosseumilla** ja valtakunnan muilla amfiteattereilla nauru ei vaatinut suuria älyn lahjoja. Siellä saatiin nauraa samalle väkivallalle, jota sivistyneemmät ihmiset harjoittivat kielellään, mutta paljon riisutummassa ja verisemmässä versiossa.

Nykyiset viihdeohjelmien tuottajat yrittävät keksiä patentoitavia ja edelleen markkinoitavia uusia ”ohjelmaformaatteja” ikään kuin niissä olisi mitään uutta ja vasta keksittyä. Niiden ohjelmaformaattien julmat alkuversiot on keksitty kauan ennen copyright-oikeuksien säätämistä. Kansan naurattamisen yleisimmät muodot ovat aina olleet kielellä tai miekalla tappamisen eri versiot.

Kirkkoisät

Klemens Aleksandrialainen (noin v. 150–215.) oli varsin inhimillinen ja lämminhenkinen kirkkoisä. Hän rakasti tavallista elämää ja korosti arjen pyhyttä. Hän ihaili Raamatun naisia ja listaa joukon kreikkalaisiakin naisfilosofoja ihanteinaan.

Vaikka hän ei ollut mitenkään askeettinen tai maailmankielteinen hengeltään, hänkin suhtautui Platon ja aikalaistensa oppineiden lailla aika varovaisesti nauruun. Hänen mielestään nauru ei kuulunut rationaalisesti ajattelevan kristityn elämään. Koska Jumala oli tullut sanaksi Kristuksen kautta, kristityn ei tulisi koskaan hassutella tai leikkiä sanojen kanssa. Hänen tulisi aina suhtautua sanojen käyttöön arvokkaasti ja ehdottoman totuudellisesti. Siksi sanoilla vitsailu tai irvailu ei ollut sopivaa.

Muunlaiseen nauramiseen Klemens suhtautui suopeasti, kunhan sitä harrastettaisiin kohtuudella.

Kontrolloimaton nauru oli merkki kurittomasta luonteesta.

*”On totta, että ihminen on naurava eläin (siteeraten Sokratesta), mutta se ei ole totta, että hänen siksi pitää nauraa mille tahansa.”*³⁹

Origeen lailla Klemens ajatteli, että vain Pyhän Hengen tuottamat tunteet olivat arvokkaita. Jotta niille voisi avautua, luonnollisia tunteita pitäisi pyhityksen myötä pystyä hillitsemään. Ensin pitäisi pystyä saavuttamaan tila, jota kutsuttiin *apatheiksi* (josta tulee meidän sana apatia). Vasta siinä olisi tarpeeksi tilaa Pyhän Hengen tuottamille tuntemuksille.⁴⁰ Toisten naurattaminen tai sellaiseen mukaan meneminen merkitsi takapakkia pyhityksen tiellä.

Parisataa vuotta ja tuhansia marttyyrejä myöhemmin kirkkoisien yleinen konsensus oli jo hyvin naurukielteinen. Monista hyvistäkin syistä he olivat oppineet samaistamaan naurun paheelliseen, muita alentavaan ja väkivaltaiseen elämään.

Varsinkin ortodoksien ja nykyisten vegaanien arvostama kirkkoisä **Basilius** (320–379.) liitti naurun vältettävien syntien listalle.

”Kristityn ei tule kiroilla tai valehdella. Hänen ei tule puhua pahaa, tehdä väkivaltaa tai tapella. Hänen ei tule osallistua pilkkaamiseen. Hänen ei myöskään tule nauraa tai seurustella naurattajien kanssa.”

Johannes Kryostomos (347–407) oli erityisen kiivastunut naurusta, koska hän samaisti sen niin vahvasti varsinkin kaupunkiylimystön irstaaseen elämään.

”Kristus on ristiinnaulittu ja sinä vain naurat”, oli hänen asenteensa. Samankaltaisella syyllisyysmanipulaatiolla on sen jälkeen vaiennettu monen lapsen nauru.

Vieläkin tuimempia varoituksia hän sanelee:

³⁸ Sanders. *Sudden Glory*. s. 116-123.

³⁹ Sanders. *Sudden Glory*. s. 142,143.

⁴⁰ Petri Järveläinen. *Uskonollisten tunteiden tunnistamisesta ja syistä*. Teologinen Aikakauskirja 5/2001

”Kun näet henkilön nauravan, muista, että noiden hampaiden välistä olet kerran kuuleva mitä kamalimman valituksen ja hampaitten kiristyksen. Sinä päivänä he tulevat muistamaan aiemman naurunsa. Myös sinä olet silloin muistava hänen naurunsa.”⁴¹

Johannes sanoo vain vihjailevasti sen, minkä **Origenes** sanoi suoraan. Hänen mukaansa taivaan iloihin kuului mahdollisuus kurkistaa helvettiin ja nähdä sinne joutuneiden kärsimys.⁴²

Tässä kohtaa hän muuttuu maallisten vihollistensa kaltaiseksi. Hän vain keksi taivaallisen version siitä naurusta, jonka oli amfiteattereissa nähnyt.

Stand-up koomikoiden on siis turha etsiä itselleen suojelepsyhimystä kirkkoisista. Useimmat pyhimykset olivat hapannaamoja, joiden esiintyminen vakavoitti minkä tahansa ilakoivan porukan.

Kontroversaali teologi **Harvey Cox** ajattelee, että komiikan taju ja nauru on luonnollista kristillisyydelle ja on saattanut säilyä vielä kolmannelle vuosisadalle.⁴³ Saattaa olla, mutta sitä mukaa kun kirkko sai poliittista valtaa ja tuli Rooman valtiouskonnoksi, se menetti viimeisenkin kosketuksen komiikkaan ja lapsenomaiseen nauruun. Valtaa oli varjeltava Platon ja Aristoteleen löytämin keinoin, joita kirkkoisat olivat vahvistaneet hengellisin perustein. Samalla unohtui myös Jeesuksen aloittama ja hänen seuraajiensa jatkama vahva pasifismin perinne. Kirkko käytti harvoin naurua väkivallan välineenä, mutta melkein kaikkia muita väkivallan muotoja kyllä.

Keskiaikainen ankeus

Keskiaikainen kirkko ei enää yrittänytään rauhanomaista rinnakkaiseloa maallisen ja syntisen naurun kanssa. Keskiaikainen kirkko spekuloi monilla avoimilla käytännön kysymyksillä, mutta yhden asian suhteen se oli ehdottoman varma: Naurusta tuli pidättäytyä.⁴⁴

Kansan joukossa toki kierteli kaikenkarvaisia ilveilijöitä, akrobaatteja ja jonglöörejä keventämässä työläisten elämää, mutta luostarilaitoksen korkeiden muurien sisälle nauru ei enää päässyt millään ilveellä.

Keskiaikaiset luostarit olivat vakavuuden tyssisijoja, joissa itkua arvostettiin ja naurua välteltiin. Munkeista ei ollut soveliasta nauraa maailmassa, joka on täynnä kärsimystä, kurjuutta, syntiä ja pahuutta. Jos maailma kylpi kyynelissä, munkkien tuli osallistua siihen hartaalla itkulla, rukoillen samalla Jumalalta pelastusta. Heidän mielestään ihminen on paljon lähempänä Jumalaa kyynelten kuin naurun kautta.⁴⁵ Kyyneleet olivat lahja Jumalalta ja niiden vuodattaminen oli kunnianosoitus Hänelle. Luostariperinteen isä, **Pyhä Antonius** kehotti seuraajiaan itkemään Jumalan edessä rukouksin ja parannusharjoituksin.

Saksalaisen nunnaluostarin abbedissa **Hildegard Bingeniläinen** (1098—1179) on tänään hyvin tunnettu lukuisista kirjoistaan. Hänen sävellyksensä ovat herättäneet paljon harrasta ihailua myös Suomessa. Hildegardin terveydenhoidolliset ajatukset ja mystiset kirjoitukset ovat tehneet hänestä vihreän elämäkatsomuksen kulttihenkilön.

Myös hän oli naurun suhteen aikansa lapsi. Hän piti naurua dramaattisena todistuksena langenneesta tilastamme. Hän visioi ihmisen tilaa ennen syntiinlankeemusta ja kuvitteli heidän silloin tunteneen autuaallista onnea, jota ei tarvinnut ollenkaan alentua ilmaisemaan ruumista kouristavalla naurulla. Kun meidät kerran puhdistetaan kaikista synneistämme, meidänkään ei tarvitse koskaan enää nauraa, vaikka olemme onnellisia.⁴⁶

Myös **Tuomas Kempiläinen** kehotti 1300-luvulla munkkeja hartaasti etsimään kyyneleitä tapana puhdistaa sydäntään. Kun pyhä **Fransiskus Assisialainen** (1181-1226) alkoi vanhoina päivinään sokeutua, lääkäri totesi sen johtuvan ylenpalttisesta itkemisestä. Tämä legendaarinen tarina kertoo, kuinka syvästi kyyneleet samaistettiin pyhyteen.⁴⁷ Silti veli Fransiskus oli myös huumorintajuinen luonnonlapsi,

⁴¹ *Concerning the statues*. Homily. xx. Hänestä tuli tulisieluinen diakoni riettailun luvatussa kaupungissa, Antiokiassa. Siellä hän organisoï seurakunnan huolehtimaan tuhansista köyhistä ja rakensi radikaalisti vaihtoehtoista yhteisöä. Näkemänsä käytännön kautta hänestä tuli myös hyvin seksuaalikielteenen.

⁴² **Buckley, F.H.** *The Morality of Laughter*. s. 8

⁴³ **Harvey Cox.** *The feats of the Fools: A Theological Essay on Festivity and Fantasy*. Harvard University Press. Cambridge. 1069. s. 140-141.

⁴⁴ **Sanders.** *Sudden Glory*. s. 141.

⁴⁵ **Kuschel, Karl-Josef.** *Laughter. A Theological Essay*. s. 44-48.

⁴⁶ **Sanders.** *Sudden Glory*. s. 129.

⁴⁷ **Lutz, Tom.** *Crying*. s. 46, 47

jolle arjen yksinkertaisimmatkin asiat olivat juhlan aiheita. Suuri eläinten ystävä kutsui kehoaan ”veli aasiksi” ja itse valittua köyhyyttä morsiamekseen.

Pyhimyksenä hän oli poikkeus. Useimmat pyhimykset ja esikuvat olivat aika synkkiä hahmoja.

Luostarinmuurien ulkopuolellakaan elämä ei tarjonnut paljon naurun aiheita. Kova työ ja varhainen kuolema leimasivat arkea. Pidempi elämä merkitsi vain jatkettua kärsimystä. Kuolemaakaan ei odotettu helpotuksena, koska sen jälkeen odotti mahdollinen ikuinen tuomio ja helvetin tuli. Tämä mahdollisuus täytyi aina pitää mielessään, eikä sellaisen tietoisuuden kanssa ollut varaa nauraa. Jumalan viimeinen tuomio oli jatkuvasti läsnä ja saattoi toteutua milloin tahansa. Nauraja ilmaisi hetkeksi unohtaneensa tämän kohtalokkaan uhan, eli langenneensa pois siitä pelosta, joka piti hurskaan aina valppaana. Elämä ei ollut vain vaikeaa. Se oli myös kuolemanvakavaa.⁴⁸

Nauru odotti vasta taivaassa. Jotta sinne pääsisi, täytyisi varoa ennen aikaista naurua.

Karnevaalinaurun antama helpotus

Ihan kokonaan naurun ja komiikan perinne ei kristillisyydestä hävinnyt. Kreikkalaisortodoksisella kirkolla on edelleen tapana pyhittää pääsiäisen jälkeinen päivä naurulle juhliakseen sitä ansaa, johon Kristus oli huijannut Saatanan. Jo viisisataaluvulla sama kirkko oli kehittänyt pyhien narrien päivän. Se perustui Paavalin ajatukseen siitä, että kristittyjä pidetään hulluina Kristuksen tähden. Niissä maksimoitiin tätä hulluutta pukeutumalla narreiksi ja käyttäytymällä liioitellun hullusti.

Myös lännen kirkko kehitti kolme festivaalipäivää, jossa narrius, nauru ja hulluttelu vietiin äärimmäisyyksiin: Pyhän viattomuuden päivä, aasin juhla ja narrien juhla.⁴⁹

Vaikka kaikki instituutiot olivat keskiajalla jämähtäneet omiin hierarkkisiin kaavoihinsa, vanhat pakanalliset juhlat alkoivat etsiä uusia muotoja. Kirkko oli tosin sulauttanut vuodenajan vaihteluihin liittyvät juhlat omaan perinteeseensä, mutta niiden rinnalla järjestettiin sitkeästi aivan toisenlaisia vaihtoehtobileitä, niin kuin on tehty ja tehdään melkein kaikissa muissakin kulttuureissa.

Karnevaaleissa naurua ei hillitty. Päinvastoin, kaikenlaista naurua maksimoitiin eri tavoin mielettömyyksiä äärraajoille asti. Esivalta oli karnevaalien suhteen samanlaisessa dilemmassa kuin monet vanhemmat ovat suhteessa lapsiinsa. Lisäisikö säännöllisen karkkipäivän salliminen karkin himoa, vai pystyisivätkö lapset paremmin hillitsemään karkkinälkkäänsä, kun tietävät että se päivä tulee kuitenkin kohta? Miten kansa saataisiin takaisin järjestykseen, jos heille sallittaisiin tiettyinä vuodenaikoina rajattomia vapauksia nauraa mille tahansa? He eivät olleet varmoja siitä oliko tämä tarpeeksi turvallista vaaran kanssa leikkimistä.

Venäläinen filosofi ja kirjallisuusteoreetikko **Michael Bahtin** (1895–1975) analysoi karnevalistisen naurun kapinallista ja vapauttaa luonnetta **Francois Rabelaisin** (1483? – 1559?) kuvausten pohjalta.⁵⁰

Neuvostoaikaisena toimijana hän ei uskaltanut liiaksi korostaa naurun vallankumouksellisia mahdollisuuksia. Se olisi voinut koetella **Stalinin** ja hänen seuraajiensa huumorintajua liikaa. Hän tiesi, että kansan naurulla voisi olla poliittisesti vakavia seurauksia myös Neuvostoliitossa.

Vaikka keskiaikaisen maataisen elämä oli raakaa, kansan alimmissa kerroksissa eli kaikenlaisia kylähulluja, veijareita ja narreja, jotka silloin tällöin päästettiin vapaaksi innostamaan muitakin näkemään asioita naurun näkökulmasta. Karnevaaleissa heistä tuli koko kansan esinaurattajia, kollektiivisen roolinvaihdon oppaita. Kuninkaista tuli narreja ja päinvastoin. Papeista tuli huoria ja päinvastoin. Feodaalierroista tuli sonnanlevittäjiä ja päinvastoin. Kaikki oli karnevaalin aikana päinvastoin. Juuri siksi keskiaikainen valtahierarkia joutui jatkuvasti sisältäpäin haastetuksi karnevaalinaurun kautta. Karnevaaleissa kaikkia auktoriteetteja parodioitiin ja kaikkia arvoja pilkattiin. Säännöllisesti toistuneissa karnevaaleissa, joihin ylimystökin saattoi osallistua, oli epävirallinen lupa esittää koko vallitseva systeemi naurunalaisena. Ne antoivat hetken hengitystilaa virallisen ja kaikenkattavan ahdistavan järjestyksen

⁴⁸ Yksi kirjeeni palautteenantajista kommentoi tätä kappaletta sanomalla että se tuntuu edelleen hirveän tutulta. Joidenkin elämä voi edelleen olla juuri tällaista.

⁴⁹ **Jaakko Heinimäki** kuvailee näitä juhliä kirjassaan *Pyhä Nauru*. Like 2000.. Vielä perusteellisemmin niitä on kuvattu kirjassa: **Michael Bahtin**. *Francois Rabelais. Keskiajan ja renessanssin Nauru*. Like 2002. **Olli Alho** on myös kirjoittanut kirjan, jossa paljon viitataan Bahtiniin. Siitä on kuitenkin painos loppunut. Jos jollakin on hyllyssään kirja nimeltä *Hulluuden puolustus*, ostan sen mielelläni.

⁵⁰ **Mihail Bahtin**, *François Rabelais keskiajan ja renessanssin nauru*. Suom. Tapani Laine ja Paula Nieminen. Taifuuni, Helsinki 1995

keskellä. Karnevaaleissa vallitsi universaalisuuden, vapauden, tasavertaisuuden ja runsauden utopistinen valtakunta. Se tempasi kansan irti tavanomaisilta raiteiltaan ja käänsi elämän herkullisesti nurinpäin.⁵¹ Se oli riemuvoitto pyhästä kauhusta ja moraalista pelosta. Manat ja tabut jäivät hetkeksi taka-alalle. Jumalat ja maalliset auktoriteetit menettivät karnevaalien ajaksi voimansa. Kaikkien valtojen ja voimien tuottamat helvetit tehtiin muutaman päivän ajaksi naurettaviksi.

Seuraavana päivänä palattiin taas normaaliin järjestykseen, mutta ei aivan yhtä ummehtuneessa hengessä. Yhteisö joutui piilevään muutosprosessiin, joka kesti pidempään kuin juhlahumelo. Papiston ja feodaalierrojen piti aina varoa, etteivät menneet vallanhalussa liiallisuuksiin. Talonpoikien nauru saattaisi heidän valtansa impotenssiksi. Nauru oli luonut tilaa kyseenalaistamiselle. Koominen näkökulma oli omiaan murentamaan goottilaista hierarkiaa ja käynnistämään renessanssin. On helpompi muuttaa yhteisön rakenteita ja sisäistä henkeä, jos ylhäisen ja alhaisen välinen ero edes silloin tällöin häipyi kaiken kanssa pelleilevään juhlahumuun.

Karnevaalit tarjosivat vain keinotekoisien satudemokratian ilman järjestystä ja vastuuta. On mukavaa hillua muutaman päivän edesvastuuttomassa humussa vailla krapulaa ja kuppaa kauheampia seurauksia. Rajaton vapaus vailla rajallisen todellisuuden säätelemiä velvollisuuksia on ikivanha uhmakas paratiisiunelma. Pitkän päälle se on yhtä mahdoton todellisuus kuin täydellisesti säädelty elämä vailla vapauksia. Sääntöjen sanelema arki kävi siedettävämmäksi, kun se voitiin säännöllisin väliajoin rikkoa. Ja toisaalta ilman ankaraa sääntötaustaa karnevaaleista olisi hävinnyt hohto. Molemmat tarvitsivat toisiaan. Vaikka katolinen kirkko kielsi narrien päivän vieton 1431 hillitäkseen liiallisuuksiin mennyttä juhlamenoa, karnevaalien rohkaisema nauru oli mahdoton kokonaan sammuttaa. Vapautunut kaikelle nauraminen ja minkä tahansa asian kanssa hulluttelemisen alkoi painaa punnuksia kohti uutta vapauksien ja velvollisuuksien tasapainoa.

Karkinhiro lisääntyi. Naurun ja vapauden ikävä kasvoi. Nauru houkutteli esille juuri niitä yhteiskunnallisia muutoksia, joista Platon oli aikanaan varottanut. Tämä vaaran kanssa leikkiminen ei osoittautunutkaan kovin turvalliseksi valloille ja voimille. Kutitus ryöstäytyi yli äyräiden.

Kirjapainotaidon levittäessä alkoi pilakuvien, vitsivihkosten ja pilkkapamflettien aika. Naurua ja toisen naurunalaiseksi saattamista pystyttiin nyt levittämään paljon tehokkaammin. Aristokraattinen yleisö luki niitä salaa. Samalla he pitivät käytöksensä vasta julkaistujen käytösoppaiden mukaisina. Niissä opetettiin varomaan naurua yhtä tarkkaan kuin julkista ja äänestä piereskelyä. Molemmat olivat yhtä häpeällisiä. Keskiajan lopulla ja renessanssin alussa yhä useampi juhlapäivä muuttui karnevaaliksi. Järjestettiin kirkollisia menoja imitoivia pilamessuja, joihin seurakunta itse osallistui pappia myöten. Niissä esiintyneet naurattajat ansaitsivat juhlien välissä leipänsä naurattamalla kansaa toreilla, häissä, ristiäisissä ja julkisissa mestaustilaisuuksissa. 1500-luvun alkuun mennessä kansa oli jo oppinut uhmaamaan esivaltaa naurullaan.

Ehkä juuri tämä kehitys oli omiaan selittämään, miksi varsinkin keski- ja Pohjois-Euroopassa löytyi niin nopeasti suuri joukko ihmisiä, jotka olivat valmiit nauramaan koko paavilliselle instituutiolle, kunhan löytäisivät tarpeeksi rohkean esinaurajan.

Uskonpuhdistusnauru

”Jumala nauraa keskellä maailmaa.” **Martin Luther**

Armo ja nauru

Esinauraja löytyi **Martin Lutherista**. Käytän hänen naurua käsitteleviin puheisiinsa paljon tilaa, koska tämä ulottuvuus Lutherin perinnöstä on aika hukassa niiden joukossa, jotka edelleen pitävät Lutheria Jumalasta seuraavana auktoriteettina. Minullekin oli yllätys löytää naurun merkityksen niin keskeisellä sijalla Lutherin teksteissä.

⁵¹ Toisaalta näitä karnevaaleja on ehkä nykyään tarkoitushakuisesti romantisoitu. Mahtimiesten synnit tarttuivat myös karnivaaliyleisöön. Joukko otti oikeudekseen julkisesti pilkata ja nöyryyttää nuoriapareja, jotka eivät olleet tarpeeksi nopeasti alkaneet lisääntyä. Tänä päivänä sitä ei pidettäisi hyvänä vitsinä. Ketä tahansa tarpeeksi suuren kaunan tai kateuden kohdetta saatettiin ratsastuttaa aasilla kaupungin, sidottuna selkään menosuutaan, uitattaa läheisessä joessa jne. (**Sanders Barry**. *Sudden Glory. Laughter as Subvertive history*. s. 153,154) Kollektiivinen simputus sai usein lynkkausta lähenteleviä piirteitä, kun kansa otti oikeuden omiin käsiinsä ja valitsi syntipukikseen milloin kenetkin. Karnevaalinaurukin oli usein silloinkin verenhimoista naurua, jossa joukon iloinen yhteys rakentui uhriksi valitus ulosnauramisen varaan. Väki valittiin piilottaa itsensä parhaiten silloin kun se ilmenee nauraan.

Toistuvista masennuskausistaan ja syvistä ahdistuksistaan huolimatta tai ehkä juuri niiden takia, Martin Luther toi pitkästä aikaa naurun aiheita myös uskonnolliseen kokemukseen ja uskovaisen tavalliseen arkeen. Suuresta oppineisuudestaan huolimatta hän säilytti hyvin rahvaanomaisen tavan nauraa, laulaa ja juoda rakastamaansa saksalaista olutta ystäviensä kanssa. Hän joi reippaasti ja piti noin 5000 kuuluisaa pöytäpuhetta usein hilpeässä nousuhumalassa.

"Meillä on hyvää Torgaun olutta ja Reinin viiniä. Sillä me toistaiseksi virkistäydymme ja lohduttaudumme."⁵² Voisimme luopua maltaista ja juoda oluen sijasta vettä, mutta nuorilla miehillä ei kerta kaikkiaan tunnu olevan hauskaa ilman olutta."⁵³

"Jos Herra Jumala voi antaa minulle anteeksi, että olen kiusannut häntä parikymmentä vuotta messunpidolla, kai hän silloin sallii minulle senkin, että toisinaan otan hyvät ryyppyt hänen kunniaksensa."⁵⁴

Lutherin vallankumouksellisesti uudenlainen asenne nauruun ei kuitenkaan selity oluen kautta. Hänen rohkeutensa skoolata Jumalalle perustui pitkällisen taistelun kautta löytyneeseen oivallukseen. Hän uskalsi tehdä niin, koska oli Paavalin kirjeiden kautta oivaltanut Jumalan armon ehdottomaksi ja varauksettomaksi. Sen jälkeen hänen ei tarvinnut enää ostaa perimmäistä hyväksytyksi tulemistaan keneltäkään.

Lutherin löytö ei poikanut harrasta uskonnollista onnea, jota pitäisi piilottaa vakavan naaman taakse. Hän käsitti armon niin suurena yllätyksenä, että ihminen ei kerta kaikkiaan voi olla nauramatta, kun vihdoin uskoo siihen.

"Hänen täytyy sydämensä pohjasta nauraa ja tulla siitä iloiseksi, kun hän uskoo, että se on totta."⁵⁵

"Mikäli näet sinulla on uskoa, sikäli sinä myös naurat."⁵⁶

Lutherin mukaan Jumala vapauttaa ihmiset nauramaan, koska pohjimmiltaan Hän itse nauraa meille hyväntahtoisesti. Jumala haluaa tartuttaa naurunsa meihin.

Selittäessään ikivanhaa Herran Siunausta *"Herra valistakoon kasvonsa sinun päällesi ja olkoon sinulle armollinen"*, Luther selittää sanojen tarkoittavan: *"Herra Jumala osoittautukoon sinulle ystävälliseksi ja lohdulliseksi,.. älköön kauhistuttako sydäntäsi, vaan naurakoon sinulle iloisen isällisesti, jotta hänestä tulisit iloiseksi ja huolettomaksi"⁵⁷*

"Kaiken Luoja ei vain naura meille ystävällisesti ja toivota meille hyvää huomenta, hän rakastaa meitä niin sydämellisesti, että hän lahjoittaa meille arvokkaimman lahjansa. Ja tällaista rakkautta hän ei osoita ystävilleen, vaan niille jotka ovat hänen vihollisiaan."⁵⁸

"Evankeliumi on naurua ja riemua, joka itse asiassa kuuluu vangeille."⁵⁹

Näin ystävällisestä Jumalasta ei oltu puhuttu aikoihin. Tämä oli pitkästä aikaa radikaalisti uudenlainen visio Jumalasta. Jos tämä ei vapauttaisi ihmisiä uskonnollisesta synkkyudesta, niin mikä sitten?

"Jos uskot, sydämesi ei todellakaan voi olla nauramatta Jumalassa: sydän epäilemättä tulee vapaaksi, varmaksi ja rohkeaksi. Kuinka voikaan jäädä murheeseen ja ikävään sydän, joka ei epäile, että Jumala on hänelle ystävällinen ja kohtelee häntä niin hyvänä ystävänä, että sopeutuu häneen aivan kuin itseensä."⁶⁰

Ankean elämän ja suuren lapsikuolleisuuden keskellä Luther kutsui ihmisiä osallistumaan Jumalan nauruun.

"Jumala tekee eläväksi keskellä kuolemaa,.. nauraa keskellä maailmaa."⁶¹

Uskovat ihmiset olivat nyt vapaita nauramaan kenelle tahansa, jota olivat aiemmin pelänneet. Luther itse nauroi railakkaasti Paaville ja kaikille uskonnollisille ruhtinaille, joiden alaisuudessa oli kituliaan elämänsä raatanut. Siitä naurusta alkoi kirkkohistorian suurin protestiliike.

Lutherin nauru ei loppunut siihen. Hän alkoi nauraa jopa Perkeleelle ja kehotti muitakin tekemään niin. Itsensä kurittamisen ja uuvuttavan kilvoittelun sijaan Luther ehdotti röhönauria lääkkeeksi Saatanan juonia vastaan. Aikalaisten korvissa sen on täytyntä kuulostaa pöyristyttävältä ohjeelta. Siihen asti

⁵² Elämäkerrallisia katkelmia. Suom. Aune Krohn ja Heidi Ollikainen. Valitut teokset 3,3-64. Porvoo 1959 WSOY. s. 61

⁵³ Pöytäpuheita tästä elämästä ja tulevasta. Suom. Outi Cappel, Kirjapaja 1983. s. 85.

⁵⁴ Roland Bainton, Tässä Seison. Martti Lutherin elämä. s. 263

⁵⁵ Esipuheet Uuteen Testamenttiin s. 13

⁵⁶ Autuuden lähteillä. Toimittaja A. E. Koskenniemi. Helsinki 1917. (SLEY) s. 373

⁵⁷ Autuuden lähteillä. Toimittaja A. E. Koskenniemi. Helsinki 1917. (SLEY) s. 280

⁵⁸ Kimppu ruusuja. Poimintoja Martti Lutherin teksteistä. Hämeenlinna 1994 (Päivä) s. 40

⁵⁹ Autuuden lähteillä. Toimittaja A. E. Koskenniemi. Helsinki 1917. (SLEY) s. 367

⁶⁰ Kirkkopostilla. Ensimmäinen osa. Suom. A.E. Koskenniemi. Helsinki 1941 (SLEY) s. 474.

⁶¹ Ole turvallisella mielin. Toim. Margareta ja Aleksis Lehtonen. Helsinki 1951. OTAVA. s. 157

Perkelettä oli pelätty melkein yhtä paljon kuin Jumalan vihaa. Uskovaisten elämä oli ollut tuonelantuimaa kilvoittelua kahden kauhistuksen välissä. Siksi oli käsittämätöntä, että Luther saattoi nauraa skoolata ystävällismieliselle Jumalalle ja samalla nauraa kaikkien sielujen viholliselle.

”Ken siis tahtoo voittaa perkeleen, nauraa hänen myrkylliselle vihallensa.”⁶²

”Naurakaamme saatanan ja maailman (sekä synnin ja omantuntonne) raivotessa.”⁶³

”Kristitty älköön peljätkö syntiä eikä kuolemaa, vaan naurakoon perkeleelle ja hänen uhkauksillensa.”⁶⁴

Naurulla on keskeinen sija myös Lutherin villissä tulevaisuudenfantasiassa. *”Juutalaisista ja pakanoista muodostuu yksi seurakunta, jossa ei mitään muuta raiu kuin naurua ja riemua, ylistystä ja kiitosta.”⁶⁵*

Luther piti naurua hyvin keskeisenä löytönä, eikä missään nimessä halunnut sitä menettää. Tiesihän hän kuinka taipuvainen itse oli synkkämielisyteen ja masennukseen.

”Meidän tulee näet varustaa sydämemme, niin ettemme kadottaisi naurua, johon on päästy kiinni uskon kautta.”⁶⁶

Hän näki paljon vaivaa raivatakseen synkkämielisen uskonnollisuuden ja raskaan arjen keskelle tilaa rohkealle ja elämää helpottavalle naurulle.

”Rattoisuus ja ilo ovat suuri ja ihana lahja Herralta.”⁶⁷

Jotta sellainen mieli säilyisi, on huolehdittava siitä, että viettää tarpeeksi aikaa iloisessa seurassa.

”Teeskentelijät ja ulkokullat väittävät tosin, että on vältettävä seurallista iloa ja huvitusta, mutta semmoinen puhe on Jumalan sanaa vastaan, joka ei tahdo tehdä meitä erakoiksi eikä salvata meitä vankeuteen.”⁶⁸

Tällainen puhe oli Lutherin aikalaisille huolestuttavan levotonta. Luther joutuu useaan kertaan vakuuttamalla vakuuttamaan arkoja seurakuntalaisiaan, että nauru ei todellakaan ole vastoin Jumalan tahtoa. Vastassa oli yli tuhannen vuoden ajan juurtunut kyynelten palvonta, vakavuuden kunnioitus ja nauruun kohdistuva pelko.

”Kukin ilo, mikä on mahdollinen tässä maailmassa, eikä ole synnillinen, on sinulle luvallinen.

Senlaista ei Jumala kiellä, vaan suopi sen päinvastoin mielellään; ja kun oikein sydämen pohjasta iloitet, silloin se on juuri sitä mitä armas Jumala mielellään suo.”⁶⁹

”Jumalan mielestä on aivan oikein, että naurat joskus sydämesi pohjasta.”⁷⁰ Ja rakkaalle Jumalalle onkin mieluista, kun oikein sydämesi pohjasta naurat ja olet iloinen.”⁷¹

Keskiaikaisessa kristillisyydessä naurua ja naisia pidettiin erikseenkin vaarallisina uskon horjuttajina.

Luther rohkeni yhdistää molemmat puhtaan elämän uhkatekijät ja ehdotti, että jopa naisten kanssa saattoi pitää hauskaa.

”Katso, näin voisin kyllä kaikkia naisia katsella ja heidän kanssansa puhella, nauraa ja iloita, eikä kuitenkaan himo eikä halu olisi siinä mukana enkä antaisi kenenkään olla itselleni niin kaunis ja rakas, että tekisin Jumalan sanaa ja käskyä vastaan.”⁷²

Luther tajusi, että kaikenlainen alistetuksi tuleminen tuhoaa naurun. Siksi hän huolehti myös siitä että nauru ei jäänyt vain herraseurojen etuoikeudeksi.

”Mutta naurettavaa on, kun mies tahtoo sillä osoittaa miehuuttansa ja suurta miehen voimaa, että hän hallitsee vaimoansa. Toisaalta on sekin sietämätöntä, että vaimot tahtovat olla herroja.”⁷³

Parhaimmillaan Luther antoi esimerkillään ja opetuksellaan historiallisesti aivan uudenlaisen mallin ja opetuksen naurun merkityksestä. Miksi luterilaisuuden hengenperinnöstä ei sitten tullutkaan mitään naurun työssijaa? Miksi Lutherilainen kirkko ja sen sisällä toimivat herätysliikkeet ovat tänäkin päivänä suurimmaksi osaksi vakavuuden, totisuuden ja tylyyden symboleja, vaikka papit yrittävätkin välillä olla

⁶² Huonepostilla. Martti Lutherin kotisaarvoja. Suom. Niilo E. Wainio. 6. painos Turku 1945. (SLEY) s. 62

⁶³ Kristuksen valtakunnasta eli toisen psalmin selitys. Suom. Gust. Dahlberg. Helsinki 1902. (SLEY) s. 33

⁶⁴ Kristuksen valtakunnasta eli toisen psalmin selitys. Suom. Gust. Dahlberg. Helsinki 1902. (SLEY) s. 37

⁶⁵ Autuuden lähteillä. Toimittaja A. E. Koskenniemi. Helsinki 1917. (SLEY) s. 370.

⁶⁶ Autuuden lähteillä. Toimittaja A. E. Koskenniemi. Helsinki 1917. (SLEY) s. 375.

⁶⁷ Elämän ohjeet yhteiselle kansalle. Suom. R.W Helsinki 1878 (R.E Holm). s. 53

⁶⁸ Elämän ohjeet yhteiselle kansalle. Suom. R.W Helsinki 1878 (R.E Holm).

⁶⁹ Elämän ohjeet yhteiselle kansalle. Suom. R.W Helsinki 1878 (R.E Holm). s. 167.

⁷⁰ Kimppu ruusuja. Poimintoja Martti Lutherin teksteistä. Hämeenlinna 1994 (Päivä) s. 37

⁷¹ Kristityn vaellus Kristuksen jäljissä. Tohtori Martti Lutherin elämänohjeita kristitylle 5. Helsinki 1897 (SLS) s. 19

⁷² Herramme Jeesuksen Kristuksen Vuorisäärnan selitys. Suom. Juuso Hedberg. Helsinki 1906. (SLEY) s. 114

⁷³ Tohtori Martti Lutheruksen häälahja eli neuvoja pitämään Jumalalle otollista ja siunattua perhe- ja avioelämää. Turku 1868. Helsinki 1924. s.95

huvittavia inhimillistääkseen kirkon imagoa? **Torsti Lehtisen** mukaan ortodoksiset hautajaisetkin ovat hauskemmat kuin lutherilaiset häät.

Hymy hyytyy

Uskonpuhdistus tuotti lyhyessä ajassa myös levottomuuksia, talonpoikaiskapinoita, väkivaltaa ja sotaa. Luther kumppaneineen joutui niin väkivaltaisten myllerrysten keskelle, että puhtaalle ja kiitolliselle naurulle ei sittenkään jäänyt tarpeeksi tilaa. Naurun väkivaltaiset kasvot saivat kollektiivisen muodon ja peittivät näkyvistään sen naurun, jonka evankeliumi oli yksilötasolla mahdollisesti vapauttanut. Vastustajien naurunalaiseksi saattaminen, vihollisen pilkkaaminen muuttui vähitellen aseisiin tarttumiseksi.

Turkkilaiset, juutalaiset, paavilaiset ja läheisetkin teologiset toisinajattelevat joutuivat brutaalin ja väkivaltaisen naurun kohteiksi.

*"Jumalan taivaassa ja kaikkien enkelien täytyy nauraa ja tanssia kuullessaan jonkun juutalaisen pieraisevan."*⁷⁴

Niin kuin ihminen on tehnyt aikojen alusta asti, Luther ei ota vastuuta omista antipatioistaan vaan panee tuntemansa vihan ja kaunan Jumalan piikkiin.

Samalla hän käyttää verbaalista kykyään tehdäkseen teologiset kiistakumppaninsa naurunalaisiksi.

*"Olen nyt pahoillani siitä, että halveksin Tetzeliä. Niin naurettava kuin hän olikin, hän oli sentään terävämpi älyltään kuin sinä."*⁷⁵

Luther käyttää vastustajiensa väitteiden naurunalaiseksi julistamista kyllästyttämiseen asti. Todellisessa dialogissa tai debatissa toisen ajatusten naurunalaiseksi väittäminen ei ole kelpo argumentti. Sitä käyttävät vain ne, joilla ei ole mitään kunnollisia vastaväitteitä tarjottavana. Toki Luther oli hyvä siinäkin, mutta suolasi vastaväitteensä turhan usein julistamalla vastapuoli naurunalaiseksi. Liian nopea toiselle nauraminen ohittaa todellisessa vuorovaikutuksessa pysymistä.

Paavin valtaa hän yritti nakertaa tekemällä siitä kaikella tavalla naurettavan:

*"Hän (Paavi) on saanut aikaan sen, että keisarienkin ja kuninkaiden ja koko maailman täytyy häntä palvoa, suudella hänen jalkojaan, keisarin pitää hänen satulanjaluksiaan, palatsikreivin pitää kantaa hänen muulinsa häntä, mainitsematta muita ennen kuulumattomia kunnianosoituksia, joita kristittyjen ei tulisi osoittaa kenellekään muulle kuin oikealle, totiselle Jumalalle... Siksi pidetäänkin Roomassa koko maailman ihmisiä paljaina hanhina ja ankooina, erittäinkin meitä saksalaisia, ja nauretaan, kun meitä käy niin mukavasti uskottelemisen ja petkuttamisen Jumalan nimen varjossa, josta he muuten pittaavat vähemmän kuin linnunpelättimestä."*⁷⁶

Vielä neljä päivää ennen kuolemaansa (18.2.1546) hän jaksoi tölviä Paavin valtaa:

*"Paavi paistaa istuimellansa niin kuin sonta lyhdyssä"*⁷⁷

Aggressiivisen naurun rinnalla lisääntyy myös depressiivinen suru. Lutherin tekstien käännösten kautta Suomen kieleen tulee uusi sana, joka tiheän usvan lailla on sumentanut suomalaisen kristillisyyden henkeä. Sen jälkeen kun kristinuskoon kääntymättömiä alettiin yleisesti kutsua *suruttomiksi*, seurakunta luopui Lutherin löytämästä ilon ja naurun ylistyksestä. Jos ei-kristityt olivat suruttomia, niin johdonmukaisesti kristittyjen olisi pitänyt määritellä itsensä ilottomiksi. Näin ei verbaalisella tasolla tehty, mutta käytännössä se kyllä toteutui. Surullisen keskiajan perintö voitti Lutherin innostuksen armon ja naurun jumalaisesta kytkennästä. Oppi-isä itse antoi siihen liiankin paljon aihetta.

Luterilainen surupainotteisuus johtuu osittain Lutherista itsestään. Lisämausteensa antoi vakavamielinen ja huumorintajuton Lutherin oppien pääselittäjä **Melankton** (1497 – 1560). Naurun uudenlainen arvostus taisi kuitenkin edustaa Lutherin depressiivisen persoonallisuuden heikompa osaa. Loppujen lopuksi Luther puhui surusta ja suruttomuuden vaaroista enemmän kuin naurusta. täällä pohjolassa nämä osat hänen opetuksestaan muistetaan paljon paremmin kuin mitään, mitä hän sanoi naurusta. Seuraavat sitaatit ovat olleet monen ilonpilaajan lempilauseita:

*"Älköön siis kukaan eläkö surutonna ja nukkuko!"*⁷⁸

⁷⁴ Juutalaisista ja heidän valheistaan. Suom. T. T. Karanko. Kerava 1939 Kustannus OY Vasara. s. 158

⁷⁵ Roland Bainton, Tässä Seison. Martti Lutherin elämä. s. 71.

⁷⁶ Uskonkappale Konstantinuksen lahjoituksesta. Lutherin Walitut teokset 1,183-211. Suom. Aug. F. Peltonen. (SLS) Kuopio 1908. s.197

⁷⁷ Tohtori M.Lutherin viimeinen saarna, jonka hän on pitänyt "Eislebenissä" syntymäkaupungissaan 14. p:nä helmik. v. 1546. Kustantaja: Matti Toivola. Vammala 1953. s. 9

”Eipä pidä meidän olla suruttomia, ei nauraa synnille eikä tanssissa käydä suruttomuudessa, niin kuin maailma tavallisesti tekee, kun se ei näe eikä tunne tätä Jumalan tuomiota.”⁷⁹

”Kristityn tulee olla sellainen kylvömies, joka ei kylvä nauraen, vaan katkeralla murheella ja itkien.”⁸⁰
”Sen vuoksi itku, valitus ja huokaaminen on parempi kuin nauru ja iloitseminen, laulaminen, rauha ja mukavuus.”⁸¹

”Mutta joka tahtoo saada hyviä päiviä, aina nauraa ja iloita eikä koskaan itkeä, hän ajoissa lakatkoon olemasta kristitty, sillä kristityt saavat itkeä.”⁸²

Joka ei näitä varoituksia uskonut sai niskaansa vuosisatojen aikana tutuksi käyneen varoituksen:
”Älä ole suruton, vaikka Jumala ei kohta sinua lyö! Ole varuillasi ja pelkää! Hänellä on paljon enkeleitä, palvelijoita, sodan ja ruton vaivoja: kyllä hän sinut löytää.”⁸³

Lohdutukseksi Luther sortui välillä tarjoamaan keskiaikaista ilon siirtämistä vain tuonpuoleiseen, vaikka itse oli parempina päivinään ylistänyt naurun ja armon arkipäiväistä liittoa.

”Sillä kuta runsaammiksi ja karvaammiksi kyyneleet käyvät, sitä runsaampi nauru ja riemu meille niistä kasvaa.”⁸⁴

Harmi, että luterilaisuus ohitti Martinin radikaalin naurun uudelleenarvioinnin ja tarttui niin hanakasti kaikkeen siihen mitä hän sanoi suruttomuudesta.

Toisaalta, vaikka suruttomuus ei terminä enää olekaan imagosyistä kovin ahkerassa käytössä, on silläkin oma olennainen sisältönsä. ”Suruttomuus” on sinänsä hassu ilmaisu niistä jotka eivät usko Jumalaan. Sen lisäksi se istuu huonosti meidän aikaamme, joka kyynelten sijaan palvoo naurua ja positiivisuutta. Silti alan pitää sitä aika olennaisena ja osuvana kuvauksena ihmisestä, joka ei koskaan suostu suremaan arvojensa ja valintojensa sisältöä tai niiden seurauksia. Katumuksen puhtain ilmaisu on kuitenkin vilpittön suru eikä itseään piiskaava syyllisyys tai itseinho.

Sellaisella syyllisyydellä on taipumus ottaa aiheensa mitä epäolennaisimmista asioista. Luther kyllä tiedosti sen:

”Hän osaa paisuttaa varsin vähäisen ja melkeinpä naurettavan synnin siinä määrin, että kiusattu luulee sitä mitä hirvittävämmäksi, iankaikkisen rangaistuksen ansainneeksi rikokseksi.”⁸⁵

Luther ymmärsi elämää palvelevan surun merkityksen paljon rakentavammin kuin hänen seuraajansa ovat sitä soveltaneet. Suruton ei hänen mielessään ollut iloton vaan elämäntapansa suhteen katumaton.

Katuvan surun puutetta hän maalaa tavalla, joka hyvin sopii ahneen aikakautemme kuvaukseksi:

”Ja jokainen elelee suruttomana eikä ainoastaan pidäyty antamasta, vaan ottaa, mistä suinkin saa, joko oikeudella tai vääryydellä!”⁸⁶

”Rikkaiden ihmisten lapset harvoin tulevat hyvätapaiksiksi, sillä he ovat suruttomat, ylpeät ja pöyhkeät ja luulevat, ettei heidän tarvitse mitään oppia, koska heillä jo on, mitä he ravinnoksensa tarvitsevat.”⁸⁷

”Näin mammona hallitsee kaikkina aikoina kahdella tavoin. Ensin kun käy hyvin, mammona tekee meidät suruttomiksi, niin että unhotamme Jumalan. Kun taas käy pahoin, se saa sinut kiusaamaan Jumalaa tai hylkäämään hänet ja valitsemaan jonkun toisen. Mammona siis tahtoo hallita sekä yltäkylläisyydessä että puutteessa. Etkö tätä selvästi huomaa? Jos ihmisillä on jotakin ja käy hyvin, unhotetaan Jumala, jos taas käy pahoin, hän kelpaa vielä vähemmän.”⁸⁸

Tässä merkityksessä Lutherin mainostama suruttomuus todellakin on traaginen tila. Suruttomalle rahakarnevaaliumulle voisi olla perustellun tauon paikka, jotta olisi hetken aikaa surra kaikkea sitä ja kaikkia niitä, jotka ovat jääneet sen jalkoihin.

Uskonpuhdistus ei Lutherin brutaalin humoristisista pöytäpuheista huolimatta tuonut mitään uutta naurun aihetta. Vastapuolesta kyllä tehtiin naurettavia monella tavalla, mutta muuten kaikenlainen puritanismi

⁷⁸ Huonepostilla. Martti Lutherin kotisaarvoja. Suom. Niilo E. Wainio. 6. painos Turku 1945. SLEY. s. 558.

⁷⁹ Ahti saarvoja. s. 162.

⁸⁰ Hengellinen virvoittaja. Jokapäiväisiä Jumalan sanan tutkisteluja, Martti Lutherin kirjoista kokoilleet J.L. Pasig ja Geo. Link. 3. painos toim. Heikki Koskenniemi. Helsinki 1952 SLEY. s. 319.

⁸¹ Seitsemän katumuspsalmia. Suom. Toivo Laitinen ja Heidi Ollikainen. Valitut teokset 1,375-450. Porvoo 1958. WSOY. s. 381.

⁸² Huonepostilla. Martti Lutherin kotisaarvoja. Suom. Niilo E. Wainio. 6. painos Turku 1945. SLEY. s. 800.

⁸³ Huonepostilla. Martti Lutherin kotisaarvoja. Suom. Niilo E. Wainio. 6. painos Turku 1945. SLEY. s. 583.

⁸⁴ Autuuden lähteillä. Toimittaja A. E. Koskenniemi. Helsinki 1917. SLEY. s. 373.

⁸⁵ Galatalaiskirjeen selitys. Suom. A.E. Koskenniemi. Turku 1932. SLEY. s. 581

⁸⁶ Kirkkopostilla. Kolmas osa. Suom. A.E. Koskenniemi. Helsinki 1944. SLEY. s. 176.

⁸⁷ Tohtori Martti Luteeruksen hengellinen aarre-aitta. Suom. F. O. D:m. Helsinki. 1875. s. 139.

⁸⁸ Hengellinen virvoittaja. Jokapäiväisiä Jumalan sanan tutkisteluja, Martti Lutherin kirjoista kokoilleet J.L. Pasig ja Geo. Li nk. 3. painos toim. Heikki Koskenniemi. Helsinki 1952. SLEY. s. 542.

alkoi jahdata naurua kuin suurta eksyttäjää. Kirkollisessa kuva-aineistossa ainoastaan Saatana nähtiin nauravana.

Luokkataistelunauru

Sivistyneistö oli uusien ruokavälineiden yleistyessä oppinut olemaan koskettamatta ruokaa, jonka suuhunsa panivat. Yhtä tarkkoja he alkoivat olla myös sen suhteen, mitä suustaan päästivät. Vain barbaarit söivät sormillaan ja röhöttivät mille tahansa. Sivistynyt ihminen ei tehnyt kumpaakaan. He kehittivät myös kielenkäyttöään suuntaan joka korosti heidän asemaansa ja brutaaleja maalaisia parempina ihmisinä.

Koulutuksen yleistyessä kaikille sivistymättömille maalaisille piti luonnollisesti lukemisen lisäksi opettaa myös edes alkeet yläluokan käytöstavoista. Niihin kuului luonnollisesti varoitus naurusta. Uskonnollisesti moninaistuvassa yhteiskunnassa Platonin ja Aristoteleen varoitukset hillitsivät edelleen naurua sielläkin, missä ei paljon piitattu uskonnosta. Tilalle tuli tieteellinen dogmatismi.

Francis Bacon (1561–1626) edusti Englannissa uutta humanistista renessanssia. Hän piti kaiken tutkimista ja oppimista henkisenä valtakuntanaan. Siksi häntä on myös kutsuttu modernin tieteen suureksi sankariksi. Vaikka hän itse teki pilkkaa antiikin ja keskiajan oppi-isistä, hän toisti heidän varoituksiaan: ”Uskonnolle, valtion asioille, kunkin ihmisen tärkeille asioille ja millekään säälittäväälle ei saanut nauraa.”⁸⁹

Lordi **Shesterfield** puolestaan opastaa poikaansa kirjeessä:

*”Toivon hartaasti, että sinut nähdään usein hymyilemässä, muttei koskaan elämässäsi nauramassa... Nauru on typeryyden ja huonon käytöksen merkki... Minä en ole melankolinen enkä kyynisyyteen taipuvainen... mutta olen varma siitä, ettei kukaan ole koskaan kuullut minun nauravan.”*⁹⁰

Ajan käytösoppaissa myös hienoja naisia kiellettiin nauramasta julkisesti niin, että hampaat näkyvät. Sitä pidettiin sopimattomana ja rahvaanomaisena käytöksenä.

Kaiken sivistyneen ja uskonnollisen naurukielteisyyden keskellä monessa eurooppalaisessa hovissa oli vallan huipulla erityinen luottamusvirka, hovinarrin pesti. Kääpiöiksi jääneet humoristit olivat erityisen suosittuja.⁹¹ He olivat kuin hoviin palkattuja kiusaajia. Heillä oli lupa naurattaa ketä tahansa ja kenen kustannuksella tahansa, kunhan pysyivät sopivuuden rajoissa työnantajansa suhteen. Samalla sivistyneistön piti todistaa ylemmytensä reagoimalla narrin kohelluksille tai kommenteille korkeintaan laimeasti hymyillen. Narri parka joutui ammattinaurattajaksi paikkaan, jossa kukaan ei asemansa puolesta saanut nauraa.

Naurusta pidättäytyvä aristokraatti oli yhteiskuntaluokkana tietenkin hyvin epävakaa. Kuka tahansa saattoi ottaa hyvin pienestä naurahduksesta aiheen tehdäkseen kilpailijastaan moukan. Vaikka nauramattomuus määritteli heitä yhteiskuntaluokkana, se myös teki heistä hyvin haavoittuvia. Heille nauru ei ollut turvallisen vaaran kanssa leikkimistä.

Tähän aikaan melkein kaikki vakavat keskustelut naurusta sisälsivät myös yhtä perusteellisia keskusteluja piereskelemisestä. Myös kristillisen humanismin esitaistelija **Erasmus Rotterdamilainen**, joka oli käynyt kovat skabat Lutherin kanssa, antoi nuorille miehille tarkkoja ohjeita sivistyneistä pierunpidätystekniikoista.⁹²

Edvard de Vere, upporikas Oxfordin jaarli oli niin lahjakas runoilija, että hänen epäiltiin olevan **Shakespeare**n näytelmien haamukirjoittaja. Hän oli myös kuningatar **Elisabethin** hovin suosikki. Erään linnavierailun yhteydessä arvon jaarli kumarsi kuningattarelle hieman hätäisesti, jonka seurauksena häneltä viittansa alla lipsahti äänekäs kaasuvuoto. Häpeästä järkyttynyt Edvard lähti heti mantereelle maanpakoon. Vasta monen vuoden päästä hän alkoi uskoa nöyryytöksensä unohtuneen ja palasi takasin Englantiin. Itse Kuningatar toivotti hänen tarvetulleeksi sanomalla koko hovin kuullen: ”*Olette olleet poissa aivan liian kauan. Minä olin jo unohtanut koko pierun.*”⁹³

Nauramisen aiheet alkoivat selkeästi heijastella luokkaeroja. Jos herrojen nauru joskus karkasi vartijoiltaan, sen aiheet löytyivät köyhien tyhmyyksistä ja brutaalisti piereskelevistä maalaismoukista.

⁸⁹ **Sanders Barry**. *Sudden Glory. Laughter as Subvertive history*. s. 196.

⁹⁰ **Buckley. F.H.** *The Morality of Laughter*. s. 55.

⁹¹ Perinne näyttää elävän naurattajakuninkaan **Joonas Hytösen** valtakunnassa. Hänen hupiohjelmansa estraadilla hiippailee silloin tällöin kääpiö nimeltä *MillJoonas*.

⁹² **Sanders Barry**. *Sudden Glory. Laughter as Subvertive history*. s. 221-230.

⁹³ **Buckley. F.H.** *The Morality of Laughter*. s. 51, 52.

Maalaiset, jotka eivät enää pelänneet naurua niin paljon, käänsivät tämän uhmakkaasti yläluokkaa vastaan. Piereskelystä tuli julkea tapa nauraa herroille. Siitä tuli myös eräänlainen rohkeudesta. Rohkein oli se, joka uskalsi herrojen seurassa piereskellä äänekkäästi ja provosoivasti. Maalaiset tekivät herrojen naurun turhaksi nauramalla itsekin samalla asialle, mutta aivan eri asenteella. Samalla he julistivat yläluokalle: ”*Me emme suostu tuntemaan häpeää mistään maanläheisestä ja luonnollisesta*” Ylhäältä päin tuleva nauru käännettiin takaisin lähettäjälle vääntämällä viitsiä tuskaa vääntävistä aristokraateista, jotka juhlissaan kulkivat kaasut mahassaan säilyttääkseen kunniallisuutensa. Yläluokalle nauraminen ja piereskeleminen olivat merkki siitä, ketkä eivät vielä kuuluneet sivistyneeseen maailmaan. Puritaaneille se oli merkki siitä, kuka luultavasti ei tulisi kuulumaan taivaan maailmaan.

Sanomalehdistö demokratisoi naurun

1700-luvulla Euroopan ja uuden mantereiden sanomalehdet alkoivat saada suurempia levikkejä. Tavallinen kansa pääsi seuraamaan yläluokan harrastamaa poliittista ironiaa ja satiiria. Samalla se pääsi osalliseksi niihin virtauksiin, jotka yhteiskunnassa vaikuttivat. Suutari, parturi ja lahtari lukivat samoja lehtiä kuin aateliset, parlamentaarikot ja kuninkaat. Päätäjien suljettu maailma avautui koko kansan seurattavaksi. Se vähensi ulkopuolisuuden tunnetta ja tarvetta ylläpitää rahvaan naurua herroille. Kiiwas keskustelu ja väittely korvasivat jatkuvan pilkkanaurun.⁹⁴ Ihmiset alkoivat nauraa enemmän samoille asioille yli luokkarajojen.

Siksi myös karnevaaliperinne alkoi vähitellen menettää turhautuneita tunteita purkavan ja piilovallankumouksellisen merkityksensä. Samalla naurun aiheet muuttuivat luonteeltaan älyllisemmiksi. Palleaa jyskyttävän karnevaalinaurun tilalle tuli hillitympi ja nokkelampi satiirille nauraminen. Sivistynyt nauru kutkutti älynstyröitä, mutta ei enää aiheuttanut tulvia kyynelkanavissa.

Puritaanit

Puritaanit halveksivat hallitsijoiden tapaa pitää hovinarreja. Heidän suhteensa nauruun oli ankaran eettistä. Heistä oli väärin nauraa millekään inhimilliselle heikkoudelle. Puritaanit näkivät selvästi naurun väkivaltaisen ja ihmisarvoa loukkaavan puolen. Heidän arvostelunsa oli usein eettisesti hyvin perusteltua, mutta siellä missä he pääsivät valtaan tai loivat omia suljettuja yhteisöjään, heidän iloton väkivaltansa oli vähintään yhtä julmaa kuin kenen tahansa ”suruttoman” syntisen.

Tosi puritaani kieltäytyi nauramasta mistään syystä kenellekään. Elämä oli liian vakavaa, työnteke liian tärkeää, taistelu pahuutta vastaan liian vaikeaa, jotta kenellekään olisi varaa nauraa millekään. Ilo ja onni odottivat vasta tuonpuoleisessa maailmassa, eikä kenelläkään ollut takuuarmaa lippua sinne.

Yleisesti ottaen puritaanien kritiikki naurua kohtaan oli mainettaan parempaa. Sen seurauksena 1600 - luvun loppuun mennessä rammoille, kehitysvammaisille ja vajaamielisille nauraminen ei enää ollut niin yleistä. Puritaanien arvostelu oli mennyt perille. Heidän ankarassa suhtautumisessaan nauruun oli myös ihmisoikeuksia ja yksilön arvoa puolustava ulottuvuutensa.

Herätysliikkeet

Pienemmätkin uskonsuunnat, jotka olivat uskonpuhdistuksen jälkeisissä myllerryksissä eriytyneet omiksi ryhmiikseen, suhtautuivat yleensä hyvin vakavasti nauruun. Joissakin baptistien ryhmittymissä jäseniltä vaadittiin pyhää valaa, etteivät milloinkaan kerro vitsejä, eivät julkisesti eivätkä kahden kesken. Toiset ryhmät väittelivät siitä, minkälainen nauru olisi anteeksiannettavaa ja mikä nauru olisi jo ikuisiksi kuolemaksi. Melkein kaikki näyttivät olevan yksimielisiä siitä, että nauru oli Saatanasta.⁹⁵

Koska nauru oli pahasta, myös kaikki sellaiset sosiaaliset harrastukset ja seurustelum muodot kuten teatteri, tanssi, kortinpeluu tai mikä tahansa huoletonta naurua poikiva toiminto oli syntiä.⁹⁶

Patojen uudelleen rakentaminen oli liian myöhäistä. Liian monta nauravaa sivupuroa oli jo syntynyt. Kansa tiedosti yhä selvemmin, että auktoriteetille tai vastapuolelle nauraminen oli tapa sanoutua hänestä

⁹⁴ Sanders Barry. *Sudden Glory. Laughter as Subvertive history.* s. 236,238.

⁹⁵ Sanders Barry. *Sudden Glory. Laughter as Subvertive history.* s. 224.

⁹⁶ Eräs kirjeeni palautteenantajista kommentoi tätä kappaletta seuraavasti: ”Vähän ennen kuolemaansa äitini oli kauhean pahoillaan siitä, että oli aikoinaan käynyt tansseissa. Ellei olisi käynyt, minua ei ehkä olisi, isä ja äiti nimittäin tapasivat ensi kerran latotansseissa. Muistan, kuinka hän selitti, ettei hän jäänyt sinne niitten poikien kanssa, vaan tuli heti kotiin. Naurattais, ellei itkettäis. Eikö mitään epäolennaisempaa tullut mieleen, kun elämänliekki paloi enää vain hädin tuskin? Mutta se oli hänelle elämän ja kuoleman kysymys. Voisiko Jumala mitenkään häntä hyväksyä, kun hän oli toista-kymmentä vuotta sitten tehnyt jotain näin pahaa?”

irti. Hänen naurunalaiseksi saattaminen oli hänen voittamistaan. Naurusta oli tulossa aseistamattoman kansan väkevä sotaväline.

Kyynelten romantisoiminen

Kyynelten palvonta jatkui, mutta ei aivan keskiajan paatoksen mukaisesti. Itkun piti kuitenkin edelleen olla moraalista laadultaan eli katuvaista ja sisäänpäin kääntynyttä. 1700 -lukuun mennessä kyyneleet alkoivat merkitä vilpittömyyttä ja hyveellisyyttä, ei vain Jumalan edessä, vaan myös ihmisten edessä. Itkemiseen alkoi tulla myös tietty mielihyvälottuvuus mukaan. Sekulaarisessa kirjallisuudessa alkoi olla paljon kuvauksia itkuun liittyvästä mielihyvästä ja nautinnosta. Näytelmäkirjailijoiden kunnia-asiaksi tuli kyky itkettää yleisöään. Romanttisessa kirjallisuudessa alettiin kuvata myös onnen kyyneleitä. 1800-luvun uskonnollisissa liikkeissä julkinen itkeminen ja itkettäminen alkoi yleistyä.

Moderni aika

1870 julkaistussa kirjassa: *Naurun ja hymyn filosofia* **George Vasey** yritti osoittaa, että nauru ei ollut ainoastaan eettisesti ja esteettisesti kyseenalaista, vaan myös terveydellisesti haitallista ja luonnon järjestyksen vastaista. Pallealihaksia tarvitaan vain hengittämiseen ja niiden kouristuttaminen nauramisella ei ollut terveellistä. Hän oli vakuuttunut siitä, että jollei lapsia olisi lapsena luonnonvastaisesti kutitettu, he eivät koskaan oppisi tätä typerää ja vastenmielistä tapaa käyttää pallealihaksiaan.⁹⁷

Kuolemakarnevaali

Foucaultin mukaan 1800 -luvulla esivalta teki julkisista teloituksista groteskeja karnevaaleja.⁹⁸ Yläluokka antoi rahvaalle yhteisesti määrättyä uhrin, jolle sai, tai täytyi, yhteisestä sopimuksesta nauraa. Tämä oli esivallan kannalta vaarallinen käytäntö. Joskus nimittäin sattui, että mestattava kieltäytyi hupusta tai siteestä silmillään, katseli yleisöään haastavasti ja uhmasi mestajiaan loppuun asti. Kun uhri ei itse suostunut rooliinsa, karnevaalitunnelma saattoi pahasti pirstoutua. Osa yleisöstä heräsi kollektiivisen uhraamisrituaalin tuottamasta sokeudesta ja havaitsi, että jotain kohtuutonta, väärää ja epäoikeudenmukaista on tapahtumassa. Kun näin pääsi tapahtumaan, nauru ja pilkka kääntyivätkin mestajia vastaan.

Tästä syystä julkiset mestaukset oli melkein kaikissa Euroopan maissa lopetettu 1800-luvun loppuun mennessä. Myös julkinen kidutus siirrettiin esivallan hallitsemiin suljettuihin tiloihin. Kansa oli tullut liian tietoiseksi suostuakseen yksimielisesti osallistumaan ikivanhaan dynamiikkaan, jonka avulla **Girardin** mukaan on aikojen alusta asti ylläpidetty yhteiskunnallista järjestystä. Yhteisesti ja yksimielisesti ulosnaurettu ja/tai mestattu uhri ei enää pystynyt tuottamaan sitä yhtenäisyyttä ja järjestystä, jonka se oli tähän asti saanut aikaan.⁹⁹

Nietzsche

Friedrich Nietzsche (1844-1900), joka kuului hippiaikani lukuelämyksiin, hylkäsi aristokratian pidättyvyyden naurun suhteen ja teki naurusta nimenomaan ylemmyyttä korostavan ominaisuuden. Hänen sankarinsa, fiktiivinen **Zarathustra**, oli tanssiva filosofi, ironinen koomikko ja yli-ihmisen guru samassa persoonassa monen muunkin roolin kanssa. Hänelle nauru on ylemmyyttä ja ylivertaisuutta, jota hän estoitta juhli. Turha on vihassa tappaa, kun voi naurulla murhata. Nietzsche määritelmä itsestään oli taisteluhuuto:

*"Minä olen vakavuuden hengen vihollinen. Minä olen sen arkkivihollinen, kuolettava vihollinen, synnynnäinen vihollinen."*¹⁰⁰

Häntä kuvotti kristillisen moraalin keskittyminen heikkoihin ja uhreihin. Hän oli pettynyt valistuksen yritykseen korvata vanhat uskonnolliset arvot rationaalisilla mutta olennaisesti samansisältöisillä arvoilla. Hän halusi olla uuden häpeilemättömän ylivertaisuuden juhlija, joka nauraa heikoksi tekeväälle sääliille ja kaiken maailman luusereihin keskittyvälle myötätunnolle. "Orjamoraalille" naurava menestyjä, joka ei

⁹⁷ **Morreall.** *Taking Laughter Seriously.* s. 88.

⁹⁸ **Michel Foucault.** *Discipline and Punish: The Birth of the Prison.* Vintage Books. New York. 1979. s. 7.

⁹⁹ **Girard René.** *Violence and the Sacred,* Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1977

Girard René. *The Scapegoat,* Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1986

Girard René. *Things Hidden since the Foundation of the World,* Stanford University Press, Stanford, 1987

¹⁰⁰ **Nietzsche Friedrich.** *Thus Spoke Zarathustra.* Penguin. London. 1961. s. 210.

pyytele anteeksi vahvuuksiaan, oli hänen ihanteensa tulevaisuuden ihmisestä. ”Minä olen kanonisoinut naurun. Oppikaa nauramaan, te yliveritaiset ihmiset.”¹⁰¹

Nietzschen yliveritaisuuden julistus joutui huonoon huutoon Hitlerin toteuttamien sovellutusten kautta. Häntä on myös pidetty postmodernin moraalisen relativismin isänä. Oli hänen suora tai epäsuora vaikutuksensa tähän päivään mikä tahansa, niin uudenlainen naurava näennäisaristokratia on joka tapauksessa syntynyt. Se ei välttämättä ole rikas, eikä omaa sosiaalisesti taattua asemaa. Se on vain uusi nietzscheläisen elämänasenteen omaksunut ihmistyyppi, joka yrittää kaikelle nauramisen ja ylenpalttisen menestysuskon kautta hinnalla millä hyvänsä pitää itseään muiden yläpuolella. Kaikki uskovat liikuttavan yksimielisesti olevansa ”oman onnensa seppiä”, ”oman tiensä kulkijoita” ja ”oman yksilöllisyytensä toteuttajia.”

Nietzsche halusi juhlia naurua ja onnea, mutta antoi aika huonot eväät niille, jotka etsivät samaa. Sen sijaan hän Bergsonin ja Freudin lailla antoi oman piristysruiskeensa naurun kaupallistamiselle.

Bergson

Vuonna 1900 vaikutusvaltainen ranskalainen filosofi **Henri Bergson** julkaisi tutkielman naurusta.¹⁰²

Kirjana se tuskin oli vallankumouksellinen. Se antoi kuitenkin alkusävelet seuraavan vuosisadan kevyempään ja kaupallisempaan suhtautumiseen nauruun.

Yrittämättä millään tavalla olla profeetallinen, hän tulee jo sivulla 14 maininneeksi, mikä oli oleva alkavan vuosisadan kehitys naurun suhteen: ”...hän ymmärsi, että siinä oli resepti hauskojen ilmiöiden massatuotantoon.”

Bergsonin tarjoamaan reseptiä alettiin tosissaan käyttää 1900-luvulla. Kirja keskittyy filosofisen tyylikkäästi erittelemään komiikan naurunalaisuuksia eli niitä asioita, jotka saavat ihmiset nauramaan. Siitä tuli erinomainen naurun massatuottajille. Siitä he oppivat tiettyjä menetelmiä ja lainalaisuuksia, joita seuraamalla saavat aikaan ”huvittavan vaikutuksen.” Ei ole ihme että kirjasta otettiinkin 50 lisäpainosta.

Freud

Viisi vuotta Bergsonin jälkeen **Freud** siirsi huomion naurun intrapsyykkisiin syihin. Hänen kiinnostuksensa huumoriin ja nauruun oli samalla kiinnostusta ihmisestä itsestään. Vaikka Freud valokuvissa näyttää joulupukilta, jonka poro on jäänyt auton alle, hänet tunnettiin huumorintajuiseina ihmisenä, joka rakasti hauskoja tarinoita ja hyviä vitsejä, erityisesti juutalaisia sellaisia. Niitä hän oli alkanut kerätä jo kymmenen vuotta aikaisemmin. Hän oli erityisesti ironian ja sarkasmin mestarillinen käyttäjä.

Edellisten vuosisatojen aikana oli pohdittu vain naurun sosiaalisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä tai murehdittu sen vaikutusta jumalasuhteeseen. Freudia kiinnosti enemmän, mitä nauru kertoo naurajasta itsestään ja hänen salaisesta sisäisestä maailmastaan.

1905 Freud julkaisi kirjan vitseistä ja niiden suhteesta alitajuntaan.¹⁰³ Hän kirjoitti kirjansa uransa alkuvaiheessa, ennen kuin hän oli tullut tunnetuksi *idin* ja *superegon* isänä. Tämä oli hänen kolmas kirjansa, jonka avulla hän yritti havainnollistaa sitä ristiriitaa, mikä vallitsee viettipohjaisten halujen ja yhteiskunnan vaatimusten välillä.

Kirjassaan hän keskittyi aluksi vitsien tekniikkaan ja kieliooppiin päätyen siihen, että niillä on paljon yhteistä unien kanssa. Unet tuottavat tiivistettyjä kertomuksia suurista asioista vaikka sisältävätkin paljon harhautuksia, roolinvaihtoja ja arvoituksia. Vitsitkin kertovat kertojastaan yhtä paljon kuin unet kertovat unen näkijästä itsestään. Kertoja vapauttaa negatiivisia ja aggressiivisia sisäisiä patoutumiaan vitsin kautta. Naurullaan tai naurattamisellaan hän ei välttämättä enää uhmaa ulkoisia auktoriteetteja, vaan sisäistettyä ylivaltaa, Y. Liminää, joka kontrolloi *Idin* energioita.

Vaikka Freud piti naurua pääasiassa negatiivisten viettien vapauttajana, hän kuitenkin auttoi ihmisiä myöntämään seksuaalisuutensa ja monia sellaisia tunteita, joiden ilmaisua ei siihen aikaan pidetty suotavana. Nauru vapautti konsensuksesta, käytöstä ja asenteita ohjaavasta yleisestä mielipiteestä.

¹⁰¹ Nietzsche. *Thus Spoke Zarathustra*. s. 310.

¹⁰² Bergson Henri. *Nauru. Tutkimus komiikan merkityksestä*. Loki-kirjat 1994.

¹⁰³ Freud Sigmund. *Jokes and Their Relation to the Unconscious*. W.W. Norton. New York. 1963.

Teoria otettiin tieteellisesti hyvin vakavasti. Ammattiipiirit väittelevät siitä edelleen.¹⁰⁴ Se ei ole vaikuttanut 1900-luvun naurukulttuuriin läheskään yhtä paljon kuin Freudin kirjan kevyempi osa, joka on herättänyt vähän ammatillista mielenkiintoa. Kaikista asioista syvätulkintoja tekevä Sigmund totesi vastoin yleistä taipumustaan, että suuri osa vitseistä on vain infantiilista leikkiä sanoilla ja lapsenomaista hulluttelua. Tästä määritelmästä tuli vuosituhaten viimeisen vuosisadan johtotähti. Nauru oli vain yksilön tai ryhmän hauskanpitoa ja jokaisen kansalaisoikeuksiin kuuluvaa huvittelua. Naurusta tuli yksilön terveyttä edistävä asia riippumatta siitä, mistä syystä tai kenelle nauretaan. Samalla narun aiheista tuli kauppatavaraa ja naurattamisen taidosta elinkeino.

Kapitalismi löysi naurusta sijoituskohteen.

Naurusta ja naurattamisesta alkoi vähitellen tulla tuottoisaa kauppatavaraa. Ensimmäisenä sen hoksasivat amerikkalaiset, jotka alkoivat rakentaa koko mannerta suureksi huvipuistoksi. 1900-luvun alussa New Yorkiin rakennettiin ensimmäiset Linnanmäen prototyypit. Turvallisen vaaran laitoksissa rakennettiin laitteita, joissa yritettiin uhmata painovoiman lakeja; rahapelikoneita, joissa turhaan uhmattiin todennäköisyyden lakeja ja naurutaloja, joissa tuotettiin visuaalisia harhoja hauskuuttamaan niitä, jotka halusivat etsiä vaihtoehtoja normaalielämän tylsyydelle.

Kauppiat havaitsivat, että tavallinen kansalainen on valmis maksamaan mistä tahansa kokemuksesta, joka rikkoo tavallisen arjen hetken naurulla. Ihmisille tarjottiin teollistettuja mahdollisuuksia huutaa kauhusta ja nauraa helpotuksesta. Teollistunut maailma alkoi tarjota koneellistuneille kansalaisilleen hetkellisiä helpotuksia erilaisilla turvallisen vaaran kutituksilla.

Vuonna 1915 ensimmäisten elokuvateatterien rakentajat joutuivat kiristämään istuimien ruuveja, kun **Charles Chaplinin** elokuvat alkoivat naurattaa ihmisiä liian holtittomasti. Chaplin oli maailmanhistorian ensimmäinen ihminen, josta tuli upperikas vain naurattamalla ihmisiä. Hänen jälkeensä naurun tuottamisesta on tullut maailman tuottavimpia miljardibisneksiä.

1900 -luvulla opittiin monin kaupallisin keinoin manipuloimaan koko tunneskaalaa. Varsinkin vuosisadan loppupuolella minkä tahansa tunnereaktion tuottamisesta on tullut viihdelaji. Yksilöllisyydestään innostunut länsimainen ihminen rakastui omiin tunteisiinsa ja kauppiat oppivat mitä erilaisimpia tapoja manipuloida niitä. Naurun tuottajat ovat vetäneet pisimmän setelijonon.

Itkettämällä ansaitseminen on nykyään huomattavasti vaikeampaa kuin viime vuosisadan alkupuoliskolla. Silloin varsinkin elokuvateollisuus osasi hyödyntää tunneskaalan ääripäitä paremmin kuin nyt.

Vuosisadan loppupuolella itkettämällä tulivat toimeen vain terapeutit, joiden mielestä asiakkaan itku oli terapeutin voitto. Viihteen alalla melodramaattiset sankarit ovat vaihtuneet väkivaltaisiksi naurattajiksi. Itkettävyyhteelle vain nauretaan pilkallisesti. Pilkkanimityksellä kutsutut ”nyyhkyelokuvat” eivät ole muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta enää suosittuja.

Komiikka ja nauru ovat länsimaisessa kulttuurissa menettäneet viimeisetkin vakavasti otettavat haastavat ulottuvuutensa. Amerikan kansallispelle **Ronald McDonald** myy hampurilaisia, **IBM** lainaa Chaplinin kulkuria myyntimieheksen ja suurin osa maallikkonaurattajista palkataan vain erilaisten tuotteiden myyntivalteiksi. Niin suuri on naurun nälkä, että katsoja palkitsee nauruun houkuttelevan mainoksen ostamalla sen tyrkyttämää tuotetta.

Todella menestyneet naurattajat esiintyvät viikonlopun TV-ohjelmissa tuottaakseen katsojissaan mahdollisimman rentoutuneen ja tyhjöpäisen yön.

Postmoderni nauru

”Vaikka millään muulla ei enää olisi tulevaisuutta, meidän naurullamme voi vielä olla tulevaisuus.”

Friedrich Nietzsche¹⁰⁵

Nykyistä aikaamme kutsutaan postmoderniksi. Olen yrittänyt kuvata sen olennaista sisältöä Ystäväkirjeessäni toleranssista (3/2001 Löytyy kotisivuiltamme). Postmodernin pääpostolin **Jacques Derridan** mukaan todellisuutta ei enää voi kuvata totuudenmukaisesti sanojen avulla. Kaikki sanat ovat vain kömpelöitä yrityksiä tulkita todellisuutta. Mille tahansa tulkinnalle löytyy vastakkainen tulkinta. Todellisuudessa jääme vain kielipelin myllerrykseen.

¹⁰⁴ Kaksi tätä aihetta käsittelevää kirjaa ovat **Herbert Streanin** toimittama *The use of Humor in Psychotherapy* ja saman kirjoittama *Jokes, their purpose and meaning*. Jason Aronson inc. London -94 ja -95. Lupaavista nimistä huolimatta molemmat ovat aika tylsiä ja analyttisyydessään pitkästyttäviä kirjoja.

¹⁰⁵ **Nietzsche Friedrich**. *Beyond Good and Evil: Prelude to a Philosophy of the Future*. Vintage Books. New York. 1989. s. 150.

Sama koskee kaikkia arvoja. Niiden sanalliset ilmaisut ovat yhtä hataria ja suhteellisia. Jos nämä uskomukset otettaisiin tosissaan, niiden luulisi aiheuttavan ahdistusta, mutta postmoderni kulttuuri on onnistunut kääntämään tämänkin huvitukseksi.

Ironinen nauru kaikelle ja mille tahansa

Nauru on railakas, tehokas tapa rikkoa tabuja. Tabulle nauraminen on sen vallan tehokasta rikkomista. Postmodernissa kulttuurissamme sitä tehdään välillä suorastaan hysteerisellä vimmallalla, mutta tabu naurunaiheena on nopeasti hupeneva luonnonvara. Jos tabu olisi eläinlaji, se pitäisi kiireesti julistaa uhanalaiseksi. Niitä ei nimittäin ole enää kovin montaa jäljellä ja niiden lisääntymiskyky on pandan luokkaa.

En minä tabujen kuolemaa jää suremaan. Mutta jos jäljelle jää vain räkäinen nauru, niitä tabuja voi kyllä tulla ikävä.

Postmoderni kirjailija **Umberto Eco** sanoo: *”Postmoderni vastaus modernille myöntää, että menneisyyttä ei voi tuhota, koska siitä seuraisi vain hiljaisuus. Siksi menneisyydessä täytyy vierailla, mutta ironialla...”*

Postmoderni ihminen pitää itseään vapaana yleismaallisista totuuksista ja arvoista ja normeista. Hän demonstroi vapauttaan esittämällä kaikki vanhat uskomukset ja normit ironisessa valossa. Hän asettautuu kaiken yläpuolelle, huvittaa itseään ja muita poimimalla historian palasia yhteen koomisella tavalla. Hän voi kirjallisesti tai taiteellisesti leikitellä luomalla eri kulttuurien sirpaleista koomisia yhdistelmiä. Postmodernin mentaliteetin pöyhkeys on juuri siinä, että kaikelle voi nauraa, eikä mihinkään tarvitse sitoutua. Sekä menneestä että nykyisyydestä tulee loputonta palapeliä, joka on siitä hauska, ettei enää ole mitään oikeaa tapaa koota sitä. Kuka tahansa voi rakentaa itselleen niin hauskan kollaasin kuin huvittaa. Luovuus on muuttunut nokkeluudeksi, yritykseksi löytää uusia hetken kestäviä ironisia näkökulmia, koomisia yhdistelmiä asioista, joihin ennen uskottiin niin vakavasti, tai naurettavia vastakohtia uskomuksista, joiden puolesta ihmiset aikanaan ovat uhranneet henkensä.

Stand up koomikko, joka on vasta tulollaan suomalaisen jäyhyyteen, on postmoderni roolimalli:

”Voisinpa minäkin olla noin vapaa kaikkien edessä yhdistelemään aiemmin vakaviksi miellettyjä teemoja koomisiksi yhdistelmiksi. Voisinpa minäkin noin hulvattomasti tehdä minkä tahansa tabun naurunalaiseksi.” Silti näyttämön yksin valloittava koomikko on myös potentiaalinen uhri. Jos hän ei onnistu naurattamaan, hänet nauretaan ulos. Nauru vaatii edelleen uhrinsa. Jos uhri ei ole vanha tabu, se on epäonnistunut naurattaja itse.

Keskiaikainen karnevaaliperinne on arkipäiväistetty. Vaikka monen kansalaisen arki on harmaa, media tarjoaa ympärivuorokautista karnevaalikanavaa, johon voi sivusta hymähtäen osallistua. Karnevaalit jatkuvat keskeytyksettä vuoden ympäri. Edes pääsiäisen juhla ei saa sitä enää pysähtymään.

Massatuotettu ja pakkosyötetty arkikarnevaali on kuitenkin menettänyt viimeisenkin vallankumouksellisen kipinän. Tässä non-stop karnevalistisessa kulttuurissa olisi paljon radikaalimpaa vetäytyä hiljaisuuden retriittiin ja olla viikon edes hymyilemättä. Kun valtakulttuuri on naurun ja jatkuvan metelin juhlaa, uusia näkökulmia löytää parhaiten vetäytymällä tauolle.

Vaikka kristillistä liturgiaa on syystäkin pilkattu ilottomuudesta, niin tämän päivän ilmapiirissä on suorastaan helpotus löytää rauhallinen ja kaavoihinsa kangistunut kirkko, jossa ei ole pakko nauraa millekään. Vaikka se olisi tyhjä, sen historiaa henkivien seinien suojaamassa hiljaisuudessa on lupa hetkeksi ottaa edes itsensä vakavasti. Vaikka hiljentyjän oma usko dogmaattiseen totuuteen Jumalasta olisikin sirpaleina, hän saa hetken olla vapaa siitä, että ihan kaikesta auringon alla tehdään jatkuvasti uutta parodiaa, komediaa ja ironista pilkkaa.

Ironinen nauru on keho pelastaja. Fundamentalistisen fanaattisuuden tilalle tulee vain yhtä tuhoivoimainen kyynisyys. Kun tässä hengessä käytetty ironisuus tarttuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, yhä harvempi sanoo mitä tarkoittaa ja tarkoittaa mitä sanoo. Uuden ironisen kielipelin sääntöihin kuuluu epäsuora tai vastakohtainen kommunikaatio. Sanotaan jotain mitä ei oikeasti tarkoita ja vastaanottajan tehtäväksi jää päättää, mistä oikeasti oli kysymys. Pelin henkeen kuuluu se, että samalla voidaan testata kuulijan fiksuutta ja huumorintajua. Jos hän on liian tyhmä tai huumorintajuton lukeakseen sanotun rivien välistä viestiä ja vihjettä tai ymmärtääkseen sen tarkoittavan jotain täysin päinvastaista, hän kuuluu tuohon vanhaan houkkamaiseen maailmaan, jossa vielä uskottiin sanojen ja lauseiden ilmaisevan olennaista totuutta.

Ihan vain huvin vuoksi voimme arkisuhteissamme näytellä rooleja, joihin emme oikeasti usko. Voimme pelata erilaisia ihmissuhdepelejä vain siksi, että se on hauskaa ajanviihdettä. Siitä saa hyviä vitsejä kerrottavaksi ystäville.

Tämä kommunikaatiostrategia sopii hyvin postmodernille sukupolvelle, joka ei enää halua sitoutua mihinkään totuuteen. Ei riitä, että uskonnot ja puolueet on hylätty. Enää ei haluta sitoutua edes oman puheensa sisältöön. Ironinen kielipeli on samalla tapa luistaa vastuusta. Sanoi mitä tahansa, voi aina väittää tarkoittaneensa jotain muuta tai sitten ei mitään. Yleisten totuuksien kuoleman myötä myös henkilökohtainen totuudellisuus näyttää olevan henkitoreissaan. Jäljelle jää vain kyyninen nokkeluus ja pakko olla vitvikäs.

Kun olemme tarpeeksi kauan suhtautuneet kyynisesti kaikkiin yleisiin totuuksiin, alamme suhtautua vastaavalla ironialla myös ihmisten väliseen kommunikaatioon. Kun mitään yleistä totuutta ei enää voi ottaa vakavasti, niin mitä pohjaa minulla on ottaa enää ketään vakavasti – edes itseäni. Jos mitään totuutta ei enää ole, miten voisin vaatia mitään totuusarvoa edes omille sanoilleni. Mikään ei kuitenkaan ole sitä miltä se näyttää, joten tehkäämme tästä jäljellä olevasta merkityksettömästä kielipelistä edes huumoria. Koska voi meitä, jos lakkaamme nauramasta.

Mitä vähemmiksi vitsien aiheet käyvät, sitä epätoivoisemmin niitä yritetään keksiä. Mitä vähemmän meillä on totuudellista yhteyttä toisiimme ja siitä nousevaa sydämellistä tilannehumoria, sitä enemmän meillä on keinotekoisia vitsejä ja ihmisiä, jotka opettelevat niitä ulkoa.

Silti nauramme yhä vähemmän. Saksalaisen tutkijan ja kliinisen psykologian tohtori **Michael Titzen** mukaan nauramme päivittäin vain kolmanneksen siitä, mitä sotien jälkeinen sukupolvi nauroi vielä 50 vuotta sitten.¹⁰⁶ Vaikka kaikki mediat yrittävät tuottaa naurunaiheita enemmän kuin koskaan, todellisia naurunaiheita löytyy keskimäärin enää vain kuudeksi minuutiksi päivässä.

Naurusta on tulossa vakava aihe. Kun kaikki on kokeiltu ja kaikelle on naurettu, nauraminen alkaa muistuttaa eloonjäämistäistelua. Postmoderni nauru ei olekaan enää turvallisen vaaran kanssa leikkimistä. Paljolla vaivalla ja suurella rahalla tuotettu ehtyvä naurumme on tänä päivänä hermostuneempaa ja levottomampaa kuin koskaan aikaisemmin.¹⁰⁷

Siitä hyvänä esimerkkinä **Roger Avaryn** ohjaama uusi nuorisoelekuva *Fuck The Rules*.¹⁰⁸ Nuoret ovat täysin eksyneet toisistaan. Mutta ei se mitään. Se on vain komiikkaa. Sekoillaan, naidaan, valehdellaan, näytellään ja nauretaan kuin missä tahansa nuorisoelekuvasa. Keskeisessä kohtauksessa kaksi opiskelijaa yrittää krapulaisina osallistua postmodernia mielentilaa käsittelevään luentoon. Luento on peruutettu koska professori on sammunut luokkahuoneeseen kirjoitettuaan taululle Nietzschen ironisen ajatuksen siitä kuinka rakkaus yhdistää vain niitä, jotka vielä kaipaavat isää ja äitiä. Tähän asti kahdella eri kuvaruudulla näkyvät opiskelijat kohtaavat yliopiston käytävällä ja kaksi kameraa muuttuukin hienosti toteutetun tekniikan kautta samaksi. Heidän välillään näkyy ilmoitustaululla kaksi kasvoa, joiden väliin on rakennettu kokoamaton palapeli. Teksti kysyy ”*Mihin sinä sovit?*” Loppuelokuva vastaa kysymykseen sanomalla ”*et mihinkään*”. Vaikka ihmiset kuinka haparoisivat toisten perään, ”*kukaan ei voi tuntea ketään*.” ja sen kanssa on vain tultava toimeen. *Maailmalopun bileistä* lähtevän päähenkilön ja koko elokuvan viimeinen ajatus on ”*The end*”. Tässä komediallisessa draamassa postmoderni nauru on kuljetettu traagiseen loppuunsa asti.

Umberto Eco ja totuudelle nauraminen

Legendan mukaan Aristoteles kirjoitti toisenkin kirjan komediasta ja naurusta. Tämä salaperäinen kadonnut kirja on keskeisessä osassa postmodernin kirjailijan **Umberto Econ** romaanissa *Ruusun nimi* ja samannimisessä elokuvassa.¹⁰⁹

Kirjan tapahtumat alkavat Marraskuussa 1327, kun englantilainen fransiskaanimunkki **William Baskerville** saapuu italialaiseen luostariin nuoren apulaisensa **Adsonin** kanssa. Luostarissa alkava salaperäisten murhien sarja johti Williamin lopulta salaperäisen kirjaston jäljille.

Vain luostarin sokea johtaja **Jorge** tietää, että Aristoteleen kadonneeksi luultu kirja komediasta ja naurusta kuuluukin tämän kirjaston aarteisiin. Uskollisena luostarilaitoksen kunnioitukselle klassista

¹⁰⁶ Eeva. Lokak. 2003. s. 107.

¹⁰⁷ **Girard**. *The double Business*... s. 134.

¹⁰⁸ Elokuva perustuu *American Psykon* kirjoittaneen **Bret Easton Ellisin** romaaniin *The Rules of Attraction*.

¹⁰⁹ Osa tämän kappaleen alla olevista ajatuksista ovat saaneet innoituksensa kirjasta: **Kuschel, Karl-Josef**. *Laughter. A Theological Essay*. Coninum. New York. 1994

kirjallisuutta kohtaan, Jorge ei ollut tuhonnut kirjaa, mutta varjeli sitä salaisena henkensä kaupalla. Miksi ikivanha kirja naurusta oli niin vaarallinen?

Ensinnäkin Aristoteles oli tässä vaiheessa eurooppalaisen renessanssikristillisyyden suuri auktoriteetti. Jos tällainen kirja todella olisi siinä vaiheessa löytynyt ja Aristoteles olisi siinä suhtautunut hyvin suopeasti nauruun, kirkolla olisi vaikeuksia. Jorge pelkäsi, että ihmiset alkaisivat nauraa jopa hyvyydelle ja suhtautua kevytmielisen hilpeästi totuuteen. Maailman perusjärjestys olisi silloin uhattuna. Tämä postmoderni romaani on monimutkainen ja monitasoinen labyrintti, kiehtova sekoitus historiallista faktaa ja fiktiota, jossa valaistuneet muuttuvat sokeiksi ja päinvastoin niin monta kertaa, että lopussa ei tiedä enää kuka on valaissut ja sokaissut ketä. Totuus on lopulta vain loputonta kielipeliä ja sattuman oikkuja. Kirjan ja elokuvan kuvaamat totuuden puolustajat ovat kaikkea muuta kuin rakastettavia hahmoja. Jotkut ovat petoja, toiset vain koomisia.

Kirjan loppupuolella Williams sanoo oppilaalleen Adsonille: *"Ehkä niiden tehtävä, jotka rakastavat ihmiskuntaa, on saada se nauramaan totuudelle, saada totuus nauramaan, koska ainoa totuus on siinä, että opimme vapauttamaan itsemme mielettömästä intohimostamme totuuden perään."*

Tietenkin naurumme kuolee, jos suhtaudumme totuuteen fanaattisella intohimolla, joka voimassaan ylittää lähimmäisenrakkauden. Adson ei ymmärrä opettajaansa vain rennomman asenteen suosittelijana. Hän elää vanhaksi ja kulkee totuudelle nauramisen tien loppuun asti paljon rohkeammin kuin opettajansa. Senkin tien päässä nauru kuolee. Elämänsä lopussa hän näkee edessään vain mykän hiljaisuuden ja muodottoman erämaan, jumalaisen varjon, johon vaivuttuaan mikään ei enää erotu mistään, eikä kukaan erotu kenestäkään, koska ei ole enää mitään eikä ketään.

Voin nauraa nuoruuteni ylitietyvyydelle ja totuuden hallitsemisyryyksille. Voin myös nauraa omille uskomuksilleni sitä mukaan kuin ne osoittautuvat vääriksi. Voin suhtautua hyväntahtoisen hymyilevästi jopa nykyiseen vakaumukseeni, koska joudun ehkä huomenna korjaamaan sitä tai vaihtamaan toiseen. Silti olen ota uskomisen ja sitoutumisen vakavasti. Nauruni on merkityksellistä ja sydämellistä vain siitä syystä, että edelleen otan totuuteen ja totuudellisuuteen uskomisen ja sen mukaan toimimisen intohimoisen vakavasti. Jos en, nauruni muuttuisi ironiseksi, hymyni kynniseksi, asenteeni sarkastiseksi, elämäni tyhjäksi ja tulevaisuuteni toivo etukäteen alasnauretuksi.

Tahdon säilyttää sen naurun, joka välillä hyytyy, kun elämä vaatii minulta selkeää vastausta: *kyllä tai ei*. Tahdon elää sen naurun kanssa, joka jättää minut rauhaan silloin, kun olen vakavan valinnan edessä. En tahdo, että nauru keventää tai löyhentää ainuttakaan sitoumusta, minkä olen tehnyt tai tulen tekemään. Tahdon kokea sen naurun, joka kumpuaa vakavasti sitoutuneesta sydäimestä ja intohimoisesti totuudelle antautuneesta elämästä.

Postmoderni tapa naurattaa meitä syö samalla kaikki eväät tehdä asioille jotakin. Ilakoidessaan kaiken hajoamisella, se ei ruoki mitään toivoa paremmasta eikä edes yritä nähdä, mihin suuntaan tästä pitäisi kulkea. Postmoderni nauru on ivaavaa, piikittelevää, osoittelevaa ja alentavaa. Se on kadottanut kasvun, kehityksen ja oppimisen. Naurulla ei ole enää mitään rakentavaa tarkoitusta tai uudistavaa pyrkimystä. Maailmanlopun räkätuksesta on tullut vain viihteellinen itsetarkoitus tai korkeintaan terapeuttinen itsehoitomenetelmä. Nauretaan vain, vaikkei enää tiedetä mille oikeasti voisi nauraa. Vaikka kaikki kompassit ovat hukassa, tehdään vain komediaa yksityksissä olemisesta. Postmoderni komiikka on yritys elää täysin nihilistisesti kokematta minkäänlaista angstia.

Jos muita vaihtoehtoja ei olisi valitsisin mieluummin seurakseni **Pentti Linkolan** hymyilemättömän ekologisen pessimismin. Se tekee paljon enemmän oikeutta todellisuudelle kuin postmoderni massanauru, joka ummistaa silmänsä viimeisellekin todellisuudentajulle ja vastuunotolle.

Naurun viattomat kasvat

"Eivät huumori ja nauru ole kaikkia varten. Ne on vain niitä varten, jotka haluavat pitää hauskaa, nauttia elämästä ja tuntea itsensä eläviksi." **Anne Wilson Schaefer.**

Melkein mikä tahansa positiivisesti yllättävä näyttää laukaisevan naurun.

Elokuvien tehokeinoiniin kuuluu tarjota kihelmöivän jännityksen jälkeen helpottava nauru, ennen kuin vaaran tuntua aletaan taas maksimoida.

Muinainen saarnaaja, Jerusalemin kuningas, piti tätä täysin turhana. hän oli varsin depressiivisellä mielellä kun hän sanoi:

*"Naurusta minä sanoin: joutavaa!, ja ilosta: mitä hyötyä siitä on?...Orjantappuroiden rätinää padan alla on tyhmän nauru. Turhuutta sekin."*¹¹⁰

Hän oli väärässä, niin kuin kuninkaat usein ovat, kun heidän egonsa ei enää mahdu viitan sisälle. Kun yliarvioi omat mahdollisuutensa, tulee masentuneeksi ja pessimistiseksi. Kun ei saavutakaan kaikkea, hallitsee vielä vähemmän, eikä ymmärrä edes sitä. Kuninkuusunelmista herättyään on raivostuttavaa löytää itsensä niin pienenä ja tyhmänä, että nauru pitäisi kieltää lailla.

Onneksi maailmaan syntyy jatkuvasti uusia ymmärtämättömiä mitättömyyksiä, jotka eivät vielä ole oppineet kiroamaan ihmisen osaa. He vain nauravat sille. Viattoman naurun kasvot ovat melkein aina pienen lapsen näköiset.

Kyllä hekin aikanaan oppivat manaamaan sitä, etteivät täyty kaikkia odotuksia eivätkä ikinä opi kaikkea mitä haluaisivat. Aika pian he oppivat myös vahingoniloisen ja toisen poissulkevan naurun. Monen vertailun, kilpailun ja taistelun jälkeen alkaa uudestaan tulla ikävä tuota menetettyä lapsen naurua.

Niin monet pienet ja suuret ihmeellisyydet voivat uudestaan kirvoittaa tuon viattoman naurun.

Tule nauru, nouse nauru,

pelasta tämäkin päivä. Pelasta tämäkin päivä.

Väännä varpaat venkuralle, silmät kaikki sippuralle,

pikkurilli rinkulalle, kainalon karvat kippuralle.

Pistä pylly papanoimaan. Napakin väännä nepparille,

Laita polvi pallukoille. Laita luut lukemaan,

korva kiepukalle. Pistä pää puhumaan,

nenä niekuralle. Räppää raajat rokkaamaan.

*Tule nauru, nouse nauru. Pelasta tämäkin päivä.*¹¹¹

Selviämisnauru (Musta huumori)

"Meidän täytyy nauraa avuttomuudellemme luonnon voimien edessä tai tulla hulluiksi." **Charles Chaplin.**¹¹²

"Jos minulla ei olisi ollut huumorintajua, olisin tehnyt itsemurhan aikoja sitten." **Mahatma Gandhi**
Rintamaveteraanit tietävät kyllä, kuinka musta huumori auttoi pitämään tummat tunteet etäällä kun kuolema oli lähellä. *Tuntemattomassa sotilaassa* rintajermut ylittävät pelkonsa vitsailulla ja naurulla. Veteraaneja ja **Väinö Linnaa** on helppo uskoa, mutta **Viktor Franklia**, joka selvisi **Auschwitzista** ja **Dachausta** muistan vahvasti epäilleeni, kun ensimmäistä kertaa luin hänen elämäkerrastaan, kuinka pelastava merkitys huumorilla ja naurulla oli ollut myös keskitysleirien äärimmäisissä tilanteissa.¹¹³

"Odottamatta useat meistä valtsi synkkä huumorintaju. Tiesimme, ettei meillä ole mitään menetettävää paitsi tämä naurettavan alaston elämämme... Huumorista tuli yksi tapa taistella selviämisestä... Huumori auttaa nousemaan minkä tahansa tilanteen yläpuolelle, vaikka vain pari sekunniksi."

Franklin kokemus tuntui uskomattomalta. Oli vaikea kuvitella, miten niin painoton juttu kuin nauru pystyy millään tavalla keventämään holocaustin suunnatonta painoa. Teki mieli ohittaa koko väite huonona vitsinä. Keskitysleirin kauheuksien keskellä ja palavan lihan hajun alla ei luulisi edes lintujen enää visertävän, saattikka sitten ihmisten hymyilevän. Niin kuitenkin tapahtui. **Steve Lipman** on 20 vuotta tutkinut huumorin käyttöä keksitysleireillä. Kirjassaan *"Naurua Helvetissä, huumorin käyttö Holocaustin aikana"*¹¹⁴ hän sanoo, ettei tapahtumissa itsessään tietenkään ollut mitään hauskaa, mutta huumorista tuli toivon valuuttaa, ainoa mikä oli jäljellä rukouksen lisäksi.

*"Se oli sekä psykologinen ase, että puolustusmekanismi. Se vahvisti luotettujen ystävien välistä sidettä. Se oli hetkellistä huomion siirtämistä muualle, suojautumista, moraalien kohentamista, todellisuuksien tasaaja. Se edusti totuuden pisaraa valheen maailmassa."*¹¹⁵

Eikä huumori ollut aina edes mustaa. Vangit kertoivat toisilleen hauskoja tarinoita, nauroivat itselleen ja surkeille olosuhteilleen, tekivät epäsuorasti pilkkaa vartijoistaan jne. Tutkittuaan tuhansia tarinoita

¹¹⁰ Saarnaaja: 2:2, 14:13.

¹¹¹ Tämä loru on tekemäni muunnelmä jostain runoharjoitelmasta, johon törmäsin netistä, mutta jonka osoitetta en enää löydä.

¹¹² **Charles Chaplin.** *My Autobiography.* New York. 1984. s. 303.

¹¹³ **Frankl, Viktor.** *Ihmisyyden Rajalla* (Otava -78). Alkuperäisteos oli julkaistu jo vuonna -46 – vuotta ennen **Anne Frankin** päiväkirjoja. Nämä kaksi teosta ovat maailmassa eniten luettuja juutalaisvainojen kuvaavia teoksia.

¹¹⁴ **Lipman, Steve.** *Laughter in Hell: The use of Humor During the Holocaust.* Jason Aronson. Northvale. N.J.

¹¹⁵ **Klein.** *The Courage to Laugh. Humor, Hope and Healing In the Face of Death and Dying.* Jeremy P. Tarcher/Putman. New York. 1998. s. 147- 149. Hänen ensimmäinen kirjansa oli: *The Healing Power of Humor.* Jeremy P. Tarcher/Putman. New York. 1989. Siitäkin olen muunnellen valinnut joitakin ajatuksia tähän kirjeeseen.

leireiltä Lipman vakuuttui siitä, että huumori ja nauru oli Jumalan lahja taistelussa kosmista epätoivoa vastaan. Rukouksen lailla se kuului niihin sisäisiin vapauksiin, joita kukaan eikä mikään voi meiltä ryöstää.

Huumoria ja naurua ei tarvita vain sodassa ja keskityslaireilla selviämiseen. Joidenkin ihmisten arjessa on tarpeeksi paljon mustia tilanteita joissa tummansävyinen huumori voi olla avuksi. Hirtehishuumori voi joskus suojata kauhun ja epätoivon valtaan joutumiselta.

Monet vaaratilanteissa työskentelevät ammattikunnat, kuten keskenään tutut ensiapuryhmät, palomiehet ja teho-osastojen ammattilaiset ovat kehittäneet oman taidelajin mustasta huumorista. Se ei kuulosta kovin viattomalta, eikä ehkä olekaan sitä. Se voi olla hyvinkin groteskia, mutta tilanteen huomioon ottaen, se on ymmärrettävää. Musta huumori voi auttaa heitä säilyttämään tehokkaaseen toimintaan välttämättömän emotionaalisen etäisyyden, kun he ovat tekemisissä henkilökohtaisten tragedioiden kanssa. Se voi sivullisista kuulostaa aika sydämettömältä ja tahdittomalta. Sitä se onkin, jos sydämellisyydellä tarkoitetaan empaattista osanottoa. Joskus ammattitaitoon keskittyminen vie kaikki voimavarat. Silloin musta huumori auttaa pitämään häiritsevät tunteet ja empatiat loitolla.

Huolimatta siitä että olen monen vuoden ajan kirjoittanut kohtaamisen välttämättömyydestä ja kouluttanut ammattilaisia siihen, olen myös oppinut ymmärtämään, että se on monelle huippusaajalle ylivoimainen haaste. Aito kohtaaminen vain söisi kykyä antaa tilanteen vaatimaa ammatillista apua.

Monet kuolevatkin keventävät itsensä ja omaistensa oloa huumorin avulla. Eräs kuolemansairas, jolla oli vain noin kuukausi elinaikaa, sanoi tyytyväisesti hymyillen pojilleen: *"Lopultakin minulla on säästössä niin paljon rahaa, että se riittää koko loppuelämäksi."*

Muistan kuinka pari vuotta sitten kävin ensimmäisen harjoittelukierroksen isän kuoleman kohtaamisen suhteen. Hän oli menettänyt tajuntansa ja vietiin sairaalaan. Keräsin äkkiä lähellä olevat perheenjäsenet ja ajelin itkien sairaalaan. Tajuihinsa palanut isä virmisteli meidät nähtyään ja kyseli, mitä ihmettä me täällä sairaalassa teimme, ikään kuin olisimme olleet ihan väärässä paikassa.

Ei se kovin mustaa huumoria ollut, mutta auttoi häntä ja meitä selviämään pahimmasta järkytyksestä.

Ei isä muutenkaan mikään huumorin mestari ollut. Silti nauru kuului hänen viimeisiin tietoisiiin ponnistuksiinsa. Äiti yritti kerran maanitella puhekykynsä menettänyttä miestänsä sanomaan edes jotain vakuuttuakseen että kontakti vielä oli olemassa. Isä oli vetänyt henkeään ja päästänyt kunnon irviärjäisyn. Sen jälkeen hän vain hymyili hyväntahtoisesti pahanpäiväisesti pelästyneelle äidilleni. Katseet kohtasivat ja äiti totesi nauraen kontaktin olevan tallella.

Ei kuolemisenä ja kuolemassa ole mitään hauskaa, mutta niin kauan kuin elämä pihisee, se voi loppuhetkinäkin olla myös hauskaa. Kuoleman läheisyydessä nauraminen ei muuta mitään. Ei vauvan vaipan vaihtaminenkaan muuta mitään, mutta se helpottaa hetkeksi. Siitä seuraava esimerkki:

"Tuntuu kuin surun ja ahdistuksen vallassa tarvitsisi naurua vielä enemmän kuin muulloin. Raskaan syksyn jälkeen tunsin rinnassani kyhmyä ja kun kuvittelin mielessäni tilannetta, että lääkäri kertoisi minulla olevan syövän, aloin nauraa ääneen ihan hullun lailla, kyynelten valuessa silmistäni. Että sitten kaikki olisi kuin sinetöity..."

*Tulee mieleeni eräs kohtaus elokuvassa Copycat. Siinä naisnäyttelijä pitkän pakenemisen ja piinan jälkeen kääntyy tappajaansa kohden ja nostaa heiveröiset nyrkkinsä pystyyn. Nauraen hän huutaa: "Mitä vielä odotat!? Anna tulla vaan!" Se on hieno kohtaus. Sillä hetkellä sillä naisella ei ole toivon hiustakaan. Ne pienet veriset nyrkitkin olivat suorastaan naurettavan näköiset heiluessaan ilmassa kuin tuuliviirit. Siinä oli jotain samaa kuin mun syövän ajattelussani. Siitä varmaan sanonta: "Ei voi muuta kuin nauraa..." Kaikki aseet käytetty." **Ystäväkirjeen lukija***

Ei kuolema mikään ystävä ole, mutta kun viimeinenkin naurun aihe elämästä on kadonnut, kuolema voi tulla liiankin läheiseksi. Tutkittuaan satoja itsemurhaviestejä **Robert Litman** totesi sen itsestäänselvyuden, että niistä ei ainakaan löytynyt mitään huumoria.¹¹⁶

Musta huumori ja selviämisnauru voi olla hyvä suoja siltä huumorintajuttomuuden tilalta, jossa kuolema oikeasti viettelee ainoaksi ystäväkseen. Jos näin on, me harmaan kiven halkaisijat, jotka emme pyydä keneltäkään apua ja mässäilemme yksinäisellä melankoliolla, tarvitsemme enemmän naurua kuin yksikään toinen kansa maan päällä, sukulaiskansamme unkarilaisia lukuun ottamatta. Me nimittäin johdamme maailman itsemurhatilastoja. Tämänkin päivän aikana noin 30 suomalaista yrittää riistää

¹¹⁶ **Litman, Robert.** *Grave Humor.* Kirjassa *Celebration of Laughter.* Toim. **Werner Mendel.** Mara Books. Los Angeles. 1970.

hengen itseltään. Vuoden aikana noin 1200 onnistuukin siinä. Olkoon naurumme vaikka kuinka mustaa. Sekin on parempi kuin tummuus, jonka itsemurha jättää jälkeensä.

Kielipeli ja leikki

Silloin tällöin minunkin tekstini ovat kuulemma humoristisia. Luulen, että kuka tahansa, joka työkseen kirjoittaa, alkaa joskus vaivihkaa leikkiä sanoilla. Kieli suorastaan viettelee käyttäjänsä leikkimään itsellään. Säälin akateemiseen tyylihuuhauteen sitoutuneita kirjoittajia, joille tätä leikkiä ei sallita. Erään julkaisemattomaksi jääneen parisuhdekirjani koko alkupuhe perustui siihen, että aloin leikitellä vahingossa tuottamani kirjoitusvirheen kanssa. Aloin miettiä avioliidon salaisuuksia.

Antti Isokangas on koonnut hupaisan kirjan *Villejä rubiineja, Väärin kuultuja laulun sanoja* (Nemo 1999). Siinä nauretaan uusille merkityksille ja tahattomille tulkinnoille, jotka syntyvät, koska laulaja ääntää epäselvästi tai laulun kuuntelija siivilöi kuulemansa assosiaatioidensa kautta, kuten: *"Ei kultainen nuoruus jää mummolaan."* Kun laulun on kerran on kuullut väärin sitä voi olla vaikea enää kuulla oikein.

Lewis Carroll kirjoitti hulvattoman kirjan *Liisa Ihmemaassa*. Todellisuudessa kirjailija oli salanimellä käyttävä matemaatikko ja loogikko **Charles Dodgson**. Lasten kirjassa hän saattoi vapautua oman ammattinsa tiukoista säännöistä kirjoittamalla täysin absurdeja lauseita, keksimällä uusia sanoja ja leikittelemällä vanhoilla miten huvitti.

Tuskin kukaan meistä haluaisi löytää vakiosoitteensa Liisan nurinkurisessa ihmemaassa, mutta pieni vapaahetki rationaalisuudesta tekee kenelle tahansa hyvää.

Verbaalinen kehitys on minusta lapsen kasvun mielenkiintoisimpia vaiheita. Kun lapsi näkee kadulla kaivetun syvän putkiremonttintontun, hän ymmärtää vihdoin, mitä tarkoittaa aiemmin mysteeriksi jäänyt sana *"maanpetos"*. Maa on pettänyt. Joskus hän haluaa vanhempien riidan jälkeen tarkistaa, kumpi heistä oikeastaan käyttää mustia sukkiä ja miksi se toista niin kovasti riipii. Tänään tyttäreni Jemina katseli telkkarista suklaamainosta ja ihmetteli miksi juuri tuota suklaata kehoitettiin suussa sulavaksi, kun kaikki tähän mennessä syöty suklaa on sulanut suussa.

Kun hän vihdoin keksii sanojen vertauskuvallisen merkityksen, hän alkaa keksiä niitä itse. Tätä kappaletta kirjoittaessani, 5-vuotias tyttäreni **Ananiia** kuvasi ennen nukkumaanmenoaan väsymystään sanomalla: *"Olen väsynyt kuin kanan helttä."* Koska ilmeeni näytti kysymysmerkiltä, hän armollisesti selitti minulle että *"Kanan helttahan on ihan löysä."* Juuri sellaiseksi hän itsensä tunsii.

Yksi syy miksi teini-ikäni idoleihini kuului englannin pääministeri **Winston Churchill**, oli hänen mestarillinen tapansa leikkiä kielellä. Kun eräs hänen vihamiehensä ilmoitti vaalien alla mieluummin äänestävänsä pirua, Winston vastasi: *"Ymmärrän, mutta jos ystäväenne ei ole ehdolla, voinko luottaa tukeenne?"*

Tuntemani mies kertoi onnitelleensa vaimoan tietyn tehtävän hoidosta lupaamalla hänelle myöhemmin 17 sentin palkintoa. Vaimo piti niin pientä summaa pilkantekona, mutta salasi närkästyksensä iltaan asti. Kun mies alkoi nukkumaanmenoaikaan lähennellä häntä, vaimo vihdoin tajusi mitä mies oli tarkoittanut. Yhteinen nauru oli niin rentouttava, että palkinnon maksu siirtyi seuraavaan iltaan.

Leikkisä kielen käyttäjä voi joskus, melkein kuin vahingossa, onnistua kuvaamaan todellisuutta tavalla, joka paljastaa yhdestä ohikiitävästä hetkestä tai pitkäaikaisesta ilmiöstä kaikkein oleellisimman. Tyypillistä on kuitenkin se, että kun nyt istun tässä yksin koneeni ääressä ja yritän keksiä tästä hyvää esimerkkiä, mieleeni ei tule mitään. Hauskimmat ja merkitykselliset kielipelit syntyvät kuuntelevassa ja spontaanissa vuorovaikutuksessa.

Tai ei aina. Kesällä saadessani harvinaisen hetken rantaterassin riippumatossa, tajusin yhtäkkiä olevani kerrankin riippumaton ajattelija.

Yllättäville hoksaamisille.

"Kun oivaltaa uutta, se lämmittää sielua. Kun tämän päälle nauraa, se lämmittää koko ruumista."

Umaya Abu-Hanna

M.A. Nummisen suosikkifilosofi **Ludwig Wittgenstein** sanoi: *"Vakava ja hyvä filosofinen työ voitaisiin kirjoittaa kirjaksi, joka koostuisi yksinomaan vitseistä."* Ehdotan Wittgensteinin ideoimalle kirjalle nimeksi: *Ajattelen, siis nauran*, ja toivon että joku filosofi siihen vielä ryhtyy.¹¹⁷ Yliopistollisen uran aikana sitä on turha edes yrittää, mutta eläkepäivinä on suurempi vapaus ajatella rehellisesti ja

¹¹⁷ Englanninkielellä se on jo tehty: **Paulos. John Allen**. *I think, Therefore I Laugh*. Penguin. Books. London. 2000.

kurittomasti. Itse pidän eniten huumorista, joka saa minut minuutiksi nauramaan ja puoleksi tunniksi miettimään.

Ryhmätyöskentelyssä ihmiset ovat tavallista tarkkaavaisempia itsensä ja toisten käyttämien sanojen suhteen. Monet oivaltavat naurut ovat syntyneet tavallisten sanojen tai sanayhdistelmien piilomerkityksestä. Olen menneissä ystäväkirjeissäni antanut niistä joitakin esimerkkejä.

On vakavampaakin hoksaamista, joka usein otetaan vastaan naurulla. Ryhmässä näkee, miten joku itseä koskeva syväoivallus tuottaa ensin *nyt-minä-näen-sen* -hymyn, jota seuraa vapautunut ja onnellinen nauru.

Descartesille intuitio oli ”*puhtaan ja tarkkaavaisen hengen hedelmöitys*.” Vain sellaisen intuition kautta oli mahdollista oppia tuntemaan olemassaolon peruseräaatteet. **Spinoza** kutsui intuitiota nimellä ”*selkeä tieto*”, ja väitti, ettei se ollut rationaalisen päättelyn tulos vaan hedelmää siitä, että oli nautinnollisessa tunneyhteydessä todellisuuden kanssa.

Intuitiivisen oivalluksen *heureka*-hetkessä joku vain syyttää valon sekaiseen vinttiin ja näen, mitä pitääkin nähdä. En tiedä minkälaisen matkan tämä vastaus on tehnyt jostakin minuun ja jossakin minussa. Kun se vihdoin saavuttaa tietoisuuteni, se tuntuu samanaikaisesti sekä omalta että lahjalta. Joskus se tuntuu salamaniskulta, toisinaan hiljaa sisään hiipineeltä ystävältä, jonka yllätän olohuoneen sohvalta. Melkein aina se herättää vapautuneen ja kiitollisen naurun.

”*Miten minä en ole tätä aiemmin tajunnut?*”

Ei sillä enää ole väliä. Se vain lisää tajuamisen hauskuutta.

Nauru ei ole vain yllättävien hoksaamisen seurausta. Nauru voi myös tuottaa niitä. Sovellan vapaasti **Mikhael Bakhtinia** sanomalla, että vapautunut ja rohkea nauru voi tuoda aiemmin etäisen aiheen tarpeeksi lähelle, jotta sitä voi käänneellä nurinpäin ja ylösalasin, sormeilla sitä joka puolelta ja tutkia mistä näkökulmasta tahansa. Nauru vapauttaa meidät kuorimaan itsestäänselvyyksiä auki, paljastamaan sipulin sisäisen salaisuuden ja rikkomaan pähkinöitä syötäväksi. Nauramalla voimme epäillä, ottaa sylikosketusta arvoituksiin ja poimia ajatuslinnakkeita palasiksi. Vanhoja kyseenalaistamattomia uskomuksia voi lähestyä kyseenalaistavalla naurulla. Ei niitä tarvitse nauraa ulos, mutta ne pitää ehkä nauraa rikki, jotta vapautuisimme kokoamaan kelvollisista sirpaleista jotain, mihin voimme oikeasti uskoa.¹¹⁸

Rohkeasti kyseenalaistava huumori ja vapaaehtoisesti lapsenmieliseksi heittäytyvä naiivius avaa seisoville vesille uusia puroja, joiden utelias seuraaminen voi johtaa uusiin oivalluksiin.

Yllättäville näkökulmille

”*Näitkö tuon seimen kuvan. Kaikkeen sitä pitääkin uskontoa tuputtaa. Nyt ne sekottaa sitä jopa jouluun.*”

Joulukuun ruuhkabussissa kuultua

Ehkä vahvin todiste ulkoavaruudessa elävien älyllisten olentojen puolesta on se, että he *eivät* ole ottaneet yhteyttä meihin.

Monista nauruteorioista **Immanuel Kantia** pidetään yhteensopimattomuusteorian isänä. Hänen mukaansa nauru nousee yllättävistä vastakohtista ja asioista, jotka eivät normaalisti sovi yhteen. Hän havainnollisti teoriaansa kertomalla rikkaan miehen hautajaisista. Omaiset halusivat vaikuttavat hautajaiset ja palkkasivat paikalle ammatti-itkijöitä. Heille maksettiin kuitenkin niin hyvää palkkaa, että he näyttivät hautajaisissa liian onnellisilta. Seuraava tosi tarina saattaa havainnollistaa samaa teoriaa:

Tänä syksynä eräs varpunen päättikin olla itsenäinen ja jäädä Suomeen. Kun ilmat kylmenivät, siivet alkoivat kuitenkin vetää etelään. Matkalla ne kuitenkin kohmettuivat ja varpunen putosi eestiläisen maatilan laitumelle, juuri samalle kohdalle, johon seuraavassa hetkessä putosi lehmän sulatettu ateria. Varpunen luuli loppunsa tulleen, kunnes huomasi, että sonta olikin lämmintä ja siivet alkoivat taas toimia. Onnessaan se alkoi visertää samalla tavalla kuin kevätromanssin aikana. Tilan kissa kuuli viserryksen, löysi äänen lähteen, kaapi varpusen ulos sonnasta ja söi sen.

Mitä tästä opimme?

1. Jokainen, joka paskantaa päällesi ei välttämättä ole vihollisesi.
- +2. Jokainen, joka nostaa sinut paskasta, ei välttämättä ole ystäväsi.
- +3. Jos olet onnellinen ja lämmin sontaläjässä, pidä nokkasi tukossa.

Hyvän vitsin naurettavuus tulee siitä, että ennustettava lopputulos onkin joku muu.

¹¹⁸ **Mikhail M Bakhtin**. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. University of Texas Press. Austin. 1981. s. 23.

Tästä esimerkkinä ainoa kuulemani blondivitsi, josta olen pitänyt. Ratsiassa poliisi pyysi blondia näyttämään henkilötodistusta. Blondi antoi käsilaukustaan peilinsä. Poliisi katsoi peiliin ja vastasi: *"Mutta tähän olettekin poliisi. Olkaa hyvä ja jatkakaa matkaanne"*

Tässäkin nauretaan jonkun tyhmyydelle, mutta ei sen tyhmyydelle, jota blondivitsistä ennakkoon olettaisi. Kun on tutkittu ihmisten uskonnollisuuden suhdetta huumorintajuun, on todettu, että mitä dogmaattisempi jonkun tapa uskoa on, sitä huumorintajuttomampi hän on.¹¹⁹ Tämä ei yhtään yllätä minua. Olen oppinut pelkäämään tietäjähenkisiä uskovaisia mistä tahansa uskonnosta tai täysin materialistisesta vakaumuksesta. Heidän lähellään on vaikea olla, koska yllätyksille avoin tila on heidän lähellään suljettu. He eivät muuta mieltään – eivätkä suostu vaihtamaan puheenaihetta. Heidän seurassaan voi vain antautua, taistella tai lähteä pakoon. Olen harjoitellut lähellä pysymistä sortumatta mihinkään näistä perusreaktioista. Välillä yritän huumorilla löytää edes jonkinlaista liikkumatilaa heidän lähellään. Kokemukseni ovat harvoin olleet rohkaisevia.

Dogmaattisella ihmisellä on heikko sietokyky yllättäville ja hämmentäville tilanteille. Hän yrittää nopeasti löytää viitekehksestään selityksen, joka säilyttää maailman hyvin hallittuna ja ymmärrettynä. Hän suojautuu yllättäviä näkökulmia vastaan kuin soturi, joka on aina varuillaan piileskelevien sala-ampujien suhteen.

Koomiset ristiriitaisuudet, huvittavat paradoksit ja yllättävät perspektiivit eivät naurata, koska ne uhkaavat uskoa. Miksi? Jos usko on luottamusta, sen varassa luulisi kestää suuriakin epävarmuuksia. Voin luottaa Jumalaan tai johonkin perimmäiseen mieleen ja samalla nauraa asioille, jotka näyttävät täysin mielettömiltä. Jos usko on luonteeltaan maailmanjärjestyksen tietämistä, jokainen yllätys uhkaa perusturvallisuutta, joka on rakennettu tietämisen ja ymmärtämisen eikä luottamisen varaan.

Yllättävät vastakohtat iskevät kontrollivimmaisen ihmisen vyön alle. Jos hän ei hetken aikaa tiedä kumpaan vastakohtaan uskoo, hän ahdistuu. Jos hän elää luottamuksessa eikä itsekeskeisessä hallintapokossa, hänellä on varaa nauraa katsella kumpaakin vastakohtaa. Jos hän elää yhden totuuden stalinismissa, hänellä ei ole varaa vastakohtalle. Hänellä on kaikki ne hyveet, joista en pidä eikä yhtään niistä paheista, joista tykkään.

Nauru auttaa tulemaan toimeen vastakohtien ja paradoksien kanssa. Nauru on vain vallattomuuteen tunnustautumista. Minulla on uskoa, mutta minulla ei ole tietoa eikä kaikkivaltaa. Siksi voin leikkiä lasten kanssa ja hekotella asioille, jotka ylittävät ymmärryskykyä.

On kahdenlaisia ihmisiä. On niitä, jotka jakavat ihmisiä kahteen eri ryhmään, ja on niitä jotka eivät sitä tee. Minä tietenkin kuulun jälkimmäisiin;-)

Hermostunut nauru

"Minulla on ystävä, joka saa nauruhupuleita kaupan kassalla, yleisissä tilaisuuksissa ja milloin missäkin. Aluksi häpesin noita kohtauksia, koska ajattelin, että ihmiset luulevat hänen nauravan heille. Toisinaan hän sai vihaista palautetta kohtauksistaan. Nyt olen jo tottunut niihin, enkä kiusaannu hänen seurassaan. Joskus hän tartuttaa naurun minuunkin.

Hän on itse pohtinut naurun syitä. Ne ovat kiusallisia hänelle itselleenkin. Hän ajattelee nauravansa tilanteissa joissa häntä jännittää. Se on siis jonkinlainen suojautumiskeino." **Ystäväkirjeen lukija.**

Hermostunut nauru on kevyt, tuulessa lepattava suojavaate pelon päällä. Silloin kun stressin alla pelottaa, ettei selviä vaatimuksista, hermostunut jaksamisnauru puhalttaa viimeiset tulet loppuun palaviin hiilloksiin.

Hermostunut nauru voi peittää alleen monenlaisia tunteita. Jotkut ovat nauraneet hermostuneesti tai jopa hysteerisesti, vaikka heitä oikeastaan on itkettänyt. En muista kenenkään itkeneen silloin, kun on naurattanut. Ehkä oudoimmat ja hämmentävimmät naurukokemukset liittyvät siihen nauruun, joka koetaan kielletyn ja tuntemattoman edessä. Joskus alkaa selittämättömästi syystä naurattaa juuri silloin, kun ei saisi nauraa, tai silloin, kun muut ovat hirveän vakavia.

Lapset voivat kokea aika outona erilaiset seremoniat ja muodollisuudet, joissa aikuiset yrittävät karsia käytöksestään viimeisenkin liikkumavapauden ja spontaanisuuden. Kaikki tunteet yhdenmukaistetaan vain yhden sallitun tunteen sektorille. Muut tunteet ja niiden mukainen käytös ovat sanattoman sopimuksen mukaan kiellettyjä. Lapsesta tämä näyttää hassulta. Sama näkökulma voi yllättää aikuisenkin.

¹¹⁹ **Miller & Bacon.** *Open- and close-mindedness and recognition of visual humor.* Journal of Communication. 21. 1971. s.150-159-

Hermostunut nauru ei aina merkitse jonkun totuuden tai tunteen kieltämistä. Se voi olla alkuoireilua siitä totuudesta, joka on kauan kiellettyinä vihdoin murtautumassa esille.

Muistan yhden perhenaurun, joka on monesta syystä erityisen tärkeä. Olimme 60-lukua ja kylmän sodan kuuminta vaihetta. Kuuban ohjus kriisi oli vasta koettua historiaa. Olimme tulleet hengellisestä kokouksesta, johon minun ja kahden nuoremman veljeni luonnollisesti piti osallistua vahvasti uskonnollisen isämme tahdosta. Kotona istuuduimme samaan huoneeseen, jossa vanhemmat vaihtoivat juhlavaatteitaan ilta-tamineisiin. Tunnelmaa he eivät silti vaihtaneet. Kokouksen jälkeinen vakavuus leijui yhä koko perheen yllä. Pikkuveljeni Ykä valitsi tämän epäsovivan hetken kertoakseen kavereiltaan kuulemansa vitsin, jota tuskin itsekään ymmärsi:

”Vaimo oli antanut tatuoida kaksi henkilökuva reisiinsä. Ylpeänä hän näytti niitä illalla miehelleen ja kysyi tunnistasiko hän kasvot.

Mies katsoi nostetun hameenhelman paljastamia kuvia ja sanoi:

”Tuossa on selvästi Kennedyn kuva. Toisessa reidessä on Chrushevkin naama... ja tuo tuossa keskellä on Fidel Castro.””

Pikkuveli oli autuaan tietämättömänä kerralla rikkonut varsinkin isän ylläpitämiä uskonnollisia, poliittisia ja seksuaalisia tabuja. Minä ja äiti intuitiivisesti tajusi tämän. Kiusallisen hiljaisuuden keskellä vilkaisimme toisiamme yrittäen samalla salata hermostonutta hymyämme ja jäimme seuraamaan hurskaan isämme reaktiota. Näimme kuinka hänen suupielensä nykivät, kun hän hetken aikaa taisteli moraalisen närkästyksensä ja huvittuneisuutensa välisessä jännitteessä. Lopulta hän antautui ja purskahti nauruun. Se vapautti muutkin hillittömään nauruun, jota oli vaikea lopettaa. Emme nauraneet vitsille, vaan tilanteen synnyttämän hermostuneisuuden laukeamiselle.

Sama tilanne olisi hyvin voinut päättyä siihen, että isä olisi närkästynyt ja komentanut kaikki lapset nukkumaan. Tämä nauru on jäänyt elämäni rakkaimpien hetkien helminauhaan muistona ylihermostuneesta hetkestä, joka purkautui kaikkia yhdistävään puolen tunnin nauruun.

Se on esimerkki yhdistävästä naurusta, jolla ei ole uhria. Vitsi rikkoi perheen elämää rajaavia kuolemanvakavia tabuja. Samalla se vapautti tabujen ylläpitäjän hetkeksi luopumaan auktoriteettiasemastaan. Hervottoman naurun keskellä kaikki olivat samalla viivalla nauraen sekä itselleen että toisilleen tavalla joka yhdisti.

Hermostunut nauru voi siis olla joko syvempien tunteiden polkemista tai alkuaavistus niiden esiinmarssista.

Saaran epäuskoinen nauru

Raamatusta ei puhuta juuri mitään naurusta, eikä siellä paljon vitsien aiheita löydy. Toisin sanoen sitä pidetään aika tylsänä kirjana. Erään 91-vuotiaan naisen nauru on kuitenkin raikunut ympäri koko maailman, vaikka hän teki kaikkensa pitääkseen sen salassa. Jos maailman kuuluisin hymy kuuluu **Mona-Lisalle**, niin epäilemättä maailman kuuluisin nauru kuuluu **Saaralle**. Hänen naurunsa ei ole yhtä arvoituksellinen kuin Mona-Lisan hymy. Silti joudumme arvailemaan hänen naurunsa sisältöä. Saara on arvoituksellinen hahmo, Eevan jälkeen Vanhan Testamentin tärkein nainen. Heprealaiset näkevät oman etnisen alkunsa hänen kohdustaan. Vielä tänäänkin täysivaltaiseen juutalaisuuteen riittää se, että äiti on juutalainen. Isän juuret ovat vähemmän tärkeitä. Saara oli uuden kansakunnan äiti. Silti tiedämme hänestä paljon vähemmän kuin kansakunnan patriarkasta, Aabrahamista.

Saaran aikuisuudessa ei ollut paljon naurun aiheita. Nuoruudestaan asti hän oli kantanut kahta taakkaa: poikkeuksellista naisen kauneutta ja häpeällistä hedelmättömyyttä. Hänen nimensä tarkoittaa prinsessaa. Sillä lempinimellä isät edelleenkin kutsuvat kauneinta tytärtään. Prinsessa ei kuitenkaan saanut lapsia. Hänet naitettiin velipuolelle, jolla oli sama isä, mutta eri äiti.¹²⁰ Saaran velipuoleksi sattui mies, joka epämääräisen Jumalallisen ilmoituksen perusteella lähti kuljettamaan häntä kotikaupungista *Uurista* erämaahan. Kun tuntematon Jumala ei heitä siellä ruokkinutkaan, heidän piti nälänhädän yllättäessä hakeutua naapurihallitsijoiden alueelle. Siellä Abraham pelkäsi joutuvansa tapetuksi, jos esiintyisi silmiinpistävän kauniin vaimon puolisona. Siksi hän esitteli Saaran sisarenaan ja suostui antamaan vaimonsa hallitsijan haaremiin. Tällä juonella hän pelasti henkirepunsä.¹²¹ Saara oli uhrautuvasti juonessa mukana ja antautui miehensä tähden toisen rakastajattareksi. Jos Abraham oli mustasukkainen,

¹²⁰ Hänen äitinsä nimi on kadonnut kertomuksesta, eikä ole täysin selvää onko hänen isänsä Tera tai Haran. Joka tapauksessa 1Moos 20.12 antaa ymmärtää, että Saara oli Aabrahamin sisarpuoli. Abrahamin ja Saaran avioliitto olisi tämän päivän Suomessa kielletty, niin kuin se tui myöhemmin kielletyksi myös Mooseksen laissa. (3Moos 18,6-9)

¹²¹ 1Moos 12_10-20)

hän salasi sen hyvin. Jos Saaraa satutti tällainen tapa pelastaa miehensä henki, sitä ei ainakaan mainita kirjoituksissa. Saara on näissä vaiheissa jo 65-vuotias.

Saaran naurua käsittelevä kertomus alkaa kun *"Herra ilmestyi Abrahamille Mamren tammistossa"*¹²² kolmen ohikulkevan miehen hahmossa.

Näyttää siltä, että vain kertomuksen kirjaaja tietää jälkiviisautena, että kolme satunnaista ohikulkijaa edustivatkin Jumalaa tai olivat Jumala. Kristillisen ajan teologit innostuivat yhden ja kolmen sekoituksesta niin paljon, että pitivät sitä ensimmäisenä viittauksena Jumalan kolminaisuuteen. Sellaisina heitä on kuvattu myös lukemattomissa ikoneissa. Mutta unohtakaamme hetkeksi teologinen mielikuvitus ja katsokaamme tarinaa sellaisena kuin se on kirjattu. Tosin itsekin käytän mielikuvitusta yrittäessäni avata niukan tekstin sisältämää inhimillistä kokemusta.

Melkein satavuotias Aabraham poti vielä pari päivää aikaisemmin itselleen tekemänsä ympärileikkauksen tuottamaa kirvelevää kipua.¹²³ Sitä potien hän *"istuu telttansa ovella päivän ollessa kuumimmillaan."* Hämmästykseseen hän näki kolme hahmoa kävelemässä auringonpahteessa. Eihän keskipäivän erämaan helteisessä kävele kuin nälkiintyneitä koiria tai suomalaisia turisteja. Kipeistä nivuksistaan välittämättä hän nousi ylös ja kiirehti kutsumaan matkalaisia siestalle.

Hän houkutteli vieraita pysähtymään tarjoamalla heille vettä jalkojen pesuun ja *"hieman syötävää."* Itse asiassa hän huijasi heidät parhaimpaan mahdolliseen juhla-ateriaan mitä resursseillaan sai aikaiseksi. Teltan takana hän käynnisti käskyillään mittavat valmistelut: Saaran piti leipoa leipää. Palvelijoiden piti teurastaa valikkovasikka, lypsää maitoa, kirnuta siitä osan voiksi jne. Tämä ei ollut mikään rekkamiesten snagaripysäkki. Perinteiselle roolilleen uskollisena hän valitsi itselleen seuranpitäjän tehtävän. Monen tunnin rupattelun jälkeen Aabraham tarjosi vierailleen leivän ja vasikan vastakirnutun voin ja tuoreen maidon kera.¹²⁴

*"Miehet kysyivät Abrahamilta: "Missä on vaimosi Saara?" Hän vastasi: "Tuolla teltassa." Silloin yksi heistä sanoi: "Ensi vuonna minä palaan sinun luoksesi tähän samaan aikaan ja silloin on vaimollasi Saarella poika." Mutta Saara oli hänen takanaan teltan ovella kuuntelemassa. Abraham ja Saara olivat jo vanhoja ja ikääntyneitä, eikä Saara voinut enää saada lasta. Siksi Saara naurahti itseksensä."*¹²⁵

Naurun mahdollisia syitä

Huonolle vitsille naurahdetaan tavalla, joka viestittää vitsin kertojalle, että tämä tekee itsensä naurettavaksi mauttoman huumorin kautta. Se on mielenosoituksellista naurua. Jos tämä oli Saaran syy nauraa, hän yritti salata halveksuntansa tökeröiksi kokemiaan vieraitaan kohtaan. Kertojan näkökulmasta hänen kunnioittamaton naurahduksensa kohdistui suoraan Jumalaan. Se oli vaarallista. Jumalan huumorintajuun ei siihen aikaan ollut minkäänlaista luottoa.

Ehkä hänen naurunsa oli vain katkeraa kyynisyyttä. Olihan hän kuullut tämän lupauksen jo 25 vuotta sitten. Hän oli 65-vuotias kun Jumala kutsui Aabrahamin pois Uurin kaupungista ja lupasi tälle jälkeläisiä yhtä paljon kuin taivaalla oli tähtiä.¹²⁶ Aikamoista lioittelua, jos tarkkaan katsotaan. Olihan se jo silloinkin tuntunut täysin mahdottomalta. Biologinen kello oli jo pitkälle yli puolenyön, mutta elämässä oli silloin vielä yllättävää ihmeen tuntua. *"Ehkä sittenkin..."*

Lupaus oli toistettu useaan kertaan menneiden vuosien aikana, mutta Saara pysyi hedelmättömänä. Kun Saara lopulta oli tullut siihen vääjäämättömään lopputulokseen, että hänestä ei ainakaan olisi tuon lupauksen välikappaleeksi, hän päätti vähän auttaa Aabrahamia ja tuntematonta Jumalaa, johon tämä niin vahvasti näytti uskovan. Ehkä Saara loppujen lopuksi sääli miestänsä enemmän kuin itseään. Saara tarjosi egyptiläistä palvelijatartaan, **Hagaria**, Aabrahamin rakastajattareksi ja jälkeläisten synnyttäjäksi.¹²⁷ Ratkaisu oli toiminut hyvin, koska Haagar oli tullut heti raskaaksi ja synnyttänyt heille pojan, **Ismaelin**. Siitä oli nyt jo yli kymmenen vuotta ja Ismael oli jo lähestymässä murkkuikää. Eikö Saaran uhrautuva innovaatio jo riittäisi Aabrahamin tulevaisuudenhaaveiden toteuttajaksi? Eikö nämä vanhat höpinät voisi jo unohtaa? Miksi häntä vieläkin riivataan näillä mahdottomilla lupauksilla?

¹²² 1Moos. 21:1.

¹²³ 1Moos 20:23

¹²⁴ 1Moos 21:2-8.

¹²⁵ 1Moos 21:9-12.

¹²⁶ 1Moos 12:1-9

¹²⁷ 1Moos 16:3.

Ehkä Saara vain pudisti naurahtaan päätään loppuun asti toivoneen ja lopullisesti toivonsa heittäneen vanhan naisen kitkeryydellä. Samanlaisen väsähtäneen naurahuksen voi kuulla alkoholistimiehen vaimolta, kun mies taas kerran pyhästi lupaa raitistua. Vaimo pitää lupausta pelkkänä pilkkana ja naurahtaa pilkan takaisin lähettäjälleen. *"Joo, joo, lupauksia, lupauksia. Tämän laulun olen kuullut joskus aikaisemminkin."*

Joka tapauksessa Saaralla oli monta hyvää syytä olla ottamatta miesten puheita vakavasti. Jos hän olisi pistänyt absurdit puheet kokonaan auringonpistoksen piikkiin, hän olisi voinut vain tuhahtaa, kohauttaa olkapäitään ja antaa asian olla.

Näissä puheissa oli kuitenkin yksi uusi vivahde. Aiemmin Saara oli kuullut vain satumaisia lupauksia Aabrahamin miljoonista jälkeläisistä. Nekin hän oli kuullut vain Aabrahamin välittämänä. Nehän ovat voineet olla vain suuruudenhullun miehen hourailuja tai lapsettomuuteensa turhautuneen vanhan miehen epätoivoisia toiveunia. Ei Jumala ollut koskaan puhunut Saarelle suoraan. Tarkkaan ottaen lupauksissa oli aina puhuttu vain Aabrahamista ja hänen jälkeläisistään.

Nyt hän kuuli hyvin henkilökohtaisesti tehdyn ennustuksen: Aabrahamin suku jatkuisi myös Saaran kautta. Tätä lupausta Saara ei voisi toteuttaa lainakohdun kautta.

Se nostatti pintaan kaikki vanhat toiveet ja pettymykset, innokkaan uskon ja sen sammuttamisen tuottamat kivut. Saaran nauru paljasti, että hän oli piilopaikastaan käsin antanut sanojen koskettua hänen naiseutensa syvimpiä haaveita ja niiden toteutumattomuuteen liittyviä tuskia. Äkkinäisen tunneryöpyn yllättämänä Saara ei ehtinyt hillitä monimerkityksellistä naurahdustaan.

Saaran naurahdus ei liittynyt vain menneisiin kipuihin. Lupausta kuulosti myös aidon koomiselta:

"Saara naurahti itsekseen ja ajatteli: "Voisiko näin kuihtuneessa naisessa vielä herätä halu? Miehenikin on jo käynyt vanhaksi."

Jos vanhusten välinen seksi on meillä edelleen tabu, niin siitä ei ainakaan voi syyttää Raamatua. Tekstiin pohjautuvat saarnat yleensä keskittyvät kysymykseen Saaran hedelmättömyydestä. Se kuitenkin puhuu selkokielellä seksuaalisesta vanhan naisen halusta ja rakastelukyvystä.

Saara ei tässä epäile hedelmällisyyttään, vaan itse rakastelemisen mahdollisuutta. Hän ei ollut ajatellut seksiä ehkä vuosikymmeniin. Aabrahamin ryppyinen habitus ei enää herättänyt mitään levottomia värityksiä. Hän ei edes vaivautunut kyseenalaistamaan haluttavuuttaan. Ei sillä ollut enää merkitystä, koska hän oli jo aikoja sitten lakannut haluamasta seksiä.

Koko juttu oli groteski vitsi. Vai mitä sinä tuumaisit, jos eläisit parisi kanssa yhtä vanhaksi ja eläkkeelle siirtynyt esikoisenne vierailisi luonanne vanhainkodissa ehdottaen: *"Mitäs jos vielä tekisitte yhden?"*

Johan siitä räjähtäisi koko laitoksen väki käkättämään.

Muukalaisten ylitietävät ja yli-intiimit puheet olivat varmaan seurausta heidän omasta pitkästä erämaavaellustaan ilman naisia. Ehkä ne olivat nuorten miesten tilapäisen mielenhäiriön tuottamaa hyväntahtoista höpinää ylenpalttisen vieraanvaraiselle isäntäpariskunnalle. Eiväthän he olleet vielä edes nähneet Saaraa, joka oli pysytellyt piilossa teltan takana. He varmaan kuvittelivat, että Aabrahamilla oli nuori hedelmällinen vaimo. Voisiko moiselle muuta kuin naurahtaa?

Myös Abraham nauroi

Kumma kyllä, kaikki jotka tietävät Raamatusta edes jotain, muistavat Saaran naurun, mutta eivät tiedä mitään Aabrahamin vastaavasta naurusta. Abraham oli muutamaa päivää aiemmin saanut suoraan Jumalalta melkein sanatarkasti saman lupauksen. Hän oli nauranut sille niin hervottomasti, että putosi rähmälleen maahan.¹²⁸ Hänkin oli epäillyt lupausta täysin mahdolliseksi. Jos hän olisi uskonut siihen, hän olisi luultavasti kertonut siitä vaimolleenkin. Ehkä hän ei kaiken jälkeen enää raaskinut kiduttaa Saaraa näillä kohtuuttomuuksilla, joiden kanssa he olivat eläneet jo aivan liian pitkään. Olihan hänellä jo Ismael. Kyllä hän kelpaisi lupauksen täyttäjäksi.

Lupausta ei jättänyt Aabrahamiakaan rauhaan. Nyt se tuli vastaan ihan tavallisilta näyttävien ohikulkijoiden kautta. Jos Aabrahamia vieläkin nauratti, hän piti pokkansa. Eihän nyt ollut enää kysymys vain Saaran hedelmättömyydestä, vaan myös Aabrahamin kyvystä siittää. Elettiinhan aikaa tuhansia vuosia ennen Viagraa.

¹²⁸ 1Moos 17:15-17

Nauru nostetaan pöydälle

Aabraham ei itse ollut kuulevinaankaan Saaran naurahdusta. Hän oli päättänyt hoitaa vieraanvaraisuutensa kunniallisesti loppuun asti. Ehkä vieraat voitaisiin houkutella vaihtamaan keskustelunaihetta tyyliin:

"Onkohan huomiseksi luvattu sadetta?"

Vieraat eivät halunneet vaihtaa keskustelun aihetta. He alkoivat esiintyä telttakankaan takana salakuuntelevan Saaran ajatustenlukijoina. He eivät kuitenkaan puhuneet suoraan Saarelle, vaan osoittivat sanansa Aabrahamille, ikään kuin tämä olisi vastuussa vaimonsa ajatuksista:

*"Silloin Herra kysyi Abrahamilta: 'Miksi Saara nauroi? Miksi hän ajatteli: 'Voisinko minä todella vielä synnyttää, vaikka olen näin vanha?' Onko Herralle mikään mahdotonta? Ensi vuonna minä palaan luoksesi tähän samaan aikaan, ja silloin Saarella on poika."*¹²⁹

Tarkkaan ottaen Herra siteerasi Saaran ajatuksia hieman oikaisten. Saara oli ajatellut *kummankin* vanhuutta, mutta vieras puhuu ikään kuin Saaraa vaivaisi vaan *oma* vanhuus. Saaran ajatuksia omasta haluttomuudestaan nämä ajatustenlukijat eivät mainitse ollenkaan. Ehkä Jumala vähän sensuroi totuutta varjellakseen Aabrahamin miehistä egoa?

Aabraham ei vastannut vieraille mitään. Ehkä hän tajusi, ettei ollut reilua laittaa näitä epäilyjä vain Saaran piikkiin, koska hän tunnisti ne kaikki myös omikseen. Jos hän olisi ollut solidaarisempi vaimolleen, hän olisi voinut säästää Saaran sosiaalisesti kiusalliselta tilanteelta avaamalla suunsa ja puhumalla totta.

Kiusallinen hiljaisuus jatkui, kunnes Saara itse astui esiin ja puhui vieraille suoraan:

"Saara väitti: 'En minä nauranut', sillä hän oli peloissaan." (15)

Miksi Saara oli peloissaan? Sen ajan perhehierarkian mukaan Aabrahamin kuului edustaa koko perhekuntaa vierailleen. Vastaus olisi pitänyt tulla isännältä eikä verhon takana leipovalta emännältä. Saara oli vain isännän omaisuutta, niin kuin vasta teurastettu valikkovarsakin oli. Vieraiden puhuttelu isännän ohi oli loukkaus patriarkaalista herruutta kohtaan. Muodollisesti hän oli pysynyt oikeassa etiketissä pysytellessään piilossa, mutta vieraat itse ja Aabrahamin vaikeneminen tekivät hänestä päähenkilön. Se oli Saaran kannalta erittäin kiusallista.

Vasta silloin vieraat, tai heidän puhemiesensä, kääntyivät suoraan Saaran puoleen sanoen:

"Saara, kyllä sinä nauroit." (16)

Se ei se välttämättä ollut moite vaan yksinkertaisen tosiasian toteamus. Saara edusti epäuskoista naurua ja Jumala pyysi häntä vain myöntämään sen. Sekin saa olla – haparoivan ja mykän uskon rinnalla.

Aabrahamin naurettava käytös

Yleensä kansojen alkuhistoriaan liittyvät myyttiset tarinat ovat uskomattomia sankaritarinoita. Tämä ei ole sellainen. Israelin kansan toinen sukupolvi alkaa erämaateltalla, jossa vanha rupunen pariskunta kestittää kolmea muukalaista. Aabrahamilla, uskon sankarilla, ei ole ratkaisevassa dialogissa ainuttakaan repliikkiä. Koko episodi päättyy vanhan hedelmättömän naisen ja ihmisen hahmossa ilmestyneen Jumalan kinasteluun siitä, kuka nauroi ja kuka ei. Eikä siitä sen enempää.

Kertomus ei referoi Aabrahamin ja Saaran mahdollista jälkipalaveria vieraitten lähdettyä. Jotain he kuitenkin tekivät, koska Saara tuli raskaaksi.

Sen jälkeen Aabraham muutti perheineen kuningas **Abimelekin** hallintoalueelle. Siellä hän taas kerran pyytää jo raskautensa alkuvaiheissa olevaa vaimoaan esiintymään varmuuden vuoksi sisarenaan.¹³⁰ Saara toteuttaa kuuliaisien vaimon roolin loppuun asti ja suostuu ehdotukseen. Tämä on ehkä koko tarinan kaikkein uskomattomin kohta. Ensinnäkin, kuinka Aabraham vielä tässä vaiheessa kehtaa ajatella vain omaa nahkaansa? Eikö Saara olisi ansainnut enemmän lojaalisuutta kaiken jälkeen? Toiseksikin, kuinka Saara voi vielä 90-vuotiaana olla kuninkaan halun kohteena? Onhan hänen haaremissaan tarjolla nuorempiakin naisia. Kuulostaa kinkyltä.¹³¹

Kun Aabraham ei ollut kertonut Abimenekille totuutta heidän suhteestaan, Jumala teki sen hänen puolestaan unen kautta. Taas uskon sankari selittelee ummet ja lammet päästääkseen pinteestä. Voiko kansakunnan isää raukkamaisemmaksi kuvata? Toisin kuin kaikki romanttiset sankarit, hän ei millään tavalla lähtenyt taistelemaan prinsessansa puolesta. Joka kerta kun hänen halulleen löytyi kilpailija, hän

¹²⁹ 1Moos 21:13,14.

¹³⁰ 1Moos 20:1-18.

¹³¹ Joko Saara oli todella mielikuvituksen kaunis nainen, tai sitten Abimelek vain yritti luoda suotuisaa suhdetta rikkaan nomaadin Aabrahamin kanssa, ottamalla hänen kurtuisan sisarensa näennäisellä tavalla vaimokseen.

antautui sen edessä pelastaakseen itsensä. Hän ei ollut edes nahjus. Hän oli liero vaimonsa kustannuksella.

Lapsi nimeltä Nauru.

Aabrahamin raukkamaisesta käytöksestä huolimatta Saara vihdoinkin synnytti hänelle turvallisissa olosuhteissa pojan, jonka nimeksi annettiin **Iisak**. Nimi tarkoittaa naurua. Saara ja Aabraham olivat nauraneet epäuskosta ja Aabraham oli osoittautunut täysin naurettavaksi. Oli monta hyvää syytä, miksi poika nimettäisiin Nauruksi.

Nimeä ei kuitenkaan annettu mistään näistä syistä. Kertojan mukaan Jumala oli antanut tulevalle pojalle nimen jo ennen kummankaan naurua.¹³² Jumala ei edes moittinut kumpaakaan heidän epäuskoisesta naurustaan. Sen sijaan hän antoi heille Nauru -nimisen pojan.

Koko kertomus tekee epäsuoraa pilkkaa kaikkien kansojen syntyhistoriaan liittyvistä sankaritarinoista. Haprealaisten alkutarina ei ollut ajalle tyypillinen sankarimyytti. Se muistuttaa enemmän inhorealista tragikomedialta.

Vaikka lupaus vihdoinkin täyttyi ja Saara synnytti Aabrahamille pojan, isäntä ei vielääkään sanonut mitään. Saara puhui sitäkin enemmän.

*"Jumala on antanut minulle aiheen iloon ja nauruun, ja jokainen, joka tästä kuulee, iloitsee ja nauraa minun kanssani...Kuka olisi tiennyt sanoa Abrahamille: 'Saara imettää poikia'? Ja nyt minä kuitenkin olen synnyttänyt pojan hänen vanhoilla päivillään."*¹³³

Saara nauroi taas, mutta aivan muista syistä. Ensin hän vertasi lupausta siihen, mikä on inhimillisesti mahdollista ja vastasi epäuskoisella naurulla. Nyt hän katsoi samaa inhimillistä mahdottomuutta, ravisti edelleen päätään epäuskoisena, samalla kun hän nauroi kiittolisena. *"Kukapa olisi voinut uskoa..."* Hän ei enää ujostellut nauruaan eikä millään tavalla pyydellyt sitä anteeksi. Päinvastoin, hän kutsui muutkin yhtymään siihen.

Luvattun kansan sikiäminen alkoi vanhan naisen epäuskoisesta hihityksestä. Kansan alkuhistoria jatkui vielä vanhemman naisen onnen ja epäuskon hämmentämän naurun saattamana.

Kukapa olisi uskonut?

Eikö Saaran nauru ole meillekin tuttu?

Muistelen nöyryyksen, pettymyksen ja skeptisismien hetkeä, jolloin eräs ystävä väläytti minulle suorastaan absurdin tuntuista toivoa. Jos se olisi tullut joltain toiselta, olisin voinut suuttuneena ajaa hänet tiehensä. Koska se tuli niin vilpittömän hyvää tarkoittavalta ihmiseltä, minä vain naurahdin epäuskoisesti. Salaa ajattelin, että hän on vain naiivi hölmö. Jotain siitä kuitenkin jäi itämään.

Tänään voin hyväntahtoisesti naurahtaa silloiselle epäuskolleni. Toivoa todella oli, vaikken silloin sitä nähnyt. Vieläkin pidän sen myöhempää toteutumista täysin uskomattomana.

Etkö itse tunnista hetkiä, jolloin vielä jälkeensä naurat epäuskoisesti:

"Kukapa olisi uskonut...?"

"En olisi millään uskonut että..."

Vai oletko nyt sellaisessa tilanteessa, jossa kaikki uudet mahdollisuudet tuntuvat täysin mahdottomilta? Minkä tai kenen suhteen olet lakannut toivomasta mitään uutta alkua? Mikä on se juttu, joka ei sinun elämässäsi voi enää koskaan toteutua? Mikä on se lupaus, jolle omassa hiljaisuudessasi vain hymähdät epäuskoisesti?

Antaa epäuskoisten hymähdysten hymyillä. Antaa skeptisten naurahdusten kuulua. Raikukoot epäuskoiset naurut. Niissä on paljon enemmän liikkumatilaa kuin aggressiivisessa tai parkuvassa epäuskossa. Epäuskoinen nauru ei ota epäuskoaankaan niin vakavasti. Siksi se pystyy seuraavassa hetkessä tarkastelemaan samaa asiaa aivan toisesta näkökulmasta.

Ankara sankaritar

Karjalainen laulaa: *"Me oomme sankareita kaikki, kun oikein silmin katsotaan."* Se ei valitettavasti pidä kokonaan paikkansa. Vanhan Testamentin teksti ei yritä tehdä Saarastakaan mitään glorifioitua sankaria. Kertomus antaa hänestäkin lopulta aika raadollisen kuvan.

¹³² 1Moos 17:19.

¹³³ 1Moos 21:1-7.

Hagarin synnyttämä poika, Ismael, oli Iisakin syntymän jälkeen jo murkkuikäinen. Hän ei suhtautunut suopeasti pikkuvelipuoleen, vaan nauroi ja ilvehti tälle vaivihkaa.¹³⁴ Yleensä veljeskateus ei esiinny näin suuren ikäeron yli, mutta Ismael tunsu itsensä uhatuksi, koska vaistosi koko klaanin nyt keskittyvän Iisakkiin. Pikkuvauvasta oli tullut 16-vuotiaan kilpailija. Vertailu, kilpailu ja kateus paisuivat alentavaksi käytökseksi kilpailijaa kohtaan.

Kun Saara huomasi sen, hän alkoi itsekin kilpailla synnyttämänsä pojan puolesta. Aiemmin tukahdutettu mustasukkaisuus ja kateus, jonka hän on peittänyt uhrautuvan hyveellisyytensä alle, purkautuu viiveellä ja täysin sensuroimattomana raivona. Nyt hänellä oli vihdoin mitä sekä mies että tuo salaperäinen Jumala olivat koko ajan halunneet. Nyt hänen ei enää tarvinnut alistua muiden haluille kokeakseen vallan tuntua. Poika oli todiste vanhan pariskunnan viriliteetistä ja keskinäisestä rakkaudesta. Hedelmättömästä naisesta oli tullut sekä miehensä että Jumalan unelmien toteuttaja. Nöyristelyn aika oli ohi. Hän vaati Aabrahamia karkottamaan entisen rakastajattarensa ja tämän lapsen koko klaanista.

*"Aja pois tuo orjatar poikinensa, sillä ei tuon orjattaren poika saa periä minun poikani Iisakin kanssa."*¹³⁵

Aabraham parka käyttäytyy kuin uusperheen voimaton isä, joka suostuu mihin tahansa pysyäkseen viimeisen lapsensa synnyttäjän suosiossa. Hän karkotti esikoisensa äiteineen erämaahan.

Jumalakin suostui Saaran vimmaan, mutta lupasi Aabrahamin lohdutukseksi tehdä Ismaelin jälkeläisistä suuren kansan.

Arabit pitävät itseään Ismaelin jälkeläisinä ja juutalaiset Iisakin jälkeläisinä. Molemmat tunnustavat omakseen saman isän. Vuosituhansia sitten alkanut veljeskansojen välinen kateus jatkuu yhä. Kumminkin osapuolet ovat yrittäneet tehdä toisensa naurunalaisiksi, mutta se on jo kauan sitten osoittautunut liian lieväksi aseeksi. Nykyisestä veljestaistelun muodosta on nauru kaukana. Vaikka toinen on toista vahvemmin aseistautunut, kumminkin ovat väkivallan suhteen tulleet toistensa peilikuviksi, eikä sota lopu ennen kuin jompikumpi herää näkemään toisessa itsensä.

Epätodennäköinen kiittolisuusnauru

Synnyttikö 90 -vuotias nainen todella satavuotiaalle pojan? Onko tämä historiallisesti totta? Onko sillä loppujen lopuksi niin väliä? Kertojilla on joka tapauksessa ollut hyvä syy välittää uskonsa Jumalaan, joka ilmestyy ihmisten maailmaan suorastaan naurettavan epätodennäköisten hahmojen ja tilanteiden kautta. Uskon siihen Jumalaan, joka kerran puhutteli minua aivonsa pehmeiksi juoneen pultsarin kautta. Uskon siihen Jumalaan, joka puhuttelee minua puusepän ja hänen avovaimonsa epämääräisissä olosuhteissa syntyneen lapsen kautta. Uskon siihen Jumalaan, joka yllättää meidät puhtaana naurun aiheella maailmassa, joka on täynnä keskinäistä vertailua, kilpailua, kateutta ja siitä poikivaa väkivaltaa. Uskon siihen Jumalaan, joka synnyttää uutta elämää maastossa, jota koko maailma pitää kaikkein turhimpana ja hedelmättömimpänä. Kirjeen alkuversioista saamani palautteen muistuttamana uskon siihenkin Jumalaan, joka voi koskettaa jotakuta jopa minun kauttani.

Maaailmankaikkeutemme vallankumouksellisimmat muutokset haastavat meitä naurettavan marginaalisten ihmisten ja tapahtumien kautta.

Saaran epäuskoinen nauru vaihtui kiitolliseksi nauruksi. Sen aihe ei sammunut, vaikka Saarakin muuttui ulosnaurajaksi.

Iisak (=nauru) oli ainoa patriarkkojen nimi, jota Jumala ei missään vaiheessa käskenyt muuttaa toiseksi. Vaikka Raamattu on ihmisen väkivallan kuvaajana synkkä kirja, Hän on sen sivuille synnyttänyt sangen epätodennäköisen kiitollisen naurun aiheen. Saaran epäuskoiselle ja kiitolliselle naurulle on kaikesta huolimatta vielä tilaa maailmassa.

Vallaton nauru

Tällä sanalla kuvataan yleensä kaikkein viattominta naurua. Rakastan Suomen kieltä siksi, että sen sanat pitävät sisällään niin suuria viisauksia. Nauru on puhtaimmillaan silloin, kun nauraja on vähiten keskittynyt omaan valtaansa. En tunne paljon kieliä, mutta tätä viisautta ei ole sisäänrakennettu mihinkään tuntemaani kieleen.

Lasten naurua kutsutaan vallattomaksi juuri siksi, että he eivät vielä ole eksyneet keskinäisen vertailun, kilpailun ja kateuden maailmaan. Jotkut siunatut ihmiset säilyttävät tämän naurun läpi elämänsä.

¹³⁴ 1Moos 21:8-13.

¹³⁵ 1Moos.16:21

Etelä-Afrikan mustan piispan **Desmond Tutun** tavanneet muistavat aina hänen hersyvän käkättävän naurunsa. Rotusyrjinnän ankarimpinakaan aikoina hän ei menettänyt huumorintajuun eikä lapsenomaista vapauttaan nauraa mille ja kenelle tahansa, milloin vain. Hän etsi rakkautta eikä valtaa. Siksi hänellä oli niin paljon onnellista iloa ja naurua, vaikka hän haastoi brutaalin väkivaltaisia voimia ja valtoja. Kun **Faustus** hieroi kauppaan paholaisen kanssa, hänelle luvattiin kaikkea kuviteltavissa olevaa älyllistä voimaa, mutta hän menettäisi sielunsa ja ikuisen taivaallisen ilonsa. Valtaansa keskittyvät tietävät hyvin, että se maksaa heille myös maallisen ilon puhtaimmillaan. Naurustakin tulee osa laskelmoivaa valtapeliä. Löytääksemme tuntumaa hyvään elämään, meidän kannattaa olla lähellä sellaisia ihmisiä, joilla vielä on tallella yhteys vallattoman naurun lähteeseen.

Naurun lempeät kasvat

*”Enkelten nauru on enkelten puhetta,
totisinta totta*

*Jos joku puhuu asiaa
niin enkelit nauraessaan
Eivät valehtele enkelit, eivät jaarittele,
eivät leivo kiviä leipään
Jos ihmissuulta voisi jotakin toivoa
niin sitä että se osaisi puhua
niin kuin enkelit nauravat,
nauraa niin kuin enkelit nauravat
puhuessaan ihmiselle.”*

Tommy Tabermann

Kuinka kauan siitä on kun viimeksi nauroit itsesi kipeäksi – tai terveeksi? Muistatko milloin viimeksi nauroit palleasi helläksi ja silmäsi märiksi? Miksi nauroit? Mille nauroit? Mitä muutoksia se tuotti sinussa tai suhteessasi johonkin toiseen?

Sovinnollinen nauru

”Nykyisin olen äitini kanssa paremmissa väleissä kuin koskaan aikaisemmin ja vasta tätä kirjoittaessa huomaan, ettei varmaan sellaista puhelinsoittoa ole, ettemme jollekin nauraisi. Koen naurun lähentäneen meitä, tai koska olemme lähentyneet, nauramme enemmän yhdessä.” **Ystäväkirjeen lukija**

Tragediassa loukattu muuttuu kostavaksi viholliseksi. Komediasa vihollisetkin voivat tulla ystäviksi. Siksi toivon aina, että perhe-elämä olisi lähempänä komedian kuin tragedian henkeä.

Käytännössä perhe-elämä ei aina naurata. Se on tragikomediana. Pieni joukko ihmisiä jakaa samaa hammastahnaa, samoja kulkutauteja ja yhteistä vessaa, kadehtii toisien isompaa annosta jälkiruuasta, kilpailee vanhempien huomiosta, taistelee televisiokanavasta, piilottaa lempishampootaan ja lintsaat siivousvuoroista. Samat syytökset, selitykset ja suukot toistuvat säännöllisin väliajoin. Haukkumiset ja halaukset vuorottelevat. Veriset loukkaantumiset ja hankalat sovinnonteot ovat arkea. Kaiken kaaoksen keskellä yritetään raivata tilaa naurulle ja sen kautta haparoida juonen perään, joka yhdistää meidät perheeksi.

Niin se on meilläkin, paitsi että meidän perhe-elämäämme on useimmiten jakamassa myös muita ihmisiä. Se ei ole estänyt tarinoiden kertomisen hauskaa perinnettä. Niiden kautta yhteinen juoni on löytynyt kaikkein selkeimmin. Vanhimmat lapseni aloittivat sen melkein parikymmentä vuotta sitten saunailtojen yhteydessä. Ensimmäinen tuli paljon tarinaa siitä, mitä muistoja heillä oli isästä. Monista tarinoista minun oli vaikea tunnistaa itseäni. Toisista hirvitti tunnistaa itseni. Olen monesti johtanut lapsiani pirullisiin ansoihin vain tuottaakseni itselleni hervottomat naurut.

Myöhemmin tarinaillat jatkuivat muiden läsnä ollessa. Usein häpesin itseäni. Esimerkiksi tarina joulusta, jolloin vanhin poikani oli toivonut joululahjaksi tiettyä dekkaria. Ostin sen kyllä, mutta alennusmyynnistä hankin ensin Dostojevskiä, Kafkaa ja muita raskaita klassikoita. Huolehdimin siitä, että hän saa ensin avata ne. Seurasin hänen vaivoin pidätettyä pettymystään huvittuneena. Sadistinen juoneni ja sille nauraminen meni niin pitkälle että, oikean paketin avaaminen ei enää ollut vastaanottajasta hauskaa.

Joskus olin loukkaantunut. Minun kannalta nolojen tarinoiden kertominen muiden kuullen tuntui melkein kostonalta. Monta kertaa piti pokka pitää vain siksi että muita oli läsnä. Aina lapset kuitenkin nauroivat yhtä sydämellisesti – minä vähän väkinäisemmin. Taisin kuitenkin saada monta syntiä anteeksi vain siksi, että lopulta suostuin nauramaan itselleni.

Vuosia myöhemmin alkoi toinen kierros. Oli lasten tunnustusten aika. Hauskojen tarinoiden muodossa he kertoivat, miten olivat milloinkin minua höynäyttäneet ja tietämättäni tehneet. Kuten tarina siitä kun olin tänne muuton jälkeen pyytänyt kahta vanhempaa poikaani maalaamaan takkatuvan hirsiseinät. He eivät ihastuneet hommasta ja tulivat jonkin ajan päästä kertomaan maalin loppuneen kesken. Vuosia myöhemmin he kertoivat naureskelleensa sitä, ettei faija yhtään nähnyt kaksia jalanjalkia jotka johtivat jäätä pitkin järven keskelle ja isoa maaliläikkää sen päässä. (Vuosia jälkeenpäin kaduin hirsiseiniä maalauttamista ja puhdistutin ne hiekkapuhalluksella.)

Näiden ripittäytymistarinoiden jälkeen alkoivat sisarusten keskinäiset tarinat. Omillekin tarinoille on alkanut löytyä sijaa. Viime vuosina nuorimmaisemme Ananiia ja Jemina ovat myös innostuneet perhetarinoiden kuuntelemisesta ja kertomisesta.

Monta anteeksipyyntöä ja -antoa on rivien välissä toteutunut sovinnollisen naurun säestämänä. Jotkut tarinat ovat johtaneet suoriin anteeksipyyntöihin ja -antoihin. Perheen yhdessä nauraminen tuottaa sellaista intiimiyttä ja yhteisöllisyyden tuntua, joka tekee vakavatkin keskustelut mahdollisiksi. Perheessä voi nauraa ujostelematta ja antaa kyynelten kuivua itsestään.

Vaikka yleensä olen epäluuloinen kaikkia epäsuoria ilmaisuja kohtaan, olen huomannut, että joskus vääryksien esittäminen koomisessa valossa voi viedä lähemmäksi sovintoa. Ystävyysden Majatalossa on järjestetty kolmenkin sukupolven kohtaamisia. Olemme olleet monessa tilanteessa, jossa joku lapsuudessa koettu vääryys on kerrottu koomisessa valossa. Joskus on kuljettu epämääräisellä rajalla, jossa on epäselvää onko tarinan kertominen ja sille nauraminen vain alkuperäisen väkivallan toistoa, vai viekö se lähemmäksi sovintoa. Sekä väärintekijä että siitä kärsinyt on teeskennellyt anteeksipyyttävää ja anteeksiantavaa asennetta kiusaantuneen naurun keskellä. Naurun kautta kaunat pehmenevät, pelot laimenevat ja muutoksen toivo saa kipinää.

Teennäisyydestä huolimatta nauru on monesti toiminut siltana syyllisyyden ja katkeruuden kuilun yli. Väkinäisenkin naurun jälkeen ollaan oltu melkein sovinnon maaperällä. Seuraava askel on otettu naurun kyyneleitä pyyhkien, astetta vakavammassa hengessä. Monet sovinnot on tehty huumorin armollisella avustuksella. Naurussa on tasapäistävää magiaa, joka voi saada uhrin ja uhraajan rooliin jämähtäneet löytämään toisensa sovinnon maaperältä. Huumori ja nauru voivat olla sovinnollisen armon säteitä pitkien varjojen maisemassa.

Joskus täytyy kuitenkin aloittaa synkemmästä päästä. Muistelen monia ihmisiä, jotka eivät prosessin alussa kyyneleet tuntemaan mitään muuta kuin vihaa ja katkeruutta vanhempiaan tai muita tarpeittensa turhauttajia ja väkivallan tekijöitä kohtaan. Vasta kun nämä on tunnustettu, tunnustettu ja työstetty (ja ehkä asianomaistenkin kanssa kohdattu) alkaa tummien varjojen keskelle säteillä vapauttavan naurahduksen aiheita ja sovinnollisten hymähdyksien syitä. Katkeruuden kohteeseen alkaa löytyä muitakin näkökulmia. Kipeimmän kautta kuljetun sovinnon varmin tunnusmerkki on yhteinen nauru. ” *Ei kukaan jaksa jatkuvaa huumorintajun rajojen hakemista. Jossain vaiheessa tulee vastaan se vittuilun ja huumorin veteen piirretty rajaviiva. Huumorissa on silti ainutlaatuisia mahdollisuuksia, kun ihmiset antavat toisilleen luvan leikkiä tällä rajalla.* ” **Ystäväkirjeen lukija**

Kun huumori on todellisuutensa kanssa sovintoon päässeän ihmisen seuralainen, sillä on hyvin anteeksiantavainen luonne. Mitä monipuolisemmin on kohdannut sisäiset koukeronsa, mitä kattavammin on suostunut tuntemaan tunteensa ja tarpeensa, mitä perusteellisemmin on antanut itsensä olla itselleen yllätys, sitä vapautuneemmin ja anteeksiantavammin voi nauraa melkein mille ja kenelle tahansa.

Syliin sulkeva nauru

Tragedia rakentaa eriarvoisuutta. Traaginen hahmo on yleensä muita ylempänä. Siksi hänen kokemansa vääryys on muita suurempi. Koominen visio ja asenne elämään ei ole elitistinen. Jokaisella on oma tärkeä roolinsa.

Sovinnollinen vitsi Etelä-Afrikassa sanoo: ”*On samantekevä aamutko seepran valkoiseen tai mustaan juovaan. Seepra kuolee joka tapauksessa.* ”

Traaginen ihminen katselee ja reagoi tapahtumien ytimestä. Yleensä hän näkee itsensä kaikkien tapahtumien napana. Koominen näkökulma on etäisempi ja näkee siksi helpommin muiden osapuolten osuuden. Siinä mielessä komiikka ja nauru ovat paljon lähempänä väkivallattomuutta, suvaitsevaisuutta ja sovintoa kuin tragiikka ja itku. Siksi täytyy ihmetellä, miksi niin harva teologi on tarkastellut huumorin ja naurun sukulaisuutta kristillisten hyveiden kanssa.

Itse olemme viime vuosina yrittäneet antaa omassa työssämme enemmän tilaa naurulle monipuolistamalla juhlaperinnettämme. Olemme kuitenkin huomanneet, että monet juhliin tulevat tuovat arjesta mukaansa uskomuksen, jonka mukaan täälläkin on itsestään selvästi oma sisäpiirinsä ja siihen kuuluva huumori, jota ensikertalainen ei voi ymmärtää. Emme voi kieltää, ettei sellaista olisi ollenkaan ollut, mutta mitä tietoisemmaksi olemme siitä tulleet, sitä enemmän olemme osanneet varoa sitä.

Useimmilla vierailla on aikaisempi kokemus ehdottomasta hyväksytyksi tulemisesta, joka on toteutunut sen kautta, että elämän synkimmät totuudet on täällä otettu varauksetta ja tuomiotta vastaan. Siksi he rohkenevat luottamuksellisesti lähestyä juhlissa tapaamiaan täysin vieraita ihmisiä. Tämä helppous voi tuottaa ensikertalaiselle tarkkailijalle vaikutelman siitä, että *”Täällähän kaikki muut tuntevat toisensa ennestään ja minä olen ainut ulkopuolinen”*

On vaikea uskoa, että toisensa ensimmäistä kertaa tapaavat ihmiset voivat oikeasti käyttäytyä niin vapautuneesti ja nauravasti toistensa kanssa. Muukalaisen syliin sulkeva nauru on täällä aika vahva. Silti se ei aina pysty ylittämään kaikkia normaalia elämästä mukaan tuotuja ennakkoluuloja. Joskus tämä oletus ja siitä seuraava käytös on niin vahvasti vetäytyvää, ettei avoiminkaan vieraanvaraisuus onnistu sitä voittamaan. Yksinäinen vain linnoittautuu yksinäisyyteensä ja antautuu tragedialle, joka vain synkkenee oman asenteen ja käytöksen kautta.

Tämä on minulle hyvin tuttu rooli. Se on toivottoman egoistin, snobin tai traagisen surkeilijan rooli. Joskus olen vetäytynyt siihen jopa omista juhlissamme. Kun olen liian vangittu itseeni, en mene mukaan yhteiseen olemiseen vaan korostan omaa traagista yksilöllisyyttäni korostamalla mitä tahansa synkkää puolta elämässäni. Tässä muita poissulkevassa traagisessa asenteessa on perverssiä palkitsevuutta. Minä yksin, vastaan koko muu maailma tai koko muu maailma minua vastaan. Mielessäni mässäilen tragediaani ja paisutan egoani muita isommaksi. Vetäytyminen muista korostaa yksilöllisyyteni kuviteltua suuruutta. Jos pyytäisin muilta mitä tarvitsen, alentuisin samanarvoiseksi ja muita tarvitsevaisiksi. Traaginen gloriini haihtuisi ilmaan.

Jos muiden juhlinta ei ole todellisesti syliin sulkevaa, traagisesta hahmosta tulee helposti juhlien pelle. Hänestä tehdään selän takana narri, jonka ulkopuolisuutta kaikki vahvistavat kollektiivisella naurullaan. Tragediassa on aina yksi tai useampi päähenkilö, jotka vuorotellen saavat kaikkien huomion. Siksi juhlien tulisi olla lähempänä komediallista henkeä. Komediasa kaikilla on oma tärkeä roolinsa. Traagiset sankarit sulavat muiden joukkoon kun jokainen osallistuu ongelmien ratkaisuun ja yhteisiin järjestelyihin. Komediallinen henki sulkee syliinsä kaikki. Oman tragediansa vangit houkutellessaan mukaan isoon surullisten ja iloisten tarinoiden sulatusuuniin, jota lämmittää syliin sulkeva nauru. Suuretkin tragediat voivat naurun kautta sulaa syliin sulkevaksi nauruksi.

Legendan mukaan Kuuban kriisin aikana osapuolet jumittuivat jäätävään hiljaisuuteen. Joku ehdotti vitsiä välipalaksi. Venäläinen esitti arvoituksen: *”Mikä ero on kommunismilla ja kapitalismilla? Kapitalismissa ihminen riistää ihmistä. Kommunismissa se on toisinpäin.”*

Neuvottelut jatkuivat ja maailma pelastui ydinsodalta.

Vapauttava nauru

*”Nauru helposti itkuks muuttuu
ja itku nauruksi palajaa.
Älä pelkää, älä pelkää;
elämäksi se muovataan.”*

Eine Joutsijoki

Oletko huomannut, kuinka paljon vapaampaa nauru voi olla juhlien jälkeisillä jatkoilla? Miksi? Sinne mennään luopumaan juhlien aikaisesta protokollasta. Vieraille ollaan kohteliaita, kysellään samat fraasit joka kerta. Vastausta ei haluta kertaakaan. Katsotaan vain sujuuko kuviotanssi ilman virheitä. Jos ei suju, siitäkin ollaan kohteliaasti vaiti. Vasta kun juhlanäytelmä on ohi, mennään parhaimpien ystävien kanssa intiimiin paikkaan, jossa ei tarvitse enää jännittää.

Nauru on tapa vapauttaa sitä elämänenergiaa, joka patoutuu osallistuessamme arjen hyvin harjoiteltuun teatteriin. Nauramme vasta kun luotamme tarpeeksi ja olemme minimoineet riskit joutua itse naurunalaiseksi.

Kun viimeisetkin yritykset hallita elämää tiukan kontrollin kautta ovat loppuneet, vapautunut nauru saa tilaa. Kun vallan linnakkeet ovat ympäriltäni sortuneet, vallaton lapseuden henki pääsee kikattamaan tyhmillä sankariteoille ja hassuille urhoollisuuksille.

Tarvitseeko niin olla? Emmekö voisi ja haluaisi olla vapaampia nauramaan melkein missä vaan? Sellaiseen voimme vapautua vasta kun olemme harjoitelleet naurunalaiseksi tulemisen riskin ottamista. Ryhmätyöskentely on hyvä foorumi sille. Sinne hakeudutaankin yleensä vasta sitten, kun ei enää jaksa pitää naurua tai itkua kahlitsevaa pakkonäytelmää kasassa.

Jos naurun lahja joskus kuolee tekemässämme ryhmätyössä, meidän on aika lopettaa. Silloin on jotain mennyt vakavasti pieleen. Olemme jatkuvasti tekemisissä äärimmäisten tragedioiden kanssa. Silti meillä on poikkeuksetta myös hillittömän hauskaa. Kun tämä työ ei enää tunnu myös hauskalta, on paras vetäytyä jäähyllle. Ei siksi, että kaiken tekemämme pitäisi olla hauskaa, vaan siksi, että silloin alamme luultavasti olla esteenä ihmisten tervehtymiselle.

Mitä lähemmäksi elämän ydintä pääsemme, sitä lähempänä tragiikka ja komiikka ovat toisiaan. En ole varma kumpi tätä tarvitsee enemmän, asiakkaat vai me, mutta elämän traagisimpienkin asioiden läheisyydessä yritämme vaalia herkkää yhteyttä tilannekomiikkaan.

Vihaan vitsien kertomista, mutta rakastan sitä naurua, joka silloin tällöin vapautuu elämän tragikoomisesta keskustasta. En pidä huumoria terapeuttisena menetelmänä, mutta nautin suunnattomasti niistä palleaa ryskyttävistä ja kyyneleitä kirvoittavista yhteisistä naurun orgioista, jotka yllättäen räjähtävät kipeimpienkin muistojen käsittelyn keskeltä. Jaettu kärsimys yhdistää, mutta yhteisessä naurussa on vallattoman läheisyyden ja samalla tasolla kohtaamisen hurmaa. Joskus se laukeaa toisen sanomisesta, enkä pysty pidättämään nauruani. Toisinaan se laukeaa siitä, että itse rohkenen olla spontaani ja hetkeksi luopua juhlallisesta vastuustani.

Saattaa olla että nauru on edistänyt ihmiskuntaa enemmän kuin fysiikka, lääketiede ja muut tieteet, koska se on vapauttanut näkemään asioita oikeissa mittasuhteissaan.

Parantava nauru

Norman Cousin on ollut naurun ja huumorin uranuurtajia sairaanhoidossa,¹³⁶ kirjoittamalla oman potilaskertomuksensa ja naurun merkityksestä omassa tervehtymisessään. Hän huomasi, että komedioiden katsomisen tuottama kymmenen minuutin nauru antoi hänelle kahden tunnin kivuttoman unen.¹³⁷ Hän myös aloitti kansainvälisen projektin, joka koordinoi ja tukee nauruun ja huumoriin liittyvää kliinistä tutkimusta.¹³⁸ Sen jälkeen naurun parantumista edistävästä vaikutuksesta on tehty satoja tutkimuksia, kirjoja ja tieteellisiä artikkeleita.

Näiden tutkimusten tieteellistä merkitystä ja todistusvoimaa on liioiteltu. Norman itse myöntää: *”Olisi erheellistä ja vastuutonta väittää, että naurulla tai positiivisilla tunteilla olisi yleispätevää tai automaattista olosuhteista riippumatonta vaikutusta.”*¹³⁹ Tämä sivuhuomautus ei paina paljon. Perusväitteen vakuuttavuus perustuu vahvaan mutu-käsitykseen siitä, että nauru on varmaan terveellistä, koska se *tuntuu* terveelliseltä. Vaikka naurun terveydellistä hyötyä ei ikinä pystyttäisi empiirisesti todistamaan, tulemme aina uskomaan sen tärkeyteen.

Käytännön sovellutuksena tästä uskosta jotkut koomikot ovat löytäneet vakavasti otettavan ja tervetulleen vapaaehtoistyömuodon ryhtymällä sairaalapelleiksi. Monessa maassa on tehtävänsä hyvin kutsumuksellisesti suhtautuvia klovneja, joiden tärkein työmaa on sairaiden parissa. He seuraavat monen kulttuurin vanhaa traditiota, joissa pellen tehtävä oli pelästyttää sairauden pahat henget pois ja osallistua kuolleiden hautasaattueeseen.

Sairaalapellen työkaluihin ei kelpaa vain ulkoa opittu vitsisikermä. Hän ei operoi hyvin harjoitelluilla tempuilla niin kuin sirkuspelle. Hän on kaikesta suunnitelmallisuudesta ja ennakoinnista vapaa spontaani sielu, joka astuu tragiikan ja komiikan vaaralliseen välimaastoon, edeten pelkästään hetken intuition ja spontaanien reaktioittensa varassa.

¹³⁶ **Norman Cousin.** *Anatomy of an illness.* W.W. Norton. New York 1979. *Head first – The Biology of Hope.* Dutton. New York 1989. Ensimmäisen kirjan referaateissa ja arvosteluissa ei yleensä mainita, että naurun ohella hän uskoi vielä enemmän C-vitamiinin kohtuuttomaan yliannostukseen, jota monet pitävät suorastaan vaarallisena puoskarointina.

¹³⁷ **Cousins.** *Anatomy of an Illness.* s. 39.

¹³⁸ Kohtuullinen bibliografia aiheeseen liittyvästä materiaalista löytyy osoitteesta:

www.gbcnv.edu/library/Course%20Links/Goicoechea/agingwell.htm

¹³⁹ **Cousins, Norman.** *Head First. The biology of Hope and the Healing Power of Human Spirit..* Penguin. New York. 1089. s.

Pellenaamio vapauttaa hänet normaalin aikuisen tavallisesta kontrolliroolista. Koska pelle on jo luopunut kasvoistaan, hänen ei enää tarvitse pelätä menettävänsä kasvojaan. Naamio vapauttaa hänet ilmaisemaan sydämensä kasvot ilman arjessa käytettyä jokapäiväistä sensuuria.

Sairaalapellen punainen nenä antaa vapaapääsyn sellaisille alueille, joihin ei edes psykologeja ja pappeja aina päästetä. Kasvoille houkuteltu pienikin hymy on kuin aukko, josta pelle pääsee hellästi koskettamaan kaikkein arimpia sielun maisemia. Pelle sallii itselleen naurettavan ja hän voi nauraa toisen kanssa, mutta hän ei koskaan naura toiselle. Siksi häneltä ei myöskään pelätä minkäänlaista tuomiota, kriittistä arvostelua tai tietävää neuvoa. Pellestä tulee varauksettoman rakkauden symboli ja saman rakkauden uskottava välittäjä.

Huumori ja nauru eivät synny kärsimyksen ja kivun keskeltä. Nauru avartaa maisemaa luomalla *lisää* tilaa synkän maiseman ympärille. Naurun synnyttämä uusi avaruus ja siitä lankeava valo saattaa hälventää kipua. Se ei kuitenkaan poista sitä.

Katkeruudella ja kaunalla on paljon vahvempi painovoima. Ne ovat sielun avaruuden mustia aukkoja, jotka imevät ympäröivän valon itseensä. Niiden ympärille on paljon vaikeampi raivata tilaa. *"Älä naurata minua. Haluan pysyä vihaisena."* Tähän pimeyteen vihkiytyneeseen tilaan kukaan naurattaja ei ole tervetullut.

Kaikki naurattajille suljetut tilat eivät ole itse valittuja. Ihminen voi tahtomattaan joutua tilaan, johon pelle saa odottaa vuoroaan muutaman vuorokauden. Silloin kun joku on vasta kohdannut vahvasti traumatisoivan kriisin, hän on niin vahvasti kiinni tuskassaan, ettei pysty ottamaan siitä pienintäkään etäisyyttä. Silloin hän tarvitsee vain jonkun, joka suostuu olemaan hänen kanssaan kriisin ytimessä ja sulattamaan kokemuksen julmuutta lohduttavan rakkaudellisella läsnäolollaan. Mikä tahansa etäisyyteen haastava huumori, analyttinen kommentti tai käytännöllinen neuvo voi tuntua raiskaavalta. On tilanteita jossa uhri on ollut niin kauhistuttavan lähellä pahuuden tai julman sattumanvaraisuuden olemusta, että vain yhtä käsittämätön hyvyden läheisyys voi antaa tälle kokemukselle vastavoimaa. Tällaiset hetket ovat pyhiä. Niissä riisutaan hatut, kengät, valkoiset takit ja pellenenät pois.

Vasta sitten kun siirrytään potemaan kriisiä edes muutaman nukutun yön jälkeen, pellen tai kenen tahansa hienovaraisen hellä huumori voi auttaa edes hetkeksi vapautumaan kivun tai kauhun hypnoottisesta otteesta.

11/9 päivän jälkeen Amerikan talk show ohjelmat ja komediaklubit sulkiivat ovensa. Heillä ei ollut mitään tilanteeseen sopivaa sanottavaa. Moni epäili olisiko amerikkalaisilla tämän jälkeen koskaan enää mitään mille nauraa. Ensimmäisille uhkarohkeille naurattajille annettiin potkut. He olivat loukanneet koko kansakunnan kivun ydintä. Jo muutaman viikon kuluttua oli mahdollista sankaritarinoiden keskelle ujuttaa muutamia koomisia näkökulmia.

Muistan useita pieniä episodeja, jotka ovat tapahtuneet pitkän kriisipalaverin jälkeen. Uskallanko ”vaihtaa kanavaa” näin vakavan keskustelun jälkeen naurahtamalla jollekin pienelle lipsahdukselle tai kiinnittämällä huomioni johonkin mitättömän pieneen koomiseen yksityiskohtaan? Matkan varrella olen rohkaistunut siinä. Olen huomannut, että ylikunnioitus kärsimystä kohtaan voi myös pitkittää sen ytimessä viipymistä. Jos kukaan ei uskalla trauman läheisyydessä edes hymyillä, pimeydelle annetaan liian paljon valtaa.

Paljon myöhemmin saavutettu vapauttava näkökulma voi vahvistua naurun ja huumorin kautta. Siinä yhteydessä kuulee sanottavan: *"Silloin minua ei kyllä yhtään naurattanut."* Nauru palvelee parantavaa etäisyydenottoa ja vahvistaa sitä. Kun se on saavutettu, nauru kantaa mennyttä emotionaalista kaaosta siivillä.

Parantava nauru ei patoa kyynelkanavia eikä jäädytä sydäntä kipuherkkyydelle. Parantavan naurun paras ystävä on parantava itku.

Lohduttava nauru

"Kuolema on suurin humoristi" **Sören Kierkegaard.**

Torsti Lehtinen kommentoi Kierkegaardin kuuluisaa lausahdusta toteamalla että suomalainen sauna on toiseksi suurin humoristi. Molemmat riisuvat ihmisen alasti, rooleistaan ja asemistaan vapaiksi. Jos kuoleman edessä tai saunassa joku vielä yrittää vedota statukseensa, nauru demokratisoi hänet kakkien muiden alastomien kuolevaisten tasolle.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Kommentti on tarkemmin edustettu jossain Lehtisen kirjoituksessa. Lainaan hänen ajatustaan käydyin puhelinkeskustelun pohjalta.

Menetykset, sairaudet ja kuolema eivät ole hauskoja kokemuksia, silti elämä jatkuu ja hauskoja juttuja tapahtuu niistä huolimatta. Mikä estää pettymysten ja surun keskellä nauramasta myös niille? Ei mikään muu kuin lausumaton sääntö, jonka mukaan menetyksen ja surun aikana on jotenkin sopimatonta tai mautonta nauraa. Tätä sääntöä seuraamalla tukitaan suuri lohdutuksen lähde.

Vaikka tilanne on vakava, siinä olijan ei välttämättä tarvitse pysyä vakavana. Viesti isäni kuolemasta tuli ollessamme taiteilijakurssiin osallistujien kanssa jammailemassa laiturilla. Sinä yönä ei paljon naurettu. Kaikki osallistuivat suruun kunnioittavasti. Siitä alkaneen viikonlopun aikana täällä oli kuitenkin poikkeuksellisen paljon naurua. Perusteellisesti vastaanotettu suru antoi tilaa syvälle ja hyvin lohduttavalle naurulle.

Harvoin olen ryhmässä kokenut itseni niin onnelliseksi kuin sen viikonlopun aikana. Koko ryhmä oli isäni kuoleman kautta peilannut omia surujaan. Niitä jaettiin ja itkettiin yhdessä. Kokemus näytti poikivan hyvin päättävistä jäljellä olevan elämän juhlintaa. Hauskanpitoamme leimasi kuoleman kautta syventynyt tietoisuus kaikista niistä asioista, joista olemme kiitollisia ja joita haluamme nauraa juhliä. Se ei ollut surun pilkkaamista tai sen keinotekoista ohittamista. Se oli syvästi lohduttavalla tavalla elämän juhlimista sellaisena kuin se on.

Juhlailo voi joskus olla myös surua hylkivää.

Yksi juhliemme motto on: ”*Älä ota iloa irti elämästä.*”

Yleensä juhliin lähdetään uhmakkaasti: ”*Nyt otetaan ilo irti elämästä!*” Joskus se onnistuu.

Keskitytään siihen mikä on hauskaa, kiitetään siitä kivasta mitä on saatu ja nauretaan sille mikä on mukavaa. Unohdetaan kaikki muu.

Aina on kuitenkin joku, jolta se ei onnistu. Hän vetäytyy vessaan tai nurkan taakse itkemään. Jotkut eivät yksinkertaisesti kestä sitä iloa, joka otetaan kokonaan irti elämästä. Heillä on kyllä kiitollisuuden ja ilon aiheita, mutta ne on niin tiukasti sidottu elämän traagiseen puoleen, että sen silpominen irti elämästä jättää jälkeensä vain sietämätöntä kipua. Onnistuessaankin ilon irrottaminen elämästä tuottaa krapulan, josta tokeneminen kestää yhtä kauan kuin toipuminen mistä tahansa amputoinnista.

Miksei juhlassa tai hauskassa arjessa voisi olla tilaa myös sille, mikä elämässä oikeasti on surullista, vaikeaa ja kipeää? Miksei kaiken musiikin, tanssin ja naurun keskellä voisi antaa ja ottaa tilaa myös elämän synkemmästä puolesta? Ei sen tarvitse viedä kaikkea tilaa. Kunhan saa jakaa sen verran, ettei tärkeää osaa itsestään tarvitse sulkea pois jostain hauskaasta tilanteesta.

Yhden tunteen tyrannia on yleistä. Jos pidetään hauskaa, silloin ei itketä. Jos ollaan vakavia, silloin ei naureta jne. Se on emotionaalista diktatuuria. Nauru voi sulkea syliinsä myös surun ja surijan. Nauru on kärsimyksen sisar. Ne voivat elää myös sylitysten. Hilpeän naurun ei tarvitse pilkata surua, eikä surun tarvitse syyllistää iloa.

Suru, jolle annetaan reilusti tilaa, antaa tilaa myös elämänilolle. Se kutsuu esille onnen, joka ei vierasta kyyneleitä. Enää ei ole tarvetta varjella iloa surulta eikä päinvastoin. Molemmat saavat olla läsnä. Musta surupuku ja pellen kirjavat vaatteet eivät enää häpäise toisiaan. Pettymys ja kiitollisuus eivät enää lyö toisiaan poskelle.

Itku ja nauru suutelevat toisiaan ja molemmat tuottavat kyyneleitä, joissa kaikki saa olla merkillisen lohduttavalla tavalla totta.

Nauru sairauden ja kuoleman edessä

Miten nauru voi tilanteessa, jossa kuolema on vasta saapumassa? Onko se tahditonta, todellisuuksia kieltävää tai kuolemaa uhmaavaa yltiöpäisyyttä? Kaikkea tätäkin se voi olla, muttei aina.

Sairaalan mennessä hilpeys karistetaan jo ulko-ovella. Ainoastaan kirkon ovi on yhtä tehokas hymyn hyydyttävä. Henkilökunta ja potilaat nauravat paljon rohkeammin kuin vierailijat.

On vaikeaa katsella läheisen kuolemanvakavaa sairastumista. Väistämättä peilaamme häneen omaa mahdollista kohtaloamme. Kuolevan kohtaaminen panee meidät vaaralliselta tuntuvan peilin eteen, eikä se hymyilytä. Katselin itsekin sitä joka kerta, kun kävin kuolevaa isääni tervehtimässä. Häpesin itsekeskeisyyttäni, mutta pakko minun on myöntää, että vakavuuteni isäni seurassa oli vakavuutta myös oman kuolevaisuuteni edessä.

Kuoleva itse voi saavuttaa ennen kokemattoman rohkeuden tilan. Kun ei enää ole mitään menetettävää, toisen fyysinen suuremmuus tai verbaalinen ylivertauisuus ei enää pelota. On varaa uhmata ketä ja mitä tahansa rehellisyydellä ja huumorilla, joita mitkään sosiaaliset estot eivät enää pidättele. Hän voi nauraa tai olla vihainen hoitajalle joka herättää hänet antaakseen unilääkettä.

Hoitaja puolestaan on oppinut, että ollakseen todella avuksi hänen on kohdeltava potilaitaan elävinä eikä kuolevina ihmisinä. Siksi hän ei ujostele naurua tai huumoria. Mitä vakavammasta sairaudesta on kysymys, sitä tärkeämpää on naurun kautta pitää yhteyttä elämään. Sama pätee omaisiin. Sairas usein kiusaantuu vierailijoiden ylitraagisesta asenteesta. On kohtuutonta, että hän joutuu lohduttajan rooliin, vaikka onkin mahdollisen kuoleman edessä löytänyt sellaisen näkökulman elämään, joka tekee hänestä vierailijoitaan paremman lohduttajan. Vierailija voisi hetkeksi siirtyä oman menetyksensä keskipisteestä tarjotakseen sairaalle hauskan hetken. Syöpä ei sinänsä naurata ketään; eikä nauru muuta syöpädiagnoosia miksikään muuksi. Sekään ei estä nauramasta ja naurattamasta. Näin päättivät kemoterapiassa tukkansa menettäneen kaverit, jotka leikkasivat päänsä kaljuiksi ennen vierailua. Solidaarisuuden ilmaisu kirjoitti hervottomat naurut. Niistä tuli tärkeä osa perintöä, jonka kuoleva jätti jälkeensä. Nauru ei poista pettymyksiä, menetyksiä ja tragiikkaa. Se antaa meille uusia näkökulmia niihin. On hetkiä, jonne naurulla ja huumorilla on porttikielto. Tragiikka tarvitsee oman häiriöttömän ja kunnioittavan tilansa. Ilman sitä nauru ei enää ole puhdasta ja vilpitöntä.

Itselleen nauraminen

”Fundamentalismi on vakava itseironian puutostila” **Jaakko Heinimäki.**

Autuaita ovat itselleen naurajat, Heiltä ei hauskuus lopu. Jos en itse kuulu nauruni kohteisiin, olen menettänyt tärkeimmän ja kaikkein hassuimman naurun aiheen.

En ole aina osannut nauraa itselleni. Muut ovat opettaneet sen minulle. En ikinä olisi oppinut nauramaan itselleni, ellen olisi oppinut, miksi muut nauravat minulle. Vasta katsottuani itseäni silmillään, olen alkanut nähdä jotain huvittavaa. Nauru ja huumori ovat toiseen näkökulmaan hyppäämistä. Yhdellä loikalla huomio siirtyy kipupisteestä helpottavampaan kohtaan.

Kuvittele esimerkiksi naista, joka bussipysäkillä kompastuu ylipitkään kaulaliinaansa, liukastuu ja pudottaa hattunsa pysäkillä tulevan linja-auton pyörän alle. Hän on kontillaan maassa, kurrottautuu bussin alle pelastaakseen hattunsa sääliittävä jäänökset. Parikymmentä ihmistä hänen takanaan pidättelee vaivoin nauruaan.

Yhtäkkiä hän mielessään siirtyy huvittuneen yleisön joukkoon, katselee pyllistelyään sieltä ja puhkeaa nauruun. Samalla kun hän on naurun kohde, hän myös samaistuu naurajiin. Vasta silloin hän huomaa, ettei vanha tärveltyneen hatun ehkä olekaan sen arvoinen, että tärväisi muutkin vaatteensa ja pahimmassa tapauksessa vaarantaisi henkensä.

Folkloristi **Eeva Leena Kinnusen** mukaan monet sosiaalipsykologiset tutkimukset kertovat, että naiset ovat paljon parempia nauramaan itselleen kuin miehet. Työpaikkahuumorissa naiset pilailevat usein itsensä, ulkonäkönsä tai jonkun poikkeavan käytöksensä kustannuksella.¹⁴¹ Miehet yhtyvät mielellään samaan nauruun, mutta näkevät vähemmän huvittavia puolia itsessään.

Itsetuntemusryhmissä en ole tätä eroa havainnut. Vaikka ryhmiin hakeutuukin nykyään melkein yhtä paljon miehiä kuin naisia, kaikkia taitaa yhdistää samanlainen halu löytää uutta näkökulmaa itseensä. Täällä kokoontuneista AA:n ja ALANON ryhmistäkin olen huomannut, että heidänkin sisäpiirihuumoriinsa kuuluu kyky nauraa itselleen ja sydämellisen hyväntahtoinen tapa nauraa toisilleen.¹⁴²

Nykyään on syntymässä vertaisryhmiä melkein minkälaisille ongelmille tahansa. Kohta meillä on vertaisryhmiä mököttävien murkkutyttären äideille, insinööri-isien aikuisille lapsille, siivousotien häviäjille, sisäisen sankarin uhreille, kiltteydestä kipeille, jne. Hyvä niin. Vertaisryhmien suurin palvelus on kyvyssä antaa toiselle kriittistä palautetta ja peiliä, jonka edessä oppii nauramaan itselleen. Pelastakaa edes rehellisen palautteen antajat ry.

Avointen ja rehellisten vertaisryhmien henkeen kuuluu, että toiselle nauramisessa on myös tietoinen itselleen nauramisen ulottuvuus. Kunkin avoimuus auttaa muita tunnistamaan jotain vastaavaa itsessään. Se vapauttaa ja yhdistää sulkematta ketään ulos. Totuuden tunnistamisessa on vapauttava koominen ulottuvuus. Ryhmien huumori paljastaa nolonkin totuuden lempeästi.

¹⁴¹ **Kinnunen** tekee parhaillaan kirjaa naisten huumorista. Itse olen unohtanut mistä lähteestä tämän tiedon sain.

¹⁴² Eräs anonymi alkoholisti Ed. F on julkaissut humoristisen kirjan, joka heijastaa samaa henkeä. ”God Grant Me The Laughter: A treasury of twelve steps humor” VompCare Publishers. Minneapolis. Pari esimerkkiä: ”Alkoholisteilla ei ole suhteita. He vain ottavat panttivankeja.” ”Joidenkin alkoholistien aikuisten lasten täytyy oikeasti kasvaa aikuisiksi, ennen kuin voimme olla lapsia, joita emme koskaan olleet.” Kun tulen aikuiseksi, haluan tulla lapseksi.”

Kaikki itselleen nauraminen ei tee hyvää. Päinvastoin. Itselleen nauraminen voi olla myös itseensä kohdistuneen pahuuden maksimoimista.

Joskus ryhmiimme on tullut ihmisiä, joilla on melkein vastustamaton kyky houkuttaa muutkin nauramaan itselleen. Vaikka he kertoisivat kuinka traagisista kokemuksista tahansa, he tekevät sen vähintään hymyillen tai itseironialla, joka viettelee muut nauramaan heille. Kun sitä on jatkunut tarpeeksi pitkään, jonkun kuulijan nauru alkaa hyytyä ja hänen silmänsä alkavat kostua. Tilalle hiipii nolous, häpeä ja katumus siitä, että ylipäänsä on suostunut nauramaan. Miksi?

Koko dynamiikka perustuu taipumukseemme imitoida itsen kohdistunutta käytöstä ja asennetta.

Päähenkilö, jonka kärsimyksille on naurettu, on oppinut nauramaan itselleen uhrina. Niin tehdessään hän houkuttelee muita jatkamaan itseään vastaan kohdistunutta väkivaltaa, saamalla heidätkin nauramaan itselleen. Väkivaltaa ylläpitävä noidankehä ei murru ennen kuin joku hänen lähellään vastustaa nauramisen kiusausta ja ottaa hänen kokemansa vääryydet tosissaan.

Toiset taas nauravat itselleen, jotta muut eivät tekisi sitä. He laskevat leikkiä itsestään tai työstään, mutta loukkaantuvat kovasti, jos joku muu tekee samoin. Heillä on yksinoikeus nauraa itselleen.

Tervehdyttävä itselleen nauraminen edellyttää etäisyyden ottoa itsestä. Täytyy astua nahkojensa ulkopuolelle katsomaan itseään hyväntahtoisen koomisella asenteella. Ei sellainen välimatka itsestä vieraannuta tai eksytä itsestä. Päinvastoin. Se lisää itsetuntemusta ja viihtymistä omien nahkojen sisällä. Erehtyminen on inhimillistä ja epäonnistuminen tavallista. Itselleen nauraminen on kypsää aikuisuutta. Se auttaa myös menestyksen ja onnistumisen hetkissä säilyttämään terveen suhteellisuudentajun.

Sama pätee myös yhteisöihin. Kollektiivinen itseironia tuo raitista ilmaa liian tunkkaiseksi käyneeseen yhteisöön. Kyky nauraa yhteisön säännöille, ja sille kuinka hölmön kirjaimellisesti niihin suhtaudutaan, antaa jäsenille hengitystilaa. Kyky nähdä komiikkaa ryhmän jämähtäneessä roolijaossa ja rakenteessa auttaa ihmisiä irtaantumaan asemistaan ja liikkumaan roolista toiseen.

Silloin kun tällainen kyky on hukassa, yhteisön täytyy sietää piirissään ihmisiä, jotka avoimesti nauravat sille. Kun ryhmän sisältä on karkotettu viimeinenkin nauraja, se taantuu henkisen terrorin tasolle. Sen jälkeen nauretaan vain ulkopuolisille. Sekin on hauskaa, mutta ryhmän itsetuntemuksen kannalta sokaisevaa.

Saksalainen teologi **Reinhold Nieburh** väitti, että ”*Kyky nauraa itselleen on esimakua katumukselle. Nauru on rippikammion eteinen.*”¹⁴³ Aluksi väite vaikutti aika hölmöltä. En ole ikinä ripittäytynyt kuin itkien. Tarkemmin ajatellen olen kyllä kevyemmällä tasolla arvon teologin kanssa samaa mieltä. Arjessa hoksaan laiminlyöntini ja ohikävelyni usein koomisessa valossa. Itselleni nauraminen on johdattanut minut moneen vilpittömään anteeksipyyntöön.

Mitään takeita ei ole mistään. Nauru voi myös sotkea ja tulehduttaa työyhteisöä entisestään. Mutta jos opimme yhdessä nauramaan itsellemme, meillä on hyvät mahdollisuudet kasvaa luovaksi, tuottavaksi ja viihtyisäksi työyhteisöksi.

Intiimi nauru

”Läheisen ihmisen kanssa nauraminen sängyssä on kuin rakastelun kruunu. Vatsat hytkyvät samaan tahtiin, eikä millään saa naurua loppumaan. Toinen kun yrittää lopettaa toinen purskahtaa ja taas nauretaan. Mutta tilanne on hyvin hienovireinen. Koen, että täytyy lopettaa ajoissa, jotta nauru jäisi sisälle elämään. Ettei sitä käytä kerralla loppuun, koska silloin hauskuus on pilalla.” **Ystäväkirjeen lukija**

Nauru tarttuu herkimmin intiimissä porukassa ystävien kesken. Seuraamalla kuka nauraa kenenkin kanssa voi isostakin ryhmästä helposti erottaa, ketkä ovat toisilleen kaikkein läheisimmät. Ihmiset, jotka keskustelevat tuntikaupalla nauramatta koskaan, ovat epätodennäköisesti hyvin läheisiä ystäviä.

Ystävien keskeiset hymyt ja naurut eivät kerro vain sen hetkisestä suhteesta. Niissä on historiaa ja huomista. Niistä voi lukea lupausta lojaalisuudesta ja pysyvyydestä. Ei niissä tietenkään mitään takeita ole. Tämän päivän ystävä voi olla huomisen ulosnauraja. Silti ystävien intiimissä naurussa on luotettavuutta, joka kilpailee jopa vakavasti annetun avioliittolupauksen kanssa. Usein se kestääkin parisuhdetta kauemmin.

Ystävien nauru tanssii jaettuun salaisuuden ympärillä. Ystävä saa nauraa asioille, joita salaan muilta. Minä saan nauraa paheille, joita hän ei kehtaisi kertoa kenellekään. Ystävät voivat keskenään vitsailla

¹⁴³ Siteerattu kirjassa: **Morreall, John.** *Comedy, Tragedy and Religion.* State University of New York Press. 1999. s. 122.

asioilla, jotka muiden korvissa herättäisivät pahennusta. Intiimin naurun suojissa otetaan sellaisia avoimuuden riskejä, joita ei laskelmoidun luottamuksen tuloksena uskaltaisi ottaa. Naurulla sinetöidään luottamus, jonka pettäminen sattuu enemmän kuin mikään muu. Sydänystävät nauravat keskenään tavalla, jota ei voi kopioida pinnallisempaan suhteeseen. Sen lähemmäksi vallatonta tasavertaisuutta tuskin pääsee.

Parin ikääntyessä seksikkyys rapisee, kauneus ryppyilee ja voimat romahtavat, mutta puoliset jotka säilyttävät kykynsä nauraa yhdessä viihtyvät toistensa kanssa loppuun asti. Kuulemieni kokemusten pohjalta kirjoitin runon naurun kuolemasta parisuhteesta.

”Me emme enää saa toisiamme nauramaan.

Ei hän muuten niin toisenlainen ole. Enkä minä ole lakannut häntä rakastamasta.

Mutta täytyyhän meillä olla muutakin yhteistä kuin raskaat työt ja kolme lasta.

Se on varmaa, että emme pysty enää yhdessä nauramaan.

Muistan kuinka pienestäkin sanasta saatoimme räjähtää nauramaan.

Nyt vain hoidamme asioita ja venytämme väkinäisesti huuliamme.

Minulla on ikävä häntä silloinkin, kun hajamielisesti halaamme.

Voi kuinka voisimme taas sulautua yhdessä nauramaan.

Joskus kuuntelen häntä ystäviensä kanssa. Voi sitä naurun runsautta.

Illalla vaihdamme keskinäiset kuulumiset, joissa ei ole mitään uutta.

Miksi emme enää saa toisiamme nauramaan?

Yöllä herään joskus itkien. Onneksi hän ei ole huomannut mitään.

Tänään mietin, miksi ihmeessä en ole jakanut hänelle sitäkään.

Mutta miten salainen kyynel voisi koskaan saada meitä taas nauramaan?”

Juuri salaisen kyneleen jakaminen on avain intiimin naurun säilymiselle. Jos elämän varjoista jakaminen on pinnallista, naurukin muuttuu sellaiseksi. Koska elämä on muutenkin täynnä teeskenneltyä ja muodollista nauramista, harva jaksaa jatkaa sitä kotona.

Mikä tappaa naurun parisuhteesta?

Kokemuksistani löydän kolme päätekijää: valtataistelu, totuudellisuudesta tinkiminen ja katkeruus.

Valtataistelun aikana ei ole varaa heittäytyä vallattomaan nauruun. Aseitaan ei saa hetkeksikään unohtaa.

Hymytön mökötyys on suomalaisen valtataistelun yleisin menetelmä. ”Mykkäkoulu” on juonen paljastava nimitys. Kouluttaja on mykkä, eikä hän puhu koulutettavalle mitään ennen kuin tämä arvaa, mitä yrittää sanattomuudellaan sanoa ja toimii sen mukaisesti. Mökötyys on paljon puhuva koulutusmuoto, jossa ei sanota mitään. Sen tulokset ovat kouluttajan kannalta varsin turhauttavat, koska koulutettavilla on taipumus imitoida opettajan menetelmää. Lopputulos on kaksi mykkää kouluttajaa eikä yhtään oppilasta. Totuudellisuus on sydämellisen ja yhdistävän naurun ehto. Jos osapuolet eivät uskalla olla intiimisti toisia tunteittensa ja tarpeittensa ilmaisussa, heidän täytyy myös varoa mille nauravat. Jos suojelee toista sisäiseltä totuudeltaan, vartija seisoo myös spontaanin naurun portilla. Vilpittön nauru nousee suojaamattoman sydämen ytimestä. Jos siellä piilotellaan paljon jakamattomia tunteita, tarpeita, tahtomisia ja arvostuksia, nauru käpertyy samaan piilopaikkaan.

Katkeruutta keskittyy siihen, mikä on turhauttanut ja edelleen tuottaa pettymystä. Katkeruus ei välttämättä sammuta naurua, mutta muuttaa sen sävyä peitellyn vähätteleväksi ja ivaavaksi. Kaunan kuorma kasvaa.

Keskenään piilokaunaiset puoliset voivat kyllä hoitaa arkiteatterinsa niin, ettei ulkopuolinen huomaa heidän suhteensa takkuisuutta. Yhtä asiaa heidän on kuitenkin vaikea näytellä: hymyillen silmiin katsomista, spontaanisti toisilleen nauramista ja hyväntahtoista keskinäistä huumorintajua.

Sen puute paljastaa lapsille todellisen intimitietin, luottamuksen ja rakkauden kadonneen heidän väliltään. Pari, joka ei enää naura yhdessä, on olennaisella tasolla kuollut toisilleen – tai halvaantuneet toistensa edessä.

Kun piilossa olevat asiat on vihdoin kohdattu ja käsitelty, pari voi monen vuoden jälkeen ensimmäistä kertaa katsoa toisiaan silmiin ja hymyillä vilpittömästi. Se on kuin suhteen uudestisyntymä. Sama vilpittömyys, jolla aikanaan luvattiin uskollisuutta kuolemaan asti, elää nyt yhteisessä hymyssä ja naurussa. Melkein mitä tahansa elämässä voi näytellä ja uskottavasti teeskennellä, mutta silmiin katsovaa hyväksyvää hymyä ja toisesta iloitsevaa naurua on melkein mahdotonta näytellä.

”En ole koskaan nähnyt sinua niin kauniina kuin nyt”, hän sanoi hymyilevälle miehelleen 13 vuoden vanhan kaunan selvittyä.

Lapsen ensimmäinen hymy ja myöhemmin vapautuva varaukseton nauru tuo viettelevän tuulahduksen isän ja äidin välille, jotka ovat oppineet panttaamaan hymynsä ja laskelmoimaan naurunsa. Pieni lapsi on vielä täysin tietämätön maailmasta, jossa hymy tai sen pidättäminen on taktisesti harkittu viesti, ja nauru on muuttunut parisuhdanteen vältettäväksi riskisijoitukseksi. Lapsen nauru kutsuu isää ja äitiä maailmaan, jossa ei ole hymyttömyydellä viestitettyä kaunaa tai pidätetyllä naurulla ilmaistua katkeruutta. Se kutsuu siunattuun unohdukseen, tilaan jossa on vain kiitollisuutta ja iloa toisen olemassaolosta. Tässä mielessä unelma lapsesta, joka pelastaisi parisuhteen, ei ole täysin perusteeton unelma. Lapsen nauru on houkuteluttu monta toisilleen katkeroitunutta isää ja äitiä unohtamaan itsekeskeiset vaatimuksensa ja antautumaan uudelleen elämän ihmeen vietäviksi. Keskinäiset pettymykset on käsitelty syvällisten keskustelujen kautta tai sitten ne on vain hyväksytyt rajallisen elämän tosiasioiksi, joita ei tarvitse kenellekään antaa anteeksi. Herättäjänä on kuitenkin ollut kaikesta tietämättömän pienen lapsen nauru, joka on vietellyt heidät tarvekeskeisen arjen keskeltä olemassaolon korkeammalle tasolle. Me opetamme lapsemme nauramaan, mutta sen jälkeen he muistuttavat meitä naurun laskelmoimattomasta ja armollisesta sisällöstä.

Naurun vapauttaminen

”Älä panttaa naurua, kunnes olet täydellisen onnellinen.”

”Minun täytyy oppia nauramaan”, hän sanoi hitaasti ja hyvin totisesti, ikään kuin olisi juuri päättänyt sitoutua vaikeaan ja hikiseen projektiin. Sen jälkeen hän tuijotti lattiaa miettelään näköisenä.

Kun hän nosti katseensa, hän näki kömpelön yritykseni pysyä pokkana. Katseemme kohtasivat ja räjähdimme molemmat sydämelliseen nauruun.

Omassa elämässäni kaikkein olennaisimmat elämänmuutokset eivät ole tulleet uuden oppimisen kautta, vaan vanhan poisoppimisen kautta. Täytyy vain tulla tietoiseksi oman elämänsä ehkäisymenetelmistä, elämää pilaavista tavoista ja totumuksista, tuhoisista reaktiomalleista ja käytöskaaavoista, haitallisista asenteista ja vääristä uskomuksista, väsyttävistä juonitteluista ja salatuista pyrkimyksistä jne.

Sitä mukaan kun vanha purkautuu, uusi löytyy kuin kauan vuoroaan odottaneena todellisuutena sisällämme.

En väitä että sisikuntamme on vain paljastumaton aarrearkku, josta löytyy kaikki mitä elämään ja hyvinvointiin tarvitaan. Monet asiat opimme oikeasti ihan uusina löydettyämme ne ensin jossakin toisessa, mutta nauru on useimmissa olemassa, unohdettuna ja tukahdutettuna lapsen kokemuksena. Ei nauru ole hankalan oppimisen vaan uskalluksen ja avautumisen takana.

Silti täytyy joskus aloittaa naurun ABC:stä. Jyväskyläläinen toimittaja **Vesa Karvinen** joutui niin tekemään. Muutaman vuoden aikana hänen isänsä kuoli jäätyään junan alle, kaksi veljestä hukkuivat peräkkäisinä syksyinä ja äiti vammautui vakavasti liikenneonnettomuudessa. Sen lisäksi Karvinen itse sai sydänkohtauksen, joutui ohitusleikkaukseen ja jäi vielä työttömäksi. Vähemmästäkin ilo hyytyy ja huumori on kadoksissa. Karvinen ei luovuttanut. Hän halusi tutkia, minkälaisista asioista ilo syntyy uudestaan ja alkoi kerätä kaikenlaista nauruun ja huumoriin liittyvää tutkimustietoa.

Vesa Karvisesta kehittyi ilon ammattilainen, joka kiertää nyt ympäri maata pitämässä naurukursseja ja -luentoja. Hän opettaa niin henkisistä kuin ruumiillisistakin vaikeuksista kärsiviä löytämään nauramisen taidon.¹⁴⁴ Harvalla onkaan mitään tarvetta oppia sammuttamaan naurua. Useimmat ovat sen oppineet jo aikoja sitten.

Nauruoppaita ja kursseja löytyy muiltakin suomalaisilta. Siitä on tulossa uusi trendituote. Kannattaa niihin silti tutustua, jos elämästä on nauru vähissä. Vakavana tosikkona annan vain muutaman suosituksen, joita olen itse vaivalloisesti yrittänyt soveltaa.

Vaihda näkökulmaa

”Toisinaan kestän lasten kiukuttelua paremmin ja toisinaan en sitten ollenkaan. Joskus minua siunataan päivillä tai hetkillä jolloin kadotan tyystin aikuismaisen hallinnan ja repeän nauruun toisen saadessa kiukku hepulin. Parhaiten muistan tilanteen, jossa 6 -vuotia sai sellaisen raivarin, että pomppi tasajalkaa

¹⁴⁴ LEIKKIMIEMI KY. Kauppakatu 30 A 7. 40100 JYVÄSKYLÄ. Puhelin 014-667 144. GSM 0400-813 460. Telefax 014-667188. vesa.karvinen@leikkimieli.fi. www.leikkimieli.fi

kuin mikäkin pikkupiru ja huusi kuin sika. Aluksi nousi kiukku, että nyt saakeli saa riittää, mutta sitten yhtäkkiä' näinkin tilanteen niin huvittavana, etten voinut kuin nauraa itseni tikahduksiin. Siihen se tyttöni kiukku sitten laantui.” **Ystäväkirjeen lukija**

Voimme harjoitella hassunkuristen näkökulmien etsimistä. Useimmat halusivat joskus olla kärpäsenä katossa tilanteessa, johon meillä ei ole pääsyä, mutta kuinka monet ovat olleet kärpäsenä katossa juuri tässä ja nyt? Miltä keskinäinen inttäminen on näyttänyt, kun olet katsonut sitä kärpäsen tai pölypunkin näkökulmasta? Miltä oma loukkaantunut käyttäytymisesi näyttäisi, jos katsoisit sitä kaksikymmentä vuotta vanhentuneena? Miltä työpaikkastressisi aiheet näyttäisivät lapsen silmin? Miltä esimiehesi näyttäisi pirun tai suojelusenkelin silmin? Miltä elämäsi hankalin ihminen näyttää sokean isoäitisi silmin? Oletko koskaan katsellut itseäsi varauksettomasti rakastavin silmin?

Tarkastelukulmien vaihdot ja siihen liittyvät roolinvaihdot ovat hyvää mielen jumbppaa. Samalla ne avaavat mieltä komedian ulottuvuuksille. Kunnan komediassa samaan ilmiöön voi olla tusinan verran erilaisia ja yhtä hämmentäviä näkökulmia. Traaginen mielenlaatu ei siedä sellaista hämmennystä. Se pyrkii paljon selkeämpään tapahtumien ja ihmisten luokitteluun, eikä siedä niiden kyseenalaistamista. Vaihdaakseni taas näkökulmaa; Kaikki traagisissa tunnelmissa elävät ihmiset eivät suinkaan ole suppeakatseisia ja huumorintajuttomia tomppelleita. Elämä on oikeasti myös tragediaa. Kun useimmat sulkevat silmänsä siltä, jotkut kokevat kutsumukseksi olla erityisen uskollisia juuri yhdelle traagiselle näkökulmalle. Ekotragediasta huolestunut **Pentti Linkola** on henkilökohtaiseen depressioon asti uskollinen massiiviselle tragedialle, josta monet muut vääntävät vain hauskoja vitsejä. Hänelle koomisen näkökulman etsiminen ekokatastrofiin olisi uskottomuutta tosiasioille.

Niin terveellistä kuin näkökulman vaihto voi ollakin, se myös vie lähelle postmodernia kiusausta aina ja kaikkialla vaihtaa näkökulmia, jottei minkään edessä tarvitsisi pysähtyä eikä mihinkään tarvitsisi sitoutua. Milloin uusia näkökulmia sitten pitäisi etsiä ja milloin ei? En tiedä. Melkein aina – luulisin. Rakastumista ja raivoa kutsutaan sokeiksi juuri siksi, että ne ovat lukkiutuneet vain yhteen näkökulmaan. Traagiset sankarit puolestaan ovat sankareita siksi, että ovat lukinneet tahtonsa ja tunteensa vain yhteen näkökulmaan. Sovinnon sankarit taas ovat sankareita siksi, että ovat pystyneet näkemään ja kokemaan asioita myös vihollisen näkökulmasta.

Se on varmaa, että uusi näkökulma ei aina vapauta nauramaan. Se voi yhtä hyvin vapauttaa suuttumaan tai suremaan.

Miksi kirjoitan tätä ystäväkirjettä naurusta välillä kyllästymiseen asti? Löytääkseni uusia näkökulmia nauruun. Eivät nekään kaikki naurata – mutta sekin voi naurattaa.

”Vaikka mikään ei ole typerämpää kuin pilailu vakavilla ja arvokkailla asioilla niin toisaalta mikään ei ole niin hupaisaa kuin vakavuuden havaitseminen leikissä.” **Erasmus Rotterdamlainen**¹⁴⁵

Hmmm. Tosikkona voisi olla hupaisaa havaita myös leikkiä vakavuuden keskellä.

Naura nauravien kanssa

”Minulla on työkaveri, joka tullessaan huoneeseeni tuo aina naurun mukanaan! Vaikka kuinka surkea olo olisi, niin aina auttaa! Me kikatamme koko ajan kun puhumme toisillemme, kaikki asiat ikään kuin muuttuvat naurettaviksi!” **Ystäväkirjeen lukija**

Lehtien parisuhdehaastatteluissa esitetään monesti kysymys: *”Miksi haluat edelleen elää hänen kanssaan?”*

Hämmästyttävän usein ensimmäinen vastaus on: *”Koska hän saa minut nauramaan”*

Onko se merkki ongelmallisesta läheisriippuvuudesta? Lakkaako nauru kun naurattajaa ei enää jostain syystä ole? Vai myöntävätkö nämä ihmiset jotain sellaista, joka loppujen lopuksi on kaikkien kohdalla totta? Sen, että tarvitsemme nauravia ihmisiä voidaksemme itse vapautua nauramaan.

Koska nauru todellakin on tarttuvaa, meidän pitää joskus tartuttaa itsemme niiden kautta, jotka jo ovat saaneet tartunnan ja välttää sellaista seuraa, jossa minkäänlaista tartuntavaaraa ei ole.

Minkälaisia seurannan valinnan muutoksia se sinun elämässäsi merkitsisi? Jos vietät niin paljon aikaa lasten seurassa, että olet tullut immuuniksi heidän naurulleen, hankkiudu huumorintajuisten aikuisten seuraan – tai päinvastoin. Jos sellaista seuraa ei ole, vuokraa muutama hyvä komedia tai mene seuraamaan eduskunnan täysistuntoa ja hakeudu sen päätteeksi lasten leikkipuistoon. Ehkä löydät yhteyden sisäiseen Moosekseesi.

¹⁴⁵ **Erasmus Rotterdamlainen.** *Tyhmyyden ylistys.* Karisto 1997. s. 23.

Lemmikkieläimet tyydyttävät monia yksilöllisiä tarpeita, mutta naurukumppaneiksi heistä ei ole. Kissat, koirat, liskot ja linnut voivat olla lohduttavia, viihdyttäviä ja monella tavalla ihania. Ne eivät kuitenkaan simuloi niin paljon naurua kuin omaa lajiasi oleva eläin – olkoonkin vaikka toista rotua.

Erasmus Rotterdamlainen, Lutherin aikainen kristitty humanisti, nauroi aikansa kaikissa säädyissä esiintyville tyhmyyksille loistavalla satiirillaan: *Tyhmyyden ylistys*. Osa hänen satiiristaan kuulostaa minusta kuitenkin vilpittömältä tyhmyyden ylistykseltä, ja sellaisen seuran kuvaukselta, jota voisi tarvita kun nauru on kaukana. Vai mitä sanot seuraavista sitaateista:

Tyhmyys puhuu: ”Niin paljon kuin kuolevaiset minua yleensä parhaavatkin, väitän siitä huolimatta, että minä, juuri ja ainoastaan minä kirjoitan taivaallisella voimallani ilon sekä jumalista että ihmisistä. Mitä puhuvini ja vakuuttavini todiste on se, että heti ilmestyessäni teidän runsaslukuiseen seuraanne herätän iloa. Teidän kaikkien kasvoilla alkaa säteillä jokin uusi ja epätavallinen hilpeys...Kaikki saa tuota pikaa uuden sävyn, uuden raikkaan nuorekkaan ja vehmaan värin ...

Ei edes Venus uskaltaisi kiittää minua siitä, että ilman minun vaikutusvaltaani ja tukeani hänen vaikutusvaltansa valuisi tyhjiin ... Miksi me hellimme, hyväilemme ja vaalimme lapsiamme? Miksi jopa vihamiehemme heltyvät ja auttavat heitä hädässä? Siksi että luonto, joka ohjaa kaikkea niin viisaasti, on varustanut kaukonäköisesti vastasyntyneet tyhmyyden houkuttelevalla leimalla, joka kaksinkertaistaa heidän herättämänsä ilon...Eikö lapsuus ole juuri typeryyksien puhumista ja tekemistä? Eikö meitä lapsissa miellytä eniten juuri se, ettei heidän ryhtymisissään ole mitään tolkkua? Jos lapsi puhuisi ja käyttäytyisi kuin aikuinen, eikö hän herättäisi meissä vain ärtymystä?..

Ja mistä on peräisin nuorten ihmisten sulous? Mistäpä muualta kuin minulta. Minä juuri suon heille etuoikeuden käyttäytyä mahdollisimman hölmösti ja siksi mahdollisimman huolettomasti... Mitä kauemmas nuoriso etääntyy minusta, sitä vähemmän se nauttii elämästä, kunnes se vihdoinkin saapuu vaivalloisen ja marisevan vanhuuden kynnykselle...Siksi juuri lahjoitan vanhuksille lapsenmielen. Minua he saavat kiittää siitä, että ovat vapautuneet niistä huolista ja suurista, jotka viisaista vaivaavat... On ilmeisesti minun suopeuttani, että ikäkulujen ukkojen sallitaan juoksennella missä milloinkin, vaikka heissä tuskin on enää ihmisen näköä. Kaljuina, kurtuisina, harmaina, hampaattomina he sammaltavat kaikenlaisia älyttömyyksiä... Yksi värjää valkoisen tukkansa, toinen peittää kaljunsu tekokuontalolla, kolmas lainaa tekohampaansa vaikka lähimmäiseltä sukulaiseltaan sialta, neljäs rakastuu kuolettavasti nuoreen neitoon ja kosiskelle häntä narrimaisemmin ja naurettavammin kuin yksikään nuorukainen... Mutta se huvittaa heitä itseänkin, he jatkavat elämäänsä humussa ja sumussa ja nauttivat rajattomasti sen onnen makeudesta, jonka minä, yksin minä yksin suon.

Näin ollen toiperä ihminen ei ole onnettomampi kuin lukutaidoton hevonen, koska typeryyks kuuluu ihmislukuun...Kehotan siis sinua tutkimaan, sinä ylettömän viisas arkihölmö, kuinka lukemattomat huolet sinua öin ja päivin saartavat, keräämään yhdeksi röykkiöksi elämäsi kaikki vastoinkäymiset. Silloin tajuat sen pahan määrän, jolta olen rakkaat houkkioni varjellut. Lisään vielä tähän, että he itse kokemansa pysyvän ilon, leikkimielien, pilailunhalun ja hilpeyden ohella herättävät kaikissa muissakin hyväntuulisuutta, virkeätä mieltä, kujeilunhalua ja hymyä...

Sen mitä narrilla on sydämellään, hän paljastaa avoimesti ilmeillään ja lausuu julki puheillaan. Viisailla sen sijaan on kaksi kieltä, joista toinen ilmaisee totuuden, toinen myötäilee aikaa ja tilannetta...

Kuitenkaan, näin sanotaan, kenenkään päähän ei ole pälkähtänyt kantaa uhrilahjoja tai rakentaa temppeleitä Tyhmyydelle. Minua hämmästyttää moinen kiittämättömyys... Ja miksi haluaisin omaa temppeleitä, koska temppeleinäni on koko maan piiri, jota kauniimpaa ei silmä voi nähdä.”¹⁴⁶

Tyhmyri voi nähdä asioita, joille tietäjä on sokea. Tyhmyys voi vapauttaa naurun jota näkijä ei ymmärrä, vaikka nauru voi olla paljon viisaampi kuin hänen syvällinen visionsa.

Juhli

Ei ihminen elä ainoastaan leivästä. Hän tarvitsee myös suolaista Voimariinia sen päälle. Juhliminen lisää herkkua leivän päälle. Se on terveellinen irtiotto työstä, suorituspainesta ja itsensä brändäämisestä.

Viime vuosina olemme Ystävyys Majatalossa lisänneet juhlien määrää. Olemme etsineet uusia juhlinnan aiheita kuten kyläjuhlat, erilaiset musikaaliset juhlat jne. Olemme juhlineen omia tasavuosiämme maksimaalisesti ja kehottaneet ystäviämme tekemään samoin.

Viesti ei aina mene perille. Moni kokee juhlien vain lisäävän työstressiä, suorituspainetta ja itsensä mainostamisen pakkoa. Siksi monet vieroksuvat esim. synttärjuhlien järjestämistä. He eivät jaksakaan eivätkä

halua siihen liittyvää teatteria, eivätkä oikeasti enää usko vilpittömiin ja ihmisiä oikeasti yhdistäviin juhliin.

Meidän kokemuksemme on toisenlainen. Juhlamme ovat olleet aidon kohtaamisen ja vilpittömän kiitollisuuden huippuhetkiä. Mikä niiden salaisuus on? En oikein tiedä, mutta ehkä ne tiivistyvät sanoihin: tilananto, luottamus ja spontaanisuus. Täysin ohjelmoitu juhla ei anna tilaa luottamukselle eikä siitä seuraavalle spontaanisuudelle. Onnistunut juhla on tulosta turvallisuutta antavasta perusrungosta ja sen sisälle luodusta vapaudesta. Jollakin täytyy olla rohkeutta täyttää vapauden tila luottamuksen hengellä, joka tekee spontaanin improvisaation mahdolliseksi. En osaa kuvata miten se tehdään. Luottamusta joko on tai sitten sitä ei ole. Kun sitä on, sen keskellä syntyy tilaa kiitolliselle naurulle. Olen kiitollinen itsestäni. Olen kiitollinen sinusta. Nostakaamme naurava malja sille.

Huolehdi siitä, että kaikki tulevat esitellyiksi toisilleen tai saavat hyvän mahdollisuuden tutustua kasvoista kasvoihin, mutta älä tee sitä liian ohjelmoidusti. Ihmiset nauravat yleensä vain silmätysten ja kasvotusten. Vaali juhlissasi tarinoita enemmän kuin vitsejä. Sydämellisin nauru toteutuu suhteessa toiseen. Vitsit ovat yleensä vain tutustumisen esteitä, harhautuksia pois itsestä. Henkilökohtaiset tarinat avaavat toiselle väylää itseeni. Siksi ne ovat niin hauskoja. Älä anna perheen tai ystäväpiirin yhteisten naurutarinoiden unohtua. Niillä on paljon vilpittömämmin ja syvemmin yhdistävä vaikutus kuin sarjalla uusia vitsejä. Muistatko kun menit lapsesi kanssa ensimmäistä kertaa autopesulaan ja unohdit ikkunan auki? Muistatko kun menit aamutokkurassa ratikalla töihin ja aloit ihmetellä ihmisten katseita ja outoa hajua? Olit heittänyt salkkusi roskikseen ja tuonut roskapussin mukanasi ratikkaan. Tuntevatko lapsesi nämä tarinat? Eivät tietenkään, koska ne ovat minun. Sinulla on omasi.

Riko juhlassa jotain sovinnasta. Ehkä seuraavaksi uskallat tehdä sen myös arjessa. Tee kerrankin jotain odottamatonta, sinulle epätyypillistä, mutta kuitenkin aidosti olennaista itseäsi ilmaisevaa.

Mitä se sinun tapauksessasi voisi olla, kun seuraavan kerran järjestät juhlat, menet töihin, tulet työstä kotiin, tapaavat vanhempiasi tai teet jotain lastesi kanssa? Pieni yllätys arkitapaamisessakin voi olla juhlaa.

Naurun Julmat kasvot

Henri Bergson aavisti jo v. 1900 julkaistun kirjansa loppusivuilla, ettei nauru ollut pelkästään hauska asia:

”Nauru ei koskaan voi olla täysin oikeudenmukainen... luonto on jättänyt ihmisistä parhaisiinkin pientä pahantahtoisuuden tai ilkeyden varantoa. Kenties tähän kysymykseen ei kannata liikaa paneutua. Löytäisimme tuskin mitään erityisen imartelevaa. Näkisimme, että jännityksen laukaiseminen tai ulospäin suuntautumisen yllyke on naurulle vain alkusoittoa...!” Sen jälkeen hän kuvasi muutamalla lauseella naurun alla olevaa ”hienoista itsekkyyttä”, mutta ei halunnut tutkia naurun synkempää puolta sen enempää. Yli sata vuotta myöhemmin voimme todeta, että kaikki nauru ei todellakaan kerro ihmisestä mitään *”erityisen imartelevaa.”*

Tänään on helppo olla köyhien ja syrjäytettyjen puolella. Sillä voi ansaita ylimääräisiä pisteitä. Paljon vaikeampaa on arjessa puolustaa naurunalaisiksi joutuneiden ihmisarvoa. Naurunalaisiksi tuleminen on kauhistuttavampaa kuin köyhyys, työttömyys, sairaus tai pysyvä vamma. Niitä vielä kestää, mutta naurunalaisiksi joutumisen uhka ohjaa käytöstämme vahvemmin kuin mitkään ikivanhoista moraalikodeista.

Voimme eettisin perustein kyseenalaistaa elintasoamme ja kuulostaa fiksuilta ja tiedostavilta ihmisiltä, vaikka emme käytännössä muuttaisi kulutustottumuksiamme lainkaan. Nauraa silti haluamme, mille tai kenelle tahdomme. Siihen ei kukaan saa puuttua. Naurun eettinen kyseenalaistaminen on tyhmääkin tyhempää moralisointia. Kuka voi olla niin moukkamainen, että lähtee moraalisiin perustein arvioimaan naurua. Nauru on hyvän ja pahan tuolla puolen – tai niin haluamme ainakin uskoa. Silti meitä ei välttämättä naurata, kun toistuvasti humalassa ajanut kaverimme kertoo vitsinä, kuinka ei muista miten ihmeessä on löytänyt autollaan kotiin.

Voin nauraa mille vain ja milloin vain, mutta pitäisikö minun tehdä niin? Minulla on vapaus nauraa kenelle tahansa, mutta onko se aina oikein? Yhtä lailla voin kysyä, onko oikein olla nauramatta joissakin tilanteissa. Kysymys nauramisen etiikasta voi hymyilyttää jo kättelyssä. Postmoderni ihminen ei halua asettaa naurua oikean ja väärän puntariin. Vaikka siihen on historian aikana suhtauduttu hyvin vakavasti, viimeisten vuosikymmenten aikana nauramiseen liittyvät moraaliset kysymykset eivät ole olleet trendikkäitä.

Minkälaista on hyvä elämä? Minkälaista on hyvä nauru? Millä tavalla nämä voivat muuttua pahoiksi? Nämä ovat edelleen tärkeitä kysymyksiä. Se mille **Osama BinLaden, George Bush**, sinä tai minä nauramme, ei ole seurauksiltaan samantekevää.

Mielipidekyselyt oikeutetuista naurun kohteista olisivat eri puolilla maailmaa hyvin erilaiset. Löytyykö gallupmoraalia päteväämpää kriteeriä naurulle ja nauramattomuudelle? Jos sellaisia löytyy, ne valuvat vetenä lakikirjojen sivujen välitse. Sääntökokoelma naurusta olisi itsessään naurettava. Naurun eettiset ulottuvuudet eivät taivu juridiselle kielelle. Ne ovat liian monivivahteisia sääntöjen ja pykälien maailmaan. Silti uskon jokaisen kokeneen itseensä kohdistuneen naurun moraalisesti vääränä ja ehkä omankin naurunsa eettisesti kyseenalaisena. Nauramatta jättäminenkin on voinut vaivata samoista syistä. Nauru itsessään voi olla vilpittöntä tai teeskenneltyä. Sekin on moraalinen kysymys. Kuinka totuudellisia olemme naurussamme? Pelkkä hymy voi paljastaa rehellisyytemme tason. Vilpittömän hymy on vaivaton refleksi. Teeskennelty hymy vaatii liian monen lihaksen hallintaa. Suupielet kyllä kohoavat, mutta silmät paljastavat totuuden, joka harvalta jää huomaamatta. Useimmat tunnistavat myyntiaikeissa olevan kauppiaan, poliitikon tai sosiaalisen kieroilijan hymyn. Vilpittömää naurua on vielä vaikeampi teeskennellä. Strategisesti suunniteltu manipulatiivinen itku on paljon helpompi suoritus.

Vilpittömän hymy tai nauru voi paljastaa vaarallisen totuuden. Entisen Neuvostoliiton kansalaiset tiesivät varsin hyvin, missä kohdin piti salata naurunsa, ettei joutuisi vankilaan. Monen pokka kuitenkin petti valtaa pitäviä pilkkaavien vitsien edessä. He saivat maksaa naurustaan raskaan hinnan. Vaikka seuraukset eivät enää ole niin raskaat, teeskennelty nauru ja teeskennelty naurusta pidättäytyminen ovat yhtä yleisiä demokraattisessa yhteiskunnassamme.

Nauru voi olla lohduttava ja julma. Nauru voi olla petollinen ja viaton. Nauru tai nauramattomuus voidaan laittaa eettiseen puntariin, jonka paljastamat lukemat eivät aina ole *"erityisen imartelevat"* Minusta ei ole sattunutta että englannin kielessä naurua tarkoittavan sanan eteen tarvitsee lisätä vain yksi kirjan (*s*)*laughter*, niin sanan merkitys muuttuu teurastukseksi.

Maailman paras vitsi

Vitsin kertoja harvoin antaa mitään vakuuttavia todisteita huumorintajustaan. Olen tavannut sujuvia vitsin kertoja, joiden huumorintaju on miinuksella. Tunnen myös huumorintajuisia ihmisiä, joilla ei ole ainuttakaan vitsiä varastossaan.

Maailmassa, jossa kaikki luonnollinen on korvautumassa opitulla menetelmällä, vitsikkyudesta on tullut markkinavaltti. Kun vilpittömissä suhteissa toteutuva tilannehumori kuolee, naurun tyhjiötä yritetään täyttää ulkoa opituilla vitseillä. Vertailun ja kilpailun ilmapiirissä parhaiden vitsien keksijät myös palkitaan.

Vuoden päivät kestänyt kisa kaikkien aikojen parhaimmasta vitsistä on vihdoinkin ratkennut. Voittaja nimettiin peräti 40 000 vitsiehdokkaan joukosta. Eri vitsit saivat yli kaksi miljoonaa kannatusääntä 70 maan kansalaisilta. Vitsikeruukisan järjesti **Hertfordshiren** yliopiston psykologiryhmä **Laugh Lab**.¹⁴⁷ *New Scientistin* verkkouutisen¹⁴⁸ mukaan äänestys paljasti että eri kansat nauravat erilaisille asioille. Britit, irlantilaiset ja australialaiset pitivät kielikikkailusta. Yhdysvaltalaiset ja kanadalaiset repivät riemua muiden epäonnistumisesta. Japanissa vitsit taitavat olla vähissä. Sieltä ei tullut yhtään tarjokasta kisaan. Voittaneen vitsin oli keksinyt tai kirjannut manchesteriläinen **Gurpal Gosall**. Lieneekö sattuma, että hän oli ammatiltaan psykiatri.

Newjerseyläinen jahtiseurue on metsällä, kun yksi porukasta kaatuu yllättäen maahan. Miehen hengitys tuntuu pysähtyneen ja hänen silmänsä ovat kääntyneet ympäri. Metsästyskaveri tarttuu kännykkäänsä ja naputtelee hätäkeskuksen numeron

"Ystäväni on kuollut. Mitä minä voin tehdä!"

Keskusneiti rauhoittelee miestä.

"Ei mitään paniikkia. Varmistakaa ensin, että kaverinne on todella kuollut."

Linjoilla on hetken hiljaisuus ja sitten kuuluu laukaus. Metsämies palaa puhelimeen.

"OK, mitä sen jälkeen tehdään?"

En mahtanut mitään spontaanille naurulleni. Hämmennykseni tuli jälkijunassa. Tietenkin on vapauttavaa kuulla vitsi, joka vakuuttaa minulle että tuolla jossain on minuakin tyhmempiä ihmisiä. Vitsin suomalaisessa versiossa metsästäjaseurue olisi ruotsalainen.

¹⁴⁷ www.laughlab.co.uk.

¹⁴⁸ www.newscientist.com/news

Suo minun laimentaa nauruasi. Tässä pienessä vitsikkäässä tragikomediasa on vain kolme päähenkilöä: Metsästäjä, keskusneiti ja uhri. Pieni yksityiskohta kuitenkin yhdistää tämän vitsin maailmanhistorian vanhimpiin myytteihin ja kansaa yhdistäviin rituaaleihin: Uhrilla ei ole ääntä.

Meillä ei enää ole kansaa yhdistäviä uhririteitä, mutta pallean jyskyttävä ja kyyneliä kirvoittava kollektiivinen yhteisnaurumme voi edelleen polkea alleen äänettömän uhrin. Hänelle on korkeintaan annettu repliikki, joka sopii uhratun viimeisiksi sanoiksi. Jos hän oikeasti saisi puhua meille, hänestä tulisi ilomme pilaaja. Joku ehkä edelleen jatkaisi hänelle nauramista, mutta joukkoon hiipinyt hämmennys pilaisi kaikkia yhdistävän riemun.

Pakko naurattaa

”Isäni oli alkoholisti, ja äiti avuton, katkera, joskus marttyyri. Selvimmin muistan pelon ilmapiirin ja katastrofin odotuksen. Minä vanhimpana lapsena koin vastuuta perheestä. Kun tilanteet olivat ahdistavia minä aloin pelleillä. Myöhemmin omaksuin pellen roolin vähän joka lähtöön. Minulta alettiin odottaa jotain ”loppukevennystä”. Itku oli kielletty, mutta se on toinen tarina.” **Ystäväkirjeen lukija**

Koska yhteinen nauraminen tuntuu niin yhdistävältä, sen tuottajat palkitaan takuuvarmalla hyväksynnällä. Mitä kauemmas seurue on eksynyt muista tavoista kokea syvää yhteyttä, siitä vahvempi tarve sillä on löytää ihmisiä, joilla on kyky houkutelua muut tähän hetkellisesti yhdistävään kokemukseen. Tämän päivän sosiaalinen elämä on vieraantunut siitä pysyvämmästä yhteyden tunnusta, joka tulee henkilökohtaisen jakamisen, yhdessä tekemisen ja pyhien rituaalien kautta. Siksi porukan naurattajille on jatkuva tilaus. Koska naurattajan tehtävä on niin palkitseva, siihen on myös tunkua. Ihmiset kilpailevat siitä, kuka porukassa on hauskin. Täytyy kehittää naurattajan taitojaan, opetella hyviä vitsejä ulkoa ja harjoitella niiden kertomiselle sopiva hetki. Kilpailu ulottuu niihinkin jotka eivät sitä roolia halunne. Monessa ryhmässä on sanaton pakko olla hauska ollakseen hyväksyty. Naurattamisen kyvystä on tullut yhteenkuuluvuuden ehto.

Varsinkin silloin kun on porukalla päätetty ”pitää hauskaa”, kilpailu porukan hauskimman rooliin on kiivasta. Kisa on kuitenkin liikkeiltään niin nopeatahtista, että hitaammilla hoksottimilla ei pärjää. Mitä pinnallisempi yhteinen haukanpito on, sitä vikkelmämpiä oivaltamista toisten hauskuuttaminen vaatii. Vuorovaikutuksen rytmi kiihtyy vinosti yli sen luonnollisen rytmin, jolla useimmat ihmiset ovat tottuneet kommunikoidaan. Vain nokkelimmat ja nopeimmat pärjäävät kilpailussa.

Muut ostavat yhteenkuuluvuutensa antautumalla naurajan rooliin. Loput käpertyvät vertaamaan itseään naurattajiin ja liukuvat hiljaa pois yhteisestä ilosta. Jos joku ei pysty tekemään sitä huomaamattomasti, hän on vaarassa joutua toisten ilon pilaajan rooliin. Pelastavana hätäratkaisuna hän ehkä onnistuu esittelemään kipeät tunteensa tarpeeksi koomisessa valossa. Sillä tavalla hän voi tarjota itseään naurun kohteeksi, jota ei ihme kyllä nauretaakaan ulos. Hän saa jäädä porukkaan, kunhan suostuu siihen, ettei kenenkään tarvitse ottaa häntä vakavasti. Kaikki saavat nauraa sisään jätetylle ulkopuoliselle. Hän kuuntelee itseensä kohdistuvaa naurua kyyneleitään pidätellen ja suostuu siihen, että sitäkin pidetään hervottoman koomisena. Nauru näyttää hänelle samanaikaisesti sekä hyväntahtoiset että hylkäävät kasvonsa. Kumpaa hän uskoo enemmän?

Naurun kasvot ovat joskus niin hämmentävän moniselkoiset, että niiden todellista luonnetta on vaikea nähdä. Naurulla ei aina ole yksiselitteisen selkeää sisältöä. Nauru voi olla sekoitus julmaa ja armahtavaa asennetta, hyväntahtoisia sääliä ja naurajan samanaikaista helpotusta siitä, ettei itse ole kivun ytimessä.

Alussa totesin, että miehet dominoivat naurattamisen roolia ja naisten tehtävä on nauraa. Vaikuttaako tämä naisten etenemiseen miesten maailmassa? Pitääkö hänen oppia miehinen tapa naurattaa muita, maskuliininen tapa olla hauska? Täytyykö heidän alkaa miesten lailla kerätä ulkoa opittua vitsirepertoaria menestyksensä käyttövoimaksi? Pitääkö heidän opetella laskelmoiviksi koomikoiksi voidakseen kilpailla sosiaalisesta keskipisteestä miesten maailmassa? Psykologian tohtori **Barbara Mackoffin** mukaan pitää.¹⁴⁹ Viitaten useisiin tutkimuksiin ja omaan kokemukseensa, hän yrittää sparrata liike-elämään pyrkiviä naisia käyttämään huumoria tehokkaammin.

Niin kauan kun naurattamisen kyky säilyy miehisen kilpailukulttuurin keskeisenä vallan välineenä, mukaan pyrkivien naisten täytyy opetella sama kilpailuvälitt. Eikä riitä, että he tulevat siinä miesten

¹⁴⁹ **Barbara Mackoff.** *What Mona Lisa Knew: A woman's guide to getting ahead in business by lightning up.* Lowell House. 1990.

vertaisiksi. Heidän on pakko olla heitä paljon hausempia, saadakseen miehet nauramaan heille yhtä vapautuneesti kuin toisilleen.

Miehissä maailmassa naurattajan tehtävä ei ole vain viihdyttää. Hänen tulee myös pelastaa. Aina kun joku liian henkilökohtainen kipupiste tai osapuolten välinen jännite tulee liian lähelle pintaa, naurattajan tehtävä on luotsata porukka vereslihakarikoiden ohitse.

Monen miesporukan keskinäinen lojaalisuus on yhtä vahva kuin heidän päättäväinen yrityksensä väistellä henkilökohtaisista vaikeuksista puhumista. Kaveruus on koeteltu sietokykyä testaavan hevoshuumorin kautta ja fyysistä kestäkykyä koettelevien rasitusten kautta, mutta ei koskaan henkilökohtaisen avautumisen kautta. Monta yhteistä naurua nauraneet parhaat kaverit ovat yllättyneitä, kun joku heistä tulee myöhään illalla sohvalle nukkumaan, koska vaimo on heittänyt ulos. Toinen ei tule seuraavaan hauskaan tapaamiseen ollenkaan, koska on tehnyt itsemurhan. Kolmas on tehnyt liikaa sellaista työtä, joka vain satuttaa sydäntä. Hän on *burn out* -diagnoosilla sairaslomalla, eikä kehtaa siinä kunnossa näyttäytyä hauskoille kavereilleen.

Oikeasti huumorintajuinen nainen tai mies on mieluisampi kollega, esimies tai alainen kenelle tahansa. Sovinnollinen ja hyväntahtoinen nauru pehmentää kaikkia rajoja. En kuitenkaan näe mitään huvittavaa siinä, että yhä useammat naiset alkavat opetella maskuliinista pakkohauskuuttamisen taitoa.

Laskelmoidun ja kipeyksiä välttelevän vitsailun alle jää monta kyyneltä. Naiset ovat kautta aikojen osanneet löytää naurunsa aiheet näiden kyynelten keskeltä. Olisi sääli, jos he luopuisivat tästä kyvystä maskuliinisen valtanaurun takia.

Pakko nauraa

"Ei se tule sydämestä", kun sureva nauraa ja iloinen iikee. Hänen sydämensä pohja ei ole avoin eikä osoita itseänsä." **Martin Luther**

Joukossa nauraminen voi olla vastustamattoman tuntuinen kokemus. Siihen on vaikea kehittää immuniteettia, vaikka kuinka yrittäisimme. Paineen ja stressin vastustaminen on helpompaa kuin joukkonaurun ylivoimaista imuvoimaa vastaan kapinoiminen. Kuitenkin tuntuu pahalta antautua naurulle, johon ei sydämessään yhdy. Sellainen nauru vain raapii sielun pohjaa rikki.

Joukon nauru on vaativaa. Se ei mielellään armahda toisin käyttäytyviä. Mitä pinnallisempaan yhteyteen joukkonauru perustuu, sitä herkempi se on reagoimaan sille, joka ei osallistu nauruun. Joukkonaurussa on jotain pakkovaltaista. Poikkeavaan käytökseen ei suhtauduta suopeasti. Naurava porukka voi olla yllättävän suvaitsematon rivistä pudonneita kohtaan.

Joka ei halua nauraa, saa ilonpilaajan roolin. Sen suurempaa syntistä on vaikea löytää. Ainoa mahdollisuus pelastautua on keksiä joku täysin henkilökohtainen, tästä ryhmästä riippumaton syy nauramattomuuteensa. Sekin pitää esittää mahdollisimman epämääräisesti.

"Antaa olla. Ei se johdu teistä,... mull on ollu vähän vaikeeta...jne."

Tämä voi olla tottakin, mutta nauramattomuuden syyt voivat olla paljon lähempänä itse tilannetta. Yhteisestä naurusta pudonneelle on vain käynyt ylivoimaiseksi kantaa hekotuksen alle piilotettua teennäisyyttä ja kohtaamattomuutta. Se alkaa sattua liikaa.

Ehkä asiat tai ihmiset joille nauretaan, ovat rakkaita ja tärkeitä. Naurun aiheet ovat liian räikeässä ristiriidassa oman arvomaailman kanssa. Miten voin yhtyä nauruun raiskaamatta sydäntäni?

Toisaalta, miten ihmeessä uskallan ilmaista nauramattomuuteni todelliset syyt? Ehkä en edes tiedosta niitä muuna kuin epämääräisenä pahana olona. Ehkä vasta seuraavana yönä tajuan, miksi tunsin oloni niin tukalaksi naurupaineen alla.

Vaikka sinä hetkenä tiedostaisinkin nauruun osallistumattomuuteni synn ja olisin siinä hyvin päättäväinen, sen kertominen sopii huonosti tilanteeseen. Mieluummin otan vapaaehtoisesti kantaakseni kliseenomaisia diagnooseja: *"Olet vain vähän estoinen, tiukkapipoinen tai moralistinen jne."*

Jälkeenpäin harmittaa, etten täydellä painollani uskaltanut perustella nauramattomuuttani niiden oikeilla syillä.

Pakko olla nauramatta

"Olin yhdeksän vuotias kun eräs koulutoverini hukkuu. Olimme juuri alkaneet tutustua toisiimme ja tehneet varovaisia tunnusteluja, minusta hän vaikutti kiinnostavalta. Hautajaispäivänä teimme koko koulu kunniakujan tien varteen kun hautajaissaatto meni ohi. Minua alkoi jostain syytä naurattaa siinä rivissä. Tunsin itseni tosi omituiseksi vuosikausia. Jokin aika sitten käsiini osui lasten surua käsittelevä

kirja, jossa todettiin että lapset reagoivat usein vastaavasti. En silti tiedä onko ilmiön yleisyys niinkään merkki jostain "normaaliudesta" vaan ehkäpä pikemminkin siitä että tunteitten ilmaisu on tyrehtytetty jo lapsena." **Ystäväkirjeen lukija**

Lapsia ei tarvitse opettaa miksi pitäisi nauraa. Jostain syystä opetamme heitä kuitenkin missä ja milloin ei pidä nauraa. Sosiaalisen naurun merkillisiin lainalaisuuksiin kuuluu velvollisuus tietää, missä tilanteissa ei ehdottomasti saisi nauraa. Joka ei tätä etikettiä tunne, tai ei jostain syystä halua sitä totella, voi joutua ankarasti ulostuijotetuksi. Kirjastossa pitää olla hiljaa, hautajaisissa pitää olla vakava, armeijan sulkeisissa hymykin on kielletty ja valtion virastoissa kohteliaskin hymy on jotenkin epäilyttävä. Naurun rajat ovat näkymättömiä. Ne huomataan vasta kun on liian myöhäistä.

Tietyt aivovammat tai sairaudet voivat tuottaa patologista naurua, joka ei tarvitse minkäänlaista virikettä. Toisille vamma voi olla lievempi, mutta tekee heidän sopeutumisensa yhteiskuntaan kuitenkin erittäin vaikeaksi. He saattavat kokea huvittavana melkein minkä tahansa virikkeen ja siksi aiheuttaa hämmennystä nauramalla mitä "sopimattomimmissa" tilanteissa. Patologinen nauraminen on yleisyydestään huolimatta sosiaalisesti vähiten hyväksytty ja tieteellisesti vähiten ymmärretty mielen häiriötila.

Kolmansilla ei ole mitään aivovammaa, mutta löytävät silti itsensä nauramasta vastoin kaikkia normaaliuden ankaria sääntöjä. Epäilen että heidän sosiaalinen häirikkökäyttäytymisensä voi pohjautua terveyteen ja vapauteen, joka muilta puuttuu. He saavat maksaa nauramisestaan kovan hinnan maailmassa, jossa nauramista ohjaavat tarkasti vartioidut raja-aidat.

Akateemisessa maailmassa naurun ja huumorin raja-aidat ovat näkymättömiä, mutta korkeita.

Lahjakaskaan satiiri tai paljastava ironia ei enää kuulu akateemiseen tekstiin. Nuori akateemikko oppii hyvin pian, että se osoittaa huonoa makua ja tieteellistä kypsymättömyyttä. Samalla mikään ei voisi olla akateemikolle kauheampaa kuin naurunalaiseksi joutuminen. Tekstissä huumoria ei siis saa viljellä, mutta sosiaalisissa suhteissa se tulee esille patoutuneena julmuutena. Sarkasmi ja ironia ovat akateemisen maailman selkään puukottamisen välineitä.

Joidenkin nauru on kielletty jo lapsena. Vanhemmilla on voinut olla hyvin erilaisia syitä olla allergisia lasten naurulle. Joku ei ole sietänyt kuunnella sitä vapautta, josta itse luopuivat jo aikoja sitten. Toisella oli sodan takia menetetty lapsuus. Elämä oli ollut pelkkää työtä ja hengissä selviämistä. Hän opetti lapsilleen, että nauru oli merkki kielletystä joutilaisuudesta tai liian kevyestä suhtautumisesta henkiinjäämistäisteluun. Hän teki omasta kokemuksestaan moraalisen lain, joka velvoitti myös seuraavaa sukupolvea. Hän kielsi naurun.

Tällaisen kiellon alla eläneet lapset panevat refleksinomaisesti käden suunsa eteen, ja painavat päänsä ikään kuin piiloon, aina kun nauru yllättää heidät. Pakko olla nauramatta, tai salata naurunsa, elää heidän selkäytimessään.

Nauruun kohdistuu monia vanhoja varoituksia ja palautteita:

"Älä naura niin kovaa, saat hermorumahduksen."

"Ei kukaan pidä ihmisestä, joka nauraa liikaa."

"Naurat kuin hevonen."

"Naurat aina väärässä kohtaa."

"Naurusi kuulostaa typerältä."

"Naurat itsesi vielä kuoliaaksi."

"Miten voit nauraa, kun maailmassa on niin paljon kärsimystä."

Kaikki nauruun kohdistuvat ehkäisykeinot lamaannuttivat myös lapsen yleistä uskallusta toimia spontaanisti. Hänestä tuli liian aikaisin ylitietoinen itsestään ja jatkoi elämäänsä toinen jalka koko ajan jarrupolkimella. Eräs Ystäväkirjeen lukija kertoi tarinan lapsuutensa viimeisestä spontaanista naurusta:

"Olin 11- tai ehkä 12-vuotias. Koulussa oli välitunti, mutta koulun piha oli melkein tyhjä, koska satoi hieman. Menin sateesta huolimatta pihalle, poimin maasta vaahteransiemeniä ja heittelin niitä ilmaan.

Seurasin lumoutuneena niiden kieppuvaa laskeutumista. Ei ollut olemassa muuta kuin harmaa taivas, leijuvat vaahteransiemenet ja kasvoilleni laskeutuvat sadepisarat. Nauroin ääneen silkasta olemassaolon riemusta. Yhtäkkiä palasin hätkähtäen maan pinnalle. Näin itseni muiden silmin kävelemässä sateessa, heittelemässä vaahteransiemeniä ja nauramassa kuin heikkopäinen. Tavattoman nolona livahdin takaisin toisten joukkoon suojaan sateelta. Sen jälkeen en ainakaan muista nauraneeni yhtä välittömästi pelkästä ilosta."

Toinen ystävä kertoi miten lapsuuden naurun pakonomainen hillitseminen vaikuttaa hänen arkeensa:

”Jos uskaltaisin olla itseni, olisin luultavasti aika hauska. Humoristiset vastaukset juolahtavat usein mieleeni, mutta joku sisäinen sensuuri sulkee suuni. Pelkään mitä muut minusta ajattelevat.”

”Itku pitkästä ilosta.” Mehän sen tiedämme. Kyllähän me kuitenkin lopulta onnistumme houkuttelemaan lapsemme vertailun ja kilpailun maailmaan, jossa jokainen taistelee oman yksilöllisyytensä ainutlaatuisuuden puolesta ja samalla tulee yhä enemmän kansakilpailijoidensa kaltaiseksi. Vaikka työnantajat nykyään ovat alkaneet tilata naurukursseja työilmapiiriin parantamiseksi, monessa työpaikassa on edelleen naurua vieroksuva kulttuuri. Nauravia ihmisiä pidetään helposti työhönsä liian kevyesti suhtautuvina ja siksi tuottamattomina työntekijöinä. On pakko olla nauramatta.

Sisäpiirinauru

”Niin vilpittömänä kuin naurua pidetäänkin, siihen kätkeytyy aina ajatus liitosta, sanoisinpa melkein rikostoveruudesta.” **Henri Bergson**¹⁵⁰

”Muistan teini-ikäisenä, kun muutama tuttu nuori seisoi kadulla hieman kauempana ja keskusteli ja nauroi. Kun menin paikalle ja kysyin mistä he puhuivat, oli vastauksena vain pilkallinen ”ei sulle mitään”. Muistan sen vieläkin kolmenkymmenen vuoden jälkeen. Aina kun kuulen heistä jotain, se palautuu mieleeni. Yksi on kuuluisa laulaja ja toinen musiikkiterapeutti. Vaikea uskoa naisen herkkiin lauluihin, vaikka uskon että me kaikki olemme kasvaneet. Silti; pilkka kirvelee.” **Ystäväkirjeen lukija**

Ei yhdistävä nauru aina niin viatonta ole. Vaikka se sulkisi kutkuttavaan syliinsä isonkin joukon, aina löytyy raja, jonka sisälle jotkut eivät pääse. Nauru ja huumori ovat tehokkaita vanhojen rakenteiden purkajia ja rajojen avaajia. Samalla ne voivat myös luoda uusia rakenteita ja vetää uusia rajoja. Rokkisankari **Alan Morrison** leuhki aikanaan, että *”Nauru päivässä pitää fariseukset loitolla.”* Hän oli väärässä. yksi fariseus aina jää. Ulos nauraminen on aina luonteeltaan farisealaista: *”Kiitos jumala, etten minä ole kuin tuo”* Farisealaisten ulosnauraminen on heidän kaltaisekseen tuleamista.

Yksi monista tähän aiheeseen virittämistäni keskusteluista tuotti rattoisan fantasian: Syöttäisimme kesäjuhlassamme vieraillemme homosian. Naapurin isäntä oli juuri kertonut havainnoistaan joidenkin sikojen homoseksuaalisesta käyttäytymisestä. Kertoisimme vasta jälkepäin, että syöty sika oli homo. Sitten soitettaisiin Juise **Leskisen** kappale: *”Ihminen on mitä hän syö...”* Nauroimme makeasti kaikille joiden mielestä homot ovat jollakin tavalla saastaisia...

Mitä tämä nauru paljasti meistä? Kuka tässä piti ketä saastaisena? Kuka keskusteluissa toimi fariseuksen lailla? Hyi meitä.

Jokaisella ryhmällä on taipumus naurun ja huumorin tasolla luoda oma salakielensä, joka erottaa heidät muista ryhmistä, ja paljastaa yksilöt, jotka eivät oikeasti kuulu porukkaan.

Teekkarit ovat tehneet tämän hyvin avoimesti luomalla yleisesti tunnetun käsitteen teekkarihuumorista.

Monet yhteisöt ja pienemmät ryhmät tekevät sen paljon huomaamattomammin. He eivät aina itsekään huomaa luoneensa tietyn sisäpiirihuumorin, josta täytyy olla jyvällä, jos aikoo kuulua joukkoon. On kiusallista eksyä seuraan, jossa naurun aiheet näyttävät olevan salakielellä koodattuja signaaleja.

Ulkopuolisuuden tunne on vahva, kun on ihan pihalla siitä, miksi muut nauravat.

Toinen sisäpiirihuumorin muoto voi syntyä toisilleen vieraassakin seurassa. Se on tarpeeksi nopeiden ja nokkelien keskenään luoma herjanheitto-ongas, johon hitaammat eivät ehdi mukaan.

Muistelen pitkää palautekirjettä, jonka itse saimme erään uudenvuoden juhlan jälkeen. Se koski puolenyön jälkeen toteutunutta terrassiseurustelua, josta palautteenantaja koki jääneensä kokonaan ulos.

Keskustelu pyöri syvällisissäkin aiheissa, mutta nopeimmat ruudittivat sitä koko ajan nokkelalla huumorilla. Keskustelu kehittyi verbaalisesti lahjakkaiden näytelmäksi, joka kosketti hitaampiakin, mutta heillä ei ollut tarpeeksi tilaa tuoda omaa panostaan sinänsä tärkeään vuorovaikutukseen.

Palautteen antaja otti vastuun siitä, että olisi voinut vaikka nostaa kätensä ja pyytää oikeutta hitaampaan puheenvuoroon. Isäntäpariskuntana tunsimme kuitenkin piston sydämissämme. Olisimme mekin voineet tehdä jotain hidastaaksemme vuorovaikutusta tai tuottaaksemme taukoja, jonka aikana hitaammatkin olisivat saaneet puheenvuoron.

Toisaalta vastuu kuuluu myös kullekin porukalle itselleenkin. Sisäpiiri syntyy harvoin vahingossa, eikä ainakaan jatku kenenkään sitä itse huomaamatta. Sitä paitsi nopeaa verbaaliakrobatiaa harrastavat jäävät aika paljosta paitsi, kun eivät kuuntele hitaampia.

Sisäpiirihuumoriin voi myös kutsua mukaan.

¹⁵⁰ Bergson Henri. Nauru. s. 10

Muistan erästä noin viidentoista hengen yritysporukkaa, joka kävi täällä viettämässä henkilökunnan iltaa. Mukana oli kaksi vastapalkattua ummikkoa. Saunailta oli rattoisa, täynnä hauskoja tarinoita ja pienistä vinkeistä kirvonnutta hervotonta naurua. Uudet tyypit olivat ihan pihalla ja yrittivät hymyillä vaivautuneesti, koska eivät ymmärtäneet mille naurettiin.

Joku kuitenkin aina huomasi ne tilanteet ja katkaisi luonnollisen tajunnanvirran selittääkseen uusille, mille tässä nyt naurettiin. Se oli hieno esimerkki sisäpiirihuumorista, joka ei kääntynyt hylkääväksi tai ylivoimaisen korkeaksi kynnykseksi.

Myös aikuisilla voi olla oma sisäpiirinaurunsa, josta lapset jäävät nolattuina ulos:

”Olin aloittamassa koulunkäyntiä. Viikkokausia etukäteen kerrottiin kuinka sitten on kivaa ”Ajatella, kohta sinä tyttö pääset kouluun.” Olin siis varsin innokas ja utelias. Ensimmäisenä koulupäivänä menin suurin odotuksin kouluun. Heti löytyi ystävällinen poika, jonka kanssa tulin hyvin juttuun. Toinen poika lainasi jopa teroitinta, mistä olin suunnattoman otettu. Ajattelin, että kaikki olivat olleet oikeassa. Koulussa tosiaan ON kivaa.

Palasin innosta puhuen koulusta ja paikalla oli muun perheen lisäksi mummu, joka oli eniten koulusta etukäteen puhunut. Mummu kysyi: ”No millaista oli?” Vastasin iloisena ja totuudenmukaisesti että ”Oli siellä kaks mukavaa poikaa.”

Kuulen vieläkin korvissani sen naurunremakan joka siitä seurasi. Asia kerrottiin seuraavinakin päivinä hauskana vitsinä jokaiselle joka sattui tulemaan paikalle. En kerta kaikkiaan voinut ymmärtää syytä nauruun. Tunsin itseni täydellisen petetyksi ja huijatuksi.

Uskon että sosiaaliset suhteeni olisivat koulussa kehittyneet aivan toisin jos se nauru olisi jäänyt nauramatta. Sen jälkeen en enää kertonut koulukokemuksistani. Yksi kerta riitti. Hyvin alkanut ystävytyeni kyseisiin poikiin tyrehtyi siihen. Jos jotain kerroin suhteistani toisiin, kerroin mieluummin jotain ikävää. Oletin että äiti kuuli mieluummin sellaista. Spontaanisuus katosi. Iloa ei kannattanut jakaa.”

Ystäväkirjeen lukija

Ylemmysnauru

”Meidän perhe oli varsinainen hahhah-perhe. Korkeimmassa kurssissa meillä olivat tietäminen, osaaminen, älyminen ja tietenkin nauraminen. Koskaan ei puhuttu kipeistä asioista, tunteista, suruista, peloista, rakkaudesta, uskonnosta, moraalista tai elämänviisauksista. Meillä ei puhuttu mistään vakavasta. Vanhempani näkivät elämän komediana, joka ansaitsi ylemmydentuntoisen virtuilun eikä paljon muuta.” **Ystäväkirjeen lukija**

”Usein kun olen vakavissani kertonut mielipiteistäni, ajatuksistani, omasta filosofiastani, miesystävä on alkanut yhtäkkiä nauraa, vaikkei asiassa ole mitään vitsiä. Kun olen kysynyt syytä moiseen, hän vastaa ”Olet niin söpö, kun olet noin tosissasi”. Silloin on tehnyt mieli loukata todella, lyödä vyön alle. Asia on kuitenkin puhumalla puitu, mutta jokin peruuttamaton särö on tullut suhteeseen. Ei niinkään se, että juuri minulle nauretaan, vaan se, että minun ajatuksillani ei ole arvoa, riittää kunhan vain olen ”söpö”.

Ystäväkirjeen lukija

Platon, Aristoteles, Descartes, Hobbes ja valtaosa muista naurun teoreetikoista ovat epäilleet että suurin osa aikuisten naurusta on ylimielistä, pahantahtoista ja vahingoniloista. Nauru on tapa korottaa itsensä tai ryhmänsä toisen tai toisten yläpuolelle.¹⁵¹ Voima, valta ja status mitataan aina suhteessa. Ylemmyyden tajuaminen herättää aina spontaanin naurun. Sen jälkeen naurua voi käyttää myös ylemmyyden ylläpitämiseksi.

Ylemmysnaurulla myydään kirjoja kuten *Darwinin palkinto – Evoluutio käytännössä. Surkukupaisia lyhyttarinoita tappavasta toilailusta, joka parantaa lajimme selviytymismahdollisuuksia poistamalla typerykset joukostamme.*¹⁵² Kirjan toimittaja ylläpitää suosittua kotisivua, jolla jaetaan palkintoja vain kuolleille tai lisääntymiskykynsä menettäneille. Mitä typerämmästä syystä olet vainaja tai kastroitui, sitä varmemmin saat tämä himoitun Darwinin palkinnon – tuhansien ylemmysnaurujen saattamana.

On minullakin primitiivinen kokemus ylemmysnaurun herkullisuudesta. Olin erokriisini kipeimmässä vaiheessa spontaanin ilmaisen kurssilla Helsingissä. Sisälläni myllersi monenlaiset tunteet. Kurssipäivien

¹⁵¹ Myös tuorein löytämäni naurun teoreetikko **F.H. Buckley** päätyy tähän tulkintaan. Hänen kirjansa on lahjakas katsaus naurun maailmaan, mutta hän pitäytyy liian tiukasti enneko-oletuksessaan, eikä siksi pysty näkemään naurun viattomia kasvoja.. *The Morality of Laughter*. The University of Michigan Press. Ann Arbor. 2003.

¹⁵² Toimittanut **Wendy Noerthcutt**. Rasalas-Kustannus. 2001.

välisenä yönä istuin yksin helsinkiläisessä ravintolassa. Valomerkki oli jo käynnistänyt viimeiset desperaattiset iskurytykset. Istuin korkealla baarijakkaralla, edessäni kymmeniä osittain tyhjennettyjä tuoppeja. Yhtäkkiä tunsin kahden käden tunkeutuvan kainaloitteni alta hyväilemään rintojani. En hätkähtänyt. Ajattelin, että siellä on joku hulluista ystäväistäni pilailemassa kanssani. Käännyin hitaasti ympäri ja näin kaljun miehen, joka pitkästä tukastani hämääntyneenä oli takaapäin luullut minua naiseksi. Kohtasin hänen kauhusta lamaantuneen katseensa, mutta ne eivät herättäneet sympatiaa. Käännyin takaisin baaripöydälle. Valitsin täysinäisimmän tuopin ja käännyin sen kanssa takaisin miehen puoleen. Hän seisoi edelleen samassa asennossa. Mitään sanomatta kaadoin koko tuopin sisällön hitaasti ja arvokkaasti hänen päähänsä. Hän ei tehnyt elettäkään väistääkseen ylhäältä päin annettua nöyryytystä, vaan katsoi minua koko toimituksen ajan silmiin kuin olisi saanut kaiken mitä ansaitsi. Käännyin takaisin, enkä nähnyt minne mies hävisi ja yrittikö hän vielä iskeä naisia melkein puoli litraa olutta vaatteissaan. Sinä iltana en nauranut yksikseni, mutta seuraavana päivänä oli hauskaa kertoa kurssilla toimineeni kerrankin täysin spontaanisti. Vieläkin hykertelen tälle suvereenille ulosnaurattamisen eleelleni. Näin helppoa on löytää itsestään ylemmyysnaurulla herkuttelijan.

Niin kuin kaikki muukin väkivalta, ylemmyysnauru kopioituu. Naurun kohde yrittää vastata samalla mitalla. Klassinen esimerkki löytyy **Winston Churchillin** elämäkerrasta. Hän ja **Nancy Astor** osallistuivat suuriin illallisiin ja väittelivät julkisesti koko illan. Lopuksi arvon lady yritti häpäistä sovinistisikana pitämäänsä Winstonia sanomalla: *"Jos olisin teidän vaimonne, panisin myrkkyä kahviinne."* Churchill vastasi: *"Jos olisin teidän miehenne, minä joisin sen kahvin."* Hän sai useimmat naurajat puolelleen.¹⁵³

En tiedä olemmeko me miehet naisia parempia ja ahkerampia tässä naurun muodossa. Ainakin näytämme olevan paksunahkaisempia meihin tai sukupuolisrooliimme kohdistuvan naurun suhteen. Ehkä naiskoomikkoja juuri siksi on vähemmän? Onko naisilla heikompi sietokyky heihin kohdistuvaan nauruun?¹⁵⁴

Kun nainen kysyy seurassa:

"Miksi naisten on niin vaikeaa löytää miehiä, jotka ovat herkkiä, huolehtivia ja hyvännäköisiä?"

... ja vastaa omaan kysymykseensä:

"Koska heillä kaikilla on jo miesystävä."

Miehet nauravat vitsille yhtä vapaasti kuin naiset, vaikka nauru kohdistuukin nimenomaan miehiin. Mitä sukupuolisiin vitseihin tulee naiset näyttävät joskus loukkaantuvan miestenkin puolesta.

Jos voin jotain päätellä itse ohjaamistani miesryhmistä, olen ihmetellyt sitä, kuinka vähän miehet nauravat vaimoilleen tai kertovat alentavia vitsejä naisista ylipäänsä.

Toisen naurunalaiseksi saattaminen voi tapahtua hienovaraisestikin. Jos seurassa väittäisin, että ennen käytn kirjoituksissani paljon kliseitä, mutta nyt vältän niitä kuin ruttoa, etkä sinä ymmärtäisi sitä vitsinä, saisn aiheen nauraa sinulle alentavasti. Voin korotta itseni muiden yläpuolelle myös vitsailemalla omista heikkouksistani. Sinulla on samat heikkoudet, mutta minä osoitan ylemmyyteni nauramalla julkisesti omilleni.

Kun tulen tarpeeksi vakuuttuneeksi omasta ylhäisyydestäni, lakkaan kokonaan nauramasta. Itselleni tai muille nauraminen julkisesti toisi minut liian lähelle tavallista ihmisyyttä. Naurulla rakennettua valtaistuinta täytyy edelleen korottaa nauramattomuudella.

"Mutta eikö elämä olisi tylsää, jos ei saisi nauraa kenellekään. Nauraminenhan tekee hyvää" Aivan, kaikkein eniten hyvää tekee se nauru, joka tapahtuu toisen kustannuksella. *"Vahingonilo on paras ilo"*

Kuvitelma siitä kuinka harmaaksi ja vaikeaksi elämä kävisi, jos ei saisi nauraa kenellekään, paljastaa sen, kuinka vaikea meidän on edes kuvitella elämää, jossa minkäänlaista ulosnauramista ei olisi.

Eläinmaailmassa kaikki on toisin: Koirat katsovat ihmistä ylöspäin, kissat ylenkatsovat meitä, mutta siat kohtelevat meitä vertaisinaan.

¹⁵³ **Enright, Dominique.** *The Wicked Wit of Winston Churchill.* Michael O'Mara Books Limited- London. 2001. s. 105

¹⁵⁴ Otsikon naura nauravien kanssa siteerasin Erasmusia, joka kuvasi ikäkulujen ukkojen hulluuksista. Samassa tekstissä oli myös vastaavanlainen kuvaus vanhenevien naisten kiimahulluudesta. En kuitenkaan sisällyttänyt sitä sitaattiini, koska en luottanut naisten itselleen nauramisen kykyyn yhtä paljon kuin miesten. Mielessäni säästin itseäni naisten loukkaantuneilta palautteilta. Sellaisia en odota miehiltä.

Ulosnauraminen

Median esimerkki

Näyttää siltä, että viihteen tasolla ei enää riitä viattomaksi naamioitu komediallinen toiselle nauraminen. Tarvitsemme brutaalimpia otteita, viihdettä, joka paljon ilmeisemmällä tavalla tulee lähelle vanhaa verenhimoista uhrikuluttuuria. Haluamme ihan oikeasti nauraa ihmisiä ulos.

Iltalehtien kolumnisteina tunnetut **Jyrki Lehtonen** ja **Mattiesko Hytönen** ovat kummatkin luoneet uransa valtakunnallisina nöyryyttäjinä. He ovat uuden ja samalla ikivanhan ammattikunnan pioneereja Suomessa. Eri medioissa toimivien ulosnaurattajien ammattikunta on tullut jo niin suureksi, että voisivat perustaa oman ammattiliiton. Tässä porukassa professionaalisuutta mitataan kyvyssä julkisesti tehdä joku naurunalaiseksi. Kirjoittajan päätehtävä ei enää ole varjella omaa koomisuuttaan. Hän on jo luopunut koomikon valepuvusta ja paljastanut sen alla olevan pyövelin todellisuuden.

Koomikon rooliin kuuluvat vihjeelliset vitsit ja hienovaraiset viittaukset on pantu koipussiin. Tämän ammattikunnan työvälineet on kursailematta paljastettu. Niihin kuuluvat kaunistelematon pilkkakirves, pehmustamaton nöyryytyksen nuija ja terävä pinsetti, jolla kaivetaan uhrin noloimmatkin salaisuudet esille. Hänen tehtävänsä on mestata halventavalla naurulla.

Verbaalista nokkeluutta ei enää mitata älyllisen oivalluksen tasolla vaan ilkeyden satuttavuudella. Toisen analysoinnin pätevyyttä ei enää mitata analyysin syvyydellä, vaan halveksunnan murhaavuudella.

Uhrit ovat tietenkin julkisuuden henkilöitä. Miksi nämä pakinat muuten meitä kiinnostaisivat?

Julkisuuden henkilö täyttää kaksi olennaisinta Girardin määrittelemää uhrin laatuvaatimusta: Uhrin täytyy olla tarpeeksi läheinen voidakseen olla sisäisten ristiriitojemme ja keskinäisten vihollisuuksiemme sijaiskohteena. Toiseksi uhrin täytyy olla tarpeeksi kaukainen, jotta uhraajilla ei olisi liian suuri kiusaus samaistua heihin ja siksi nousta puolustamaan heitä tai kostamaan heidän puolestaan. Kuka tahansa ”julkkis” täyttää nämä ehdot yhtä hyvin kuin valistuksen ajan kuninkaat. Heidän päänsä pantiin pölkyllä yhtä sujuvasti kuin marginaaliset juutalaiset, vammaiset tai muuten vain poikkeavat. Julkkikset ovat sekä läheisiä että kaukaisia samanaikaisesti. Siksi he kelpaavat hyvin uhreiksi.

Jokainen heistä puhuu joskus typeriä, käyttäytyy ajattelemattomasti tai paljastaa vahingossa salaisia heikkouksiaan. Kaikki nämä yleisinhimilliset piirteet ovat tämän ammattikunnan tarjoaman ruokalistan ainesosia.

Nolaaminen on eturuokaa, häpäiseminen on pääateria ja halveksiva sääli tarjotaan jälkiruoksi. Koko ateria tarjotaan uutislehtien melkein ilmaisina oheistuotteina. Tätä julkkisten häpeilemätöntä rienaamista ja naurunalaiseksi alistamista on joskus verrattu muinaisten kuninkaiden hovinarrien tehtävään. Vertaus ei ole oikeutettu.

Pakinoitsijat eivät ole totuutta valvovia hovinarreja. He yrittävät olla kuninkaita, joilla on oikeus mestauttaa kenet tahansa haluavat. Teloitus on vain symbolinen. Riittää kun joku saadaan naurunalaiseksi – hinnalla millä hyvänsä. Iltalehden¹⁵⁵ ja monen muun lehden hovimestaajat saavat elantonsa vetoamalla kansan haluun nähdä edes joku yhteisen naurun kohteen alttarilla. He käyttäytyvät kuin koulukiusaajat, joiden pilkkaan kukaan ei uskalla puuttua ottamatta itse naurunalaiseksi joutumisen riskiä.

Samalla he edustavat epäluottamuksen kulttuuria. Kaikki vilpittömältä näyttävä on huijausta, kaikki hyvältä näyttävä on kusetusta ja kaikki kaunis on vain peittelyä. Kun he näkevät jotain typerää, vajavaista tai pahaa, he eivät epäile sitä hetkeäkään eivätkä näe minkäänlaista vaivaa nähdäkseen *sen* läpi. Mutta kun he näkevät jotain vilpittöntä, kaunista ja hyvää, he valjastavat verbaalisen nokkeluutensa ja ABC psykologiansa nähdäkseen sen balta jotain naurettavaa..

Odotan päivää, jolloin joku lehti palkkaa pakinoitsijaksi kirjoittajan, jonka ainoa tehtävä on osoittaa kunnioitusta, ihailua ja kiitosta aloitteille, asioille ja ihmisille, joita oikeasti pitää vajavaisesti hyvinä. Olisi mielenkiintoista nähdä, minkälaisen suosion saisi pakinoitsija, joka ei ruoki kenenkään pahaa tahtoa eikä yritä saattaa ketään naurunalaisuuden alttarille, vaan houkuttelee ihmisiä ihailemaan ja seuraamaan hyvää. Pelkään pahoin, että hän joutuisi naurunalaiseksi asettajien ammattikunnan herkullisimmaksi hyökkäyskohteeksi.

Yksilön tai ryhmän uskomusten tai tapojen naurun- ja pilkanalaiseksi saattaminen on maailman helpoin tehtävä. Sota-aikoina siihen on aina palkattu parhaat osaajat. Nyt siitä on tullut myös rauhan ajan hyvin palkattu ammatti. Me muut harrastamme sitä palkatta kahvi- ja tupakkatauoilla. Tai sitten olemme vain hiljaa, koska emme uskalla tai viitsi puolustaa sitä, jolle kaikki muut on saatu nauramaan.

¹⁵⁵ Iltasanomat onneksi luopui omasta hovipilkkajastaan ja antoi hänet iltalehdellä, jolla niitä on jo ainakin kolme.

Televisiioviihde on viime vuosina viritelty naurulla uhraamista ääri-rajoihin asti. Mitä perusteellisemmin ihmisiä nöyrytetään ja tehdään julkisesti naurunalaisiksi, sitä suuremmat katsojaluvut. Turhaa osoitan kritiikkini kärkeä toimittajiin ja juontajiin. Me kuulumme heitä elättäviin katsojalukuihin. Siksi olenkin jo yli puoli vuotta pitänyt täydellistä televisiopaastoa. Ehkä olen menettänyt paljon hyvääkin, mutta päivittäinen rantakoivun ja järven elämän tuijottaminen on varmasti korvannut sen.

Arjen todellisuus

*”Se nauroi. Reksi nauroi. Se antoi oppilaille oikeuden tehdä samoin. Mutta siinä missä opettajan nauru loppui, muiden vain lisääntyi. Ne naurivat, pilkkasivat, hakkasivat ja hylkivät aina lukioon asti. Sitten minut vain yksinkertaisesti unohdettiin. Fyysinen ja kohdistuva kiusaaminen muuttui psyykkiseksi taiteeksi. Olin niin harsoksi hyljeksitty, että minusta saattoi sylkeä läpi.”*¹⁵⁶

Moneen koulukiusaamiseen on vaikea puuttua, koska kiusaajan puolustuksen kanssa on vaikea kiistellä: *”Mähän vain vitsailin. Hänel’ ei oo huumorintaju.”*

Miten opetamme lapsillemme huumorin rajoja aikuisten kulttuurissa, jossa melkein minkälainen solvaaminen tahansa on sallittua, kunhan se tapahtuu humoristisesti. Aikuisillakin on nieleskelemistä heistä veistetyin huumorin kanssa. Senkin kanssa on vaikea väitellä, koska huumori ja nauru ovat rauhoitettuja moraalista arvioista – ehkä rasistisia vitsejä lukuun ottamatta.

Kiusaajankin voi olla vaikea tajuta, kuinka niin normaali asia voi yhtäkkiä olla niin väärää ja kuinka joku voi kokea sen niin syvästi loukkaavana.

”Me pidettiin vain hauskaa.”

Toisten kustannuksella nauraminen on arvostettu viihdelaji mediassa. Miksi se pitäisi lapsilta kieltää? Miten kukaan voi kokea olevansa niin viattoman asian uhri?

Pari teini-ikäistä hauskanpidon ja naureskelun kohdetta kävelivät keväällä –99 kouluunsa *Columbinessä* ja ampuivat äänekkäästi nauraa 13 oppilasta.¹⁵⁷ Heille naurunalaiseksi joutuminen oli ollut ylitsepääsemättömän nöyryyttävää. Heillä ei ollut kykyä ja nokkeluutta vastata samalla mitalla verbaalisella tasolla. Teoriassa heillä oli monta mahdollista tapaa vastata, mutta tarjolla olevien mallien mukaan heille ehkä jäi vain kaksi vaihtoehtoa: He joko alistuisivat ja vetäytyisivät tai vastaisivat antamalla takaisin nauruun piilotetun väkivallan. Vastaavanlaisia ja samoista syistä tehtyjä murhia on tapahtunut monissa kouluissa ja vielä useammalla työpaikalla.

Kouluissa voitaisiin nauramiseen ja vitsailuun soveltaa samaa sääntöä kuin kutittamiseen. Jokainen lapsi tietää, että kutittamista ei pidä jatkaa sen jälkeen kun toinen on tosissaan sanonut: *”Lopeta.”* Sen pitäisi riittää. Ei siihen tarvitse sen kummempia perusteluja. Joku sietää kutitusta enemmän kuin toinen. Sama pätee herjanheittoon ja vitsien kohteena olemista. Ei kailta voi vaatia samanlaista kutituksen tai huumorin sietokykyä. Jokaiselle täytyy painottaa oikeutta yksinkertaisella kiellolla ilmaista oma rajansa. Kaikki mikä menee sen yli, on väkivaltaa. Siihen opettajien täytyisi välittömästi puuttua ja vaatia rajan ylittäjältä kunnan vanhanaikaista anteeksipyyntöä. Kunnioitan oman tyttömme alakoulun opettajaa, joka otti nimittelyn puheenaiheeksi oppilaidensa kanssa. Luokassa sovittiin mitä nimiä saa ja ei saa käyttää. Ulosnauraminen on maailman tehokkain häpeän tuottaja:

”Olen saanut tuntea häpeää jo lapsena. Lähipiiri ja sukulaiset moittivat ulkonäköäni. Olin joko liian laiha tai lihava, kiersilmä ja vinot hampaat.” ... ”Ainoa tapa millä edellä mainittuja virheitä hoidettiin, oli pilkka, nauru ja nimittely. Minusta tuli ujo ja arka. Jos olisin halunnut mennä johonkin, en päässyt. Aina sanottiin, että sinua saa hävetä, eihän sinulla ole edes kunnan vaatteita. Näiden tunteiden kanssa elin ja uskoin, etten kelpaa mihinkään.” Kati 65 v.

”Häpeäntunne on minulle hyvin tuttu, kun olen herkkä. Jouduin jo lapsena naurun kohteeksi mitättömästä syystä ja olin aivan hirveen kova punastelija.” Johanna 71 v.

Älä koskaan naura ominaisuudelle tai käytökselle, uskomukselle tai asenteelle, jota toinen ei voi muuttaa ennen kuin nauru on loppunut.

Yhteisö nauraa usein ulos kaikkein lahjakkaimmat ja haastavimmat yksilöt. Kuolemansa jälkeen erittäin arvostettu filosofi **Kierkegaard** oli elämänsä aikana ulosnaurettu. Joku voisi hyvällä syyllä sanoa, että hän provosoi sitä itse eli kerjasi verta nenästään. Niinhän Jeesuksestakin on sanottu.

¹⁵⁶ *Karhu* - näytelmä suomalaisen miehen itsetunnosta. Käsikirjoitus: **Arto Nieminen**. Ohjaus: **Tarja Saikkonen**

¹⁵⁷ Nauru ei tietenkään ollut näiden murhien ainoa taustatekijä. Jälkitutkinnoissa yritettiin selvittää olivatko pojat koulukiusattuja ja kaikki puhuivat hyvin vähätellen poikiin kohdistuneesta naureskelusta. Mitään muuta kiusaamisen muotoa ei löytynyt. Naurutehtailijoiden luvatussa maassa sitä ei voitu pitää mitenkään relevanttina taustatekijänä.

Kierkegaard ei suostunut mukautumaan oman aikansa maailman menoon. Hän hyökkäsi kaikkien akatemoitten ohitse yhteiskunnan ja kokonaiskulttuurin kimppuun terävällä sanomalla, joka pakotti lukijat menemään kipeällä tavalla itseensä. Häntä ei mikään instituutio voinut sitoa. Hän ei ollut minkään laitoksen palvelija ja ilmoitti halukseen *"synnyttää vaikeuksia kaikkialla."* Elämänsä lopussa hän oli tulisessa ristiriidassa myös porvarillisen kirkkohierarkian kanssa. Se oli hänelle vilpillisyyden ruumiillistuma, herja uskon aidolle sisällölle. Epätoivoinen taistelu mursi hänet jo 42-vuotiaana. Hän kuoli yksinäisenä ja häväistynä - *"Naurun marttyyrina markkinakaupungissa."*

Kilpaa nauraminen

Mistä ihmeessä tulee sanonta *kilpaa nauraminen*? Pitääkö nauramallakin kilpailla? Kyllä pitää, silloin kun kaksi osapuolta yrittää kilpaa nauraa toisensa ulos. Se on julma kilpailu, jonka voittajat siteeraavat toista sanontaa: *"Joka viimeksi nauraa se parhaiten nauraa"* Sanonta on turha. Taistelun loputtua toinen osapuoli ei naura enää ollenkaan.

Pilkallinen nauru on tuhovoimainen tarkkuuspommi. Useimmat meistä ovat kokeneet sen sisälmyksiä repivän tuhovoiman. Jotkut meistä voivat myös tunnistaa sen sadistisen nautinnon, jonka pommin laukaiseminen tuottaa. Kun oikeassa hetkessä venytetty pilkallinen hymy ja oikeassa seurassa tuotettu pilkallinen nauru osuu kohteeseensa, saa aitiopaikalta nauttia uhrin kömpelöstä yrityksestä salata täysosuma väkinäisellä hymyllä tai kuinka hän täysin tuhottuna ryömii koloonsa. Ulosnaurattaja saa hetken aikaa maistella monta samanaikaista valtaroolia. Taitava ulosnaurattaja on sekä syyttäjä, tuomari että rangaistuksen täytäntöön panija. Puolustusasianajat ovat näissä tilanteissa yleensä hiljaa, jotteivät itsekin joutuisi ulosnauretuiksi.

Voi sitä voiman tuntua, jonka hyvin tähdätty vitsi tuottaa. Hetken ajan voimme liittyä kreikkalaisten jumalien Pantheoniin, joka pystyi naurullaan tuhoamaan kenet halusi. Kaikki ovat sillä hetkellä yhdessä minun kanssani – yhtä ulosnaurettua vastaan. Yhteenkuulumisen antama vallan tuntu imetään ulosnaurettuun vallan menetyksestä. Johdollani tapahtuva ulosnauraminen on kuin kannibalistinen juhla, jossa uhrin sydän syödään, jotta hänen voimansa siirtyisi meihin.

Ulosnaurettu voi puolustautua nauramalla nauravien kanssa. Hän voi ”vapaaehtoisesti” hypätä roviolle kuin muinainen uhriksi valittu henkilö, joka uskoo oman kohtalonsa oikeutekseen. Tai sitten hän yrittää vastata näennäisen välinpitämättömällä olankohautuksella ja jäädä odottamaan koston hetkeä. Hän todistaa sankaruutensa ottamalla sivalluksen vastaan. Samalla hän vannoutuu samojen väkivaltaisten pelisääntöjen käyttäjäksi. Kilpaa nauramisen julma peli jatkuu.

Jos ulosnauramisen uhri menettää malttinsa ja yrittää aggressiivisesti puolustaa itseään, hän vain pidentää kuolemansa tuskaa. Hänen murhanhimoinen raivonsa on kuin peilikuva häneen kohdistuneesta naurusta, mutta kukaan ei halua tunnistaa siinä itseään. Kollektiivinen nauru on ylivoimainen väkivallan muoto juuri siksi, että se ei tunnista sukulaisuuttaan väkivallan kanssa. Ulosnaurettu on sortunut imitoimaan ulosnaurajien väkivaltaa sen pelkistetyimmässä muodossaan. Se vain yllyttää ulosnaurattajia lisäämään naurunsa väkivaltaisuutta tunnistamatta yhteyttään väkivaltaan. Kuinka niin hauska hetki muka voi olla väkivaltainen?

Ainoastaan Jeesuksen kaltainen ulosnaurattajien kohtaaminen voisi mahdollisesti saada ulosnaurajat heräämään sinänsä viattoman näköisen käytöksensä todelliseen sisältöön. Sekään ei aina onnistu. Vastaankin voi taistella, mutta vain ulosnaurajia imitoimalla. Täytyy vain panna vähän paremmaksi. Vastakommentin täytyy olla paljon nokkelampi. Altavastaajan täytyy voittaa naurulla lynkkaajansa älyllä, verbaalisella taidolla ja retorisella ylivoimalla. Hänen täytyy yhdellä lyhyellä lauseella saada ulosnaurattajansa näyttämään paljon naurettavammalta kuin itse äsken oli.

Useimmat meistä eivät vastaavassa tilanteessa keksi mitään vastaan sanomista. Muistat varmaan hyvin, kuinka sinuun kohdistunut nauru on hetkessä jähmettänyt koko ajattelukykyäsi: Pää raksuttaa tyhjää, kieli ei liiku ja mieli lepattaa nöyryytyksen tyhjässä kauhussa. Sen jälkeen olet viettänyt monia unettomia öitä miettiessäsi, mitä *olisit voinut sanoa*, ja harmitellut kaikkia niitä nasevia vastauksia, jotka juolahtivat mieleesi liian myöhään.

Siinä tilanteessa moni varmaan unelmoi kostavasta Jumalasta, joka pystyisi syöttämään naurajille heidän omaa lääkkettään. **Voltaire** sanoi: *"Olen eläissäni rukoillut vain yhden rukouksen: 'Jumala tee vihollisistani naurettavia.' Siihen hän vastasi."*

On kuoliaaksinaurattajia ja on kuoliaaksi naurajia, niitä jotka naurullaan tappavat muita. Ulosnaurattajat ovat maailman sokeimpia väkivallan käyttäjiä. Samalla he ovat maailman armahdetuimpia murhaajia. *"Se oli vain vitsi"* on kelvannut lukemattomien tappavien naurujen vapauttavaksi argumentiksi.

Ulosnaurattajat pääsevät aina pälkähästä – jos eivät itse lopulta joudu saman rikoksen uhreiksi. Niinkin voi käydä. Kilpaa nauraminen jatkuu, koska ulosnaurettavat ovat hyviä imitoimaan ulosnaurajien menetelmiä.

Valta ja nauru

Vallan historia on ulosnaurattajien historiaa. Poliittisen, uskonnollisen, aatteellisen tai taloudellisen vallan tavoittelijat ovat aina rakentaneet valtakuntansa edellisten hallitsijoiden ulosnaurattamisen varaan. Nauru on kuitenkin vaikeasti kesytettävä luonnonvoima. Sitä ei aina pysty ohjaamaan oikeaan suuntaan. Aina pitää varoa, ettei se räjähdä omille silmille. Harvoin kukaan on siinä onnistunut. Nauru ei ole koskaan suostunut kenenkään lopulliseen valtaan. Se on aina ryöstäytynyt hyvin kaivetuista uomistaan sivupuroiksi, jotka ulottuvat nakertamaan vallan omia perustuksia.

Rivikansalaiset, joilla ei ole varaa aseisiin eikä kykyä organisoitua vastarintaan, ovat aina löytäneet naurusta tappavan aseensa. Aiemmin he ovat pelänneet sitä yhtä paljon kuin Jumalan viimeistä tuomiota, mutta jossain vaiheessa he ovat huomanneet, että tämän luonnonvoiman tappavuus on käännettävissä vastakkaiseen suuntaan. Alistava ja tappava nauru ei ollutkaan vain herrojen hallussa. Ase onkin jokaisen uhmakkaan alaisen ilmaisessa käytössä.

Jotteivät itse joutuisi naurunalaisiksi vallat ja voimat ovat järjestäneet alaisilleen valmiiksi ohjelmoitua naurun aiheita. Erityisesti silloin kun sisäiset levottomuudet alkavat uhata, nauru täytyy osata kanavoida tarkoin valittuun sijaiskohteeseen.

Rooman keisarit tiesivät sen hyvin, niin kuin myös **Hitler**. Toisen maailmansodan jo alettua hän käski: *”Huolehtikaa siitä, että Saksan kansa oppii taas nauramaan.”* Lähinnä juutalaisten pilkkaamisen viritetty viihdeprojekti sai nimekseen *”Onnen voima.”* Fasistit tiesivät kuinka voimakas huume poissulkevalle väkivallalle viritetty nauru voi olla. Monet saksalaiset kirjaimellisesti nauroivat itsensä kuoliaaksi, samalla kun he nauroivat miljoonia muitakin ulos tästä elämästä.¹⁵⁸ Hitler perusti erityisiä vitsituomioistuimia joissa punnittiin, minkälaiset naurunaiheet olivat valtakunnassa sopivia ja mitkä uhkasivat führerin valtaa.

Neuvostovallan aikana naapurissamme tehtiin kovasti työtä naurun valjastamiseksi ainoastaan valtion tarkoitusperiä palvelevaksi. Keskuskomitean virallinen naurulehti oli *Krokotiili*. Sen piti tehdä kaikki luokkaviholliset ja imperialistit naurunalaiseksi. Silloin tällöin joku vitsi tuli kuitenkin liian lähelle omia nurkkia ja toimittaja löysi itsensä vankilasta. Kerran koko toimituskunta vaihdettiin, koska valtaeliitti koki itsensä huumorin kautta uhatuksi. Salaperäinen *Radio Jerevan* kuitenkin levitti kansan pariin vitsejä jotka söivät neuvostojohtajien uskottavuutta.

Henri Bergsonilla oli ennen Hitleriä ja **Stalinia** liian optimistinen käsitys naurusta vallanpitäjien käytössä:

*”Nauru on ennen kaikkea korjaavaa. Sen tarkoitus on nöyryyttää, sen on annettava kohteekseen joutuneelle henkilölle tuskallinen olo. Naurun kautta yhteiskunta kostaa sitä vastaan otetut vapaudet. Nauru ei tekisi tehtävänsä, jos se tarjoaisi myötätuntoa ja hyvyttä.”*¹⁵⁹

Hän kuvasi kulttuuria, jossa naurunalaiseksi tuleminen kautta toteutuva häpeärangaistus vielä toimi vallanpitäjien palvelijana. Hänen jälkeensä nauru on näyttänyt julmat kasvonsa myös valloille ja voimille. Hyväntahtoisempi huumorin henki ei koskaan ole viihtynyt ankaran hierarkian keskellä eikä diktaattorien seurassa. Se myös kiertää kaukaa kaikenlaisen henkilöpalvonnan, mutta kun se lähestyy, kummatkin kokevat itsensä uhatuksi.

Nauramisen vapaus on tärkeä osa demokratiaa, mutta pilapiirtäjät ja vitsinikkarit ovat toimineet myös diktaattoreiden palvelijoina. Huumori ja nauru ovat demokratian ystäviä ja ylläpitäjiä. Samalla ne voivat olla tyrannian julmimpia aseita. Naurulla todellakin on monet kasvot.

Väkivalta ja nauru

*”Ei lasten maailmassa ollut
Sellaista kuin kirjoissa
Ei ollut kesäpäivien kirkkautta
Ei mitään viatonta lapsenuskoa*

¹⁵⁸ Kuschel, Karl-Josef. *Laughter*. s. 123.

¹⁵⁹ Bergson Henri. *Nauru*. s. 138

*En muista mitään hauskoja retkiä
En muista mitään iloisia leikkejä
Vain kärpäset ja niiden revityt siivet
Likaisella keittiön pöydällä
Ja pikkupoikien kaikkivoivan sadistisen naurun.* ¹⁶⁰

Uudempia elokuvia katsellessani olen usein kokenut tullessi vietelleyksi sellaiseen nauruun, josta tulee jälkeenpäin moraalinen hämmennys ja kuvotus. Olen monesti joutunut maastoon, jossa mikään reaktio ei enää tunnu sopivalta. Nauraminen tuntuu jälkeenpäin yhtä kisalliselta kuin suru tai moraalinen närkästys. En halua löytää itseäni nauramasta väkivallalle, joka tarkemmin ajatellen inhottaa, enkä myöskään halua löytää itseni moralistina, joka tuomitsee nuorison uuden viihdelajin.

Viime vuosina inhorealistisesti kuvattu väkivalta tai murhan esittäminen koomisessa valossa on uusi ja ennen kokematon rajanylitys. Se häkellyttää. Mistä se kertoo? Mitä siitä seuraa?

Ensimmäinen läpimurto siihen suuntaan tapahtui luultavasti **Stanley Qubricin** ohjaamassa elokuvassa *Kellopele appelsiini*. Siinä päähenkilö pahoinpiteli uhrejaan **Beethoovenin** ylevän musiikin soidessa taustalla. Se oli jotenkin vitsestä. Elokuvassa oli kuitenkin mukana **Anthony Burgesin** kirjan moraaliset kysymykset, joista vakavin oli: Olisiko moraalisesti puolustettavaa riistää väkivaltaiselta ihmiseltä vapaa tahto kokonaan?

Quentin Tarantinon ohjaama *Pulp Fiction* oli ehkä ensimmäinen elokuva, joka onnistui esittämään murhan koomisessa muodossa. Palkkatappajaa ei enää esitetäkään vain kylmäverisenä tappokoneena, vaan tavallisena tohelona, joka sattuu tappamaan väärän miehen yhtä hassunkurisesti kuin **Mr. Bean** jättää solmionsa metron oven väliin. Komediallinen efekti luodaan siirtämällä kamera nopeasti uhrista **Travoltan** ja hänen kumppaninsa väliseen nahisteluun siitä, kumpi on syyllinen. He kinastelevat kuin pikkupojat, jotka käyvät oikeutta siitä, mistä syystä toisen jäätelötötterö tippui hiekkaan.

Filmin lopussa esiintyy myös jonkinlaista sovitetuksi tulemisen tematiikka. Sekin on esitetty niin koomisessa valossa, ettei tiedä pitäisikö se ottaa vakavasti.

Sen jälkeen on tullut lukuisia elokuvia, jotka ylittävät toisensa väkivallan ja komiikan yhdistämisessä toisiinsa. Useimmissa on vielä joku kolmas ulottuvuus, syväjuoni tai moraliteetti, josta on vaikea ottaa selvää. Siitä toisaalta pidän, mutta alan yhä enemmän epäillä sitä keinotekoiseksi näennäismoraliteetiksi. Trendi on kuitenkin menossa siihen suuntaan, että mikä tahansa kolmas ulottuvuus ohenee. Jäljelle jää vain sattumanvarainen mieletön väkivalta ja sen kuvaaminen koomisessa valossa. Vanha klassinen hyvät-pahat asetelma, jossa päähenkilöillä oli kullakin omat syynsä pyhittämässä tappamista, on kuolemassa. Enkä sitä tematiikkaa jää kaipaamaan, mutta tilalle on tullut täysin perustelematon väkivalta ja sille nauraminen. Siihen nauruun osallistuminen minua kiusaa.

Vanhoissa uhrilkulttuureissa ja sen jäännöksissä väkivalta oli rajattua. Jokaisella yhteisöllä oli omat yhteiset uhrat, jotka rituaalisesti tapettiin, tai ulkopuoliset uhrat, joita vastaan sodittiin. Uhrilkulttuurin julma logiikka varjeli yhteisöä kaotilliselta väkivallalta. Nyt kun kollektiivisesti sovittuja vihollisia on vähenevässä määrin, olemme sekä viihteessä että käytännön rikostilastoissa kulkemassa kohti yhä sattumanvaraisempaa väkivaltaa, jossa kuka tahansa voi mistä mielijohteesta tahansa joutua kenen tahansa uhriksi.

Uhrilkulttuurin laimeneminen ja purkautuminen on suuri siunaus – jos samalla alamme ottaa yhä suurempaa vastuuta henkilökohtaisesta väkivallastamme. Se merkitsee herkistymistä myös sille ”viattomalle” väkivallalle, jota harjoitamme vitsiemme ja naurumme kautta.

Väkivaltaa ja komiikkaa yhdistelevät elokuvat viettelevät aivan toiseen suuntaan – tai sitten ne menevät niin pitkälle, että katsojat pelästyvät omaan vastuuseensa. Esimerkiksi *Fight Club* on elokuva, jolle voi nauraa, tai sitten sen voi ottaa vakavana peilinä, josta voimme katsoa vähemmän imartelevaa kuvaa itsestämme ja maailmastamme.

Jackass taas on halvalla tehty täysin juoneton ja täyskaheli menestyskomedia. Siinä ikimurkut miehet **Johnny Knoxvillen** johdolla ihannoivat väkivaltaa, toisen omaisuuden tuhoamista, huonoa käytöstä, pettämistä, vastuuttomuutta, nöyryyttämistä, nolaamista, pettämistä jne. Samalla he kiduttavat itseään ja toisiaan sadomasokistisella riemulla. Kaikkea säästää sekä elokuvan tekijöiden että sen katsojien paskainen nauru.

Jos kutitusnauru on turvallisen vaaran kanssa leikkimisestä, Jackassin pellet menevät niin pitkälle kuin uskaltavat turvallisuuden minimoimisessa ja vaaran maksimoimisessa, jotta heillä itsellään ja katsojilla

¹⁶⁰ Netistä löytynyt runonpätkä, jolle en löytänyt tekijää.

olisi hauskaa. Eivätkä he leiki vain fyysisillä vaaroilla. He tekevät parhaansa uhmataakseen myös kaikkia mahdollisia moraalisia arvoja ja kulttuurisidonnaisia tabuja, joiden rikkomisesta olisi vielä muutama vuosi sitten tullut ankaria rangaistuksia. Koko speaktaakkeliin on vain yksi suvereeni perustelu, jonka kanssa on vaikea kiistellä: Täytyyhän ihmisten saada nauraa. Jokainen filmin kriitikko lokeroi itsensä auttamattomasti huumorintajuttomaksi tomppeliksi. Kyllä minäkin nauroin sitä katsellessani – ja aikuiset poikani nauroivat vaivautuneisuudelleni jälkeenpäin.

Ehkä väkivalalle nauraminen tarjoaa jonkinlaista puudutusta, joka estää meitä tunnistamasta sitä alkuperäistä kauhareaktiota tai moraalista kuvotusta, joka jossain vielä on jäljellä. Monet lapset kääntävät spontaanisti katseensa, kun näkevät televisiosta ilmeisen julmaa väkivaltaa. Jos eivät ehdi ajoissa, se jää vaivaamaan heidän mieltään. Piirrettykin elokuvat kuitenkin kouluttavat heitä johdonmukaisesti ja vähitellen saavuttamaan tuon naurulla puudutetun moraalisen amnesian, jossa mikään visuaalisesti nähty väkivalta ei enää tunnu miltään.

Ehkä lisääntyvä komiikan ja väkivallan tarjonta palveleekin yleistä turtuneisuutta pahan edessä. Kehittyneet animaatiotekniikka auttaa siinä. Tarantino sanoi viimeiseen elokuvaansa (*Kill Bill*) liittyvässä haastattelussa, ettei millään voisi todellisten lasten kanssa filmata äärimmäistä väkivaltaa. Siksi hän onkin ympännyt elokuvaan animoidun pätkän, jossa tyttölapsi on keskeisenä henkilönä seuraamassa vanhempiansa brutaalia murhaa. Yrittääkö hän haastaa meidät katsomaan tätäkin nauraa? Jos, niin miksi?

Elokuvaa katseltuaan yksi aikuisista pojistani sanoi, ettei aluksi tiennyt itkeäkö vai nauraa, mutta ”tietyn pisteen” jälkeen homma meni naurun puolelle. Juuri tämä piste minua kiinnostaa. Miten kauas sitä voi siirtää väkivallan puolelle säilyttäen samalla yhteyden nauruun? Aavistukseni on, että lopultakaan ei löydy sellaista väkivallan muotoa, jolle ei voisi houkutelua massoja nauramaan.

Miksi? Koska ei ole mitään lopullista rajaa, joka erottaisi väkivallan naurusta. Niillä on liian syvä sukulaisuussuhde. Tarantinon ja kumppaneiden elokuvat tekevät yhden palveluksen. Ne riisuvat naurulta sen viattoman naamarin ja paljastavat naurun julman puolen.

Näillä elokuvilla voi olla viinan kaltainen vaikutus. Alkoholihan madaltaa kynnystä sekä nauruun että väkivaltaan. Kummankin juuret ovat hyvin lähellä toisiaan ja pulppuavat joskus samasta lähteestä. Indonesian ja Kosovon etnisten julmuuksien aikana on raportoitu sotilaista, jotka suorittavat julmimmat teurastuksensa nauraa kovaan ääneen. Joissakin valvontakameroiden filmeille tallennetuissa nuorisojengien väkivaltaisuuksissa nähdään nauravaa porukkaa hyppimässä tasajalkaa maassa makaavan päällä.

Klassikoksi tullessa jengikuvauksessa *Juokse poika juokse Nicky Cruz* kuvaa selviämisenaurun ja väkivallalle nauramisen tuottamaa yhteenkuuluvaisuutta:

”Nicky oli vain muutamaa päivää aiemmin hyväksytty Mau Mau –jengin jäseneksi, ja jengi oli ottanut yhteen Piispojen, neekerijengin, kanssa. Puistossa oli ollut yli sata poikaa, joillakin mukanaan pyssyt, useimmilla veitset. Taistelu oli kestänyt kymmenen minuuttia, ja kun poliisit olivat tulleet paikalle, taistelukentälle oli jäänyt makaamaan useita liikkumattomia poikia. Poliisia pakoon juosset Mau Mau pysähtyivät lopulta ja nauroivat.

”- Näittekö tuota hullua Nickyä? hän huohotti naurun lomassa. – Voi veljet! Hän luuli olevansa villin lännen elokuvassa ja tulittavansa ilmaa.

Toisetkin haukkoivat henkeään ja nauroivat. Minä yhdyin nauruun. Me makasimme selällämme ojassa ja nauroimme niin, että luulimme kylkiemme repeävän. Israel veti henkeä ja osoitteli etusormillaan.

– Pam! Pam! Pam! hän koetti huohottaen matkia ja purskahti sitten taas valtavaan nauruun. Me muut pitelimme vatsaamme ja kieriskelimme ojassa.

Minusta tuntui hyvältä. Olin nähnyt verta. Olin ampunut jotakuta, kenties tappanutkin hänet. Ja me olimme päässeet pakoan. En ollut koskaan kokenut sellaista yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, joka minulla oli toisten ojan pohjalla makaavien poikien kanssa. Minusta tuntui melkein siltä, kuin olisimme olleet samaa perhettä.

Israel ojensi kätensä ja laski sen olalleni. – Sä olet kunnan roisto, Nicky. Mä olen kaivannut sun tyylistäsi kaveria jo pitkään. Me olemme samaa kaliiperia – molemmat melkoisia mielipuolia.

Me räjähdimme taas nauramaan, mutta minun sisimmässäni tuntui, että on paljon parempi olla mielipuoli ja toisten hyväksymä kuin normaali ja aina yksin.”¹⁶¹

Miten sukupolvi joka on totutettu nauramaan väkivallalle, suhtautuu arjen ja sodan väkivaltaan? Väheneekö heidän kapasiteettinsa nähdä tragediaa siellä, missä sitä todella on, vai herkistyvätkö he sille? Valistunut arvaukseni kallistuu ensimmäisen vaihtoehdon puolelle. Pahimmassa tapauksessa he lähtevät nauraan kopioimaan sitä.

Jumalan väkivaltainen nauru

*”Sillä Jumalakin sanoo osaavansa nauraa, vieläpä niinkin, että se tulee heille katkeraksi itkuksi...¹⁶² Antaa heidän pilkata niin kauan kuin jaksavat: kerran on ilmenevä, kuka viimeiseksi nauraa...¹⁶³ Mutta tulihan Jumalan nauru vihdoin julki? Rupesihan seurakunta viimeinkin nauramaan, kun Herran enkeli yhtenä yönä surmasi 185 tuhatta vihollista?”¹⁶⁴ **Martin Luther***

Näistä sitaateista voit päätellä, että Suomen hengellisen perinnön kantaisällä ei ollut sydämessään minkäänlaisia kysymysmerkkejä Jumalan väkivaltaisen naurun suhteen. Vaikka Luther niin radikaalisti yhdisti naurun armon kokemiseen ja hyväntahtoisesti nauravaan Jumalaan, hän kuvasi Jumalan naurua myös armottoman väkivaltaisena. Yksi syy miksi **Platon** epäili **Zeusta** ja muita kreikkalaisten Jumalia, oli heidän väkivaltainen naurunsa. Luther ja monet muutkin teologit ovat vain herkutelleet väkivaltaisesti nauravalla Jumalalla.

Raamatussa nauraminen mainitaan vain muutamia kertoja ja niissäkin yleensä väkivaltaisissa yhteyksissä. Vanhan Testamentin Jumala on tunnetusti pääasiassa sotaisa ja väkivaltainen. Kirjakokoelma on kuitenkin myös mielenkiintoinen kuvaus siitä, kuinka israelilaiset vähitellen oppivat ottamaan vastuuta omasta väkivaltaisuudestaan sen sijaan, että panisivat oman väkivaltaisuutensa Jumalan piikkiin.¹⁶⁵ Psalmiit ovat syntyneet tämän prosessin puolivälissä. Välillä niissä on suunnattoman lohdullisia kuvauksia Jumalan lempeästä huolenpidosta. Toisinaan Jumala kuvataan mahtipontisena despoottina, joka nauraa pilkkaa jokaista, joka nousee Israelin kuningasta vastaan:

Hän, joka hallitsee taivaassa, nauraa, Herra pilkkaa heitä.

Hän puhuu heille vihassaan ja kauhistuttaa heidät kiivaudellaan:

”Minä itse olen asettanut kuninkaani Siioniin, pyhälle vuorelleni!”¹⁶⁶

Sen jälkeen hän vielä lupaa Israelin kuninkaalle rajatonta väkivalloin ylläpidettyä valtaa:

”...ja maan ääriin ulottuu sinun valtasi. Sinä alistat kansat rautaisella valtikalla, murrat ne kuin saviastiat.”¹⁶⁷

Jos minä tämän päivän tietoisuudella, joka on evankeliumien piilovaikutuksen valaisema, olisin ollut kuuntelemassa tällaista Jumalan nimissä esitettyä tekstiä, minä luonnollisesti epäilisin, että vallastaan humaltunut kuningas on runoillut tekstin oman sydämensä kyllyydestä. Daavid vain hämää kansaansa. Hän piilottaa omat väkivaltaiset valtafantasiansa ja kuvaa niitä Jumalan unelmiksi. Samaan piikkiin menee myös Daavidin pilkkanauru vihollisille.

Seuraavassa psalmissa Jumala esiintyy melkein yhtä väkivaltaisena. Tällä kertaa hän toki on sorrettujen puolella, mutta hänen naurunsa ei kuulosta kovin osaaottavalta.

”Herra nauraa jumalattomalle, hän tietää, että tilinteon päivä tulee.

Jumalattomat paljastavat miekkansa, jännittävät jousensa kaataakseen köyhän ja avuttoman, surmataakseen suoran tien kulkijat.

Mutta heidän miekkansa osuu heidän omaan sydämeensä ja heidän jousensa särkyvät.”¹⁶⁸

Eikö tämäkin psalmi kuulosta sorretun omalta salaiselta unelmalta, kun hän hekumoi siitä päivästä, jolloin hänen puolestaan kostetaan.¹⁶⁹ Tässä Jumalan naurussa ei esiinny alkeellisintakaan sympatiaa vihollista kohtaan. Siinä ei ole minkäänlaista rauhanpyrkimystä, toivoa vihollisuuden lakkaamisesta, sovinnosta tai

¹⁶¹ **Cruz, Nicky.** *Juokse poika juokse.* Rv-kirjat, 12. painos, Vantaa 1981. s. 82-83.

¹⁶² Viitaten Psalmiin 2:4-5. Herramme Jeesuksen Kristuksen Vuorisaarnan selitys. Suom. Juuso Hedberg. Helsinki 1906. (SLEY). s. 223

¹⁶³ Kuolleitten ylösnouseminen. Apostoli Paavalin 1 Korinttolaiskirjeen 15 luvun selitys. Suom. N.E. Wainio. Helsinki 1908 (SLEY). s.186

¹⁶⁴ Kristuksen valtakunnasta eli toisen psalmin selitys. Suom. Gust. Dahlberg. Helsinki 1902. (SLEY). s. 40

¹⁶⁵ Juuri näitä teemoja olen käsittelemässä pidemmässä kirjoitusprojektissani, joka koskee väkivaltaa ja uhriutta.

¹⁶⁶ Ps 2:4-6.

¹⁶⁷ Ps 2: 8,9.

¹⁶⁸ Ps. 37:13-15.

¹⁶⁹ Vastaavanlainen Jumalan piikkiin pantu Nauru löytyy psalmista 59:7-14.

toisen kohtaamisesta. Tämä nauru jakaa ihmiskunnan hyviin ja pahoihin, meihin ja niihin, jotka ovat meitä vastaan. Edes **Homeroksen** teksteissä esiintyvien kreikkalaisten Jumalien naurut eivät olleet näin pahansuopina. Zeuksen jumalperheen nauru ei liittynyt teeskenneltyyn moraliin. Tämä on militaristinen ja tuhovoimainen nauru. Tämä on tutun kuuloinen nauru. Se on raikunut kautta ihmiskunnan väkivaltaisen historian tähän päivään asti. Sen kuulee joka rintamalla, varsinkin silloin kun vihollisille on onnistuttu tuottamaan poikkeuksellisen paljon kuolemaa ja kärsimystä. En usko tätä Jumalan nauruksi. Tämä on ihmiskunnan oma armoton nauru.

Nauroiko Jeesus?

Turun Kaupunginteatteri esitti syyskuussa 2003 ensi-illan **Tuomas Parkkisen** näytelmästä *Stand up, Jesus*. Nimestään huolimatta Jeesus ei siinä ole stand up koomikko kuin osittain. Kaikki muut roolihenkilöt ovat sitä paljon enemmän.

Olen lukenut vain käsikirjoituksen,¹⁷⁰ joka edustaa tyypillistä irrottelevaa postmodernia trendiä. Mihin tahansa voi ottaa minkä tahansa näkökulman. Vitsikkyyden synty siitä, että evankeliumien kertomukset irrotetaan kokonaan alkuperäisestä kontekstistaan ja sekoitetaan niihin tämän päivän naistenlehtijournalismia, vegetarismia, verkostomarkkinointia ja viihteellistä stand up komikkaa nokkeluuksineen ja latteuksineen. Useimmat repliikit ovat itsetarkoituksellista ja keinotekoisia vitsikkyyden hakemista vailla mitään purevaa ironiaa tai sarkasmia. Osa on jo klassiseksi tullutta kyllästyttävää tabuille nauramista. Jeesuksen rooli pysyy kuitenkin melkein koko näytelmän ajan hämmentävän haastavana.

Uskomisen ja tietämisen välinen jännite kulkee läpi koko kreisihumoristisen ja viihteellisen komedian. Jotkut repliikit ovat satiirisen oivaltavia, kuten Pilatus sanoessaan Jeesukselle: *”Sinä olet syytön niihin tekoihin, mistä sinua syytetään. Sinut on katkeruuden tähden vangittu. Kansaa nostaa huipulle – ja kun ei kaikki, mihin sinä kosket, muutukaan kullaksi – kansa pudottaa ja vaatii hyvitystä.”*

Osa Jeesuksen sanoista esitetään naurettavassa valossa, irrottamalla ne asiayhteydestään. Osa taas säilyttää haastavuutensa, vaikka nekin on sovitettu aivan toisenlaiseen asiayhteyteen. Naurun kautta katsojia kyllä houkutellessaan pohdiskelemaan, mutta niin kevyesti, että se taitaa useimpien kohdalla jäädä kummelihumorin peittoamaksi.

Uskonnollisille teemoille nauramisen klassikko tästä kuitenkin tulee (Nykyäänhän kutsutaan klassikoksi jo muutaman vuoden menestyksen jälkeen) Se on selvä. Siinä nauretaan ensisijaisesti Jeesuksen opetuslapsille ja hänen perheelleen. Jeesus itse on koominen tosikko, joka kyllä naurattaa, vaikkei itse naura ollenkaan.

Mutta nauroiko Jeesus? Minulla oli kiusaus luopua tästä otsikosta. Kysymys herättää helposti epäilyksen siitä, että asiaa käsitellään täysin huumorintajuttoman moralismin hengessä. Enkä halua että kukaan epäilisi minua niin groteskin rumasta luonteenvammasta. Sehän sulkisi minut kaikkien fiksujen ja vapautuneiden ihmisten iloisesta seurasta. *Humor* ja *Amor* ovat tänä päivänä niin korkealle asetettuja epäjumalia, että Jeesuksenkin pitäisi varmaan olla humoristinen *talk show'n* juontaja päästääkseen meidän fiksujen nauravaan sisäpiiriimme. Eihän meillä valita presidentiksikään ihmistä, joka ei pärjää hyvin *Uutisvuodossa*, valtakunnallisessa naurattamistestissä.

Kysymyksen ohittaminen olisi kuitenkin jäänyt harmittamaan. Vaikka kysymys on minusta hölmö, yritän vastat fiksumasti.

”Kristus ei koskaan nauranut”, väitti munkkiloostarin johtaja **Umberto Econ** romaanissa. Eikä väite ollut pelkästään kirjailijan keksimä. Hän siteerasi 400-luvulla vaikuttanutta kirkkoisää Johannes

Krysostomosta, jonka sanat muistettiin tarkkaan keksiajalla.

Jeesus tunnetaan miehenä, joka haastoi meitä tulemaan lasten kaltaisiksi. Oliko hän itse sen kaltainen huolettoman ja luottavaisen naurun suhteen?

Evankeliumit kertovat hänen itkeneen julkisesti kolme kertaa. Hänen naurunsa ei kuitenkaan ollut sen enempää *pianissimo* tai *forte*. Siitä ei yksinkertaisesti puhuta mitään. Evankeliumeissa Jeesus näyttäytyy perin vakavana hahmona. Se on vaivannut, ärsyttänyt ja suorastaan raivostuttanut monia viimeisen sadan vuoden aikana. **Nietzsche** toivoi, että Jeesus olisi jäänyt erämaahan ja pysynyt kaukana

¹⁷⁰ Parkkinen, Tuomas. *Stand up, Jesus*. Lasipalatsi. 2003.

kaikista ”hyvistä” ihmisistä. Ehkä hän silloin olisi oppinut enemmän rakastamaan tätä maapalloa – ja naurua myös.¹⁷¹

Nietzsche oli tavallaan oikeassa. Jos Jeesuksesta olisi kasvanut naiivi hippiluonteinen luonnonlapsi, joka olisi ollut vapaaehtoisesti sokea ”hyvien” ihmisten väkivallalle ja onnellisen tietämätön uskonnollisesti pyhitetyn väkivallan uhreista, hänestä olisi voinut tulla kaikkien tyhjäpäisesti nauravien huolettomien ihmisten roolimalli.

Jeesus kyllä viipyi erämaassa yksin 40 päivää. Luonnon karun kauneuden lisäksi hän kohtasi siellä jokaiselle ihmiselle tutut perussaanalliset kiusaukset vallan ja voiman väärinkäyttöön. Hän kieltäytyi niistä, mutta ei suinkaan palannut ihmisten maailmaan onnellisena luonnonlapsena, vaan entistä vakavampana näkijänä ja tekijänä

Mille hänen olisi poikkeuksellisen syvästi näkevänsä ihmisenä pitänyt vielä nauraa? Kuka tekee millään tavalla herättävää komiikkaa holokaustista, maailmasodista, Ruandan joukkomurhista, lapsityövoimasta, köyhyydestä, nälkähädästä, aidsista jne. Jos Jeesus näki enemmän kuin kukaan ennen häntä tai kukaan hänen jälkeensä siitä ihmisten välisestä dynamiikasta, joka on tehnyt ihmiskunnan historiasta niin julman, niin mitä naurun aiheita hänelle olisi jäänyt?

Mikä tekisi nauravasta Jeesuksesta loppujen lopuksi yhtään uskottavamman? Hänen vakavuutensa oli yleensä lempeää ja ystävällistä, mutta toisinaan myös tuiman ankaraa ja haastavaa. Mitä lisäarvoa hänen vitsinsä tai naurunsa olisivat tuoneet hänen ihmiskunnalle jättämälleen perinnölle? Otettaisiinko hänen opetuksensa ja esimerkkinsä sen seurauksena yhtään vakavammin? Miten olisi 150 -kiloinen, lootusasennossa istuva naurava Kristus? Häneenkö olisi helpompi uskoa?

Koomisen hahmon Jeesuksesta kyllä saa sellaisenaankin. Hän oli alhaista syntyperää, jolla oli kosminen visio. Hän liikkui epämääräisessä seurassa, eikä pelännyt valtoja ja voimia. Siinä mielessä hän oli kaikkien naurettavien hahmojen arkkityyppi. Hänen oma vakavuutensa vain täydentää hahmon koomisuutta. Juuri sellaisena monet ovat hänelle nauraneetkin. Olisiko hän vähemmän naurettava, jos hän itsekin olisi nauranut itselleen?

Vaikutelmani on, että hän suhtautui kaikkeen ja kaikkiin hyvin vakavasti, myös itseensä. Sellaisena hän antautui joko naurettavaksi tai täysin vakavasti otettavaksi. Sellaista ei tänään pidettäisi hyvänä tapana luoda itsestään menestyvää brändiä. Jeesus on oikeastaan aika ärsyttävä tyyppi. Hän ei anna meille ainuttakaan syytä suhtautua itseensä kevyesti tai asennoitumaan häneen jotenkin siltä väliltä.

Olisiko hän tämän päivän väkivallan uhreille yhtään luotettavampi lohduttaja ja puolustaja, jos hän olisi ollut nauravampi ja vitsikkäämpi? Epäilen. Mistä silloin tietäisin nauraisiko hän juuri minun mitättömille kärsimyksilleni? Voisinko olla vakuuttunut siitä, että hän ylipäänsä ottaa minun vakavasti? Ehkä hätäiset ja typerät rukoukseni vain häiritsivät taivaallista hauskanpitoa. Onneton kohtalonihan voisi hänen silmissään näyttää vain lievästi huvittavalta komedialta. Ehkä koko ihmiskunnan kärsimysnäytelmä onkin vain huono vitsi, johon Jumala on huolimattomuuttaan osallistunut?

Tuntuu hölmöltä edes yrittää esittää argumentteja Jeesuksen naurun puolesta. Ikään kuin Jeesus tulisi naurun kautta jotenkin läheisemmäksi, uskottavammaksi tai inhimillisemmäksi. Jos **Matteus**, **Markus**, **Luukas** ja **Johannes** saisivat tämän kysymyksen eteensä, he luultavasti nauraisivat sille hölmistyneenä. He kuvasivat Jeesuksen 33 -vuotisesta elämästä vain kolmenkymmenen viiden päivän tapahtumia. Nekin sijoittuivat pääasiassa kolmen viimeisen elinvuoden ajalle. Eikä niitäkään päiviä kuvattu kuin osittain. Vaikka Jeesus olisi nauranut kuinka paljon heidän leirinuotiollaan, Kaanaan häissä tai siunatessaan lapsia, sillä ei ollut mitään olennaista merkitystä heidän välittämänsä kertomuksen kannalta. He yrittivät kuvata niin monella tavalla uskomatonta tarinaa ja siihen sisään rakennettua sanomaa, että kysymys Jeesuksen naurusta oli heille täysin triviaali.

Kysymys Jeesuksen mahdollisesta nauramisesta on inspiroinut teologista mielikuvitusta kristillisyyden historian alusta asti. Monille visio Jumalan Pojan tuskaisesta kuolemasta ihmisten uhrina oli liian kova pala nieltäväksi.

Nag Hammarabin kirjakääröistä paljastuu, että ensimmäisten vuosisatojen *gnostikot* kehittivät erilaisen vision nauravasta Kristuksesta. Hän ei oikeasti koskaan joutunutkaan ristille. Hän oli tosi Kristus, joka ennen mestausta salaperäisesti siirtyi hengen maailmaan ja antoi roomalaisten ristiinnaulita Kristukseksi

¹⁷¹ Friedrich Nietzsche. *Beyond Good and Evil: Prelude to a Philosophy of the Future*. Random House. New York. 1966. s. 223.

luulemansa miehen, **Simon Kyreneläisen**. Todellinen Kristus katsoi viattoman sijaiskärsijän, pseudo-Jeesuksen mestausta ja nauroi ristiinnaulitsijoiden sokealle tietämättömyydelle.¹⁷²

Gnostilaiset eivät millään voineet sulattaa Jumalaa tai edes Jumalan poikaa, joka antautuu ihmisten tapettavaksi. Miten hän voisi olla samalla suvereeni pelastaja? Minne hän oli hukannut korkeamman tietonsa ja ylivoimaisen mahtinsa?

Gnostilaisten kehittämän vaihtoehtotarinan mukaan naurava Kristus oli kaiken inhimillisen yläpuolella oleva täydellisen tiedon ja ymmärryksen suvereeni haltija. Siksi hän saattoi nauraa ihmisten harhoille. Heidän Kristuksensa nauroi, koska ei loppujen lopuksi antanut ihmisen väkivallan koskettaa tai oikeasti haavoittaa itseään. Juuri sellaiseen Messiaaseen opetuslapsetkin olivat loppuun asti panneet toivonsa. He pettyivät ja heräsivät unestaan. Toiset pitivät kiinni haavoittumattomasta Jumalasta, jolla suvereenisuutensa takia oli aina varaa nauraa ihmisille.

Entä historiallinen Jeesus? Nauroiko hän? Olen jo todennut, ettei sitä ainakaan missään evankeliumeissa mainita. Jättiväthän he paljon muutakin Jeesuksen elämästä mainitsematta. Lapsuuden aika kuitataan yhdellä kertomuksella ja aikuiseksi kasvamisen ajasta ei kerrota mitään. Hänen ruokavaliostaan tai pukeutumistyylistään ei kerrota mitään. Hänen mahdollisista nukkumisongelmistaan tai aamurutiineista ei kerrota senkään vertaa.

Varmasti Jeesus vastasi naurulla vanhempiensa kutitukseen, niin kuin kaikki muutkin ihmislapset.

Varmasti hän myöhemmin nauroi lasten leikeissä ja ehkä meille tuntemattomaksi jääneessä teini-iässä.

Emme tiedä miten hän nuoruutensa ja aikuistumisensa vietti. Kolmikymppisenä miehenä hän kuitenkin esittäytyi varsin vakavamielisenä naurunalaisiksi joutuneiden puolustajana ja muista syistä uhreiksi joutuneiden ihmisten tuimana varjelijana. Hän antoi heille toivoa naurusta: *"Autuaita te, jotka nyt itkette: te saatte nauraa."*¹⁷³ Eikä sitä naurua tarvitsisi jäädä odottamaan hamaan ikuisuuteen asti. Tuskin hän silti tässäkin tilanteessa itse nauroi. Se olisi ollut heidän kärsimyksensä pilkkaamista.

Samassa saarnassa hän sanoo myös: *"Voi teitä, jotka nyt nauratte! Te saatte surra ja itkeä."*¹⁷⁴ Eikä siinäkään ollut mitään naurettavaa. Tämä ei ollut mikään vanha versio sananlaskusta: *"Joka viimeksi nauraa se parhaiten nauraa."* Hän oli tullut vakavasti haastamaan koko inhimillisen kulttuurin, joka alusta asti on perustunut poissulkemiseen, eri tavoin pyhitettyyn väkivaltaan. Ulosnauramiselle ei hänen jälkeensä enää löytyisi mitään sellaisia syitä, joiden väkivaltaista olemusta hän ei olisi jo paljastanut. Jeesus ei millään tavalla suhtautunut kielteisesti nauramiseen sinänsä. Koko vuorisaarnan muu sisältö kertoo siitä, että hän suhtautui kielteisesti vain siihen nauramiseen, joka liittyi eksklusiivisuuteen, toisen pilkkaamiseen ja alistamiseen. Siihen nauramiseen Jeesus ei ainakaan osallistunut.

Mitä muuta naurun aiheita hänelle jäi keskittyessään yhä enemmän missioonsa? Edes opetuslapset eivät hänen sanomaansa ymmärtäneet ja väittelivät jatkuvasti vastaan. Sekin nauru, joka nousee samanmielisten kollegojen yhteishengestä, jäi puuttumaan.

Silti hän vaelsi heidän kanssaan kolme vuotta, vietti iltaa lukuisilla leirinuotioilla, osallistui juhliin ja lounasti republikaanien ja muiden syntisten kanssa. Hän teki sitä niin ahkerasti, että vastustajat kutsuivat häntä *"syömäriksi ja juomariksi"*¹⁷⁵ Vaikka kaikki tämä olisi tapahtunut kuinka vakavissa aikeissa tahansa, on vaikea kuvitella, että hän olisi kaikissa näissä tilanteissa esiintynyt yksinomaan hymyilemättömänä tosikkona. Sekin on mahdollista.

Samalla hän puhui Jumalan ilosta, kun yksikin kadotettu löytää todellisen kotinsa. Hän kuvasi Jumalaa tuhlaajapojan isänä, joka järjesti juhlat kotiin palanneen kuopuksensa kunniaksi.¹⁷⁶ Olisikohan hän voinut tehdä sen vakuuttavasti täysin vakavalla naamalla? Kyllä varmaan. Ehkä hän puhui siitä silmät kosteina liikutuksesta. Hänen Isänsä ei nauranut syntisiä ulos, niin kuin vanhan testamentin Jumalan sanottiin nauraneen. Hän sulki heidät syliinsä.

Entä Jeesuksen luottamus? Hänhän eli täysillä tässä maailmassa myymättä itseään kenellekään ja millekään. Hänen mielensä oli täysin ankkuroitunut Isänsä rakkauteen. Eikö sellainen riippumattomuus ja vapaus anna valtavasti tilaa huolettomalle ja iloiselle luottamukselle? Epäilemättä. Toisaalta se antaa myös vapauden olla sosiaalisista syistä nauramatta, tai edes hymyilemättä, silloin kuin siihen ei ole mitään muuta syytä kuin toisen miellyttäminen ja seuran hyväksynnän ostaminen.

¹⁷² Kuschel, Karl-Josef. *Laughter. A Theological Essay*. S. 65-68.

¹⁷³ Luuk 6:21.

¹⁷⁴ Luuk 6:26.

¹⁷⁵ Luuk 7:34. Siihen aikaan sellaisen maineen sai toki paljon kevyemmin perustein kuin nyt.

¹⁷⁶ Luuk 15:7-10, 24

Jeesus kyllä käytti opetuksessaan ja vertauksissaan ironiaa, mutta hänen ironiansa oli hengeltään hyvin erilaista kuin postmoderni ironia. Hän ei yrittänyt naurattaa ketään eikä tehdä ketään naurunalaiseksi. Ironiallaan hän usein hämmensi vanhoja itsestäänselvyyksiä tavalla, joka pakotti kuulijat miettimään asiaa pitkään. Hänen hienovarainen ironiansa iski selkeästi vyön yläpuolelle, sydämen ja pään kohdalle. Hän ei taluttanut yleisöään niskasta peilin eteen, vaan loi ironisia ristiriitoja, jotka saattoivat jäädä vaivaamaan kuulijan mieltä. Jos ja kun he joskus tajusivat Jeesuksen ironian todellisen viestin, se ei enää naurattanut. Peilistä näkyvä kuva oli liian kauhistuttava. Jeesus ei kiirehtinyt ratkaisemaan luomiaan ristiriitoja. Hän antoi jokaiselle mahdollisuuden itse, omassa tahdissaan, raottaa verhoa. Ehkä he aikanaan ymmärtäisivät jotain radikaalisti uutta sekä itsestään että Jumalasta.¹⁷⁷ Mutta itsensä löytäminen hitaana hoksajana ja suorastaan vastahakoisena ymmärtäjänä ei paljon hymyilyttänyt. Niin vakavista asioista oli kyse. Nokkelia sanontojakin hän käytti ja nasevia vastauksia hän antoi. Vaikka ne saattoivat joitakin naurattaakin, ne eivät suinkaan olleet vitseiksi tarkoitettuja one linereita. Useimmat menivät niitä kuunnellessaan entistäkin vakavammiksi.

Olen nyt vuosia tutkinut Jeesuksen neljää elämäntekoa ja erityisesti hänen suhdettaan väkivaltaan. Se on saattanut värittää näkökulmaani turhankin synkäksi.

Saattaa olla, että vanhetessani löydän taas uuden näkökulman. Tällä hetkellä minulla on se käsitys, että Jeesus tuli kolmen vuoden julkisen toimintansa aikana liian tietoiseksi tavallista arkea hallitsevasta väkivallan dynamiikasta, nähdäkseen siinä mitään koomista ulottuvuutta tai kokeakseen sen keskellä montakaan hauskaa hetkeä. Asteittain hänelle myös selvisi, että jos hän jatkaisi uhriutta vaativan systeemin haastamista, hän joutuisi itsekin sen uhriksi. Hän eli liian lähellä uhriutta vaativan naurun ydintä voidakseen tai halutakseen ottaa siitä mitään komiikan tarjoamaa etäisyyttä.

Muistan hippiajoista Jeesusta inhimillistävän julisteen, jossa hänet kuvattiin nauravana messiaana. Jälkeenpäin ymmärrän sen kuvana Jeesuksesta, jonka kautta hippeinä nauroimme patriarkaalisen uskonnollisuuden tekopyhälle vakavuudelle.

Jokainen assosioi ja arvaa omista taustakokemuksistaan ja viitekehyksistään käsin. Minä näen Jeesuksen aika vakavana hahmona, joka jaksoi kantaa missionsa vakavuuden ja ympärillään tiivistyvän vihamielisyyden taakan ilman pelkoa ja ilman keventävää naurua. Se edustaa minulle täysipainoista ihmiseksi tuleamista. Jeesuksen mahdolliset nauramiset eivät mielestäni lisää siihen mitään olennaista. Viimeisenä iltana ennen vangituksi tulemistaan Jeesus ei turvautunut rintamalla tyypilliseen mustaan huumoriin, joka auttaa voittamaan kuoleman läheisyyden aiheuttaman pelon. Pitkäaikainen aavistus oli vaihtunut varmuudeksi siitä, että vallat ja voimat, joiden oikeutta hän oli asettanut kyseenalaiseksi, tulisivat tuomitsemaan hänet kuolemaan. Hän tiesi kuinka fyysisesti hirvittävä hänen kuolemansa tulisi olemaan. Turvautumatta minkäänlaiseen hirtehihumoriin tai sankarilliseen tunteiden kieltämiseen hän kantoi kokemansa pelon, ahdistuksen ja tuskan kaikessa painavuudessaan.

Ainoa nauru, minkä Jeesuksen elämäkerran kirjoittajat noteeraavat, on häneen kohdistunut pilkkanauru. Hänelle naurettiin toimintansa aikana¹⁷⁸. Roomalaiset sotilaat nauroivat hänelle oikeudenkäynnin aikana ja papit nauroivat sen jälkeen, kun hänet oli näennäsjuridisin perustein lynkattu.¹⁷⁹

Naurettava typerys, joka kuvitteli olevansa Jumalan poika. Jumala ristillä – kuinka brutaali vitsi. Jumalan hylkäämä luuseri, joka kuvitteli pelastavansa maailman. Voiko groteskimpaa huumoria keksiä?

Ehkä Jeesus ei todistanutkaan inhimillisyyttään nauramalla, vaan antautumalla naurunalaiseksi. Se paljasti hänen ihmisyydestään ja meidän ihmisyydestämme paljon enemmän.

Samalla se paljastaa jotain myös Jumalasta. Jos tunnistamme Jumalan tämän pateettisen hahmon kuolonkouristuksissa, näemme Jumalan, joka mieluummin suostuu alasnauretuksi kuin nauraa ketään ulos.

Vaikka Jeesus ei kohdannut kuolemaansa nauraen, monet hänen seuraajansa ovat kyllä tehneet niin.

Jeesus ei ehkä paljon nauranut, mutta hän antoi seuraajilleen paljon nauramisen aiheita. Vaikka Jeesus ei olisi koskaan nauranut, hänen seuraamisensa ei velvoita samaan. Hän rohkaisi lapsenkaltaisuuteen ja lupasi meille naurua. Kaikilla meillä on omat taakkamme, joiden alla voimme etsiä Huumorin, Amarin ja

¹⁷⁷ Hammerton-Kelly Robert, *The Gospel and the Sacred: Poetics of Violence in Mark*, Fortress Press, Minneapolis, 1994. s. 91.

¹⁷⁸ Mark 5:35-40.

¹⁷⁹ Luuk 23:35.

Toivon näkökulmaa. Kukaan meistä ei enää joudu kantamaan sellaista taakkaa, jonka Jeesus kantoi. Siksi voimme nauraa, vaikkei hän sitä ehkä tehnytään.

Naurun haastavat kasvot

”Huumori ei ole alistuvaa vaan kapinoivaa.” Sigmund Freud

Nauru on voimakas viesti voimattomassa tilanteessa. Vallan huipulla on aina pelätty vallatonta naurua. Lakitieteen professori **F.H. Buckley** väittää, että tragedia on komediaa konservatiivisempi. Se ei yritä komedian lailla muuttaa maailmaa, vaan hyväksyy sen mahdollisuuden, että epäoikeudenmukaisuus voittaa. Tragedia vain etsii sankarillisia ja uskonnollisia tapoja jalostaa siitä seuraavaa kärsimystä. Kun usko siihen loppuu, tragedia taidelajina on kuollut. Kun usko komedian arvopohjaiseen haasteeseen loppuu, komedia taidelajina on yhtä lailla vainaja.¹⁸⁰

Jos hänen määritelmänsä pitää paikkansa, meille esitetään aika paljon kuollutta komiikkaa. **Charles Chaplinkin** kääntyisi haudassaan, jos näkisi ja kuulisi, kuinka paljon mieltä ja suuntaa vailla olevaa komiikkaa tänään esitetään. Hänen kuuluisimmilla elokuvillaan oli terävästi haastava normatiivinen kärki, joka kohdistui mm. kaiken ahneeseen teollistamiseen.

Chaplinin esiin houkuttama nauru ei koskaan ollut alistuvaa. Knallihattuinen kulkuri ei suostunut etiketin, yleisen mielipiteen, poliisivoiman, koneiden tai rahan tarjoamaan pakkopaitaan. Vaikka hän ei yksityiselämässään aina tehnyt niin, kulkuri tarjosi aina toivoa toivottomille, valtaa voimattomille, kodin kodittomille ja arvon kaikkein köyhimmille. Hänen komiikkansa normatiivinen sisältö oli niin voimakas, että amerikkalaisen kapitalismin fanaattiset puolustajat pakottivat hänet muuttamaan takaisin Eurooppaan. Nauru haastavimmillaan on tyhmyyttä, turhuutta, tekopyhyyttä ja väkivaltaa kyseenalaistavaa komiikkaa. Tämän päivän nauru on kuitenkin yhä enemmän näitä ominaisuuksia ylistävää. Postmoderni komedia on alkanut kaivaa omaa hautaansa. Sellainen naurattaminen ja nauraminen, jonka päämääränä on saada meidät vain unohtamaan paha maailma, on itsepetoksellista ja eskapistista.

Jos aiomme elää todellista elämää, meidän täytyy katsoa todellisuutta sellaisena kuin se on. Ei se välttämättä tapa nauruamme. Päinvastoin me tarvitsemme naurua voidaksemme haastaa ja muuttaa todellisuutta toisenlaiseksi.

Saatan olla oikeassakin kun väitän, ettei maailmaa paranneta ilman naurua ja huumorintajua.

Uskonnolliset maailmanparantajat, jotka kadottavat huumorintajunsa, altistavat itsensä ja työtoverinsa loppuun palamiselle. Siihen asti he pitävät itseään pystyssä ilottomalla fanatismilla, paisutellen jokaista katastrofia lähestyväksi maailmanlopuksi. Viimeisillä voimillaan he yrittävät lykätä maailmanloppua ylihuomiseen, tai sitten he jäävät rukoilemaan sen tuloa, jotta vihdoinkin pääsisivät taivaaseen.

Moralistit ja kuolemanvakavat skolastikot ovat aina olleet salaisen hilpeuden kohteina. Huumori on ollut nokkelimmillaan niiden selän takana, jotka yrittävät ottaa naurun valtaansa ja rajoittaa sen aiheita. Entisen neuvostoimperiumin naapureina useimmat meistä muistavat, minkälaisia vitsejä rohkeimmat venäläiset ja eestiläiset uskalsivat keksiä systeemistä, jonka orjina elivät. *Radio Jerevan* oli toivoa ja kapinaa ylläpitävä kanava.

Mitkään vallat ja voimat eivät ole koskaan onnistuneet ottamaan naurua kokonaan haltuunsa. Naurun vangitsijat voisivat yhtä hyvin taltuttaa taivaan tuulen keuhkoihinsa tai kerätä myrskyävän meren pulloonsa.

Jos osaamme nauraa itsellemme, osamme myös nauraa haastaa maailmaa ympärillämme. Varsinkin jos olemme löytäneet olemassaolomme kiintopisteen tämän systeemin ulkopuolelta, voimme vapautuneesti elää tämän maailman keskellä ja vallattomalla naurullamme potkia erilaisten valtakuntien savijalkoja.

Nauru löytää kiintopisteensä vallitsevan systeemin ulkopuolelta. Poliittinen vanki, joka säilyttää huumorin näkökulman, roikkuu kiinni sisäisessä vapaudessaan, jota paksuimmatkaan muurit eivät voi rajoittaa. Rankinkin aivopesu todettiin epäonnistuneeksi kaikkein pienimmästä hymähdyksestä.

Komiikka ja nauru ovat edelleen tärkeitä kapinavälineitä erilaisia tyrannioita vastaan. Kaikissa maailman kolkissa löytyy poliittista, moraalista, dogmaattista, taloudellista, teknologista, rasistista tai sukupuolista alistamista, jota vastaan kansalaiset taistelevat myös naurun voimalla. Tietenkään se ei yksinään kumoa valtoja ja voimia, mutta näyttelee tärkeää roolia niiden rakenteiden nakertamisessa.

¹⁸⁰ Buckley, F.H. *The Morality of Laughter*. s. 12

Ei meidän tarvitse elää missään diktatuurissa tavoittaaksemme naurun vallankumouksellisen voiman. Kun työyhteisössä tai missä tahansa yhteisössä, menettää uskonsa omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa, se syö motivaatiota ja sitoutuneisuutta osallistuvaan toimintaan. Masennus, stressi ja voimattomuus kuljettavat vähitellen nurkkaan, jossa kokee itsensä vain uhrina. *"Minulle vain tapahtuu asioita ja minua kohdellaan miten vain, ilman että voin enää vaikuttaa asioihin millään tavalla."*

Monelle se on todellinen umpikuja, jossa vitsit ja naurun aiheet ovat vähissä. Silti vähäisiinkin komiikan mahdollisuuksiin kannattaa kiinnittää huomiota. Ne saattavat vapauttaa mielen toiseen nurkkaan, josta sama maailma näyttääkin haastettavalta.

On sääli, että mahdollisesti vapauttavalle karnevaalinaurulle on varattu vain firman pikkujoulujuhla. Siinä yrityksen virallinen kulttuuri saa yhden illan ajaksi väistyä humalan tuottaman karnevaalitunnelman tieltä. Pomojen kanssa yritetään olla tasavertaisia ja kollegoille sanotaan asioita, joita ei työpaikalla olisi tullut sanottua. Lauotaan totuuksia ja hölmöillään, kunnes ei seuraavana päivänä enää muista tai halua muistaa, mitä on tullut tehtyä.

Sen minkä siitä illasta muistaa ja haluaa muistaa, saattaa puhdistaa ilmapölyä. Jos on kerrankin uskaltanut puhua suunsa puhtaaksi ja nauraa firman ”pyhille” asioille, pysyen kuitenkin vain oman kokemuksen jakamisessa, voi seuraavalla viikolla kävellä töihin vähän ryhdikkäämpänä. Mitä siitä vaikka tulikin synnytettyä pieni skandaalinpoikanen. Täystuuletus voi olla muutoksia ja uutta yhteishenkeä tuottavaa energiaa.

Jos on tarpeeksi rohkeutta, ei tarvitse odottaa pikkujoulua. Saman tuuletuksen voi tehdä minä tahansa maanantaina. Nauru ja huumori voi vapauttaa uhrin alistaisesta roolistaan. Samalla se voi herättää alistajan näkemään jotain uutta. Nauru voi valistaa sekä heikkoja että väkeviä tajuamaan yhteisen maaperänsä.

Nauru voi paljastaa, ettei keisarilla ole vaatteita – tai senkin että keisarille naurajat ovat yhtä alastomia.

Tyhmyydelle nauraminen

"Mies ajaa maantietä autolla. Nainen ajaa samaa tietä toiseen suuntaan. Kun he ovat toistensa kohdalla, nainen nojautuu ikkunasta ulos ja huutaa "Sika!" Mies työntää välittömästi päänsä ulos autonsa ikkunasta ja huutaa "Hullu ämmä!" Molemmat jatkavat matkaansa. Kun mies ajaa hetken päästä tienmutkaan, hän törmää keskellä tietä seisovaan valtavaan sikaan ja kuolee.

Jospa miehet vain joskus kuuntelisivat..." **Ystäväkirjeen lukija**

"Nauru on järeä ase tosikkojen Tupo-aikuisten maailmassa." **Ruben Stiller**

Menneille tyhmyyksille nauraminen on kirjallisuuden vanhimpia muotoja. Melkein kaikki filosofit ovat nauraneet edeltäjilleen. **Aristofanes** yritti tehdä **Sokrates**, naurunalaiseksi, eikä ”naurava filosofi”

Demokritos koskaan astunut kotinsa ulkopuolelle kehittämättä pilkallista ilmettä kasvoilleen.

Pitäkö aina nauraa joku ulos raivatakseen tilaa itselleen?

Ei välttämättä. Naurureaktiossa on usein myös intuitiivista viisautta, jonka avulla uusia ajatuksia ja ideoita voi kuljettaa naurettavuustestin läpi. Nauru voi palauttaa teoreetikon maalaisjärjen, teologin nöyryyden – ja toisiaan analysoivien puolisoitten suhteellisuustajun.

Teorioita on helppo keksiä. Taiteen alalla niitä on yhtä helppo toteuttaa: Kuutiot, sileät yksiväriset pinnat, pisteet, ympyrät, roiskeet, kasa romupyöriä, performanssi hiljaa istuen, kakofonia, jne. Visuaalisesti toteutettu teoria tai idea vaatii vain lapsen kekseliäisyyttä ja tee-se-itse-aidon alkeellista osaamista.

Naurettavuustestiä nämä yhden hengen ja puolikkaan idean taiteelliset koulukunnat eivät läpäise – eivät myöskään töistä maksetut hinnat. Teoriat itsessään eivät välttämättä ole naurettavia, mutta niiden yksioikoinen ja muuta todellisuutta huomioimaton sovellutus näyttää koomiselta.

Vilpitön nauru voisi herättää niitä, jotka perustelevat moraalin suhteellisuutta **Einsteinin** suhteellisuusteorialla, sanojen tulkinnanvaraisuutta **Heisenbergin** epätarkkuusperiaatteella, teologiaa kvanttifysiikalla tai väittävät, että kaaosteoria on autoritaaristen rakenteiden Akilleen kantapää.

Tieteellisten teorioiden soveltaminen omien alueidensa ulkopuolelle voi olla postmodernin hauskaa, mutta pohjimmiltaan ne ovat täysin naurettavia.

Wittgenstein epäili kovasti sanojen kantovoimaa ja tuli alkuteoretisoinnissaan siihen tulokseen, että sanat eivät voi kertoa todellisuudesta yhtään mitään. **Bertrand Russel** nauroi hänet ulos tästä teoriasta pyytämällä Wittgensteiniä arvioimaan lausetta *"tässä huoneessa ei ole elefantteja."*

Myöhemmin Wittgenstein piti todellisuutta kuvaavia sanoja maalauksina todellisuudesta, mutta etiikan, estetiikan ja metafysiikan tasolla hän tuli siihen tulokseen, että *"mistä emme voi puhua, täytyy olla vaiii."*

Vakuuttuneena siitä, että oli saavuttanut filosofian rajat, hän siirtyi alakoulun opettajaksi. Muutaman vuoden päästä hän istui junassa italialaisen matkustajan kanssa selittäen tälle kuinka jokaisella lauseella täytyy olla sama looginen muoto kuin mitä se kuvaa. Matkakumppani kosketti sormellaan poskeaan ja kysyi, ”mikä looginen muoto tällä eleellä on?” Kun junamatka oli ohi, *Trakatauksessa* esitetty mekanistinen kielen teoria oli naurettu hautaan ja moderni brittiläinen analyyttinen filosofia oli syntynyt.¹⁸¹

Vanhan Testamentin *Sananlaskujen kirja* on kokoelma vähäeleistä ja käytännönläheistä huumoria, joka lämpimästi hymyillen ja myötätuntoisesti pilkkaa väriä elämänarvoja. Pilke silmäkulmassa kirjoittaja paljastaa erityisesti teeskentelijöiden ja snobbailijoiden naamarit.¹⁸² Lapsen nauru voi paljastaa samat naamarit yhtä tehokkaasti:

”15 -vuotiaana asuin turhantärkeiden sukulaisieni luona. Pöydässä tietenkin piti osata käyttäytyä. Tyttökaverini oli käymässä luonani. Kun katsoimme toisiamme vaivihkaa pöydän yli, emme voineet hillitä naurua. Syömisestä ei tietenkään tullut mitään, mutta meillä on hauskaa. Mitä enemmän meitä hillityn paheksuvasti kiellettiin nauramasta, sitä hauskeempaa meillä on. Siitä on jäänyt hyvä ja tyytyväinen muisto.” **Ystäväkirjeen lukija**

Nauraja ei silti aina edusta valaistusta. Hän voi nauraa ilmeisille yhteensopimattomuuksille ja paradokseille jotka vakavasti otettuina avaisivat mieltä todellisuuden syvemmille ulottuvuuksille. **Platon** näki ihmiskunnan pimeän luolan vankeina. Olemme kaikki kahlehdittuja luolan umpimuurattuun etuseinään. Emme näe luolan perältä tulevaa valonkajoa. Näemme vain muuriin heijastuvat varjot ja pidämme niitä todellisuutena. Eräänä päivänä joku avaa luolan seinän ja paljastaa meille eron todellisuuden ja varjon välillä. Me vain nauramme heidät ulos ja muuraamme aukon takaisin kiinni. Mitä tästä opimme? Luolan muuri täytyy rakentaa pomminkestäväksi. Tyhmyyksille nauraminen on riskialtista. Monet keksinnöt ja teorit ovat selvinneet naurettavuustestistä paremmin kuin naurajat.

Turhalle nauraminen

”Onhan tosiaan naurettavaa nähdä mielettömien ihmisten juoksevan ympäri ikään kuin toimittamassa suuria ja tärkeitä asioita, vaikka eivät tee yhtään mitään...”¹⁸³ **Miksi emme pikemmin naura maailman suurta hulluutta.**¹⁸⁴ **Martin Luther**

Kaikki uskonnot ja aatteet yrittävät kertoa, mikä elämässä on todella tärkeää. Samalla ne suoraan tai epäsuoraan sanovat, mihin ei tarvitse tai kannata suhtautua kovin vakavasti. Buddha, Jeesus ja monet uskontojen keskeiset hahmot ehdottivat, että valtaan, voimaan ja omaisuuteen ei kannata asennoitua ylen totisesti. Jeesus ei tehnyt näitä yleisiä stressin aiheita sinänsä naurunalaiseksi. Hän vain kehotti katsomaan taivaan lintuja ja kedon kukkia nähdäksemme niissä paremman roolimallin elämälle. Näin tehdessään hän hienovaraisesti esitti turhan perään juoksemisen koomisessa valossa.

Kun nauramme jollekin aatteelle, ajatukselle, asenteelle tai ihmiselle, me itse asiassa julistamme sen tai hänet tyhjäksi, turhaksi ja kosmisesti katsoen täysin voimattomaksi. Siksi naurumme kohteet on valittava tarkasti – sikäli kun ylipäänsä ehdimme valita, ennen kuin nauru on jo karannut käsistä.

Kun katson minkälaisia uhrauksia ihmiset ovat valmiita tekemään CV:nsä puhtauden ja uransa nousujohdanteisen käyrän eteen, en voi kuin hymähtää. Ehkä se on kateellisen ihmisen hymähdys. En edes tiennyt mitä CV¹⁸⁵ tarkoitti ennen kuin jouduin tekemään sellaisen, kun minut valittiin **World Visionin** kansainväliseen hallitukseen.

Kun kuuntelen miten kohtuuttomiin ponnistuksiin ja toden salaamisiin ihmiset ovat valmiita salatakseen tarvitsevuutensa ja suoranaisen riippuvuutensa muista, en voi kuin surullisena naurahtaa. Kun seuraan joidenkin ihmisten ponnistuksia vielä suuremman omaisuuden haalimiseen, senkin jälkeen kun heillä on kaikki mitä tarvitsevat, en voi kuin haikeana hymyillä.

¹⁸¹ Buckley, F.H. *The Morality of Laughter*. s. 134

¹⁸² Heinimäki Jaakko. *Pyhä Nauru. Kirjoituksia uskonnosta ja naurusta*. Like. 2000. s. 46.

¹⁸³ Martin Luther. *Elämän taistelussa*. s. 48.

¹⁸⁴ Kristuksen valtakunnasta eli toisen psalmin selitys. Suom. Gust. Dahlberg. Helsinki 1902. s. 18

¹⁸⁵ Ansioluettelo, johon ihmiset keräävät kaikki työpaikkansa ja suorituksensa mahdollisimman edustavassa muodossa.

Turhalle hymähtäminen tai avoimesti nauraminen haastaa toista ja pitää minut turvallisen etäisyyden päässä erilaisten epäjumalien palvonnasta. En herkästi joudu niiden voimien pauloihin, joille ymmärrän nauraa.

Keskinäiselle vertailulle, kilpailulle ja kateudelle nauraminen voi olla omaa ylivertaisuutta korostavaa ja muista alentavaa nauramista. Se voi olla myös samasta noidankehästä irrottavaa ja sitä haastavaa nauramista. Minun asiani on olla tarkasti tietoinen siitä, etten nauramisellani petä itseäni. Voin astua turhien epäjumalien varpaille nauraen tavalla, joka sitoo itseni heihin tai vapauttaa itseni heistä. Myös aiemmin mainittu hermostunut nauru voi pohjimmiltaan olla terve reaktio esim. sellaisten auktoriteettien edessä, jotka ovat saaneet turhan suuren vallan jonkun elämässä.

Franz Kafka (1883-1923) kuvaa tällaista tilannetta kirjeessään eräälle ystävälleen. Kafka kutsuttiin kahden kollegansa kanssa pääjohtajan eteen ylennystä varten. Juhlalliseen rituaaliin osallistui koko yrityksen henkilökunta. Siihen aikaan tilanne vaati seremoniaalista arvokkuutta ja kunnioitettavaa vakavuutta. Jokaisen ilmeen ja eleen piti alleviivata johtajan asemaa.

Kafka oli pukeutunut parhaisiinsa ja seisoj arvokkaasti asennossa. Juhlallisuuksien alettua jokin hänen sisällään alkoi vastustamattomasti kutittaa, eikä hän saanut sitä mieltään raapimalla loppumaan.

Ensimmäisen naurunpyrskähdyksen hän onnistui naamioimaan yskäisyksi, mutta kun johtaja aloitti puheensa toistaen juhlallisen syvällä äänellä moneen kertaan kuultuja latteuksia, Kafkan kontrolli alkoi pettää:

"Ensin nauroin harvakseltaan johtajan mitättömille vitseille. Sääntöjen mukaan niille pitää vain hymyillä kohteliaasti, mutta minä nauroin ääneen. Näin kollegoideni tärkevän yrittäessään vastustaa naurun tarttumista. Tunsin enemmän sympatiaa heidän kuin itseni puolesta, mutta en mahtanut itselleni mitään. En edes yrittänyt lopettaa tai panna kättä suuni eteen. Suuressa avuttomuudessani katsoin vain johtajaa suoraan silmiin, kykenemättömänä katselemaan muualle... Nyt en enää nauranut vain pienille vitseille. Nauroin menneille vitseille, tuleville vitseille ja kaikelle, eikä kukaan enää tiennyt mille nauroin."

Hänen kollegansa yritti pelastaa tilanteen kommentoimalla johtajan puhetta mielestään täysin asiallisesti. Kommentti osui tilanteen kannalta täysin väärään kohtaan. Siinä vaiheessa Kafkan nauru purkautui täysin hillittömäksi. Kukaan ei enää voinut teeskennellä huomaamattomuuttaan ja seremonia keskeytyi. Silloin hänen polvensa alkoivat vapista pelosta, mutta nauru vain yltyi. Hän hakkasi nyrkillä rintaansa, koska muisti kuinka juutalaiset tekivät niin tunnustaessaan syntejään. Samalla hän yritti turhaan hakata viimeisenkin naurun rinnastaan ulos. Kun kaikki oli jo pilalla, kollegatkin alkoivat nauraa. Kiusaantunut johtaja löysi muodollisen oikotien tilaisuuden päättämiseen. Kafka kompuroi ensimmäisenä ulos salista ulvoen naurusta.¹⁸⁶

Tuollainen nauru voi päättyä kaksinkerroin väentymiseen, jonka kuuro voisi tulkita akuutiksi tuskatilaksi. Eikä tulkinta välttämättä olisi kokonaan väärä. Kun sisään ahdettu vallattoman lapsen nauru pääsee liivahtamaan kaikkien vartijoiden ohitse ja tuottaa ensimmäisen asiattoman hymyn väärässä tilanteessa, voi olla jo liian myöhäistä. Auktoriteetti on jo huomannut, etten ihan pohjiini asti olekaan hänen valtansa alla, enkä pysty enää hillitsemään sisältäni nousevaa kapinaa. En itse ehkä edes tunnista sitä vapautustaistelun ensioireiksi. Eihän sotia nauraen käydä. Ehkä varsinainen sota on jo käyty salaa. Vallattomaksi ryöstäytynyt hermostunut nauru onkin vain puoliksi epäuskoista vapauden riemua. Lapsilla tämä kyky on vielä tallella. Aina kun joku yrittää heidän edessään paisuttaa itseään turhaksi auktoriteetiksi, he voivat kyllä ulkonaisesti totella, mutta pallea tutisee vaivoin hillitystä selittämättömästä naurusta – vielä nujertamattoman vallattomuuden laulusta.

Tekopyhälle nauraminen

"Niin kauan kun on naurua, on myös toivoa. - Se ei ole Raamatusta, mutta se on silti totta. Armo ei ole naurettavaa, mutta se on myös naurettavissa.

Nauru ei kumarrakaan ketään eikä suostu pysymään arvokkaan soveliaisuuden rajoissa. Se pistelee ihmisiin epäilyksen piikkejä ja riisuu naamioita. Mitä juhlallisempi totuus tulee vastaan, sitä vallattomammin nauru käyttäytyy sen edessä."

Martti Linqvist.

Kun pelle pukeutuu herraksi ja käyttäytyy kuin narri, nauramme vapaasti. Kun uskonnolliset auktoriteetit tekevät samoin, nauru on vielä mahdollista, mutta ei enää niin yksinkertaista ja helppoa. Kun elämämme tärkeimmät ihmiset tekevät samoin, viha ja halveksunta on paljon lähempänä kuin nauru.

¹⁸⁶ Kuschel, Karl-Josef. *Laughter. A Theological Essay*. Coninum. New York. 1994

Tekopyhä pilkkaa niitä arvoja, joita hän yrittää näytellä seuraavansa.

Varsinkin uskonnollisen tekopyhyden edessä minun on todella vaikea nauraa. Kun ihmiset käyttävät paljon uskonnollista korusanastoa samalla, kun heidän asenteensa ja käytöksensä näyttää hylkäävältä julmistun. Kun toinen salaa pirunsa hengellisen kaavun alle, minulla on kiusaus salata minkä tahansa pienen hyvän hengen minussa pihisee ja ryhtyä piruksi. Jos silloin nauran, teen sen haavoittaakseni. Kun tekopyhyys on minusta tarpeeksi kaukana, voin hymähtää sille. Mitä henkilökohtaisemmin se minua uhkaa, sitä kauempaan nauru on. Haluni paljastaa räikeä ristiriita toisen ulkoisen ja sisäisen välillä kääntyy aggressiiviseksi ja väkivaltaiseksi. Teen kuitenkin parhaani salatakseni suuttumukseni. Yritän olla ymmärtäväinen ja kärsivällinen. Parhaassa tapauksessa vääntäydyn vastentahtoisesti jonkin verran armahtavaiseksikin. Mutta hauskaa se ei ole. Miten muka voisinkin oikeasti nauraa tekopyhälle? Sehän on kaikissa muodoissaan ihmisen rassittavin, kuvottavin ja raivostuttavin piirre.

Tähän asti päästyäni olin jonkin aikaa jumissa. Oli vaikea jatkaa kirjoittamista. En vilpittömästi nähnyt mitään syytä nauraa tekopyhälle. Silti kirjoittamani otsikko tuntui oikealta. Kahlasin sekavassa muistivarastossani ja yritin sieltä löytää jonkun esimerkin, jossa olisin vilpittömästi nauranut tekopyhälle sellaisella tavalla, joka on jälkepäin tuntunut oikealta. Vasta kun olin jo luopumassa ja jättämässä tämän otsikon muhimaan minua alkoi hymyilyttää.

Näinkö sokea olen edelleen omalle tekopyhyydelleni? Naurattaa.

Tästä oivalluksesta käsin ymmärsin, että voin nähdä tekopyhässä jotain huvittavaa vasta sitten, kun näen hänessä myös itseäni paljastavan peilin. Siihen asti suhtautumiseni on vain peiteltyä tai eri tavoin pyhitettyä vihaa ja tuhoamisen halua – eli tekopyhyyttä.

Yleensäkin antipatiamme teennäisyyttä ja pahuutta vastaan on niin vahvaa, että harvemmin tunnistamme vastaavat ominaisuudet itsessämme. Kiehumme kateudesta ja peräänkuulutamme tasa-arvoisuutta.

Katkeruudesta ja kaunasta lähemme ajamaan oikeutta. Toisin kuin muut, me kannatamme korkeampaa etiikkaa, rehellisyyttä ja vilpittömyyttä. Voimme puhua ylevästi armosta ja anteeksiannosta, ei siksi että itse sitä tarvitsisimme, vaan nuo muut. Se vain todistaa oman sydämemme poikkeuksellista suuruutta. Samalla tietenkäin vihaamme tekopyhyyttä yli kaiken.

Voi meitä itseämme huonomman maailman parantajia. Antakoon hyvä Jumala meille hyvät naurut.

Kanadan vierailunsa aikana pääministeri **Churchill** istuutui illallispöytään erään piispan viereen. Kun tarjoilijatar tuli tarjoamaan Cherryä, Winston nappasi ahnaasti tarjottimelta lasillisen. Vieressä istuva tiukkuudestaan tunnettu piispa sanoi: ”*Neiti hyvä, mieluiten tekisin vaikka huorin kuin nauttisin päihdyttäviä aineita.*” Tarjoilijatar kiirehti nolona eteenpäin, mutta Churchill sanoi kovaan ääneen: ”*Tulkaa takaisin neiti. En tiennyt että tarjolla oli sellainenkin vaihtoehto.*”¹⁸⁷

Kirkossa esiintyvälle tekopyhyydelle nauraminen voi tehdä hyvää sekä kirkolle että minulle. Minun ei tarvitse välttämättä erota yhteisöstä, koska tunnistan siinä kummallekin yhteisen ongelman. Muihinkin uskonnollisiin lahkoihin kuuluvat voivat nauraa systeemeilleen ja osallistua niiden korjaamiseen.

Joskus täytyy itsepuolustusellisista tai protestisivistä erota yhteisöstä – mutta sen jälkeen on myös luovuttava oikeudestaan nauraa sille.

Legendaarinen koomikko **Lenny Bruce** (1925 - 1966) sanoi: ”*Joka päivä on ihmisiä, jotka eksyvät kirkosta ja menevät takaisin Jumalan luokse.*”

Italialainen satiirikko **Dario Fo** on kaikella tekopyhyydelle naurattamisen kansainvälinen paavi. Paavin vaimon ja yhteistyökumppani on **Franca Rame**.

Dario Fo samaistuu itse keskiajan perinteistä kehittämäänsä koomiseen hahmoon, *Guilláreen*, vaeltavaan tarinankertojaan, joka uhmakkaalla huumorillaan rohkaisee maanviljelijöitä ahneita piispoja, maaherroja ja kuninkaallisia vastaan. Alun perin tämä tarinahahmo oli itsekin sorrettu maanviljelijä, joka Jeesuksen tekemän ihmeen kautta sai kyvyn naurattamalla paljastaa sortajiensa tekopyhyiden.

Tällaisena hahmona Dario Fo on itse astunut modernin Italian katolisen hierarkian ja sen kanssa veljeilevien poliitikkojen varpaille. Nytkin hän tekee satiirista pilkkaa oikeistopopulistisesta pääministeristä, **Berlusconiasta**.

Dario Fo on tehnyt *guilláresta* tärkeän hahmon italialaisessa yhteiskunnassa. *Guilláren* tehtävä on olla koominen provokaattori kaupunkien toreilla. Hän on aina valmiina terävällä kielellään päästämään pöyhkeyden pihalle kaikista, jotka ovat pumpanneet itsensä liian täyteen heille kuulumatonta valtaa.

¹⁸⁷ Enright. *Winston Churchill*. s. 103.

Satiirisilla lauluillaan ja tarinoillaan *guilláre* tekee naurunalaisiksi korruptoituneita kirkkoruhtinaita, koppavia aatelisia ja vallasta humaltuneita poliitikkoja. *Guilláre* itse ei ole koskaan lahjottavissa, eikä suostu yhdenkään hovin palkkaamaksi narriksi. Fo'n mielestä *guilláre* on sitä, mitä *harlekiini* oli ennen kuin hänet kastrotiin.¹⁸⁸

Itse hän on kumppaneineen monta kertaa todistanut, että valtiollistetulle tekopyhälle ylivallalle nauraminen todella vaatii munaa. Teollistuneessa yhteiskunnassa ihmiset eivät enää pysähdy kuuntelemaan tavallisia torinaurattajia. Dario Fo on onnistunut popularisoimaan haastavan naurunsa laajoja kansanjoukkoja puhuttelevaksi taiteen muodoksi. Se on uhmannut ja tehnyt ilmeiseksi pyhän alle piilotettua moraalitonta toimintaa valtarakenteissa. Seitsemän vuoden porttikielto Italian sähköisestä mediasta ei pystynyt vaientamaan hänen herättämäänsä naurua.

Dario Fo'n tarinoiden koominen huipennus sijoittuu usein uhrin täpärään vapautumiseen tyrannian alta. Näin aikaansaatu nauru herättää toivon vapautumisen mahdollisuudesta myös katsojassa. Se inspiroi karnevalistista kapinaa ja uskoa kykyyn seisoa omilla jaloillaan. Vallattomalla kekseliäisyydellä ja teräväkatseisuudella hän luo yllättäviä kytkentöjä uskon ja tekopyhyden, riiston ja myötätunnon, historiallisten ”faktojen” ja niiden alle piilotetun totuuden välillä. Hän yrittää absurdin komiikan avulla vapauttaa yleisönsä arjen harhoista totuuden näkemiseen.¹⁸⁹

Fo liikkuu sellaisilla raja-alueilla, joissa ei aina tiedä nauraako hän itse pyhälle vai tekopyhälle. Ehkä juuri siksi hänestä on tehty myös vinhasti idealisoitu koominen sankari, jonka oma pöyhkeys välillä muistuttaa niitä tekopyhiä hahmoja, joille hän on koko elämänsä nauranut. Silti hän on antanut myös erinomaisen esimerkin tekopyhyksillä peitetulle väkivallalle nauramisesta.

Ei kaikki tekopyhyys ole uskonnollista. Akatemiassa on ihmisiä, joille ajatukset tulevat tärkeiksi vain silloin kun ne käyttävät juuri hänen päätään välipysäkkineen.. Samalla he ihmettelevät miksi muut nauravat heille. Turhamaista tekopyhyttä on joka paikassa.

Kaliforniasta kansainväliseksi levinnyt itsetunnon kohotuskampanja on paisunut yli äyräidensä. Toki itsearvostuksen puute voi poikia (tai tyttöjä) sosiaalisia ongelmia, mutta niin voi myös turhamaisiin ja tekopyhiin mittoihin buustattu itsetunto. Itsensä kohtuullinen epäileminen on terveyden ja realistisuuden merkki. Epäilyksistä vapaa turboahdettu itsetunto ei sitä ole.

Monesti itsetuntopisteissä korkeimmalle tasolle päässeet ovat opintotuloksissaan heikoimmilla ja sosiaalisilta taidoiltaan kömpelöimpiä tai jopa tuhoisia.¹⁹⁰

Hyväntahtoinen nauru voi palauttaa jonkun lähemmäksi kohtuullisempaa itsearviointia ja nöyrympää muilta oppimisen asennetta.

Jos nöyryys on suostumista siihen mikä on totta, tekopyhyys on sen vastakohta. Sille nauraminen on todellisuuteen palauttamiusta.

Valloittajille nauraminen

”Pirulla oli tapana eri keinoin yrittää estää ihmisiä tekemästä hyviä tekoja. Nyt hän on keksinyt keinoista parhaimman: Hän organisoi ihmisiä, antaa heidän järjestäytyä hyviä töitä varten.” C.S. Lewis
Neuvostovallan aikana Liettuassa naurettiin muusikolle, joka osasi laulaa anuksellaan. Pierullaan hän pystyi tuottamaan kansanlauluja ja klassikoita. **Stalin** komensi hänet Kremliin ja käski hänet opettelemaan kommunistipuolueen tunnuslaulun. Viikon harjoittelu teloitusuhan alla ei auttanut. Taiteilija selitti, että *”kaikki onnistui hyvin, kunnes piti laulaa uuden maailman rakentamisesta. Siinä vaiheessa tulee vain paskaa.”*

Huumori ja nauru olivat olennainen osa Baltian maiden väkivallatonta vastarintaa neuvostovalloittajia vastaan. He olivat sitä ennen harjoitelleet samaa saksalaisia vastaan. Valloittajista vitsaileminen tuli kollektiivinen rituaali, joka vahvisti kansojen selkärankaa muillakin rintamilla 50 vuotta kestäneen miehityksen aikana. Valloittajille naurettiin kodeissa, teattereissa, puistoissa ja kansankokouksissa kaksimielisyyksillä, joista oli vaikea saada kiinni. Jotkut satiirikot turvasivat selkensä pitäytymällä ainoastaan neuvostopropagandan virallisissa teksteissä. Pelkästään niistä tehdyt kollaasit tarjosivat tarpeeksi naurettavaa idiotismia.

¹⁸⁸ **Jenkins. Ron.** *Subversive laughter. The Liberating Power of Comedy.* The Free Press/Macmillan. New York. 1994. s. 107-111.

¹⁸⁹ **Jenkins.** *Subversive laughter.* s. 111-130.

¹⁹⁰ **Sykes. Charles, J.** *Dumbing Down Our Kids. Why American children feel good about themselves, but can't read, write or add.* St Martins. New York. 1995. 49.

Poliittinen satiiri lauluissa, tarinoissa ja vitseissä täyttää metrikaupalla hyllyjä kaikkien Baltian maiden kansanperinteen arkistoista. Vaikka monet naurattajat vangittiin ja tapettiin, heistä tuli kansan keskuudessa sankareita, jotka vahvistivat uskoa mahdollisuuteen uhmata ylivoimaisen tuntuista valloittajaa. Eestin, Liettuan ja Latvian kansalaiset kehittivät naurusta vaihtoehdon väkivaltaiselle vastaterrorismille. Maanalainen parodia, satiiri ja vitsitehtailu söi neuvostopropagandan uskottavuutta paljon tehokkaammin kuin aseellinen vastarinta.

Gorbatshov ei tiennyt, mitä hän vapautti aloittaessaan *Glasnost* läpinäkyvyyskampanjansa. Baltian maissa vapautui ennen kuulumaton nauruherätys, joka muutamassa vuodessa johti väkivallattomaan kansannousuun ja neuvostovallan loppuun. Kansannousussa oli paljon karnevalistisia piirteitä. Valloittajia pilkkaavia pilakuvia ripustettiin joka paikkaan. Neuvostopropagandan typeryyttä, valheellisuutta ja tekopyhyyttä pilkattiin lauluilla, sketseillä, runoilla ja vitseillä. Viimeisten päivien tapahtumissa oli marttyyriutta ja panssareiden alle jääneiden tragiikkaa. Silti vapautustaistelun olennainen osa oli valloittajalle nauraminen. Kansat, jotka olivat mielivaltaisen väkivallan pelon lamaannuttamia, olivat löytäneet uuden rohkeuden naurun ja laulun kautta.

Ceausescu tyrannia Romaniassa sortui myös kansalaisten nauruun. Ensimmäisen vapauttavan naurun hetki on taltioitu videolle. Ceausescu vastaanottaa juhlaulkuetta joka sujuu niin kuin aina ennenkin, kunnes hän tekee mahtipontisen eleen, joka ylittää jonkun kansalaisen itsehillintäkyvyn. Kafkan lailla tämä nimetön kansalainen vain repesi nauruun. Harvat enää uskoivat systeemiin, mutta useimmat uskoivat naapurinsa uskovan systeemiin. Joku kuitenkin unohti hetkeksi pakkosopeutumisensa kuviteltuun konsensukseen ja purskahti nauruun. Muistan lumoutuneena katselleeni tätä kansan reaktion taltiointia. Yhden ihmisen nauru levisi hetkessä koko kulkueeseen. Yhtä nopeasti se muuttui aggressiiviseksi vihellykseksi ja buuaukseksi. Ceausescu vaimoineen vaistosi valtansa murentuneen vapautuneen naurun alle ja perääntyi välittömästi odottavaan helikopteriin. Tarinan loppu, ei valitettavasti ollut yhtä väkivallaton, kuin vallankumouksen alku.

Balilaiset ovat taistelleet kansallisen identiteettinsä puolesta samassa hengessä, onnistuen pidättäytymään väkivaltaisuudesta. Bali on selvinnyt hollantilaisista ja japanilaisista valloittajista. Viimeiset valloittajat ovat länsimaisia turisteja.

Balilainen alkuperäiskulttuuri on monen muun lailla länsimaisen kapitalismin ja turismin uhkaama. **Ron Jenkins** kuvaa kirjassaan *Subversive Laughter* balilaista temppelelirituaalia, jossa näytelmän muodossa esitetään vanhaa balilaista historiaa. Nykyään roolihahmoihin on liitetty työkeästi joka paikkaan änkeilevä turisti, joka koko ajan haluaa ostaa jotain. Turisti tunkee kameransa kaikkien temppelelitanssijoiden ja roolihahmojen naamalle ja käskee hymyilemään. Tämän pellen kautta henkiset arvot pannaan vastakkain materialistisen ahneuden kanssa ja kyläläiset äänestävät naurullaan. Monet rituaalin katsojista ovat itse kiltisti hymyilleet turisteille ja myyneet heille kulttuuriaarteitaan, koska heidän perheensä elanto on tullut turismista riippuvaiseksi. Näytelmän kautta jokainen saa muistutuksen siitä, kuinka huonosti tämä kunnioittamaton tunkeilu sopii yhteen vanhojen esteettisten ja henkisten perinteiden kanssa.

Temppelelilleistä on tullut Balissa suosittuja. Klovnit auttavat ihmisiä suodattamaan länsimaisia vaikutteita skeptisen naurun kautta. Kun he näkevät turistiksi pukeutuneen pellen, joka ryntää maisemien halki kovalla kiireellä huutaen samalla, "*Aika on rahaa*" balilaiset saavat muistutuksen omasta perinteisestä käsityksestään, joka liittyy ajan harmoniaan. Heidän visionsa länsimaisesta dollarien perässä juoksemisesta muistuttaa perinteistä kuvaa ihmisestä, joka on demonien riivaama.

Yleensä näytelmissä on kaksi keskenään väittelevää pelleä, joiden tehtävä on ympätä vanhoihin näytelmiin arkipäiväisiä sovellutuksia. Yksi pelleistä kehuu kuinka hyvä on, että lapset oppivat nykyään englantia kouluissa, johon toinen vastaa ironisesti: "*Niinpä. Minunkin poikani osaa jo sanoa: Good morning, Dad. I need some money.*"

Balilaiset ovat naurun kautta kehittäneet ovelan tavan siivilöidä länsimaisia vaikutteita turvautumatta vihamielisyyteen tai väkivaltaan. Hymyillen he ottavat vastaan dollareita myymättä sieluaan ja kulttuuriaan. Komiikan kautta he minimoivat turismin vahingollisia vaikutteita eliminoimatta sen tuottamaa taloudellista hyötyä.

Kaikkein pyhimät festivaalit rauhoitetaan turismilta lähettämällä tanssijoita ja klovnveja hotelleihin, ravintoloihin ja katunäytöksiin. Silti myös kaikkein pyhimmissä juhlissa on klovnveja, jotka varovaisen naurattamisen kautta avaavat ihmisiä sekä vanhan kunnioittamiselle että uusille vaikutteille. Pellen rooli

on samalla parantajan ja kasvattajan rooli. He auttavat naisia vapautumaan alistaisesta sukupuoliroolistaan, samalla kun he varjelevat kulttuuriaan länsimaiselta roolihämmennykseltä. Edellisillekin valloittajille naurettiin salaa. Monet temppeleikklovnit joutuivat **Hirohiton** keisarillisen armeijan vangeiksi. Heidän tehtävänsä silti jatkuu. Dollareiden ja länsimaisten televisio-ohjelmien kiusauksesta huolimatta kokonaiset kylät valvovat aamuun asti katsoen näytelmällisiä rituaaleja, joissa nauraan ylläpidetään kansallista identiteettiä ylivoimaisen tuntuista vaikutteita vastaan. Mikään muu alueen seitsemästä tuhannesta saaresta ei ole säilyttänyt alkupäiskulttuuriaan yhtä tehokkaasti kuin Bali.¹⁹¹

Väkivallalla vastustaminen johtaa aina valloittajan kaltaiseksi tulemiseen. Klovnin ovat naurattamisen avulla vahvistaneet kansan sisäistä selkärankaa, samalla kun he ovat auttaneet kansaa pysymään auki dialogiselle ja kehittäväälle vuorovaikutukselle.

Väkivaltaisille nauraminen

”Kaikki huumorini perustuu tuhoon ja epätoivoon. Jos koko maailma eläisi rauhassa ilman sairautta ja väkivaltaa, minä seisaisin leipäjonossa J. Edgar Hooverin takana.” Lenny Bruce (1925-66)

Vaikka nauru voi olla väkivaltaista ja väkivalta voi olla julmasti nauravaa, humoristinen nauru voi olla myös väkivallaton tapa haastaa ja paljastaa väkivalta. Kyky nähdä asiat koomisessa valossa on tärkeä osa antimilitarismia ja pasifismia.

Koomikot eivät yleensä ole halukkaita tappamaan tai kuolemaan minkään ylevän aatteen puolesta. Siitä lähtien kun **Aristofanes** kirjoitti komedian *Lysistrata*, jossa kerrotaan kuinka sotilaiden vaimot tekivät seksilakon estääkseen *Peloponnesoksen* sodan, on aina löytynyt koomikoita, jotka vastustavat väkivaltaa tekemällä sen naurunalaiseksi. Koomikot ovat hyviä rauhanneuvottelijoita, eivätkä häpeä juosta karkuun, jos viesti ei mene perille. Niin kuin vanha irlantilainen sananlasku sanoo: *”Pelkuri olet vain hetken, mutta kuolleena pysyt aina.”*¹⁹²

Sovetossa järjestetyssä mielenosoituskulkuessa mustat slummilaiset joutuivat sanaharkkaan heitä valvovien valkoisten poliisien kanssa.

”Tiedätkö ketä muistutat?” yksi mielenosoittajista huusi poliisille.

”Ketä?”

”Sinä muistutat minua.”

”Minä en ole mikään kaffiiri” poliisi vastasi, käyttäen hyvin loukkaavaa rodullista haukkumasanaa.

”Kyllä olet” vastasi marssija. *”Etkö ole koskaan nähnyt mustan persreikää. Se on pinkki niin kuin sinunkin. Eli sinä olet vain valkoinen kaffiiri.”*

Poliisi oli raivoissaan nokkelasta tavasta sulkea hänetkin halveksitun rodun jäseneksi, mutta hänen kollegansa alkoivat nauraa yhdessä mielenosoittajien kanssa. Sillä kertaa väkivaltaisuuksilta vältyttiin ja jollekin ehkä jäi miettimistä illaksi.¹⁹³

Etelä-Afrikan rotusorron vastustajat tuntevat lukuisia pieniä tarinoita väkivallattomasta tavasta haastaa koko systeemi.

Piispa **Desmond Tutu** oli ohittamassa rakennustyömaata kaupungilla. Sen viereen oli rakennettu tilapäinen katettu jalkakäytävä, jota mahtui kulkemaan vain yksi kerrallaan. Hän joutui vastatusten valkoisen miehen kanssa, joka jo kaukaa huusi:

”Minä en anna tilaa gorilloille.”

Desmond Tutu perääntyi ystävällisesti, kumarsi syvään ja sanoi:

”Mutta minäpä annan.”

Toinen esimerkki kertoo mustasta naisesta, joka käveli lastensa kanssa kadulla, kun vastaantuleva valkoinen mies yllättäen sylkäisi häntä kasvoihin. Äkkiä hän järjesti kolme lastaan riviin miehen eteen ja sanoi:

”Kiitos paljon. Voitteko antaa vielä lapsilleni?”

Nelson Mandela vitsaili poliisista heti ensimmäisessä puheessaan vapautumisensa jälkeen. Hänen tapansa johtaa vapautustaistelu loppuun asti oli charmikkaan ja haastavan ironian värittämää. Hänen hyväntahtoinen herrasmiehen naurunsa loi toivoa siitä, että tätä taistelua ei tarvitse käydä väkivalloin.

¹⁹¹ **Jenkins. Ron.** *Subversive laughter. The Liberating Power of Comedy.* The Free Press/Macmillan. New York. 1994. s. 13-45.

¹⁹² **Morreal.** *Comedy, tragedy and Religion.* s. 34

¹⁹³ **Jenkins.** *Subversive laughter.* s.87.

Rajukin nauru ja huumori näyttelevät edelleen tärkeää osaa Etelä-Afrikan poliittisesti brutaalissa maastossa, jossa sekä mustat että valkoiset yrittävät päästä sovintoon julman historiansa kanssa. Sekä mustien että valkoisten kirjoittamissa komedioissa käsitellään edelleen rotuvihan aiheuttamia kipuja ja sen sitkeästi eläviä muotoja. Mustilla ja valkoisilla on harvoin mahdollisuus nauraa yhdessä, mutta kun he sen tekevät, se on merkki molemminpuolisesta halusta päästä sovintoon. Keskinäinen dialogi jatkuu tiedostusvälineissä usein pistävän ja paljastavan huumorin välityksellä.

Ennen **Kiinan** kuuluisia opiskelijalevottomuuksia opiskelijoita kiellettiin kantamasta hallituksen vastaisia julisteita. He tekivät uudet julisteet, joissa luki:

“Tukea diktatuurille”, “Kannattakaa kuolemanrangaistuksia”, “Juhlikaa inflaatiota.”

He pysyivät lain kirjaimen puitteissa ja tekivät sen samalla naurunalaiseksi.

Puolan Solidaarisuusliike järjesti aikanaan mielenosoituksen, jossa joulupukeiksi pukeutuneet satamatyöntekijät jakoivat naisille ilmaiseksi kuukautissiteitä. Siinä ei ollut mitään laitonta, mutta jokainen tajusi sen protestiksi olosuhteita vastaan, jossa melkein kaikesta oli pulaa. Kun joulupukit vangittiin, poliisilaitokselle ryntäsi suuri joukko uusia joulupukkeja, jotka vaativat vankien vaihtoa sillä perusteella, että

“nuo tuolla sisällä eivät ole oikeita joulupukkeja. Me olemme oikeita.”

Hämmentyneet poliisit ajoivat lopulta kaikki joulupukit takaisin koteihinsa.”

Ystäväkirjeessäni (1/96) *“Rakas vihollinen”* olen käsitellyt Jeesuksen vuorisaarnassa annettujen ohjeiden suorastaan koomista haastavuutta valtoja ja voimia vastaan. Teksti tulkitaan yleensä alistuvan matomoraalin säännöstöksi. Tarkemmin luettuna siitä löytyy paljon suoraselkäistä ja komediaalista väkivallan haastamista. Jos **Chaplin** olisi oivaltanut ne oikein, hän olisi pystynyt tekemään vuorisaarnasta haastavan hauskan elokuvan.

Televisiohumori vallan palvelijana

Nykyinen televisiokomiikka ei haasta sen enempää vallanpitäjiä kuin väkivaltaakaan. Se palvelee kumpaakin. *Kaikkivaltiaathan* suorastaan kilpailevat päästäkseen sketsien roolihahmoiksi ja talk show'n vieraiksi. **Ronald Reagan** jätti nokkelalla televisiosupliikillaan tuleville poliitikoille uuden roolimallin. Komediat ja talk show't näytetään parhaaseen aikaan ennen nukkumaanmenoa, juuri siksi että ne antavat hyvän ja rentouttavan unen. Kukaan ei jää valvomaan, koska rakentavia ajatuksia herättävää komediaa ei enää ole. **Lenny Brucen** jälkeen länsimaisen populaarikomedian terällä ei enää ole olennaisia osoitteita. Naurun haastava terä on vaihtunut aneemiseksi yleispilaksi, joka ei liikuta yhdenkään omaatuntoa. Turha siitä on koomikkoja syyttää. Täytyyhän heidän ansaita elantonsa. Kansan laiskaa sosiaalista omaatuntoa tai mainostajafirmojen eettistä käytäntöä haastava televisiokoomikko olisi kaupallisen kanavan taloudellinen painajainen. Sekä mainostajat että katsojat vaihtaisivat kanavaa. Nauru on niin perin pohjin kaupallistettu, ettei sitä voida enää kääntää kaiken kaupallistajia vastaan. Vai? Ei nauru yksin mitään suuria vallankumouksia saa aikaan, mutta jos se katoaa erilaisten vääryyksien haastajiltakin, kaikki protestit ja kapinat muuttuvat vain väkivaltaisemmiksi.

Haastava nauru

Elämme merkillistä aikaa. Samalla kun syrjäytyneistä ihmisistä puhutaan yhä enemmän, äänettömien ja marginaalisten ihmisten määrä kuitenkin näyttää kasvavan. Mitä enemmän heistä puhutaan, sitä vähemmän heitä todella kuunnellaan. Pienen ihmisen ääni hukkuu mediatulvaan. Vastuullisen kansalaisen on vaikeaa moniäänisestä kakofoniasta erottaa mitään sellaista ääntä, joka tuntuisi tarpeeksi vetoavalta, jotta siihen viitsisi vastata. Huonon omantunnon ja väsymyksen ristiriidassa kunnan komedia tarjoaa vain muka ansaittua helpotusta.

Ammattinaurattajien asema tässä tiedostettujen ristiriitojen maailmassa on vaikea. Keskittyäkö antamaan rääkätyille ihmisille vain todellisuudesta irrottavaa komediaalista helpotusta vai yrittäisikö sittenkin löytää naurattamiselle joku olennainen juoni.

Jokaisen amatööri- tai ammattikoomikon täytyy tänä päivänä olla erityisen tarkkana suhteessaan väkivaltaiseen ulosnaurattamiseen. Väkivaltaisuuden ja väkivallattomuuden raja ei kulje **Bushin** johtaman Amerikan ja rauhanmarsseja harrastavan Euroopan välillä. Tämän rajan molemmilla puolilla koomikoilla on helppo ja kansaan menevä kiusaus tehdä vastapuoli naurunalaiseksi ja siten osallistua sumeilemattomaan toisen ulosnauramiseen. Se ei tee oikeutta monimutkaiselle todellisuudelle. Ehkä elämme sellaista historian vaihetta, jossa naurattajien ja naurajien on erityisen vaikea välttää narutetuksi tuleamista. Mitä ilmeisemmäksi uhria vaativan väkivallan dynamiikka on tullut, sitä

vaikeampaa meidän on nähdä miten itse osallistumme siihen. Tuijotamme itsemme sokeiksi siihen, millä tavalla muut tuottavat syntipukkeja ja käyttäytyvät väkivaltaisesti heitä kohtaan, mutta juuri näin tehdessämme sokeudumme sille tavalle, jolla itse huumorimme kautta osallistumme samaan loppumattomaan väkivaltaan. Narutamme itseämme nauramalla toisten väkivaltaisuudelle.

Jos nauru on turvallista vaaran kanssa leikkimistä, niin haastava nauru ottaa kyllä ylimääräisiä riskejä vaaran puolelle. Valloille ja voimille nauraminen voi herättää tietoisuutta ja vastuuta, mutta se voi herättää myös murhaavaa raivoa.

Vasta kun olemme itse tajunneet kuinka helppoa on naurun kautta osallistua juuri siihen väkivaltaan, jota vastustamme, herkistymme mitoittamaan haasteemme oikein. Jos haastava naurumme kutittaa liikaa eikä yhtään kunnioita toisen rajoja, tulemme helposti vastustajamme kaltaiseksi. Haastava nauru on todella vallankumouksellista vain silloin kun nauraja tunnistaa myös itsessään sen, mille nauraa.

Jotkut vallankumoukselliset eivät enää naura millekään. He ovat vihaisina ja katkerina niin oikealla asialla, että hymy vain löysää heidän päättäväisyyttään. Sellainen vallankumouksellisuus ei tuota oikeuden hedelmää. Se sytyttää helvetillisiä tulia ja hävittää muiden mukana myös itsensä.

Hymyilemättömän ja itseensä menemättömän vallankumouksellisuuden ruumiit mätänevät historian kaikilla lehkillä. On samantekevää, kypsyvätkö naurulle immuunin vihan hedelmät Etelä-Amerikassa, Aasiassa, Balkanilla tai Jerusalemin kukkuloilla. Jokaisessa maaperässä pelkkä viha hedelmöittää vai lisää vihaa

Kaikkein pelottavin pahuus piilee hengen ylimielisyydessä, oikeassa uskossa joka ei koskaan epäile itseään, eikä siksi hymyile millekään. Se on tunteeton kutitukseksi, eikä enää pysty nauramaan kuin vihollisen kuolemalle.

Naurun historia on moraalaisella tasolla yllättävän syvällisesti haastava. Nauramalla on uhrattu ja nauramalla on uhmattu uhreja vaativia systeemejä. Nauramalla on osallistuttu naruttamiseen ja nauramalla on vapautettu uhreja hirttosilmukasta. Kumpaa minun naurattamiseni ja nauramiseni loppujen lopuksi palvelee?

Pyhä nauru?

Olen vakuuttunut siitä, että pyhää vihaa ei ole olemassakaan. Sellaisella on perusteltu maailman pahimmat väkivaltaisuudet. En tiedä onko olemassa pyhää naurua, mutta minulla on aavistus siitä, mitä se ehkä voisi olla.

Aikansa matemaattinen nero **Pascal** (1623 – 1662) löysi onnensa 23.11.1654. Se oli hänen kääntymyksensä päivä. Hän tarttui paperiin ja kirjoitti otsikoksi isoilla kirjaimilla *FIRE* ja sen jälkeen ”*Joy, joy, joy, tears of joy.*” Hän jatkoi kirjoittamalla kirjeen Jumalalle, jonka hän sitten ompeli takkinsa vuorin sisäänsä. Se löydettiin vasta hänen kuolemansa jälkeen. En tiedä nauroiko hän sinä päivänä, mutta kirjeen sävystä päätellen hänen kyneleensä ehkä syntyivät naurusta.

Pascalin autenttinen ja intensiivinen kohtaaminen Jumalan kanssa, ei tunnu alkuunkaan tutulta postmodernin ihmisen kokemusmaailmassa. Harva meistä pysähtyy kohtaamaan edes lapsiaan tai vanhempiaan tavalla, joka kustuttaisi silmät onnesta. Puhumattakaan siitä, että armo meitä liikuttaisi, koska syntiä ei enää ole. Me uskomme vielä ihmeellisyyksiin ja kummallisuuksiin, mutta syntiemme varaukseton anteeksianto ei kuulu niihin.

Miettiessäni tätä otsikkoa antauduin mielikuvitusmatkalle, jonka sisältöä samalla kirjoitin:

” Syvällä sisälläni, kuin kaukaa vuorten takaa, kuulin Jumalan naurun. Se värähteli sieluni jäykissä rakenteissa ja kaikui tyhjissä saleissani. Hellän myrskyn lailla se täytti minut sieltä, missä en itsekään ollut pitkään aikaan ollut. Tiukkaan sidotut solmut lipsahtavat auki sen laulusta. Lukitut ovet avautuvat kuin odotetulle vieraalle. Pelko, joka oli täyttänyt melkein kaikki huoneeni, pakeni. Vain arka vapina jäi jäljelle. Mitä ihmettä tämä on? ”

Jumalan nauru yllätti häpeäni ja syyllisyyteni kuin varkain, ilman aikaa piiloutua. Ihmeitten ihme, epävarman ja hermostuneen hymyn jälkeen ne yhtyivät nauruun, joka siitä vain yltyi sisälläni. En voinut enää vain kuunnella sitä. Se kiskoi minut mukaansa kuin sinnikäs lapsi leikkiinsä. Seuraava naurun aalto huuhto mukaansa sieluni rannoille ajautuneen romun. Maisema ei enää näyttänytkaan lohduttomalta. Kaikki ei ollutkaan täysin toivotonta.

En voinut enää vastustaa. Heti kun antauduin hymyilemään, aloin nähdä kauemmas taaksepäin. Kaikki turhat yritykseni ja hikininen kilvoitukseni milloin mitäkään vastaan, ja joskus jonkun puolestakin, alkoivat näyttää huvittavilta. Kaikki traagiset taisteluni näyttäytyivät koomisessa valossa. Mieleni Baabelin tornit

kaatuivat nauruun. Kumma kyllä, naurussa ei ollut hitustakaan ivaa tai halveksuntaa. Se oli täydellisen hyväntahtoista naurua, jossa oli jotain lempeän äidillistä sääliä. 'Älä enää itke sitä. Kaikki on hyvin.' Hymyilevistä huulistani nauru levisi ja vietteli mukaansa lihaksen toisensa jälkeen. Ensimmäiseksi se avasi silmäni näkemään sisäänpäin. Katselin tiukkoja asenteitani, hyvin perusteltuja arvojani ja kalliina pitämiä uskomuksiani. Kaikki alkoi naurattaa. En voinut uskoa itseäni. Miten noin tärkeille asioille voi nauraa? Ja heti alkoi naurattaa entistäkin enemmän. Näin kuinka pienen linnakkeen olin rakentanut upean ja loppumattoman maiseman keskelle. Siinäkö ne ovat minun yksilöllisyyteni ja arvokkuuteni kulmakivet? Voi ei.

Nyt nauru takoi jo palleaani. Se tuntui nivuksiin asti. Näin samanaikaisesti sisäänpäin ja ulospäin. Minä hehkui maailmalle ja se hehkui minuun. Kaikki tuntui ennen kokemattoman eroottiselta, mutta himoa tai sen pelkoa ei ollut missään. Ei voi olla totta. Ei ihme, että halu oli aina tuntunut kipeältä. Olin sijoittanut liian paljon liian vähään. Olin tunkenut kaiken halun vain yhteen tai muutamaan fiksaatioon. Nauru hajotti haluni taivaan tuuliin. Kaikki osoittautui haluttavaksi, ja halu alkoi tuntua rakkaudelta. Mitä enemmän nauroin, sitä enemmän aloin nähdä kaikkien pintojen läpi. Mitä enemmän näin, sitä enemmän ihastuin. Olin katsellut maailmaa tummennetuin lasein. Nauru toi kirkkautta kaikkein pimeimpiinkin kohtiin. Ajatus kiitollisuudesta välähti mielessäni, mutta Jumalan nauru ei pysähtynyt huomioimaan sitä. Se vain jatkoi nauramista, ja minä sen kanssa. Olin kuin juopunut Jumalan rakkauden nauravasta tulesta. Se sulatti kaikki debetit ja creditit pelkäksi ekstaattiseksi kiitollisuudeksi. Koska olen tottunut aina ajattelemaan kaikkia askeleitani, yritin vielä ajatella ylistystä. 'Tämä on varmaan Jumalan ylistystä.' Sekin ajatus muuttui välittömästi vielä hillittömämmäksi nauruksi, ikään kuin ajatus olisi ollut hyvä vitsi. Naurullani ylistin kaikkea ja kaikkia, yhdessä Jumalan kanssa.

Mikään ei ollut enää minun tai sinun. Nauru kaatoi kuviteltujen omistusten ympärille rakennetut typerät raja-aidat. Miehiset reviiirini, ammatillinen kokemukseni ja vain omanani pitämäni saavutukset alkoivat näyttää hassuilta. Koko maailma oli Hänen, jonka kanssa nauroin. Kaikki hyväksytyksi tulemisen pakot ja hyläytyksi tulemisen pelot haihtuivat rakastettuna olemisen ja rakastamisen hervottomaan hauskuuteen ja onneen. 'Mitä sillä on väliä olinko Jumalan tai ihmisten kauhukakara tai lempilapsi.' Se oli viimeinen yritykseni ajatella jotain irrallaan tästä naurusta.

Kaikki epäonnistumiset, pettymykset ja katumukset olivat niin kaukana takana, etten silloin edes muistanut niitä. Katkeruudet ja vihat tai vihattuna olemiset, ovat vasta jälkeenpäin tulleet mieleen ihmetyksenä siitä minne ne katosivat. Onneksi nauru alkoi vähitellen tasaantua. En olisi kestänyt sitä pidempään. Hiljaisen jälkihuohotuksen aikana näin kaiken entistä selkeämmin. Näin itseni Jumalan valtakunnassa – ei taivaassa, vaan siinä uudessa todellisuudessa, jonka siemen on jo itämässä maan päällä. Näin itseni Jumalan unelmassa. Kuulin edelleen naurun sisälläni, mutta en enää nauranut sen kanssa. Minä vain istuin katsoin ja kuuntelin. Niin onnellinen en ole koskaan ollut. Kokemuksen jälkeen itkin. En osaa, enkä tahdo selittää mitä ja miksi. Sellaisista syistä en ole koskaan ennen itkenyt.

Tuo itku ja tuo nauru ovat edelleen mukanani. Ei aina, koska edelleen unohdan itseni arkeen, jossa kaikki on niin kuin on aina ollut. Milloin tahansa pysähdyn, voin silti vielä kuulla tuon onnen ja tuon surun sisälläni. Ne auttavat minua katsomaan todellisuutta, jotenkin todellisempaa kuin tavallisesti. Niiden kanssa tunnen iloisensurullista rakkautta kaikkea ja kaikkia kohtaan."

Jotain tällaista olen kuullut. Jotain tällaista olen kuvitellut ja aavistuksenomaisesti kokenut pyhästä naurusta. Sen fyysisyys ankkuroi minut tähän maailmaan, leipään ja viiniin, nälkään ja janoon. Se on aavistuskontaktissa jumalalliseen, kadottamatta yhteyttä inhimilliseen. Itse asiassa ihmisenä oleminen tuntuu täydemmältä kuin koskaan, eikä hengellinen olekaan enää vain tuonpuoleista. Jumala on läsnä palleani hytkyssä. Nauran, koska minut on kohdattu, vaikka olen täysin yksin. Sen kautta olen sekä läsnä tässä todellisuudessa, että irti tästä todellisuudesta samanaikaisesti.

Niin kuin olen sanonut, olen totinen mies ja nämä ovat vain vakavamielisen miehen kuvitelmia siitä, mitä lähestulkoon pyhä nauru voisi olla.

Maailman toiseksi paras vitsi:

Aiemmin mainitsemani äänestyksen toiseksi parhaimmaksi vitsiksi valittiin seuraava tarina:

Sherlock Holmes ja tohtori **Watson** menevät telttaretkelle.

Hyvän illallisen ja viinipullon jälkeen he menevät nukkumaan.

Muutaman tunnin päästä Holmes herää ja pukkaa apulaistaan kylkeen sanoen:

"Watson, katso ylös ja kerro mitä näet."

”Näen miljoonittain tähtiä.”

”Mitä päättelet siitä.”

Watson miettii hetken ja vastaa:

”Astronomisesti ajatellen näen miljoonia galakseja ja potentiaalisesti vielä enemmän planeettoja. Astronomisesti ajatellen Saturnus lähestyy Leijonaa. Ajallisesti päätellen kello on vartin yli kolme. Meteorologisesti päätellen uskon meillä olevan kaunis päivä huomenna. Teologisesti ajatellen voin nähdä, että Jumala tosiaan on kaikkivaltias ja itse olemme mitättömiä hiukkasia tässä universumissa. Mitä se sinulle kertoo, Sherlock?”

Holmes on vähän aikaa hiljaa, jonka jälkeen hän sanoo:

”Watson. Joku on varastanut telttamme.”

Toivon tällä kirjeellä varastaneeni toisenkin telttan.

Sinulle toivon lisää naurua – ja lisää rohkeutta olla nauramatta.

Hänen palveluksessaan: Daniel